

**DEPREM SONRASI MEKANIN ALGILANMASI: BİLİŞSEL HARİTALAR
VE UZAMSAL HAFIZA ÜZERİNDEKİ ETKİLER: ANTAKYA ÖRNEĞİ**

Seyhan TAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ARALIK 2025

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Seyhan TAN

24/12/2025

DEPREM SONRASI MEKANIN ALGILANMASI: BİLİŞSEL HARİTALAR VE
UZAMSAL HAFIZA ÜZERİNDEKİ ETKİLER: ANTAKYA ÖRNEĞİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Seyhan TAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık 2025

ÖZET

Bu araştırma, 2023 Kahramanmaraş Depremlerinin Antakya tarihi kent merkezinde yarattığı fiziksel ve psikolojik yıkımın, bireylerin mekansal algı ve uzamsal hafıza üzerindeki etkilerini yaya hareketliliği üzerinden değerlendirmektedir. Araştırma, kentin çok katmanlı yapısını ve travma sonrası dönüşümünü anlamak için palimpsest kavramını teorik bir lens olarak kullanmaktadır. Araştırma, karma yöntem desenine dayanmaktadır. Veriler, Antakya tarihi kent merkezi ile güçlü bağları olan 20 katılımcı ile yürütülen yarı yapılandırılmış görüşmeler, bilişsel haritalama, anket ve görsel anket uygulamaları aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen nitel ve nicel veriler, MAXQDA 24 programı ile sistematik tematik analize tabi tutulmuştur. Araştırma, fiziksel yıkımın tamamen gerçekleşmesine rağmen, bireylerin deprem öncesi bilişsel haritalarının ve mekansal hafızalarının şaşırtıcı bir direnç gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu analiz; depremin, mevcut hafızanın üzerine travmatik yeni bir katman olarak eklendiği palimpsestik süreci deşifre etmektedir. Bulgular, fiziksel dayanaklarını yitirmiş bu direngen hafızanın, mekansal aidiyetin kırılmasıyla başa çıkmadaki rolünü ve kentin gelecekteki hafıza odaklı yeniden inşası için barındırdığı potansiyelleri ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonuçları, afet sonrası planlama ve mimarlık disiplinlerine, kentsel kimliğin ve kolektif belleğin korunmasına yönelik somut veriler sunmaktadır.

Bilim Kodu : 80208

Anahtar Kelimeler : Yaya hareketliliği, bilişsel haritalama, uzamsal hafıza, tarihi kent merkezi, Antakya, deprem, palimpsest

Sayfa Adedi : 226

Danışman : Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR

PERCEPTION OF SPACE AFTER AN EARTHQUAKE: EFFECTS ON COGNITIVE
MAPS AND SPATIAL MEMORY: THE ANTAKYA CASE
(M. Sc. Thesis)

Seyhan TAN

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
December 2025

ABSTRACT

This research evaluates the effects of the physical and psychological devastation caused by the 2023 Kahramanmaraş Earthquakes in the historical city center of Antakya on individuals' spatial perception and spatial memory, through the lens of pedestrian mobility. The research employs the "palimpsest" concept as a theoretical lens to understand the multi-layered urban fabric and its transformation after the trauma. The research utilizes a mixed-methods design. Data was collected from 20 participants with strong ties to the Antakya Historic City Center through semi-structured interviews, cognitive mapping, surveys, and visual questionnaire applications. The qualitative and quantitative data obtained were subjected to systematic thematic analysis using MAXQDA 24 software. The research reveals that, despite complete physical destruction, individuals' pre-earthquake cognitive maps and spatial memories show surprising resilience. This analysis deciphers the "palimpsestic" process, where the earthquake experience is added as a new, traumatic layer onto existing memory. The findings reveal the role of this resilient memory, despite its physical foundations, in coping with the breakdown of spatial belonging and the potential it holds for the future memory-oriented reconstruction of the city. The study's results provide concrete data for post-disaster planning and architecture disciplines regarding the preservation of urban identity and collective memory.

Science Code : 80208

Key Words : Pedestrian mobility, cognitive mapping, spatial memory, historic urban center, Antakya, earthquake, palimpsest

Page Number : 226

Supervisor : Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans tezinin fikir aşamasından tamamlanmasına kadar olan zorlu ve yoğun araştırma süreci, pek çok değerli kişinin desteği ve katkısıyla mümkün olmuştur. Tez araştırmamın konusunun belirlenmesinden son şeklini almasına kadar olan tüm süreçte, engin bilgi birikimi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, değerli vaktini ayırarak sabırla beni yönlendiren kıymetli danışman hocam, Gazi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ebru Vesile ÖCALIR' a en derin şükranlarımı sunarım. Bu uzun ve zorlu eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen, bana duydukları güvenle en büyük motivasyon kaynağım olan öncelikle canım aileme ve hayatıma girdiği andan itibaren benim şansım olan kedim Karakuş'a sonsuz teşekkür ederim. Bugün mensubu olduğum bu mesleği seçmemde beni teşvik eden, tüm eğitim hayatım boyunca ve sonrasında yardımlarını ve desteğini daima hissettiğim sevgili kuzenim Sema BAYAZIT' a ve desteklerinden dolayı Muazzez BAYAZIT' a teşekkür borçluyum. Tez yazım sürecimde ve hayatımın her aşamasında yanımda olan, sevgilerini ve yardımlarını esirgemeyen Firdevs ve Cüneyt KAYAALP'e; ayrıca her zaman yanımda olup bana yol gösteren değerli dayım Necati TAN'a teşekkür ederim. Son olarak, bu yoğun çalışma temposu içinde gösterdikleri anlayış, sabır ve motivasyonla beni yalnız bırakmayan ve süreç boyunca yardımlarını esirgemeyen Kazım Tibet SAR'a ve isimlerini burada saymadığım tüm değerli arkadaşlarıma içtenlikle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTARCT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xv
1. GİRİŞ.....	1
2. TEORİK ÇERÇEVE VE KAVRAMSAL YAPI	9
2.1. Kavramsal Çerçevenin İnşası: Bibliyometrik Analiz	10
2.2. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi	15
2.2.1. Mekansal algı	16
2.2.2. Uzamsal hafıza.....	17
2.2.3. Bilişsel haritalama.....	19
2.2.4. Yaya hareketliliği.....	21
2.2.5. Palimpsest	28
2.2.6. Hayalet coğrafya	29
3. ARAŞTIRMA SAHASI: ANTAKYA TARİHİ KENT MERKEZİ VE DEPREM GERÇEĞİ.....	31
3.1. Deprem Öncesi Antakya: Katmanlı Bir Hafıza Mekanı	33
3.1.1. Tarihsel süreçte kentsel gelişim ve morfolojik katmanlaşma	33
3.1.2. Kentsel doku ve yerin ruhu	35
3.1.3. Bilişsel haritaların dayanakları: nirengi noktaları.....	36
3.2. 2023 Kahramanmaraş Depremleri: Kentsel Kırılma ve Yıkım	37
3.3. Deprem Sonrası Antakya: Parçalanmış Doku ve Mekansal Boşluk.....	39
3.4. Pilot Çalışma Alanının Sınırları: Eski Antakya Evleri Bölgesi	40

4. METODOLOJİ	45
4.1. Araştırmanın Genel Çerçevesi ve Tasarımı	46
4.2. Araştırma Süreci ve Çalışma Aşamaları	46
4.3. Veri Toplama Araç, Yöntem ve Analizleri.....	49
4.3.1. Bilişsel haritalama tekniği.....	50
4.3.2. Anket uygulaması	51
4.3.3. Görsel hafıza anketi uygulaması	54
4.3.4. Yarı yapılandırılmış görüşmeler	56
4.4. Veri Transkripsiyonu ve Ön İşleme	59
4.5. Veri Analizi ve Değerlendirme Süreci.....	60
5. BULGULAR	63
5.1. Hafızanın Yetkin Tanıkları: Katılımcı Profili ve Aidiyet Bağları	63
5.2. Yıkıma Rağmen 'Yer'in Anlamı: Alanın Kimliği ve Önemi.....	111
5.3. Bir 'Yaşam Alanı' Olarak Tarihi Merkez:Gündelik İlişki ve Mekansal Pratikler.....	114
5.4. Fiziksel Yoklukta Bilişsel Varlık: Zihinsel Haritalama ve Sembolik Mekanlar	117
5.5. Enkaz Altındaki İzler: Bilişsel Haritalarda 'Hayalet Nirengi' Noktaları.....	120
5.6. Görsel Hafızanın Sürekliliği: Yıkıntının Ardındaki İmgeyi Hatırlamak	123
5.7. Geleceğin İnşası: Onarıcı ve Hafıza Odaklı Bir Vizyon Talebi	126
5.8. Anket ve Haritalama Bulgularının Sentezi ve Hipotezlerin Sınanması.....	128
5.9. Yitirilen Dokunun Somut İzleri: Pilot Çalışma Alanı Mekansal Envanteri	130
5.10. Pilot Alan Bulgularının Değerlendirilmesi: Görsel ve Sözel Hafıza Ayırışımı	165
5.11. Bölüm Sonucu: Verilerin İşaret Ettiği Mekansal Gerçeklik	166
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	167
KAYNAKLAR	171
EKLER.....	177

	Sayfa
EK-1. Anket form örneği	179
EK-2. Bilişsel harita uygulama form örneği	184
EK-3. Görsel hafıza anketi form örneği.....	186
EK-4. Voswiever analiz görselleri (bibliyometrik analiz sonuçları)	193
EK-5. MAXQDA analiz görselleri	194
ÖZGEÇMİŞ	226

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.1. Tarihsel süreç içinde Antakya	34
Çizelge 3.2. Antakya'nın 2023 Depremleri öncesindeki sismik geçmişine dair öne çıkan bazı olay özetleri	38
Çizelge 4.1. Eski Antakya evlerinde MAXQDA analiz programında kullanılan kodlar ve ağırlık yüzdeleri	61

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Antakya ve Deprem kelimeleri ile yapılan Bibliyometrik Analiz Sonucu	11
Şekil 2.2. Uzamsal hafıza kelimesi ile yapılan bibliyometrik analiz sonucu.....	12
Şekil 2.3. Palimpsest kelimesi ile yapılan bibliyometrik analiz sonucu	12
Şekil 2.4. Yaya hareketliliği kelimesi ile yapılan bibliyometrik analiz sonucu.....	13
Şekil 2.5. Bilişsel haritalama ve uzamsal hafıza kelimeleri ile yapılan bibliyometrik analiz sonucu.....	14
Şekil 2.6. MAXQDA kelimesi ile yapılan bibliyometrik analiz sonucu	15
Şekil 3.1. Hatay'ın Türkiye içindeki konumu.....	31
Şekil 3.2. Antakya'nın eski kent ve yeni kent ayrımını gösteren harita/uydu görüntüsü	32
Şekil 3.3. Araştırma alan sınırlarını gösteren harita/uydu görüntüsü	33
Şekil 3.4. Antakya'nın kentsel morfolojisinde ızgara plan (rasyonel omurga) ve organik doku izleri.....	35
Şekil 3.5. 2023 Kahramanmaraş Depremleri öncesi Eski Antakya Evleri Bölgesi'nin doluluk-boşluk oranını ve organik dokusunu gösteren uydu görüntüsü.....	36
Şekil 3.6. 2023 Kahramanmaraş Depremleri sonrası Eski Antakya Evleri Bölgesinde oluşan mekansal boşluklar ve parçalanmış kent dokusu	40
Şekil 3.7. Araştırma alanı sınırları ve incelenen 17 sokak aksının 1929 yılı Fransız Kadastral Planı üzerindeki morfolojik izleri.....	42
Şekil 3.8. Araştırma alanı sınırları ve incelenen 17 sokak aksının 2009 yılı Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) üzerindeki konumu.....	43
Şekil 4.1. Araştırma yapısı.....	46
Şekil 5.1. Alanın kentsel kimlik, sosyal yaşam ve yeniden inşa önceliğine ilişkin likert ölçekli değerlendirmeler matrisi	112
Şekil 5.2. Sizin için önemli olan yapılar olarak belirtilen isimlerin kelime bulutu analizi.....	113
Şekil 5.3. Deprem öncesi bölge kullanımlarına ilişkin katılımcı yanıtlarının kelime bulutu	116

Şekil	Sayfa
Şekil 5.4. İlk akla gelen sokak ve hatırlanma nedenleri kodlarının katılımcı bazlı ilişki matrisi	118
Şekil 5.5. Eski Antakya Evleri Bölgesinin 3 kelime ile tanımlanması kelime bulutu analizi.....	119
Şekil 5.6. Eski Antakya Evlerinde en çok dikkat çeken yapı olarak belirtilen isimlerin kod bulutu	120
Şekil 5.7. Bilişsel harita uygulamasında hatırlanan sokakların yüzdesel dağılımı	121
Şekil 5.8. Bilişsel haritalamada "sokaklarda hatırlanan yerler" kodlarının katılımcı bazlı dağılım matrisi	122
Şekil 5.9. Görsel anket uygulamasında sokakların tanınırlık oranlarının yüzdesel dağılımı	124
Şekil 5.10. Katılımcıların ismini söyleyebildiği sokakların yüzdesel dağılım grafiği....	125
Şekil 5.11. Görsel anketteki tüm sokaklar için hatırlanan spesifik hafıza öğelerinin (mikro nirengi noktaları) katılımcı bazlı dağılımı kod bulutu	126
Şekil 5.12. Eksik olduğu düşünülen durumlar olarak belirtilen kodların katılımcı bazlı dağılım matrisi	127
Şekil 5.13. Deprem sonrası istenilen uygulamalar kodlarının katılımcı bazlı dağılım matrisi	128
Şekil 5.14. [1] Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesinin deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri	131
Şekil 5.15. Görsel ankette "Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi" için hatırlanan yapı/ öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	133
Şekil 5.16. [2] Eski Saray Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri.....	133
Şekil 5.17. Görsel ankette "Eski Saray Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	135
Şekil 5.18. [3] Kabaltı Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri	135
Şekil 5.19. Görsel ankette "Kabaltı Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	137
Şekil 5.20. [4] Kartal Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri.....	137

Şekil	Sayfa
Şekil 5.21. Görsel ankette "Kartal Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	139
Şekil 5.22. [5] Kelebek Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri	139
Şekil 5.23. Görsel ankette "Kelebek Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	141
Şekil 5.24. [6] Kastal Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri.....	141
Şekil 5.25. Görsel ankette "Kastal Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	143
Şekil 5.26. [7] Bedesten Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri	143
Şekil 5.27. Görsel ankette "Bedesten Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	144
Şekil 5.28. [8] Kutlu Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri.....	145
Şekil 5.29. Görsel ankette "Kutlu Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	147
Şekil 5.30. [9] Kahraman Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri	147
Şekil 5.31. Görsel ankette "Kahraman Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	149
Şekil 5.32. [10] Gazipaşa Caddesi deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri. ...	149
Şekil 5.33. Görsel ankette "Gazipaşa Caddesi" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	151
Şekil 5.34. [11] Günlü Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri.....	151
Şekil 5.35. Görsel ankette "Günlü Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	153
Şekil 5.36. [12] Saray Caddesi deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri.....	153
Şekil 5.37. Görsel ankette "Saray Caddesi" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	155
Şekil 5.38. [13] Pazar Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri.....	155
Şekil 5.39. Görsel ankette " Pazar Sokak " için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	157

Şekil	Sayfa
Şekil 5.40. [14] Bekir Sıtkı Kunt Caddesi deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri	157
Şekil 5.41. Görsel ankette "Bekir Sıtkı Kunt Caddesi" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	159
Şekil 5.42. [15] Dolaşık Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri	159
Şekil 5.43. Görsel ankette "Dolaşık Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	161
Şekil 5.44. [16] Payas Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri	161
Şekil 5.45. Görsel ankette "Payas Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	163
Şekil 5.46. [17] Sokullu Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri	163
Şekil 5.47. Görsel ankette " Sokullu Sokak " için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi	165

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

AR
CBS
GPS
VR

Açıklamalar

Arttırılmış Gerçeklik
Coğrafi Bilgi Sistemleri
Küresel Konumlama Sistemi
Sanal Gerçeklik

1. GİRİŞ

Kentsel mekanlar, salt fiziksel yapı stokları ve morfolojik düzenlemelerden ibaret statik olgular değil; kullanıcı deneyimleriyle şekillenen, toplumsal hafıza ile katmanlaşan ve gündelik pratikler aracılığıyla sürekli yeniden üretilen dinamik sosyo-mekansal kurgular olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, kentin fiziksel varlığının deprem gibi büyük ölçekli afetler sonucu ani bir yıkıma uğraması, maddi hasarın ötesinde; mekansal bellekte derin bir ontolojik kırılmaya ve birey-mekan ilişkisinde yapısal bir kopuşa işaret etmektedir. Depremle fiziksel mekanın ortadan kalkması, zihinsel imgenin de eş zamanlı olarak silindiği anlamına gelmemektedir. Aksine, yıkım alanlarında sürdürülen gündelik rutinler, hatırlanan rotalar ve bedensel refleksler; kentin hayalet bir formda varlığını sürdürdüğünü kanıtlamaktadır. Geleneksel afet yönetimi ve yeniden inşa paradigmaları ağırlıklı olarak fiziksel rehabilitasyona odaklanırken; enkazın altında kalan bu "bilişsel ve duyuşsal süreklilik" boyutu literatürde ve uygulamada sıklıkla ikincil planda kalmaktadır.

Bu çerçevede araştırma, fiziksel yıkımın ötesindeki bu 'görünmeyen' ancak 'hissedilen' fenomenolojik katmanın irdelenmesi gerekliliğinden yola çıkmıştır. Özellikle çok katmanlı tarihi kent merkezlerinde, afet sonrası süreçte geçmişin izlerini sürmek ve hafızanın direnç noktalarını belgelemek; kentsel kimliğin korunarak sürdürülebilir bir yeniden inşa sürecinin kurgulanması adına kritik bir önem arz etmektedir. Fiziksel gerçeklik ile zihinsel imge arasındaki bu gerilimi çözümlemek, yalnızca mevcut durumun tespiti değil; geleceğin kentinin geçmişin mekansal mirası üzerine bütüncül bir metodolojiyle inşa edilebilmesi için stratejik bir gerekliliktir.

Araştırmada, tarihi kent merkezlerinde mekansal algının uzamsal hafızadaki yerini yaya hareketliliği üzerinden değerlendirmektedir. Palimpsest, henüz kağıt üretimi yokken bir şeyler yazmak için üretilmiş parşömenin üzerine kazınan yazıların henüz izleri silinmeden bir başka yazının eklenmesi ile izlerin iç içe geçmesi, yok olmadan bir yenisinin eklenmesi durumunda kullanılan bir terimdir (Aluçlu, 2022). Bu kavram, bir eserin çok katmanlı yapısını ve aktarım süreçlerini anlatmak için kullanılmaktadır. Bu tez araştırmasında, 6 Şubat 2023'te meydana gelen ve 11 il özelinde fiziksel ve psikolojik olarak ciddi hasarlar bırakan ülkemizin yaşadığı yakın dönem felaketlerden biri olan "2023 Kahramanmaraş Depremlerinin", Antakya tarihi kent merkezindeki etkilerini araştırmaktadır. Kullanılan

palimpsest tekniği ile bu çok katmanlı yapıdaki mekansal algı ve bunun uzamsal hafızadaki yeri, yaya hareketliliği üzerinden incelenmektedir.

2023 Kahramanmaraş Depremleri, yalnızca fiziksel bir yıkıma neden olmakla kalmamış, aynı zamanda mekansal algı, uzamsal hafıza ve yaya hareketliliği üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Özellikle Antakya tarihi kent merkezi gibi kültürel ve tarihi mirasa sahip alanlarda, bu etkilerin bireylerin mekanla kurdukları ilişkiyi nasıl dönüştürdüğü önemli bir araştırma konusudur. Deprem, kent dokusundaki fiziksel değişikliklerin ötesinde, bireylerin zihinsel haritalarında ve kolektif hafızalarında köklü değişimlere neden olmuştur.

Bu araştırmada, bireylerin mekana dair algılarında meydana gelen değişiklikleri anlamak için bilişsel haritalama, anket ve görsel anket gibi araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemlerin uygulanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formatı uygulanmıştır. Yapılan anket, bilişsel haritalama ve görsel anketlerin uygulama esnasında; ses kaydı alınmış ve uygulamaya katılan bireylerin kullandıkları söylemler üzerinden de çıkarımlar yapılmıştır. Anket uygulamalarında, katılımcıların çalışma alanına ilişkin deneyimleri ve demografik veriler üzerinden de bir inceleme yapılmıştır. Bilişsel haritalama yöntemiyle katılımcıların deprem öncesinde ve sonrasında kentsel mekanı nasıl algıladıkları, önemli olarak gördükleri güzergahlar ve mekansal referans noktaları analiz edilmiştir. Görsel anket yöntemi ile katılımcıların hafızalarında yer eden mekansal unsurlar değerlendirilerek afet sonrası mekan algısındaki değişimler ortaya konmuştur. Ayrıca, bireylerin mekanla kurduğu duygusal bağlar, yaya hareketliliği ve kent kimliğine dair görüşleri anketler aracılığıyla incelenmiştir. Araştırmada elde edilen nitel ve nicel veriler, MAXQDA 24 programı kullanılarak sistematik bir biçimde analiz edilmiştir.

Antakya tarihi kent merkezi, tarihi ve kültürel kimliğiyle ön plana çıkan bir bölge olmasının yanı sıra, yaya hareketliliği açısından da büyük öneme sahiptir. Deprem sonrasında kent dokusunda meydana gelen değişimler, bireylerin mekan algısında nasıl bir dönüşüm yaşandığını anlamak için bu alanı önemli bir araştırma sahası haline getirmektedir. Bu bağlamda, araştırma yalnızca mekansal hafıza ve algı üzerindeki değişimleri ortaya koymakla kalmayıp, aynı zamanda afet sonrası mekanın yeniden inşası süreçlerine dair önemli bulgular sunacaktır. Bunları ortaya çıkarmak için o yörede yaşayan ve alanı bilen, uzamsal hafızasında çalışma alanının yer ettiği bireylerin belirlenerek, anket uygulamalarının bu kişilere yapılması, ortaya çıkacak sonuçları daha değerli kılmaktadır.

Araştırmanın sonuçları, şehir planlama, mimarlık ve sosyal bilimler alanındaki çalışmalara katkı sağlamayı hedeflemektedir. Elde edilen veriler, yerel yönetimlerin ve ilgili uzmanların, afet sonrası kentsel mekanın sürdürülebilir şekilde yeniden yapılandırılması sürecinde dikkate alması gereken unsurları ortaya koyacaktır. Araştırma ile, tarihi kent merkezlerinde afet sonrası mekansal algının nasıl şekillendiğini anlamaya yönelik özgün bir katkı sunulması ve bundan sonraki süreçler de bu alan ya da bu konuda yapılacak araştırmalar için de örnek olması amaçlanmıştır.

Araştırmanın amacı ve kapsamı

Deprem, Antakya tarihi kent merkezinde yalnızca fiziksel bir yıkıma yol açmakla kalmamış, kullanıcıların kent mekanını algılama, hatırlama ve kullanma pratiklerinde köklü değişimler yaratmıştır. Mevcut kentsel dokunun üzerine eklenen yıkım katmanı, kenti fiziksel ve imgesel düzeyde çok katmanlı bir yapıya (palimpsest) dönüştürmüştür. Bu bağlamda araştırma, afet sonrası süreçte bireylerin bilişsel haritalarında ve mekansal hafızalarında meydana gelen dönüşümleri incelemeyi gerekli kılmaktadır.

Bu gereklilikten hareketle araştırmanın temel amacı; zihinsel haritalardaki sürekliliğin, tez kapsamında 'hayalet coğrafya' olarak kavramsallaştırılan yıkım sonrası mekansal gerçeklik içerisindeki adaptasyon süreçlerini nasıl yönlendirdiğini analiz etmektir.

Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın hedefleri;

- (1) Antakya tarihi kent merkezi özelinde, deprem öncesi ve sonrası mekansal algı, yaya hareketliliği ve uzamsal hafızanın nasıl değiştiğini incelemek,
- (2) Mekansal belleğin sürekliliğini sağlayan bileşenleri saptamak,
- (3) Palimpsest kavramından ilham alarak, birbiri üzerine kazınan mekansal katmanları ve hafızadaki izleri ortaya koymak,
- (4) Palimpsest niteliğindeki mekansal okumaları, travmanın yarattığı boşluğu anlamlandırma sürecinin bir parçası olarak değerlendirmek,
- (5) Zorunlu yaya hareketliliği üzerinden okunan deneyimlerle, kolektif hafızanın kentin yeniden inşasındaki potansiyel rolünü ortaya koymaktır.

Araştırma yalnızca bireylerin mekansal algılarındaki değişimi durum tespiti olarak ortaya koymakla sınırlı değildir. Araştırma, elde edilen bulgular ışığında; tarihi kent merkezlerinde afet sonrası mekansal algının korunması, kent kimliğinin sürdürülebilirliği ve mekansal aidiyetin güçlendirilmesi adına planlama disiplinine yönelik öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Elde edilen verilerin, kentsel planlama, mimarlık ve sosyal bilimler alanlarında afet sonrası mekan politikalarına katkı sunması ve özellikle tarihi kent merkezlerinin yeniden inşa sürecinde, mekansal hafızanın palimpsest niteliğinin korunmasına yönelik farkındalık oluşturmaya öngörülmektedir.

Araştırmanın önemi

Bu araştırmanın önemi, deprem sonrası Antakya tarihi kent merkezini yalnızca hasar gören fiziksel bir yapı stoku olarak değil; kullanıcıların belleklerinde yaşayan, dönüşen ve "hayalet coğrafya" olarak deneyimlenen canlı bir organizma olarak ele almasından kaynaklanmaktadır. Mevcut literatürde afet çalışmaları genellikle fiziksel yıkım ve yeniden yapımla ilgili süreçlere odaklanırken; bu araştırma, yıkımın algısal boyutunu ve mekansal hafızadaki kırılmaları merkeze alarak literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Araştırmayı özgün kılan en önemli husus, palimpsest kavramının salt fiziksel bir katmanlaşma tanımı olmaktan çıkarılıp, afet sonrası adaptasyon sürecini çözümleyen analitik bir araca dönüştürülmesidir. Araştırma; bilişsel haritalama ve görsel belgeleme tekniklerini bütünsel bir şekilde kullanarak, bireylerin zihnindeki eski kent katmanları ile yıkım sonrası karşılaştıkları yeni gerçeklik arasındaki mekansal ve bilişsel uyumsuzluğu somut verilerle ortaya koymaktadır. Bu yönüyle araştırma, kentsel hafızanın afet sonrası direncini analiz etmeye olanak tanıyan özgün bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Pratik bağlamda ise araştırmanın önemi, Antakya'nın yeniden inşa sürecine sunacağı somut verilerde yatmaktadır. Tarihi kent merkezlerinin yeniden inşası, sadece fiziksel yapıların ayağa kaldırılması değil, mekansal kimliğin ve aidiyet duygusunun da onarılması sürecidir. Bu araştırma, bireylerin hafızasında yer eden referans noktalarını, ritüelleri ve yaya rotalarını belirleyerek; şehir plancıları, mimarlar ve yerel yönetimler için hafıza odaklı bir planlama yaklaşımı geliştirmeleri adına nitelikli bir bilimsel altlık oluşturacaktır.

Sonuç olarak araştırma; teorik düzeyde mekansal hafıza ve afet ilişkisine dair kavrayışı derinleştirirken, uygulama düzeyinde ise çok katmanlı (palimpsest) tarihi kentlerin kimlik

değerlerinin korunarak geleceğe aktarılmasına yönelik stratejik bir yol haritası sunması bakımından değer taşımaktadır. Bu ana çerçeve ışığında, araştırmanın temel problemleri ve bunlara yönelik geliştirilen hipotezler aşağıda sunulmuştur.

Araştırma sorusu ve hipotezler

2023 Kahramanmaraş depremleri, Antakya tarihi kent merkezinde sadece fiziksel yıkıma yol açmakla kalmamış, aynı zamanda bireylerin mekansal algısını ve kentle kurdukları duygusal bağları derinden etkilemiştir. Bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturan en çarpıcı gözlem; depremten hemen sonra dahi, yıkılan veya hasar gören sokaklarda yayaların, mevcut en kısa yolu tercih etmek yerine, sanki binalar ve sokaklar hala yerlerinde duruyormuşçasına eski rotaları takip etmeleridir. Yıkıntılar arasında eski patikaları izleyen bir insanın adımları, fiziksel mekan yok olsa bile uzamsal hafızanın direncini ve binaların enkazı altında kalan kentsel dokunun hayaletinin zihinlerde yaşamaya devam ettiğini gösteren somut bir kanıttır.

Sahadan elde edilen bu öncül bulgular ışığında araştırma; problemin basitçe bir "mekansal değişim" analizi değil, fiziksel gerçekliğin yok olduğu bir ortamda hafızanın inatçı sürekliliğini anlama çabası olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda, yaya hareketliliği sadece bir veri değil; görünmez olan hafızayı görünür kılan bir 'iz sürme' yöntemi, bir palimpsest okuması olarak ele alınmıştır.

Söz konusu yaklaşım, literatürdeki güncel tartışmalarla güçlü bir paralellik göstermektedir. Fiziksel yıkımın ardından hafızanın nasıl davrandığına dair tartışmalar, tezin temel varsayımlarını desteklemektedir. Özellikle yıkıntı alanlarının sadece terk edilmiş bölgeler değil, geçmişin izlerinin bugüne nüfuz ettiği "hayalet mekanlar" olduğu fikri, Edensor'un (2005) çalışmalarıyla örtüşmektedir. Edensor'a göre, harabeler duysal ve bilişsel bir süreklilik barındırır. Benzer şekilde Pile (2005), şehirlerin sadece canlılardan değil, geçmişin travmatik hayaletlerinden oluştuğunu ve insanların tekinsizleşen mekanla başa çıkmak için eski alışkanlıklarına tutunduğunu savunur. Yürüme eyleminin bir "mekanı yeniden yazma" pratiği olarak ele alınması ise de Certeau'nun (1984) "yürüme retoriği" (mekanı yeniden yazma pratiği) kavramıyla temellendirilmiştir. Ayrıca, fiziksel nirengi noktalarının kaybına rağmen zihinsel haritaların varlığını sürdürmesi, Lynch'in (1960) klasik yönelim teorilerinin

ötesine geçen ve travma sonrası "bilişsel kalıntıların" direncini vurgulayan güncel afet literatürüyle (Huyssen, 2003) ilişkilendirilmiştir.

Bu teorik ve ampirik zemin üzerine inşa edilen araştırmanın temel araştırma sorusu şudur:

"Tamamen gerçekleşen bir fiziksel yıkıma rağmen bireylerin zihninde ve bedensel pratiklerinde canlılığını koruyan deprem öncesi Antakya imgesi; şimdiki zamanın 'hayalet coğrafyasına' dönüşmüş mekanının algılanmasını, deneyimlenmesini ve bireylerin bu travmatik gerçeklikle başa çıkma stratejilerini, 'mekansal palimpsest' kavramı çerçevesinde nasıl şekillendirmektedir?"

Bu ana araştırma sorusuna yanıt ararken test edilecek temel hipotezler ise şunlardır:

Hipotez 1 (H1): 2023 Kahramanmaraş Depremleri, Antakya tarihi kent merkezini deneyimleyen bireylerin mekansal algılarında ve bilişsel haritalarında köklü ve kalıcı dönüşümlere yol açmıştır ve bu dönüşümler, algılanan güvenlik, erişilebilirlik ve mekansal referans noktaları üzerine odaklanmaktadır.

- Hipotez 1a (H1a): Bireylerin bilişsel haritalarında, deprem sonrası güvenli ve işlevsel alanlar ön plana çıkarken, yıkımın yoğun olduğu bölgelerdeki eski referans noktaları silinmiş veya dönüşüme uğramıştır.
- Hipotez 1b (H1b): Yaya hareketliliği örüntüleri, bireylerin deprem sonrası artan güvenlik endişeleri ve değişen erişilebilirlik algıları doğrultusunda yeni rotalara ve yoğunluklara evrilmiştir.

Hipotez 2 (H2): Deprem, Antakya tarihi kent merkezini deneyimleyen bireylerin deprem öncesi anılar tamamen silinmemekle birlikte, deprem deneyimi üzerine yeni bir katman olarak eklenmiş ve mekanla duygusal bağlar yeniden şekillenmiştir ve böylece uzamsal hafızalarında bir "palimpsest etkisi" yaratmıştır.

- Hipotez 2a (H2a): Görsel hafıza anketleri, deprem öncesine ait mekansal unsurların hafızalarda farklı düzeylerde (örneğin, yıkımın yoğun olduğu alanlarda daha az, sağlam kalan veya yeniden işlev kazanan alanlarda daha fazla) canlılığını koruduğunu ve yeniden anlamlandırıldığını göstermektedir.

- Hipotez 2b (H2b): Bireylerin kent mekanına dair duygusal bağları, fiziksel yıkım ve yeniden inşa süreçleriyle ilişkili olarak karmaşık ve çok boyutlu bir dönüşüm geçirmiştir ve böylece bu bağlar bazen zayıflarken bazen de yeni anlamlar kazanarak güçlenmiştir.

Hipotez 3 (H3): Antakya tarihi kent merkezinde gözlemlenen mekansal algı ve uzamsal hafıza dönüşümleri ile yaya hareketliliği değişimleri, palimpsest kavramı aracılığıyla, eski ve yeni mekansal katmanların birbiriyle etkileşimi ve sürekli yeniden yazımı olarak başarılı bir şekilde açıklanabilir.

Araştırma sınırlılıkları

Her bilimsel araştırma gibi, bu çalışmada da belirli sınırlılıklar çerçevesinde yürütülmüştür. Bu sınırlılıklar, elde edilen bulguların yorumlanmasında ve genellenebilirliğinde dikkate alınması gereken unsurlardır:

- Coğrafi Sınırlama: Araştırma, Antakya'nın tamamını değil, yalnızca tarihi kent merkezinde bulunan ve "Eski Antakya Evleri" olarak bilinen iki mahalle ile sınırlıdır. Bu alanın seçilme nedeni, bölgenin kentsel hafıza açısından kritik bir öneme sahip olması ve depremin ardından fiziksel ve algısal düzeyde önemli değişimlere uğramasıdır. Ancak, bu sınırlama, bulguların Antakya'nın diğer bölgelerine veya farklı afet bölgelerindeki tarihi kent merkezlerine doğrudan genellenmesini kısıtlamaktadır.
- Zamansal Sınırlama: Araştırmanın depremin hemen ardından değil, olayın üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra yürütülmesi, katılımcıların mekansal hafızalarında zamanla oluşan değişimleri, yeniden şekillenen algıları ve palimpsest etkilerini göz önünde bulundurmayı gerektirmektedir. Ancak, afetin üzerinden geçen süre, bazı mekansal ayrıntıların unutulmasına veya hatırlanma biçimlerinin değişmesine neden olabileceği ihtimalini de beraberinde getirmektedir.
- Metodolojik Yaklaşım: Araştırma karma yöntemle sahip olmakla birlikte, nitel kısmı daha güçlü kurgulanmıştır. Veriler yalnızca bilişsel haritalama, anket, görsel anket ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerle sınırlıdır. Bu nedenle, geniş çaplı nicel veri toplama yöntemleri ve istatistiksel analizler araştırma kapsamına çok fazla dahil edilmemiştir.
- Katılımcı Subjektifliği ve Örneklem Boyutu: Katılımcıların verdikleri yanıtlar, kişisel deneyimlerine ve hafızalarına dayandığından, subjektif yorumlar içerebilir ve mekanın

kesin fiziksel gerçekliğini tam olarak yansıtmayabilir. Araştırmaya katılacak bireylerin (depreme tanıklık etmiş ve araştırma alanı ile doğrudan ilişkisi olan kişiler) yaş, eğitim düzeyi, mekana olan aidiyet hissi gibi bireysel farklılıkları, araştırmanın sonuçlarını etkileme potansiyeline sahiptir. Ayrıca, katılımcı sayısı belirli bir nitel örneklem çerçevesinde sınırlandırılacağından, elde edilen sonuçlar genellenebilirlik açısından kısıtlı olabilir.

Tüm bu sınırlılıklar çerçevesinde, araştırmanın temel amacı olan mekansal algı, uzamsal hafıza ve yaya hareketliliğinin deprem sonrası nasıl değiştiğine dair kapsamlı bir bakış açısı sunulması hedeflenmektedir. Araştırmanın sonuçları, afet sonrası mekan algısı ve kent kimliği üzerine ilerleyen araştırmalara katkı sağlamakla birlikte, belirli mekan, zaman ve katılımcı sınırlılıkları nedeniyle daha geniş kentsel bağlamlara doğrudan genellenememektedir.

2. TEORİK ÇERÇEVE VE KAVRAMSAL YAPI

Araştırmanın kavramsal iskeletini ve metodolojik yaklaşımın teorik dayanaklarını oluşturan teorik çerçeve; afet sonrası mekanın yeniden üretimi, toplumsal bellek ve travma mekanları üzerine yapılan ulusal ve uluslararası çalışmaların analiziyle inşa edilmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın kavramsal omurgası olan 'mekansal palimpsest' metaforu; sadece fiziksel katmanlaşma olarak değil, yıkım sonrası ortaya çıkan ve tez kapsamında 'hayalet coğrafya' olarak tanımlanan boşluğu anlamlandırma aracı olarak derinlemesine irdelenmiştir.

Yöntemsel sağlamlığı artırmak adına; karma araştırma desenleri, görsel sosyoloji teknikleri ve tematik analiz (Braun ve Clarke, 2006) süreçlerine dair metodolojik literatür taranmıştır. Bu teorik ve yöntemsel hazırlık süreci, tezin araştırma sorunsalının netleştirilmesini ve saha çalışması için gerekli kavramsal altyapının oluşturulmasını sağlamıştır.

Bu araştırma; deprem sonrası tarihi kent merkezindeki mekansal algı ve hafıza değişimlerini, palimpsest kavramının çok katmanlı yapısına uygun olarak çözümleyebilmek adına Karma Yöntem yaklaşımı ile kurgulanmıştır. Deprem gibi yıkıcı ve travmatik bir olgunun mekansal izlerini sürmek, tekil bir yöntemle mümkün görünmemektedir. Salt nicel yöntemlerin (anket) istatistiksel bir çerçeve sunsa da bireyin hayalet coğrafya ile kurduğu öznel ilişkiyi kaçırma riski taşıması; yalnızca nitel yöntemlerin ise genel mekansal eğilimleri görmeyi zorlaştırması nedeniyle, tez kapsamında bütünlük bir yöntem deseni benimsenmiştir.

Bu doğrultuda araştırma kurgusu; bilişsel haritalama ile zihinsel temsillerin, anket ile genel eğilimlerin, görsel hafıza anketi ile fiziksel-imgesel uyumsuzluğun ve derinlemesine görüşmeler ile öznel deneyimlerin sentezlenmesine dayanmaktadır. Farklı veri setlerinin birbirini tamamladığı bu yapı, hem kolektif hafızadaki kırılmaların hem de bireysel bellekteki sürekliliğin eş zamanlı analizine olanak tanımaktadır.

Antakya tarihi kent merkezinde deprem sonrası ortaya çıkan mekansal ve bilişsel dönüşümü çözümleyebilmek için mekansal algı, uzamsal hafıza ve yaya hareketliliği kavramları disiplinler arası bir perspektifle ele alınmıştır. Araştırmanın teorik zemini, kenti sabit bir fiziksel yapı olarak değil; sürekli dönüşen, silinen ve yeniden yazılan bir metin olarak okuyan 'Mekansal Palimpsest' teorisi üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda, tezin temel

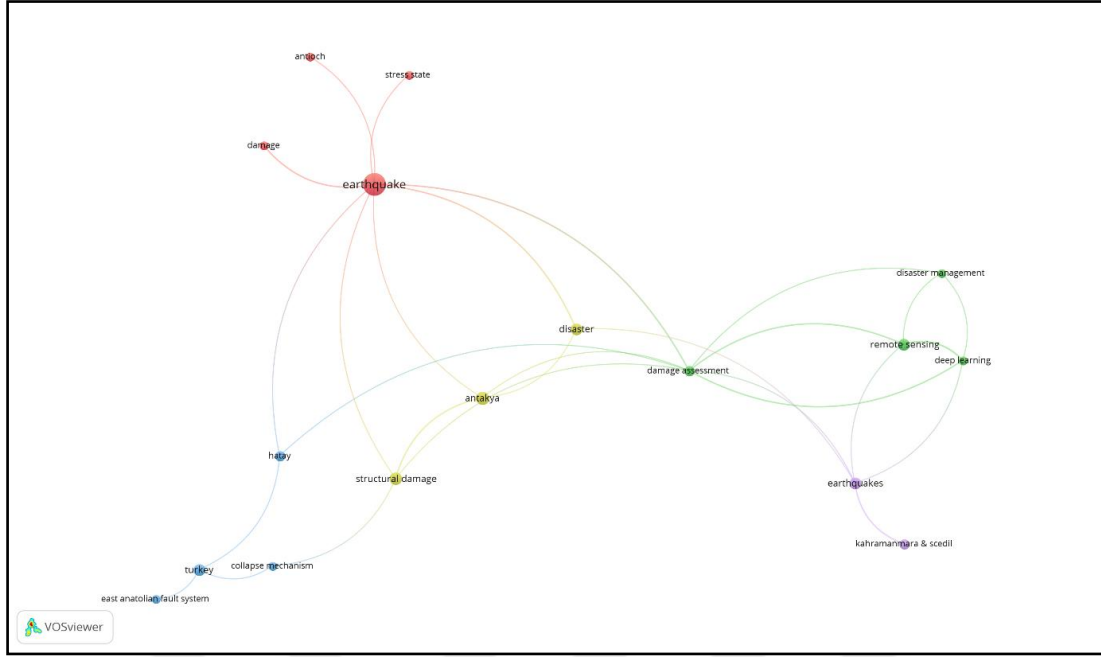
sorunsalı olan 'hayalet coğrafya' deneyimi; sadece fiziksel bir yıkım olarak değil, toplumsal bellekteki katmanların çatışması ve sürekliliği üzerinden tartışılmıştır.

Bölüm içeriği, araştırmanın çok boyutlu yapısına uygun olarak, bireyin mekanla kurduğu zihinsel ilişkiden başlayıp, kentin kolektif hafızasına uzanan hiyerarşik bir akışta yapılandırılmıştır.

2.1. Kavramsal Çerçevenin İnşası: Bibliyometrik Analiz

Araştırmanın temel sorunsalını oluşturan deprem sonrası mekansal algı ve hafıza dönüşümünü incelemek için gerekli teorik zemin; literatürdeki araştırma eğilimlerini, odak noktalarını ve boşlukları tespit eden kapsamlı bir bibliyometrik analiz ile temellendirilmiştir. Araştırmanın teorik sınırları çizilirken VOSViewer (v.1.6.20) yazılımı kullanılarak yapılan anahtar kelime haritalamaları; tezin odaklandığı 'Mekansal Algı', 'Uzamsal Hafıza', 'Bilişsel Haritalar' ve 'Yaya Hareketliliği' kavramları arasındaki ilişkisel ağı görünür kılmıştır. Söz konusu analiz, 'Palimpsest' kavramının literatürde bu değişkenleri birbirine bağlayan özgün ve merkezi bir kesişim noktası olduğunu somut verilerle ortaya koymuştur.

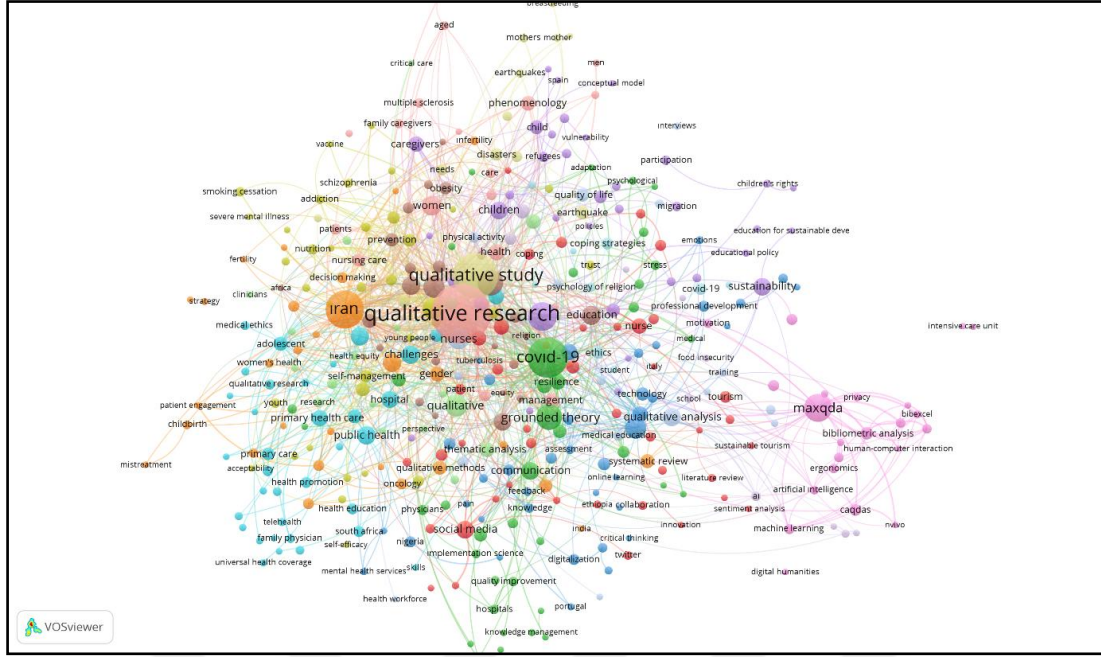
Araştırma probleminin disiplinler arası yapısı, literatür taramasının çok boyutlu bir perspektifle ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Web of Science veri tabanları üzerinden gerçekleştirilen bibliyometrik haritalamalar (VOSViewer v.1.6.20); tezin ana eksenini oluşturan kavramların literatürdeki baskın yönelimlerini ve araştırmanın doldurmayı hedeflediği özgün araştırma boşluklarını somut verilerle ortaya koymaktadır.

Şekil 2.1. Antakya ve deprem kelimeleri ile yapılan bibliyometrik analiz sonucu

Bu analizler ışığında yapılan en çarpıcı tespit, "Antakya" ve "Deprem" odaklı ağ analizinde (Şekil 2.1.) görülmektedir. Haritalar incelendiğinde, mevcut literatürün ezici bir çoğunlukla "Structural Damage" (Yapısal Hasar), "Remote Sensing" (Uzaktan Algılama), "Soil Mechanics" (Zemin Mekaniği) ve "Disaster Management" (Afet Yönetimi) gibi teknik ve mühendislik kümelerinde yoğunlaştığı açıkça görülmektedir. Bu tablo, 2023 Kahramanmaraş Depremlerinin akademik dünyada ağırlıklı olarak fiziksel bir hasar tespiti ve bina performansı üzerinden okunduğunu; ancak afetin insan zihnindeki izlerine, kentsel hafızadaki yansımalarına ve sosyo-mekansal boyutuna odaklanan çalışmaların niceliksel olarak oldukça sınırlı kaldığını kanıtlamaktadır. Dolayısıyla bu tez, yıkımı sadece betonarme bir kayıp olarak değil, bir hafıza ve kimlik krizi olarak ele alarak literatürdeki bu teknik baskının yarattığı boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Benzer bir durum "Uzamsal Hafıza" kavramı üzerine yapılan analizde de (Şekil 2.2.) tespit edilmiştir. Kavramın "kolektif bellek" ve "kimlik" ile teorik bağları bulunmakla birlikte; "deprem" ile ilişkilendirildiğinde literatürün insan deneyiminden ziyade teknik tahmin modellerine ve yapay zeka tabanlı veri işleme yöntemlerine yöneldiği görülmüştür. Bu tez, literatürden keskin bir şekilde ayrılarak; uzamsal hafızayı teknik bir veri seti olmaktan çıkarmakta ve onu afet sonrası aidiyetin yeniden inşasında rol oynayan merkezi bir aktör olarak yeniden konumlandırmaktadır.

Şekil 2.6. MAXQDA kelimesi ile yapılan bibliyometrik analiz sonucu

Ayrıca analizlerde kullanılan MAXQDA yazılımının (Şekil 2.6.) genellikle sağlık bilimlerinde kullanıldığı görülmüş olup; bu tezde fiziksel yıkım ile soyut hafıza arasındaki ilişkiyi somutlaştırmak üzere kullanılması, kentsel araştırmalar bağlamında metodolojik bir yenilik olarak öne çıkmaktadır.

2.2. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

Bibliyometrik analizlerden elde edilen bulgular ışığında araştırmanın kavramsal çerçevesi beş temel sütun üzerine inşa edilmiştir:

- (1) Mekansal Algı
- (2) Uzamsal Hafıza
- (3) Bilişsel Haritalar
- (4) Yaya Hareketliliği
- (5) Palimpsest
- (6) Hayalet Coğrafya

2.2.1. Mekansal algı

Kentsel mekan, yalnızca fiziksel boyutlarıyla var olan statik bir yapı değil; kullanıcıları tarafından sürekli deneyimlenen, algılanan ve yeniden üretilen dinamik bir sosyal olgu olarak tanımlanmaktadır. İnsan ve çevrenin birbirinden ayrılamaz bir bütün olduğunu savunan çevre psikolojisi disiplini, bu ilişkinin karşılıklı bir etkileşim döngüsü olduğunu vurgular. İnsan, içinde bulunduğu çevreyi fiziksel olarak değiştirip şekillendirirken; çevre de sunduğu mekansal verilerle insanın davranışlarını, duygularını ve algı biçimlerini doğrudan biçimlendirmektedir (Farshi, 2012).

İnsan ve mekan arasındaki bu etkileşimin temel arayüzünü ise "mekansal algı" oluşturur. Mekansal algı, bireyin duyuları aracılığıyla çevreden ham veriyi almasıyla başlayan (Alasmar, 2019); ancak bu verilerin zihinsel şemalarla işlenip anlama dönüştürülmesiyle tamamlanan karmaşık ve bilişsel bir inşa sürecidir (Göler, 2009). Bu süreçte birey pasif bir alıcı konumunda değildir; aksine mekanı kendi geçmiş deneyimleri, kültürel kodları ve psikolojik durumu üzerinden filtreleyen aktif bir yorumcudur. Dolayısıyla algı; kullanıcının yaşı, cinsiyeti, sosyal aidiyeti ve bellek birikimi gibi bireysel değişkenlere bağlı olarak farklılaşan öznel bir fenomen olarak işlemektedir (Yurttaş, 2019).

Bireyin zihninde kurduğu bu bilişsel denge (Aydıntan, 2001), onun kentsel mekandaki en temel pratiği olan yaya hareketliliğini ve yönelim kararlarını belirler. Mekanı anlamlandırma süreci sadece zihinsel bir okuma değil, yürüme eylemi aracılığıyla gerçekleşen aktif, bedensel ve fenomenolojik bir süreçtir. Bu bağlamda yaya hareketliliği, A noktasından B noktasına yapılan fiziksel bir yer değiştirmenin ötesinde; kentsel mekanın keşfedildiği, sosyal ilişkilerin mekansallaştığı ve kolektif belleğin adım adım inşa edildiği bir "mekanı tüketme ve üretme" pratiğidir. Bireyin hangi rotayı seçeceği, hangi sokaktan kaçınacağı veya hangi meydanda duraksayacağı; o mekana yüklediği anlamla (güvenli/tekinsiz, tanıdık/yabancı) doğrudan ilişkilidir (Kürkçüoğlu ve Ocakçı, 2015).

Ancak olağan koşullarda işleyen bu algı-hareket döngüsü, deprem gibi büyük ölçekli afet durumlarında yapısal bir kırılmaya uğramaktadır. Tezin odak noktası olan Antakya tarihi kent merkezi örneğinde; tanıdık nirengi noktalarının silindiği, yolların enkaza dönüştüğü ve bilişsel harita ile fiziksel gerçeklik arasındaki bağın koptuğu travmatik bir durum söz konusudur. Bu tez özelinde mekansal algı kavramı tam da bu noktada; fiziksel bütünlüğünü

yitirmiş bir çevrede, yani bir "hayalet coğrafya" içerisinde, bireyin mekanı yeniden anlamlandırma ve konumlandırma çabası olarak ele alınmıştır. Özellikle Antakya gibi tarihi katmanların iç içe geçtiği kentlerde deprem sonrası yaya hareketliliği; sadece bir ulaşım biçimi olmaktan çıkıp, geçmişin izlerini süren ve kentsel belleği canlı tutmaya çalışan bir hafıza pratiğine dönüşmektedir.

2.2.2. Uzamsal hafıza

Uzamsal hafıza, mekana dair bilgilerin zihinde depolanması ve geri çağırılması yeteneğidir. Bibliyometrik analizde "kimlik" ve "kolektif bellek" ile kurduğu güçlü bağdan hareketle; bu araştırmada uzamsal hafıza, sadece bir yön bulma aracı olarak değil, afet sonrası kentsel aidiyetin ve sürekliliğin teminatı olarak konumlandırılmıştır. Uzamsal hafıza, nörolojik perspektifte bireyin nesnelerin konumunu ve rotaları kaydetmesini sağlayan bilişsel bir sistem olarak tanımlanır (O'Keefe ve Nadel, 1978). Ancak bu teknik tanım, uzamsal hafızanın insani deneyimdeki derinliğini kavramakta yetersiz kalır. Uzamsal hafıza, sadece nerede olduğumuzu bildiren bir "zihinsel GPS" değil; kimliğimizi inşa eden, anılarımızı demirleyen ve kişisel tarihimizi üzerine yazdığımız bir parşömendir.

Yelsalı Parmaksız'ın (2020) belirttiği üzere mekan; belleğin depolandığı pasif bir kap değil, belleği aktif olarak üreten dinamik bir unsurdur. Bachelard'ın (1994) "Mekanın Poetikası"nda ifade ettiği gibi, en kalıcı anılar mekanda barınır ve geçmiş ancak bu mekanlar aracılığıyla yeniden yaşanabilir. Dolayısıyla uzamsal hafıza, zaman içinde sürekliliğimizi sağlayan ve "evde olma" hissini mümkün kılan temel bir psikolojik çapadır (Bengü, 2024).

Somatik (bedensel) hafıza ve alışkanlık ritüelleri

Bu hafıza türü sadece zihinsel değil, aynı zamanda bedenseldir. Richard Sennett'in (1994) vurguladığı gibi beden; kentin dokusunu, eğimlerini ve mesafelerini öğrenir. Her gün yürünülen bir kaldırımın ritmi veya bir yokuşun eğimi, kas hafızasına işlenmiş bir bilgidir. Bu teorik zemin, tezin girişinde bahsedilen çarpıcı gözlemin anahtarıdır: Antakya'da yıkıntılar arasında eski yollarını takip eden insanlar, bunu sadece zihinleriyle değil, bedenleriyle yapmaktadır. Fiziksel mekan yok olsa da, bedene kazınmış olan somatik harita varlığını sürdürür. İnsanların adımları, bu bedensel hafızanın enkaz üzerindeki hüznü ve dirençli dışavurumudur.

Depremi yarattığı kırılma: silinme ve travmatik kodlama

Deprem, uzamsal hafızanın dayandığı bu çapayı koparan ve bedenin ritüellerini anlamsız kılan yapısal bir kırılmadır. Bu durum, basit bir yön kaybetme halinden öte, derin bir yer-sizleşme durumudur. Afetin hafıza üzerindeki etkisi iki katmanlı bir süreç olarak işler:

- (1) Mekansal Silinme (Erasure): Deprem, kent imgesini oluşturan nirengi noktalarını (Lynch, 1960) fiziksel olarak yok eder. Bir caminin minaresi veya köşe başındaki apartmanın silinmesi; kentin "sözdizimini" bozar ve bilişsel haritada derin yırtıklar oluşturur (Ateş, 2022).
- (2) Travmatik Yeniden Kodlama: Hafıza sadece silinmez, aynı zamanda acıyla yeniden yazılır. van der Kolk'un (2014) belirttiği üzere travmatik anılar, parçalanmış duysal kayıtlar olarak depolanır. Yıkılan bir binanın boşluğu artık nötr bir arsa değil; kaybın ve korkunun mekansallaştığı bir "travma odağı"dır. Kolsal ve Güven Ulusoy'un (2023) vurguladığı gibi, dijital imgelerle beslenen bu süreç, mekanı güvenli bir yuvadan tehditkar bir kaynağa dönüştürür.

Kolektif belleğin direnci: yeni hafıza mekanları

Afet sonrası dönem, uzamsal hafızanın sancılı bir yeniden inşa sürecidir. Maurice Halbwachs'ın (1992) "Kolektif Bellek" kavramı bu noktada hayati önem taşır. Toplum, yas tutarken aynı zamanda ortak bir mekansal anlatıyı yeniden kurmaya çalışır. Yıkılan evlerin yerine konulan geçici işaretler veya enkaz üzerine bırakılan çiçekler; Pierre Nora'nın (1989) "Hafıza Mekanları" kavramının trajik bir tezahürüdür.

Antakya'da hafıza artık anıtsal yapılarda değil; yıkılmış bir evin temel taşlarında veya ayakta kalan tek bir duvarda somutlaşmaktadır. Saha çalışmasında katılımcıların boşlukları işaret ederek "İşte burasıydı" demeleri; fiziksel varlık sona erse de, uzamsal hafızadaki imgenin nedimli inatçı olduğunu kanıtlar. Bu durum, enkazın sadece bir yıkıntı değil; anıların hayaletleriyle dolu, yaşayan bir hafıza topoğrafyası olduğunu gösterir.

Bir analitik lens olarak palimpsest kavramı: katmanlaşma, çatışma ve yıkım

Kentsel mekanı anlamak için kullanılan en güçlü metaforlardan biri olan "palimpsest", köken itibarıyla üzerine yazılmış metinlerin silinerek tekrar kullanıldığı antik parşömenleri tanımlar (Apaydın, 2019). Ancak şehircilik literatüründe bu kavram; farklı tarihsel dönemlerin, kültürel kodların ve sosyo-ekonomik güçlerin, bir önceki katmanı tam olarak yok etmeden üzerine kendi izlerini bıraktığı, sürekli yeniden yazılan bir metin olarak kavramsalaşmıştır (Kroessler, 2015).

Hafıza politikası ve katmanlar arası gerilim

Andreas Huyssen'e (2003) göre kentsel palimpsest, masum veya kendiliğinden gelişen bir süreç değildir; aksine bir "hafıza politikası" alanıdır. Kentin parşömeni üzerine kimin yazdığı, neyin silindiği ve hangi izlerin görünür kılındığı; her zaman bir güç ve ideoloji mücadelesinin sonucudur. Modern kent, geçmişi silerek "tabula rasa" (boş sayfa) olma arzusundan, geçmişin hayaletleriyle nasıl yaşayacağını anlamaya çalışan bir palimpsest olma durumuna evrilmiştir.

Ancak bu katmanlaşma her zaman uyumlu değildir. Nadia Bartolini (2014), kentlerin her zaman düzenli katmanlar halinde birikmediğini, bazen çatışmalı ve parçalı bir yapı sergilediğini belirtir. Jeolojiden ödünç aldığı "Breşlenme" kavramıyla; farklı dönemlere ait unsurların uyumsuz ve keskin bir şekilde bir araya geldiği kaotik durumları tanımlar.

2.2.3. Bilişsel haritalama

Bireyin fiziksel çevreyi anlamlandırma ve zihinsel bir kurguya dönüştürme süreci, literatürde "bilişsel haritalama" olarak tanımlanmaktadır. Downs ve Stea'nın (1973) kavramsallaştırdığı üzere bilişsel haritalar; kartografik haritaların aksine mutlak ve nesnel doğrular içermez. Bunlar; bireyin değer yargıları, anıları ve deneyimleriyle şekillenen, gerçek mekanın zihnindeki öznel, parçalı ve şematik temsilleridir. Karmaşık kentsel çevrede yön bulma ve aidiyet kurma süreçleri, bireyin bu zihinsel temsilleri bir arayüz olarak kullanmasıyla mümkün olmaktadır. Özellikle yıkım nedeniyle fiziksel nirengi noktalarının kaybolduğu afet sonrası ortamlarda bilişsel haritalar; bireyin zihnindeki "önceki kent"

imgesini koruma direncini ve güncel enkaz topoğrafyasındaki adaptasyon stratejilerini çözümlemek adına kritik bir teorik zemin sunar.

Kentsel imgenin okunabilirliği ve zihinsel haritanın yapısal iskeleti, Kevin Lynch'in (1960) klasikleşmiş çalışmasında tanımladığı beş temel parametre (yollar, sınırlar, bölgeler, düğüm noktaları ve işaret öğeleri) üzerinden şekillenmektedir. Okunabilir bir kent dokusu, bu öğeler aracılığıyla bireyin mekanda güvenle hareket etmesini sağlarken; karmaşıkleşan veya yıkıma uğrayan dokular, algısal sürekliliği kesintiye uğratarak mekansal oryantasyonu zayıflatır. Lynch'in ortaya koyduğu bu beş bileşen, tezin metodoloji bölümünde (Bkz. Bölüm 4.) detaylandırılan veri toplama ve analiz sürecinin de temel kodlama sistemini oluşturmaktadır.

Mekansal algının niteliği, sadece görsel-geometrik öğelerle değil, aynı zamanda deneyimleme hızıyla da doğrudan ilişkilidir. Mekan, motorlu bir araç içerisinden algılandığında bir çerçeve içinden geçen sinematik ve yüzeysel bir görüntüye indirgenirken; yaya hızında deneyimlendiğinde ses, koku, doku ve detayların dahil olduğu çok duyulu ve fenomenolojik bir derinlik kazanır (Ünal, 2013). Bu nedenle yaya hareketliliği, zihinsel haritanın detaylandırılmasını ve mekanla kurulan bağın derinleşmesini sağlayan en etkili mekansal pratik olarak öne çıkmaktadır.

Öte yandan, kentsel mekanın algılanmasında fiziksel boyut kadar sosyal boyutun da belirleyiciliği, Jane Jacobs'ın (1961) "Sokaktaki Gözler" (Eyes on the Street) teorisiyle temellendirilmiştir. Jacobs'a göre; dükkan sahiplerinin ve sakinlerin varlığı, mekanı güvenli kılan ve sosyal sermaye kazandıran doğal bir gözetim mekanizmasıdır. Ancak bu tez çalışmasının odak noktası olan Antakya örneğinde, Jacobs'ın tanımladığı kentsel canlılık teorisi trajik bir diyalektik dönüşüme uğramıştır. Pencerelerin boşaldığı ve doğal gözetimin yerini "tekinsiz bir sessizliğe" bıraktığı afet sonrası durumda; yaya deneyimi güvenlik kaygısıyla iç içe geçen travmatik bir aidiyet sorgulamasına dönüşmektedir.

Bu bağlamda bilişsel haritalama kavramı; tezde sadece bir yön bulma şeması olarak değil, fiziksel nirengi noktalarını (Lynch) ve sosyal denetim mekanizmalarını (Jacobs) eş zamanlı yitiren bireylerin, algısal dünyalarını ve hafızalarını nasıl yeniden inşa ettiklerini anlamak için çok katmanlı bir teorik çerçeve olarak ele alınmıştır.

2.2.4. Yaya hareketliliği

Yaya hareketliliği, fiziksel hareket örüntülerini ve erişilebilirlik pratiklerini ifade eder. Literatürdeki konfor odaklı "yürünebilirlik" kavramından farklılaşarak; bu tezde deprem enkazı arasındaki zorunlu, riskli ve travmatik yer değiştirme pratiklerinin analizi için yeniden yorumlanmıştır.

Yaya hareketliliği, salt fiziksel bir yer değiştirme eylemi değil; mekansal algının davranışa dönüşmüş halidir. Bireyler kent içerisinde hareket ederken, Kürkçüoğlu ve Ocakçı'nın (2015) belirttiği üzere fiziksel, psikolojik ve davranışsal değişkenlerin bileşkesine göre karar verirler. Bu süreçte seçilen rota sadece "en kısa" yol değil; güvenlik, konfor ve görsel zenginlik açısından birey için en "nitelikli" yoldur. Yaya davranışlarını şekillendiren fiziksel unsurlar bağlamında William H. Whyte'nin (1980) "Küçük Kentsel Mekanların Sosyal Yaşamı" çalışması temel bir referans noktasıdır. Whyte'a göre kentsel mekanın tasarımı, insanları bir araya getiren veya iten bir güce sahiptir. Bir mekanın yayalar tarafından tercih edilmesi; oturma imkanları, gölge, su öğeleri gibi mekansal konfor donatıları ile doğrudan ilişkilidir. Whyte'nin "İnsanlar en çok diğer insanların olduğu yere gider" tespiti; yaya hareketliliğinin sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal bir çekim gücüyle şekillendiğini kanıtlar. Ancak bu tez bağlamında Whyte'nin teorisi, Antakya'daki yıkım üzerinden tersinden okunmaktadır: Mekansal konfor donatılarının ve diğer insanların yok olduğu bir afet ortamında, yaya hareketliliği sosyal bir etkileşim aracı olmaktan çıkıp, zorunlu bir geçiş pratiğine dönüşmektedir.

Hareketliliğin bedensel ve duyuşal boyutu ise Richard Sennett'in "Ten ve Taş" eserinde kavramsallaştırılmıştır. Sennett, modern kentlerin hız odaklı tasarımının bedeni duyarsızlaştırdığını; otomobilin yarattığı hızın, mekanı sadece "içinden geçilen" bir görüntüye indirgediğini savunur. Ona göre gerçek mekansal kavrayış, ancak yaya hızında, bedenin mekanla kurduğu dokunsal ve fiziksel temasla mümkündür. Bu teorik perspektif, deprem sonrası Antakya'yı anlamak için kritik bir zemin sunar. Sennett'in eleştirdiği "duyarsızlaşma", yıkım bölgesinde yerini "aşırı uyarılmaya" bırakmıştır. Yaya, enkazın tozunu, kokusunu ve pürüzlü yüzeyini en doğrudan şekilde deneyimlemektedir. Dolayısıyla bu araştırmada yaya hareketliliği; Whyte'nin tanımladığı sosyal bir koreografiden ziyade, Sennett'in işaret ettiği bedensel bir yüzleşme ve hafıza tazeleme süreci olarak ele alınmaktadır.

Tarihi kent merkezlerinde yaya hareketliliği ve mekansal deneyim

Tarihi kent merkezleri; modern kentlerin rasyonel grid sisteminin aksine, insan ölçeğinde ve organik bir biçimde gelişmiş morfolojik yapılarıyla, motorlu taşıt öncesi dönemin mekansal kodlarını barındıran yaşayan bellek mekanlarıdır. Bu alanların dar sokakları, çıkmazları, avluları ve arastaları; yaya hareketliliğini sadece bir ulaşım biçimi olmaktan çıkarıp, kentin tarihsel katmanlarını (palimpsest) okumayı sağlayan fenomenolojik bir deneyime dönüştürür.

Literatürde vurgulandığı üzere (Erkoç, 2008; Çolak, 2017); tarihi dokularda yürümek, Richard Sennett'in (1994) ifadesiyle bedenın taşla, dokuyla ve geçmişin izleriyle doğrudan temas kurduğu duyuşal açıdan zengin bir eylemdir. Bu merkezlerin sürprizli ve labirenti andıran mekansal dizimi, yayayı pasif bir izleyici olmaktan çıkarıp; mekanı keşfeden, sesleri ve kokuları deneyimleyen aktif bir kentsel aktöre dönüştürür (Uzun, 2010). Dolayısıyla tarihi kentlerde yaya hareketliliği, Lynch'in (1960) tanımladığı "okunabilirliği" aşan, çok katmanlı ve keşfe dayalı bir süreçtir. Ancak 20. yüzyıla birlikte motorlu taşıtların kent merkezlerini işgali, bu özgün yaya deneyimi üzerinde fiziksel ve algısal bir baskı oluşturmuştur. Literatürdeki yaygın tartışmalar; araç trafiğinin yarattığı titreşim, hava kirliliği ve mekansal parçalanmanın, tarihi dokunun bütünlüğünü tehdit ettiği yönündedir. Bu bağlamda "yayalaştırma" çalışmaları, tarihi merkezleri korumak ve sosyal etkileşimi artırmak (Whyte, 1980) için temel bir planlama stratejisi olarak kabul görmüştür. Ayrıca son dönem çalışmaları, bu alanların sadece korunmasını değil; evrensel tasarım ilkeleri çerçevesinde herkes için erişilebilir kılınmasını da zorunlu kılmaktadır. Fakat bu tez araştırmasının odaklandığı Antakya örneği, literatürdeki "araç vs. yaya" çatışmasının ötesinde, çok daha radikal bir durum sunmaktadır. Deprem, tarihi kent merkezindeki geleneksel sokak dokusunu ve nirengi noktalarını yıkarak; yaya hareketliliğini bir "konfor veya erişilebilirlik" sorunu olmaktan çıkarıp, bir "hafıza ve yönelim" krizine dönüştürmüştür.

Normal koşullarda tarihi bir kentte yürümek "geçmişin estetiğini izlemek" iken; yıkıma uğramış Antakya'da yürümek, kaybolan izleri arayan travmatik bir hafıza kazısına dönüşmüştür. Bu nedenle, bu çalışmada tarihi kent merkezindeki yaya hareketliliği; turistik veya rekreatif bir eylem olarak değil, bireyin 'hayalet coğrafya' içerisinde kendi geçmişini ve kimliğini yeniden bulma çabası olarak ele alınmaktadır.

Deprem sonrası kırılma: algının ve hareketin yeniden inşası

Depremler, kentsel dokuda yarattıkları fiziksel tahribatın ötesinde, bireylerin mekanla kurdukları bilişsel ve psikolojik bağlarda yapısal bir kırılma yaratmıştır (Quarantelli ve Dynes, 1977). Bu kırılma, zihinsel haritaların üzerine kurulu olduğu referans sisteminin çökmesi anlamına gelir. Tanrıverdi Kaya'nın (2019) belirttiği üzere; deprem öncesi zihinde var olan bütüncül ve okunabilir kent imgesi, yerini parçalı, belirsiz ve kopuk bir yapıya bırakır. Bu bağlamda Kevin Lynch'in kentsel imgeyi oluşturan beş temel ögesi (yollar, sınırlar, bölgeler, düğüm noktaları, nirengi noktaları); bu çalışmada kenti tanımlayan bir araç olmaktan çıkıp, Antakya'daki yıkımın boyutunu belgeleyen bir kayıp envanterine dönüşmüştür. Nirengi noktası olan anıtsal yapıların silinmesi, meydanların (düğüm noktaları) toplanma alanına dönüşerek işlev yitirmesi ve sınırların enkaz yığınlarıyla belirsizleşmesi; bireyde derin bir oryantasyon bozukluğu ve mekansal yabancılaşma yaratmıştır.

Fiziksel referansların kaybı, visüospatial (görsel-mekansal) bellekte yarattığı travmatik etkiyle (Bell vd., 2019) birleştiğinde; yaya hareketliliği de niteliksel bir dönüşüme uğrar. Yıkım öncesinde bir keşif, sosyalleşme ve keyif pratiği olan yürüme eylemi; hayalet coğrafya içerisinde hayatta kalma odaklı, temkinli ve zorunlu bir reflekse dönüşür. Açık alanların "tehdit", sokakların "enkaz riski" olarak kodlandığı bu yeni algısal düzlemde; bireyler eski alışkanlıklarına dayalı rotaları terk ederek, 'güvenlik' ve 'kaçınma' motivasyonu ile şekillenen yeni ve dolambaçlı güzergahlar üretirler.

Afet sonrası süreç (Rubin, Saperstein ve Barbee 1985), sadece fiziksel çevrenin değil, aynı zamanda parçalanmış bilişsel haritaların da yeniden inşa sürecidir. Geçici barınma alanları, enkaz döküm sahaları ve yeni açılan servis yolları; kentin zihinsel haritasında geçici ama baskın yeni nirengi noktaları oluşturur. Bireyler, 'palimpsest'in bu en kaotik katmanına adapte olmaya çalışırken; zihinlerindeki "eski kent" imgesi ile gözlerinin önündeki "yıkık kent" gerçekliği arasında sürekli bir müzakere halinde kalarak, mekanla kurdukları kimlik ilişkisini yeniden tanımlarlar.

Deprem ve kent mekanına etkileri

Deprem olgusu; yalnızca yer kabuğundaki sismik bir hareketlilik veya yapı stoğundaki fiziksel hasar olarak değil; kentsel mekanın anlam dünyasını parçalayan, toplumsal bellekte sürekliliği kesintiye uğratan ve birey-mekan ilişkisinde yapısal bir kırılma yaratan çok boyutlu bir afet süreci olarak ele alınmıştır.

Antakya tarihi kent merkezi özelinde yaşanan yıkım; bir kentin sadece fiziksel formunu yitirmesi değil, aynı zamanda 'mekansal palimpsest'in en üst katmanının şiddetle kazınarak okunamaz hale gelmesi durumudur. Bu bağlamda bölüm içeriği, afetin yarattığı tahribatı dört temel ekseninde analiz edecek şekilde kurgulanmıştır:

İlk olarak, fiziksel yıkımın mekanın anlam dünyasında yarattığı boşluk ve "tanıdık yer" in "yabancı bir mekan" a dönüşüm süreci irdelenmiştir. Ardından, altyapıdan kamusal alanlara uzanan sistemik çöküşün, kentsel işleyişi ve hareketliliği nasıl felce uğrattığı tartışılmıştır. Devamında, kentsel kimliği simgeleyen nirengi noktalarının kaybının kolektif bellekte yarattığı erozyon ele alınmış; son olarak ise bireyin mekana dair en temel güven duygusunun nasıl travmatik bir kopuşa evrildiği teorik bir çerçevede analiz edilmiştir.

Mekanın kırılmalığı ve anlamın yitimi: yer'den mekan'a geri dönüş

Antropolojik perspektifte afetler; potansiyel olarak yıkıcı bir fiziksel etken ile sosyal ve teknolojik açıdan kırılmalı bir nüfusun kesişim kümesi olarak tanımlanır (Oliver-Smith, 1996). Bu tanım, depremin yıkıcılığını sadece Richter ölçeğıyle değil, o toplumun mekana yüklediğı anlamların ve gündelik pratiklerin sürdürülebilirliğıyle ilişkilendirir.

Afet sonrası yaşanan mekansal dönüşümü anlamlandırmak için Yi-Fu Tuan'ın (1977) "Mekan" ve "Yer" ayrımı temel bir teorik zemin sunar. Tuan'a göre "mekan" soyut, tanımlanmamış ve özgür bir hareket alanıyken; "yer", insanın yaşamışlıkları, değerleri ve anılarıyla anlam yükleyerek sınırlarını çizdiği, güvenlik ve aidiyet hissi veren tanıdık bir alandır. Ancak Antakya örneğinde görüldüğü üzere deprem; insan emeğı ve hafızasıyla yıllar içinde inşa edilen anlamlı "yer"i, bir gecede kimliksiz, tanımsız ve tehditkar bir "mekan" a geri döndürmüştür. Bu süreç, sadece binaların değil, mekansal aidiyetin de enkaz altında kalması anlamına gelir.

Bu teorik çerçevede Kevin Lynch'in (1960) tanımladığı somut kentsel öğeler (yollar, düğüm noktaları, nirengiler); Tuan'ın bahsettiği "yer" hissinin fiziksel dayanakları olarak okunmalıdır. Bir kenti "yer" yapan şey; bireylerin bu somut öğelerle (bir meydan, bir köprü veya bir sokak) kurdukları tekrarlı ve ritmik ilişkilerdir.

Dolayısıyla Antakya'daki yıkım, Lynch'in morfolojik iskeletini parçalayarak, Tuan'ın tanımladığı "yer"in ruhunu buharlaştırmıştır. Tanıdık nirengi noktalarının yok olması, bireyde ontolojik bir güvensizlik ve mekansal yabancılaşma yaratmış; kentsel mekan, "ev" olmaktan çıkıp, içinde yönün kaybedildiği kaotik bir 'hayalet coğrafya'ya dönüşmüştür. Bu bağlamda tez, fiziksel yıkımın ötesine geçerek; anlam ağlarının çözülmesini ve "yer" olgusunun yitimini analiz etmektedir.

Fiziksel dokunun parçalanması: altyapıdan kamusal alana sistematik çöküş

Depremin kent mekanı üzerindeki etkisi, binaların fiziksel yıkımının çok ötesinde; kenti ayakta tutan ilişkisel ağların ve sistemlerin bütüncül çöküşü olarak tanımlanmalıdır. Yapılı çevre, birbirine bağlı bir organizma gibi işler; dolayısıyla bir bileşenin (örn. ulaşım aksı) kaybı, tüm kentsel metabolizmayı felce uğratar. 1989 Loma Prieta depremi literatürde (National Research Council, 1994), bu "sistemik kırılmanın" en somut örneği olarak gösterilir; köprü ve viyadüklerin çökmesi sadece lojistiği kesmekle kalmamış, kentin parçaları arasındaki mekansal ve bilişsel sürekliliği de koparmıştır. Antakya bağlamında ise bu durum, dar sokak dokusunun enkazla kapanması sonucu, mahallelerin birbirinden izole olduğu ve yaya sürekliliğinin fiziksel olarak kesildiği bir "mekansal parçalanma" süreci olarak ortaya çıkmıştır.

Fiziksel kaosun en dramatik dönüşümü ise kamusal mekanlarda yaşanır. Kentin nefes alma alanları olarak kodlanan parklar, meydanlar ve stadyumlar; afet anında radikal bir fonksiyonel mutasyona uğrar. Brand ve Nicholson'ın (2016) belirttiği üzere bu alanlar; bir anda enkaz döküm sahasına, geçici barınma alanına, sahra hastanesine ve hatta geçici morga dönüşür.

Bu dönüşüm, bireyin mekansal algısında derin bir travma yaratmaktadır. Normal zamanda sosyalleşme, kutlama ve kolektif hafızanın üretim mekanı olan bir meydan (Örn: Köprübaşı Meydanı veya Cumhuriyet Meydanı); afet sonrasında acının, beklemenin ve yasın

mekansallaştığı bir "travma odağına" evrilir. Kesici'nin (2021) vurguladığı gibi, kriz anlarında insanlar içgüdüsel olarak bildikleri en merkezi kamusal alana yönelirler; ancak Antakya örneğinde bu alanlar, artık güvenli bir sığınak değil, yıkımın ve kaybın sergilendiği birer sahne halini almıştır. Dolayısıyla fiziksel dokunun parçalanması, kamusal alanın "kamusallığını" yitirip, bir "acil durum topoğrafyasına" dönüşmesiyle sonuçlanır.

Kentsel kimliğin ve kolektif belleğin aşınması

Depremler, kentin fiziksel stoğunu tahrip ederken eş zamanlı olarak o kentin ontolojik güvenliğini ve kolektif belleğini de enkaz altında bırakır. Tarihi kent merkezleri; sadece taş ve harçtan oluşan yapılar bütünü değil, toplumun ortak geçmişini somutlaştıran ve kentsel kimliği görünür kılan "hafıza mekanlarıdır" (Loulanski, 2006). Dolayısıyla anıtsal yapıların, ibadethanelerin ve sembolik kamusal binaların kaybı; mimari bir yıkımın ötesinde, toplumun geçmişle kurduğu bağın kopması ve kültürel sürekliliğin kesintiye uğraması anlamına gelir.

2023 Kahramanmaraş Depremlerinin Adıyaman örneğindeki etkilerini inceleyen Sezik'in (2024) de vurguladığı gibi; kültürel miras öğelerinin kaybı, bireylerde derin bir köklerinden koparılma ve mekansal aidiyet yitimi hissi yaratmaktadır. Antakya bağlamında bu durum, 'palimpsest'in en üst katmanının şiddetle kazınması ve okunamaz hale gelmesi demektir. Bu yıkım süreci, kentsel boşlukların anlamını da radikal bir biçimde dönüştürür. Drozdowski ve diğerlerinin (2016) belirttiği üzere; yıkılan bir tarihi yapının yerinde kalan boşluk, artık nötr bir arsa veya potansiyel bir inşaat alanı değildir. O boşluk; kaybın, acının ve travmanın somutlaştığı, yoğun anlam yükü taşıyan bir yas mekanıdır.

Kevin Lynch'in kentsel imge teorisi üzerinden okunduğunda; nirengi noktalarının silinmesi, bireylerin sadece yönlerini kaybetmesine değil, aynı zamanda kendilerini o kente ait hissetme yetilerini kaybetmelerine neden olur. Sonuç olarak kent, fiziksel olduğu kadar sembolik anlamda da bir harabeye dönüşür; tanıdık silüet yerini, belleğin coğrafyasının silindiği ve yabancılaşmanın hakim olduğu bir hayalet coğrafyaya bırakır.

İnsan-mekan ilişkilerinin kopuşu: güven ve aidiyet kaybı

Depremin en kalıcı etkisi, fiziksel yıkımın ötesinde; bireylerin yaşam alanlarıyla kurdukları psikolojik bağların ve "yer bağlılığı" hissinin travmatik bir biçimde kopmasıdır (Lewicka,

2011). Çevre psikolojisinde bireyin kimliğini ve güvenliğini dayandırdığı bu bağ; depremle birlikte en mahrem sığınak olan evin, bir anda tekinsiz bir tehdit unsuruna dönüşmesiyle yapısal bir kırılmaya uğrar. Deprem, bireyin sadece barınma ihtiyacını değil, Giddens'ın (1991) tanımladığı, bireyin kendi kimliğinin sürekliliğine ve çevresinin istikrarına duyduğu inanç olan "ontolojik güvenlik" hissini de temelden sarsar. Dupuis ve Thorns'un (1998) belirttiği gibi "ev", ontolojik güvenliğin inşa edildiği en temel mekandır; bu mekanın yıkımı, bireyin dünyayla kurduğu güven ilişkisinin çökmesi anlamına gelir.

Literatürde genellikle kentsel dönüşüm gibi kademeli süreçler üzerinden okunan yer bağlılığı kaybı; 2023 Kahramanmaraş Depremleri ile Antakya'da ani, kitlesel ve şiddetli bir "yersizleşme" pratiği olarak yaşanmıştır. Türkiye'deki deprem sonrası çalışmalarda (Turgut ve Balcı, 2025) görüldüğü üzere; katılımcıların evlerini artık bir "yuva" olarak değil, riskli bir "bina" olarak algılamaları; mekanla kurulan duygusal sözleşmenin iptal olduğunu göstermektedir.

Bu psiko-mekansal durumu açıklayan en güçlü teorik kavram "Solastalgia"dır. Albrecht (2005) tarafından; kişinin evi olarak bildiği çevrenin, doğal afetler veya çevresel yıkımlar nedeniyle tanınmaz hale gelmesi sonucu yaşadığı varoluşsal sıkıntıyı tanımlamak için üretilen bu kavram, en yalın haliyle "evindeyken hissedilen vatan hasretidir". Antakya bağlamında birey fiziksel olarak evini terk etmemiş olsa bile, evin ve çevrenin radikal dönüşümü nedeniyle "evi onu terk etmiştir" (Warsini vd., 2014). Bu durum, kent sakinlerini kendi yaşam alanlarında birer yabancıya/mülteciye dönüştürür. Ancak bu kopuş süreci tek yönlü bir teslimiyet değildir; aynı zamanda bir direnç coğrafyasının inşasını da tetikler. Piccardi ve diğerlerinin (2018) L'Aquila depremi üzerine yaptıkları çalışmada belirttikleri gibi; sürekli değişen ve yıkılan bir çevrede yön bulma zorunluluğu, bireylerin topografik bellek becerilerini zorunlu olarak keskinleştirebilir. Bu bağlamda, enkazın ortasında bireyin mekanla yeniden bağ kurma çabası, en küçük tanıdık işaretten yeni bir rota çizme refleksi ve hafızayı inatla yaşatma girişimi; mekansal direncin en somut göstergesi olarak okunmalıdır.

Sonuç olarak deprem; fiziksel dokuyu parçalayan, altyapıyı çökerten ve en önemlisi bireyin mekana dair aidiyet hissini yok eden çok katmanlı bir saldırdır. Enkaz yığınları sadece birer inşaat atığı değil; parçalanmış hayatların ve travmatik anıların mekansallaştığı birer hafıza

topoğrafyasıdır. Tezin ilerleyen bölümlerinde sunulacak saha verileri; işte bu kopuşun ve bu kopuşa karşı geliştirilen insani direncin, 'hayalet coğrafya' üzerindeki izlerini sürecektir.

2.2.5. Palimpsest

Özellikle Antakya gibi derin bir tarihe sahip kentlerde, mekanın farklı dönemlere ait kültürel ve fiziksel katmanlarının birbiri üzerine binmesi, bazen önceki izlerin silinmesi bazen de yeni izler bırakmasıyla oluşan çok katmanlı, sürekli yeniden yazılan bir yapıdır. Bu tez araştırmasında, depremi kentin parşömeni üzerine yazılan en yeni ve en şiddetli silme/yeniden yazma eylemi olarak tanımlanmış; tüm diğer kavramları birbirine bağlayan çatı kavram olarak kullanılmış ve Antakya'yı çözümlemek için Palimpsest ve Breşlenme kavramlarını diyalektik bir ilişki içinde kullanmanın yolları aranmıştır. Deprem öncesi Antakya, medeniyetlerin üst üste biriktiği bir palimpsest iken; deprem sonrası Antakya, bu katmanların şiddetle parçalanıp birbirine karıştığı kaotik bir breşlenme manzarası sunmaktadır.

Kusurlu silme ve depremin yarattığı boşluk

Okello ve Duran (2021), palimpsesti "kusurlu bir silme eylemi" olarak tanımlar. Bu tanıma göre, silinmeye çalışılan önceki metin hiçbir zaman tam olarak yok olmaz; hayaletimsi bir şekilde şimdiki zamanın üzerine sızmaya devam eder. Bu perspektif, deprem sonrası Antakya'yı anlamak için vazgeçilmez bir teorik araçtır. Deprem, kentin parşömeni üzerine yapılmış en radikal silme eylemidir; ancak bu eylem kenti boş bir sayfaya dönüştürmez.

Aksine, deprem sonrası mekan üç zamanlı ve çatışmalı bir yapıya bürünür:

- (1) Görünmez Katman (Hayalet Coğrafya): Yıkılan binaların ve kaybolan sokakların anısı, fiziksel boşlukta varlığını sürdüren en güçlü katmandır. Hayatta kalanlar, sadece gördükleri enkazı değil, belleğin hayaletlerini de algırlar.
- (2) Geçici Katman (Acil Durum Mekanları): Enkazın üzerine kurulan çadır kentler, konteynerler ve yeni açılan servis yolları; hayatta kalma pratiğinin mekana yazdığı acil ve geçici metindir.
- (3) Gelecek Katman (Yeniden İnşa): Travmatik palimpsestin üzerine yazılacak kalıcı metindir. Huyssen'in işaret ettiği hafıza politikası burada devreye girer: Yeniden inşa

süreci, eski dokuyu onurlandıracak bir "hafıza restorasyonu" mu olacak, yoksa geçmişi tamamen silen yeni bir kimlik dayatması mı?

Sonuç olarak palimpsest kavramı; bu tezde deprem sonrası kenti sadece fiziksel bir enkaz yığını olarak değil; birbiriyle konuşan, çatışan ve birbirini hem gizleyen hem de açığa çıkaran bir anılar, travmalar ve umutlar coğrafyası olarak okumamızı sağlayan temel analitik lenstir.

2.2.6. Hayalet coğrafya

Tez kapsamında kurgulanan kavramsal çerçevenin nihai ve sentez katmanını; literatürdeki "Hauntology" (Hayaletbilim) tartışmalarından beslenen ve bu araştırma özelinde "Hayalet Coğrafya" olarak tanımlanan olgu oluşturmaktadır.

Geleneksel coğrafya ve şehir planlama literatürü, mekanı genellikle fiziksel, ölçülebilir ve somut bir "varlık" alanı olarak ele alma eğilimindedir. Ancak Derrida'nın (1994) "Hauntology" kavramıyla felsefi düzlemde başlattığı ve daha sonra Beşeri Coğrafya'da "spektral dönüş" olarak yankı bulan yaklaşım; mekanın sadece mevcut olandan ibaret olmadığını, "artık orada olmayan" ama "henüz tamamen yok olmamış" unsurların bugüne sirayet ettiğini savunmaktadır. Steve Pile (2005), "Real Cities" çalışmasında şehirlerin sadece canlı nüfustan değil, geçmişin hayaletlerinden, travmatik olayların bıraktığı izlerden ve silinmiş mekanların geri dönen anılarından oluştuğunu belirtmektedir. Bu bağlamda hayalet; mistik bir öge değil, geçmişin şimdiki zaman içerisindeki huzursuz edici ve talepkar varlığıdır (Gordon, 2008).

Benzer şekilde Tim Edensor (2005), endüstriyel harabeler üzerine yaptığı çalışmalarda; yıkıntının bir "boşluk" değil, geçmişteki yaşantıların ses, koku ve doku olarak bugüne sızdığı yoğun bir "duyusal bellek alanı" olduğunu vurgular. Fiziksel yapı gitmiş olsa bile, o yapının tanımladığı boşluk, bireyin hafızasında ve bedensel pratiklerinde bir "negatif mekan" olarak varlığını sürdürür.

Bu tez çalışmasında "Hayalet Coğrafya" kavramı; literatürdeki bu hayaletbilimsel (hauntological) yaklaşımdan referans almakla birlikte, Antakya tarihi kent merkezindeki özgün durumu tanımlamak için şu şekilde operasyonelleştirilmiştir:

Fiziksel gerçekliğin (enkaz ve yıkım) ile zihinsel gerçekliğin (bilişsel haritalar ve anılar) çakışmadığı; bireyin "gördüğü kent" ile "hatırladığı kent" arasında sıkışıp kaldığı fenomenolojik araf durumudur.

Antakya örneğinde Hayalet Coğrafya; sadece yıkılan binaların yokluğu değildir. Yıkıma rağmen eski sokak izlerini takip eden yayaların adımlarında (De Certeau'nun izinde), enkazın altında kaldığı halde zihinsel haritada işaretlenen nirengi noktalarında (Lynch'in ötesinde) ve palimpsest dokunun yırtılan katmanları arasından sızan kolektif bellekte somutlaşan "görünmez ama hissedilir" bir mekansal gerçekliktir. Dolayısıyla bu kavram, araştırmanın diğer beş temel sütununu (algı, hafıza, harita, hareketlilik, palimpsest) bir arada tutan ve travma sonrası mekan deneyimini tanımlayan çatı kavram niteliğindedir.

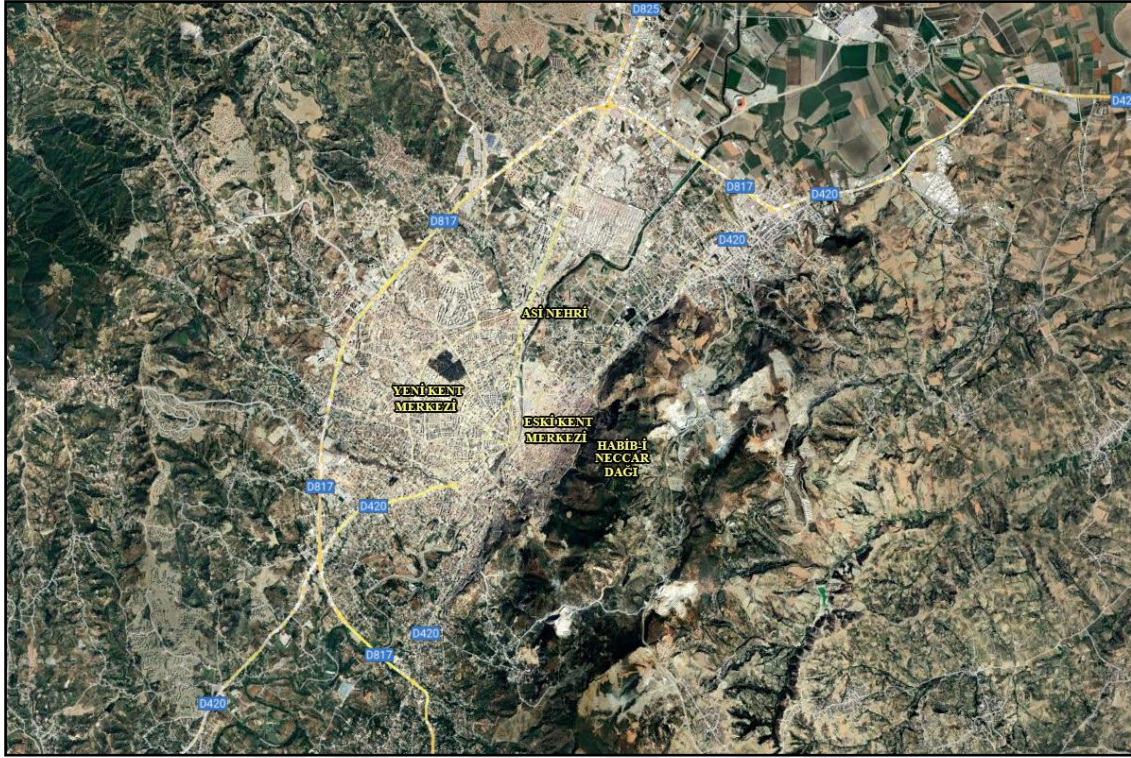
3. ARAŞTIRMA SAHASI: ANTAKYA TARİHİ KENT MERKEZİ VE DEPREM GERÇEĞİ

Araştırmanın mekansal odağını oluşturan Antakya; coğrafi konumu, tarihsel derinliği ve jeopolitik önemiyle Türkiye'nin güney ucunda stratejik bir düğüm noktasıdır. Akdeniz Bölgesi'nin doğusunda, Hatay ilinin merkez ilçesi olan kent; kuzeyden Amanos Dağları, güneyden Kel Dağı ve doğudan Habib-i Neccar Dağı ile çevrili olup, Asi Nehri'nin hayat verdiği verimli Amik Ovası'nın güney ucunda konumlanmaktadır (Şekil 3.1). Tarih boyunca "Doğunun Kraliçesi" olarak anılan ve İpek Yolu güzergahı üzerinde yer alan bu coğrafya, yüzyıllar boyunca farklı medeniyetlerin kesişim ve etkileşim sahası olmuştur.

Şekil 3.1. Hatay'ın Türkiye içindeki konumu (URL - 5)

Kentin morfolojik yapısı incelendiğinde; Asi Nehri'nin (Orontes) kenti iki farklı yakaya ve karaktere ayırdığı görülmektedir. Nehrin batı yakası, Cumhuriyet dönemi ve sonrasında gelişen modern yerleşimi (yeni kent) temsil ederken; araştırmaya konu olan Antakya Tarihi Kent Merkezi, nehrin doğu yakasında, Habib-i Neccar Dağı'nın etekleri ile nehir yatağı arasında sıkışmış özgün dokusuyla varlık göstermektedir (Şekil 3.2).

Şekil 3.2. Antakya'nın eski kent ve yeni kent ayrımını gösteren harita/uydu görüntüsü
(Kaynak: Yazar tarafından 18.09.2025 tarihli Google uydu görüntüsü üzerinden hazırlanmıştır.)

Geleneksel dokunun kalbi niteliğindeki bu tarihi merkez; dar sokakları, avlulu evleri (hayat), cami, kilise ve havra birlikteliği ile şekillenen organik sokak örüntüsüyle kentin belleğini oluşturmaktadır. Ancak, 2023 Kahramanmaraş Depremleri, ne yazık ki bu çok katmanlı yapıyı ağır bir yıkıma uğratmıştır.

Bu bağlamda; tez araştırmasının ana sorunsalını oluşturan deprem sonrası mekansal algı, bilişsel haritalar ve uzamsal hafıza dönüşümünü analiz etmek üzere Antakya Tarihi Kent Merkezi araştırma sahası olarak belirlenmiştir. Alan seçimi, rastgele bir coğrafi sınırlandırmadan ziyade; Antakya'nın tezin teorik çerçevesini oluşturan "Mekansal Palimpsest" ve "Hayalet Coğrafya" kavramlarının somutlaştığı en çarpıcı örneklem olması nedeniyle yapılmıştır. Yıkımın ve hafızanın iç içe geçtiği bu alan, yerel halk tarafından "Eski Antakya Evleri Bölgesi" olarak tanımlanan sınırları kapsamaktadır (Şekil 3.3).

Şekil 3.3. Araştırma alan sınırlarını gösteren harita/uydu görüntüsü (Kaynak: Yazar tarafından 18.09.2025 tarihli Google uydu görüntüsü üzerinden hazırlanmıştır.)

3.1. Deprem Öncesi Antakya: Katmanlı Bir Hafıza Mekanı

Deprem sonrası ortaya çıkan "mekansal boşluk" ve "algısal kopuş" olgularını bütüncül bir şekilde analiz edebilmek için; bu kopuşun referans noktası olan deprem öncesi kentsel dokunun niteliğini irdelemek metodolojik bir zorunluluktur. Algısal bir "kayıp"tan söz edebilmek için, öncelikle o kaybın öznesi olan "varlığın" karakterini tanımlamak gerekir. Antakya tarihi kent merkezi, deprem öncesinde sadece fiziksel bir yapı stoğu değil; kendine has morfolojisi, çok kültürlü demografisi ve gündelik yaşam pratikleriyle şekillenen, yaşayan bir organizma niteliğindedir.

3.1.1. Tarihsel süreçte kentsel gelişim ve morfolojik katmanlaşma

Antakya'nın kentsel kimliği, M.Ö. 300 yılında Seleukos Krallığı'nın başkenti olarak kuruluşundan bugüne uzanan kesintisiz bir mekansal birikim ve katmanlaşma süreciyle şekillenmiştir (Çizelge 3.1.). Kent; Roma, Bizans, Memlük ve Osmanlı gibi farklı

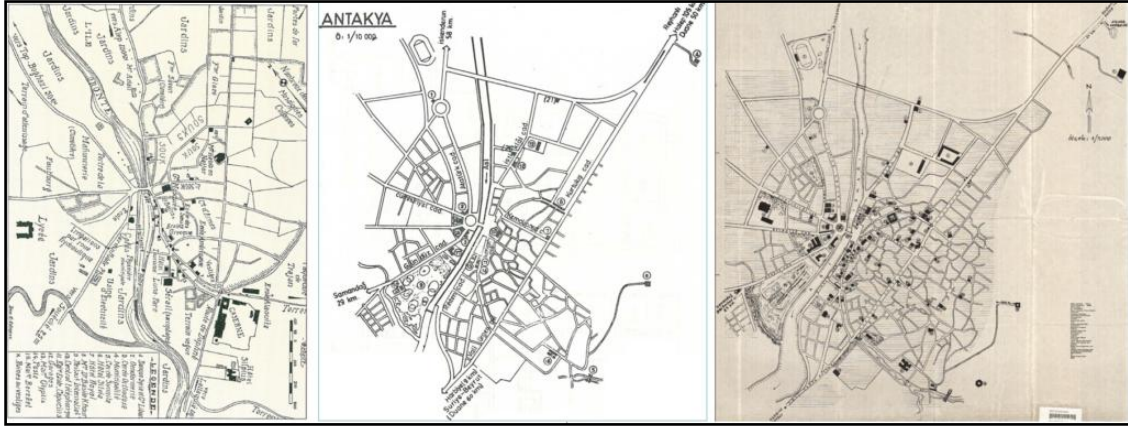
medeniyetlerin izlerini birbirini tamamen silmeden, birbiri üzerine eklemleyerek bugüne taşıyan özgün bir palimpsest karakter sergilemektedir (Demir, 2016).

Çizelge 3.1.Tarihsel süreç içinde Antakya (Yüksel, 2021)

G.Ö. 43 000 - M.S. 333	M.S. 333 - M.S. 1516	M.S. 1516 - 1918 - 1938 - 1939 →
Paleolitik Çağ Epipaleolitik Çağ Neolitik Çağ Kalkolitik Çağ Erken Tunç Çağı Orta Tunç Çağı Geç Tunç Çağı Demir Çağı Arkaik Dönem Klasik Dönem	Helenistik Dönem Seleukos Krallığı Roma Cumhuriyeti Roma İmparatorluğu Doğu Roma İslami Dönem Doğu Roma Selçuklu İmparatorluğu Antalya Haçlı Prenslığı Memluklar Dönemi	Osmanlı Dönemi (1516-1918) Fransızlar Dönemi (1918-1938) Hatay Devleti (1938-1939) Türkiye Cumhuriyeti (1939 →)

Bu tarihsel süreklilik, kentin morfolojik yapısında iki temel karakterin sentezi olarak okunmaktadır:

- (1) Rasyonel Omurga: Roma döneminden miras kalan ve kentin ızgara plan (Hippodamos) izlerini taşıyan ana akslar (Kurtuluş/Herod Caddesi), kentin tarihsel omurgasını oluşturmuştur (Şekil 3.4.) (Tiryaki ve Kürkçüoğlu, 2023).
- (2) Organik Doku: Bu ana arterlerden beslenen, zamanla İslami ve Osmanlı şehircilik anlayışıyla şekillenen çıkmaz sokaklar ve dar geçitler, kentin içe dönük ve mahremiyet odaklı dokusunu meydana getirmiştir (Topçu ve Kubat, 2012).

Şekil 3.4. Antakya'nın kentsel morfolojisinde ızgara plan (rasyonel omurga) ve organik doku izleri (Duraffourd'dan aktaran Tezer, 2022)

Bu katmanlaşma süreci, statik bir birikimden ziyade, tarihsel afetlerle kesintiye uğrayan döngüsel bir yapı arz eder. Özellikle 1872 Amik Depremi gibi büyük yıkımlar, kentin fiziksel stoğunu yok etse de; sokak izlerinin ve parsel sınırlarının korunarak yeniden inşa edilmesi (Doğruel, 2024), Antakya'nın "mekansal hafızasının" yapısal direncini kanıtlamaktadır.

3.1.2. Kentsel doku ve yerin ruhu

Çalışma sahasını oluşturan Zenginler ve Ulucami mahalleleri; sıcak iklim koşullarına yanıt olarak gelişen dar ve gölgeli sokak dokusuyla, (Şekil 3.5.) yaya hareketliliğini bir ulaşım zorunluluğu olmaktan çıkarıp, bedensel ve duysal bir tecrübeye dönüştürmüştür (Topçu, 2003). Geleneksel Antakya evlerinin "Hayat" adı verilen iç avluları ve sokağa bakan sağır cepheleri, kamusal alan ile özel alan arasında keskin bir sınır çizerken; avlulardan taşan kokular ve sesler sokağı "çok duyulu" bir atmosfere dönüştürmüştür. Norberg-Schulz'un (1980) mimari fenomenoloji bağlamında ele aldığı "Yerin Ruhu" (Genius Loci) kavramıyla örtüşen bu atmosfer, deprem öncesi Antakya'nın kolektif belleğini besleyen en güçlü mekansal kaynak olmuştur.

Şekil 3.5. 2023 Kahramanmaraş Depremleri öncesi Eski Antakya Evleri Bölgesi'nin doluluk-boşluk oranını ve organik dokusunu gösteren uydu görüntüsü (Google Earth verileri, 2022)

3.1.3. Bilişsel haritaların dayanakları: nirengi noktaları

Deprem öncesi kent imgesi, güçlü referans noktalarıyla örülmüş hiyerarşik bir yapıya dayanmaktaydı. Lynch'in (1960) terminolojisiyle analiz edildiğinde; Kurtuluş Caddesi kentin omurgasını, Saray ve Gazipaşa Caddeleri ise yaya hareketliliğinin yoğunlaştığı birincil kılcalları oluşturmuştur. Bölgenin uzamsal hafızası ise anıtsal yapılarla demirlenmiştir:

- (1) Dini ve Simgesel Yapılar: Saray Caddesi üzerindeki Ortodoks Kilisesi, Kutlu Sokak girişindeki Katolik Kilisesi, Ulucami ve Nakip Cami; bölgenin çok kültürlü kimliğini tanımlayan "kutsal üçgeni" oluşturmuştur.
- (2) Odak Noktaları: Nakip Cami önündeki meydanlaşma ve Kabaltı Sokak girişindeki kemerli yapı, yerel halkın zihinsel haritasında konumlandırma sağlayan özgün işaret öğeleri olmuştur.

3.2. 2023 Kahramanmaraş Depremleri: Kentsel Kırılma ve Yıkım

Antakya'nın binlerce yıllık palimpsest dokusu ve sakinlerinin zihnindeki derin köklere sahip hafıza coğrafyası; 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan 2023 Kahramanmaraş Depremleri ile bir jeolojik olaydan çok daha fazlası olarak nitelendirilebilecek yapısal bir kentsel kırılma ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak yaşanan bu kırılma, kentin jeolojik ve tarihsel gerçekliğinden bağımsız değildir.

Kent, jeolojik olarak Ölü Deniz, Doğu Anadolu ve Kıbrıs fay kuşaklarının kesişim noktasında ve alüvyon bir zemin üzerinde konumlanmıştır (Yüksel, 2023). Bu stratejik ama riskli konum, Antakya'yı tarihi boyunca sismik açıdan son derece kırılğan kılmış; kent defalarca yıkıcı depremlere maruz kalmış ve her felaketin ardından yeniden inşa edilmek zorunda kalmıştır (Kaya ve Kıyılı, 2009). Tarihsel kayıtlara göre kentin sık sık "Batak (Batık) Şehir" olarak anılması, bu döngüsel yıkım kaderinin en somut göstergesidir.

Özellikle 6. yüzyıl, kentin hafızasındaki en travmatik dönemlerden biridir: 526, 528 ve 588 depremleri kenti defalarca yerle bir etmiş, on binlerce can kaybına yol açmıştır. Ortaçağ boyunca devam eden bu sismik aktivite, 1822 ve 1872 Amik depremleriyle modern döneme taşınmış; yakın tarihteki 1997 Hatay depremi ve bilimsel raporlar (JMO, 2021) ise yaklaşmakta olan felaketin sinyallerini vermiştir (Yüksel, 2023). Antakya'nın tarihsel süreçte maruz kaldığı bu büyük yıkım döngüleri, aşağıda Çizelge 3.2'de özetlenmiştir.

Çizelge 3.2. Antakya'nın 2023 Depremleri öncesindeki sismik geçmişine dair öne çıkan bazı olay özetleri (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Tarih	Depremin Etkisi ve Sonuçları	Kaynak
526	Mayıs ayında, festivaller sırasında meydana geldi. Kentin yerle bir olduğu ve binlerce insanın hayatını kaybettiği bildirildi.	(Kaya & Kıyılı, 2009)
528	21 Kasım'da, tarihin en şiddetli depremlerinden biri olarak kaydedildi. 526 depreminden kalan yapıların da yıkılmasına ve şehir surlarının ağır hasar almasına neden oldu.	(Kaya & Kıyılı, 2009)
588	31 Ekim'de gerçekleşti. 60.000 kişinin hayatını kaybettiği, Büyük Kilise'nin ve sur kulelerinin yıkıldığı aktarıldı.	(Kaya & Kıyılı, 2009)
848	Yıkıcı bir deprem olarak kaydedildi; 20.000 kişinin hayatını kaybettiği belirtildi.	(Kaya & Kıyılı, 2009; Yüksel, 2023)
860	1500 ev ve şehir surlarının 90'dan fazla burcu yıkıldı. Asi Nehri'nin yatağının değiştiği ve halkın göç ettiği bildirildi.	(Kaya & Kıyılı, 2009)
1114	Maraş merkezli deprem, Antakya'yı da etkiledi. Şehrin kuzey kapısı burcu ve çok sayıda ev yıkıldı.	(Kaya & Kıyılı, 2009; Yüksel, 2023)
1170	29 Haziran'da, 1157 depreminden daha yıkıcı olarak tanımlandı. Nehir kıyısındaki surlar devrildi, Bizans patriği katedral enkazında kalarak öldü.	(Kaya & Kıyılı, 2009; Yüksel, 2023)
1822 & 1872	7 şiddeti ve üstünde olduğu kaydedilen, yakın dönemin en yıkıcı depremleri arasında yer aldı.	(Yüksel, 2023)
1997	22 Ocak'ta meydana gelen deprem, binalarda önemli çatlaklara yol açtı ve yaklaşan daha büyük bir deprem serisinin "hazırlık evresi" olarak değerlendirildi.	(Yüksel, 2023)
2023	6 ve 20 Şubat depremleri, Antakya'yı en çok etkileyen afet oldu. 50 binden fazla can kaybı (Hatay geneli) ve 13 binden fazla binanın yıkılmasıyla (Hatay) sonuçlandı.	(Yüksel, 2023)

2023 Kahramanmaraş Depremleri, bu tarihsel birikimin en ağır sonuçlarını doğurmuştur. Kentte yaşanan can kaybı ve bina yıkımı; Antakya'nın tarihinde defalarca tecrübe ettiği "kentsel kırılma" olgusunun en trajik halkasını oluşturmuştur. Doğruel'in (2024) belirttiği üzere; bu son deprem, 1872 gibi geçmiş felaketlerden farklı olarak, kentin sadece fiziksel stoğunu değil, sosyal ve kültürel sürekliliğini de tehdit eden radikal bir kopuşu temsil etmektedir.

2023 Kahramanmaraş Depremlerinin Antakya tarihi kent merkezi üzerindeki etkisi, münferit bina hasarlarının ötesinde, bütün bir kentsel sistemin çöküşü olarak tanımlanabilir. CBS tabanlı hasar analizleri (Mallı, 2024); en ağır yıkımın, kentin kimliğini oluşturan tarihi

çekirdek ile Asi Nehri kıyısındaki kesişim alanlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Bu durum, depremin sadece yapıları değil, kentin en hayati ve anlam yüklü bölgelerini hedef aldığını ortaya koymaktadır.

Fiziksel çöküş, sadece binaların yıkılmasıyla sınırlı kalmamış; dar ve organik sokak dokusunun enkazla kapanması sonucu tüm altyapı ağı işlevsiz hale gelmiştir. Köprülerin hasar görmesi ve yolların kapanması, kenti bir anda yaşanamaz ve erişilemez bir alana dönüştürmüştür. Yıkım o denli büyüktür ki, kent sadece binalarını değil; sokaklarını, meydanlarını ve boşluklarını, yani kentsel mekanı oluşturan tüm temel bileşenlerini kaybetmiştir (Yüksel, 2023).

Ancak bu fiziksel çöküşü sadece istatistiksel bir hasar tespiti olarak okumak yetersiz kalır. Depremin yarattığı asıl etki, kaybın kendini kentsel mekanda farklı biçimlerde tezahür ettirmesidir. Bu mekansal tezahürler üç ana başlıkta incelenebilir:

- (1) Boşluk ve Yokluk: Kaybın en belirgin tezahürü, bir zamanlar kentin nirengi noktaları olan yapıların yerinde kalan devasa boşluklardır. Habib-i Neccar Camii veya Meclis Binası'nın yerindeki boşluk; sadece mimari bir eksiklik değil, kentin silüetinde ve kolektif bellekte açılmış bir yaradır. Bu boşluklar, "var olanın yokluğu" ile mekanı tanımlayarak, kaybı her gün yeniden üreten anıtlara dönüşmüştür.
- (2) Parçalanmış Dokular: Yıkım, binaları birbirine bağlayan kentsel dokuyu parçalamıştır. Bir zamanlar kesintisiz deneyim sunan organik sokaklar, artık enkaz yığınlarıyla kesintiye uğrayan çıkmazlara dönüşmüştür. Kent, artık okunaklı bir metin değil; ilişkisi kopmuş, anlamsız bir enkaz yığınınına benzemektedir.
- (3) Erişilemezlik Coğrafyası: Enkazın yarattığı fiziksel bariyerler, kenti işlevsel olarak felç etmiştir. Bir zamanların en işlek caddeleri dahi aşılmaz sınırlara dönüşerek, hayatta kalanlar için yeni bir "erişilemezlik coğrafyası" yaratmıştır. Bu durum, bireyin hareket özgürlüğünü elinden alarak, onu kendi kentinde bir yabancı ve tutsak haline getirmiştir.

3.3. Deprem Sonrası Antakya: Parçalanmış Doku ve Mekansal Boşluk

Deprem, kentin palimpsest parşömenini silmekle kalmamış, onu fragmanlara ayırarak kentsel okunabilirliği askıya almıştır. Deprem sonrası Antakya tarihi kent merkezi, fiziksel

bütünlüğünü yitirmiş ve "Hayalet Coğrafya" olarak tanımlanabilecek tekinsiz bir atmosfere bürünmüştür.

Fiziksel enkaz ve geçici katmanlar yıkımın yarattığı fiziksel boşluklar (Şekil 3.6), afet sonrası acil ihtiyaçları karşılamaya yönelik geçici yapılarla doldurulmaya başlanmıştır. Kentsel mekanın hiyerarşisi değişmiş; tarihi meydanların yerini konteyner çarşılar, yardım dağıtım noktaları, mobil tuvaletler ve su tankerleri almıştır. Bu "geçici ve pragmatik" yeni katman, kentin geleneksel dokusu üzerine eklenmiştir. Ayrıca, kontrolsüz yürütülen enkaz kaldırma faaliyetleri, kentin mimari genetiğini taşıyan tarihi taşların ve arkeolojik izlerin kaybolması riskini beraberinde getirmektedir (Varnacı Uzun ve Somuncu, 2023).

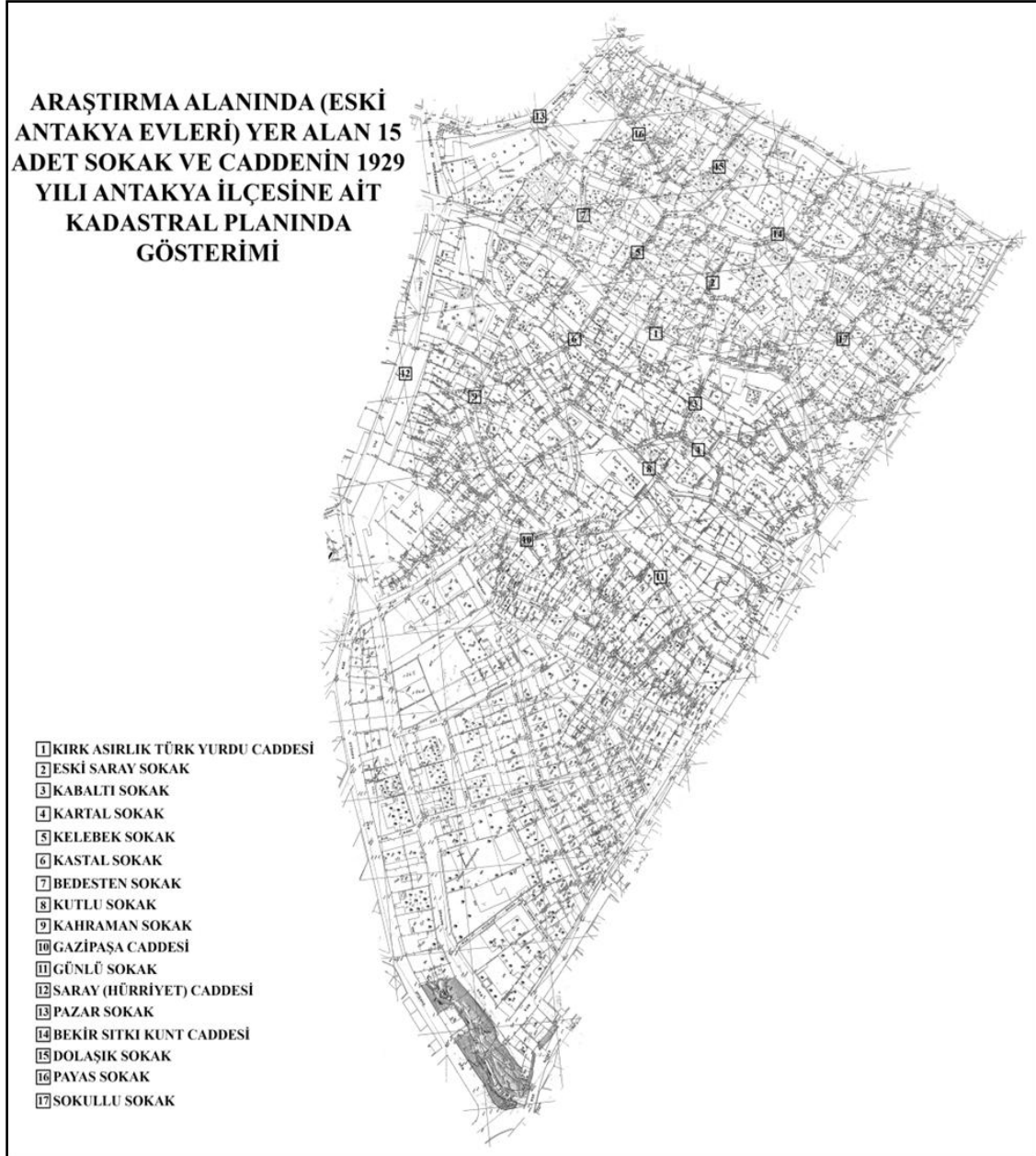
Şekil 3.6. 2023 Kahramanmaraş Depremleri sonrası Eski Antakya Evleri Bölgesinde oluşan mekansal boşluklar ve parçalanmış kent dokusu (Google Earth verileri, 2023)

3.4. Pilot Çalışma Alanının Sınırları: Eski Antakya Evleri Bölgesi

Genel kent makroformunda ki bu yıkımın yaya ölçeğindeki etkilerini ölçebilmek amacıyla; araştırma alanı Antakya tarihi kent merkezinin bütünü yerine, halk arasında ‘Eski Antakya Evleri’ olarak bilinen bölge ile sınırlandırılmıştır. Özellikle Zenginler ve Ulucami Mahalleleri aksında yer alan ve Şekil 3.7 ile Şekil 3.8 de sınırları gösterilen 17 adet cadde ve sokak, pilot uygulama alanı olarak seçilmiştir.

Bu 17 sokağın seçim kriterleri şunlardır:

- **Morfolojik Uygunluk:** Bölgenin organik ve labirenti andıran dokusu, araç trafiğini doğal olarak sınırlar. Çıkamaz sokaklar ve dar geçişlerle örülü bu yapı; yaya hareketliliğinin en yoğun ve en nitelikli olduğu bir güzergah sunmaktadır.
- **Bellek Yoğunluğu:** Deprem öncesinde konut, ticaret ve sosyal yaşamın iç içe geçtiği bu sokaklar; kentin kolektif belleğinin en canlı olduğu alanlardı. Bu nedenle yıkım sonrası ortaya çıkan "sessizlik" ve "boşluk", hafızadaki kaybı ölçmek için en net kontrastı yaratmaktadır.
- **Duyusal Zenginlik:** Seçilen sokaklar, sadece görsel bir peyzaj değil; seslerin, kokuların ve komşuluk ilişkilerinin ürettiği çok duyulu bir atmosferi barındırmaktaydı. Bu alan, yitip giden yaşam biçiminin ve kolektif ruhun izlerini sürmek adına stratejik bir önem taşımaktadır.

Şekil 3.7. Araştırma alanı sınırları ve incelenen 17 sokak aksının 1929 yılı Fransız Kadastral Planı üzerindeki morfolojik izleri (Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır)

Şekil 3.8. Araştırma alanı sınırları ve incelenen 17 sokak aksının 2009 yılı Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) üzerindeki konumu (Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır)

4. METODOLOJİ

Tez kapsamında kurgulanan metodolojik altyapı, deprem sonrası Antakya tarihi kent merkezindeki mekansal algı ve hafıza dönüşümlerini, araştırmanın temel sorunsalı ekseninde detaylandırmaktadır. Araştırma; mekansal palimpsest ve hayalet coğrafya gibi çok katmanlı olguların hem fiziksel hem de zihinsel boyutlarını eş zamanlı kavrayabilmek adına, Karma Yöntem yaklaşımı üzerine inşa edilmiştir.

Deprem yarattığı yıkımın sadece fiziksel bir enkazdan ibaret olmadığı, aynı zamanda bireylerin bilişsel haritalarında ve mekansal pratiklerinde derin kırılmalar yarattığı gerçeğinden hareketle; araştırma kapsamında nicel ve nitel veri toplama tekniklerinin birbirini tamamladığı bütünlük bir araştırma deseni benimsenmiştir. Bu bağlamda araştırma; sayısal verilerin genellenebilirliği ile bireysel anlatıların derinliğini sentezlemeyi hedeflemektedir.

Bölüm içeriği, araştırmanın teknik mimarisini ve bilimsel dayanaklarını adım adım ortaya koyacak şekilde yapılandırılmıştır. İlk olarak Araştırmanın Genel Çerçevesi ve Tasarımı (4.1) başlığı altında, araştırmanın nitel ağırlıklı karma yöntem deseni ve metodolojik yaklaşımı açıklanmıştır. Takibinde, literatür taramasından başlayıp analiz ve raporlamaya kadar uzanan dört aşamalı sistematik akış Araştırma Süreci ve Çalışma Aşamaları (4.2) kısmında şematize edilmiştir.

Sahadan veri elde etme sürecinde kullanılan temel enstrümanlar; bilişsel haritalama teknikleri, anket uygulamaları, görsel hafıza testleri ve yarı yapılandırılmış görüşmelerin kapsam ve uygulama detayları Veri Toplama Araç, Yöntem ve Analizleri (4.3) bölümünde sunulmuştur. Elde edilen ham verilerin (ses kayıtları ve çizimlerin) metne dökülmesi, dijitalleştirilmesi ve analize hazır hale getirilmesi süreci Veri Transkripsiyonu ve Ön İşleme (4.4) başlığında ele alınmıştır.

Son olarak, verilerin MAXQDA 24 yazılımı aracılığıyla kodlanması, tematik analize tabi tutulması ve bulguların sentezlenerek yorumlanmasına dair izlenen yöntem Veri Analizi ve Değerlendirme Süreci (4.5) başlığı altında açıklanarak, bulgular bölümüne geçiş için analitik bir zemin oluşturulmuştur.

4.1. Araştırmanın Genel Çerçevesi ve Tasarımı

Araştırmanın tasarımı; tezin kavramsal omurgasını oluşturan mekansal palimpsest ve hayalet coğrafya olgularının, soyut birer tartışma olmaktan çıkarılıp sahada ölçülebilir verilere dönüştürülmesi üzerine kurgulanmıştır. Araştırma, deprem sonrası ortaya çıkan fiziksel boşluk ile zihinsel doluluk arasındaki uyumsuzluğu analiz edebilmek adına, nicel ve nitel veri akışlarının birbirini beslediği bütünlük bir araştırma deseni arz etmektedir.

4.2. Araştırma Süreci ve Çalışma Aşamaları

Bu tez araştırması; 2023 Kahramanmaraş Depremlerinin Antakya tarihi kent merkezindeki mekansal ve bilişsel izlerini, palimpsest teorisi perspektifinden çözümlemek amacıyla yapılandırılmıştır. Araştırmanın çok katmanlı veri yapısı; literatür taramasından saha çalışmasına, verilerin dijitalleştirilmesinden MAXQDA destekli analizine kadar uzanan bütünlük ve aşamalı bir çalışma takvimini zorunlu kılmıştır. Araştırmanın yapısı Şekil 4.1.'de verilmektedir.

BÖLÜMLER	AŞAMALAR	AMAÇ	YÖNTEM
1.Giriş	Problem Tanımlanması, Araştırma Soruları, Hipotezler, Amaç, Kapsam ve Önemin Ortaya Konulması	Araştırma Tasarımının Genel Hatlarının Sunulması	—
2.Metodoloji	Araştırmanın Genel Çerçevesi, Veri Toplama Araçları (Bilişsel Harita, Anket, Görsel Anket, Görüşme), Çalışma Alanı ve Örneklem Seçimi, Veri Analiz Yöntemi (MAXQDA)	Araştırmanın Yöntemsel Altyapısının ve Uygulama Sürecinin Detaylandırılması	Karma Yöntem Araştırması (Nitel Ağırlıklı)
3.Teorik Çerçeve	Bibliyometrik Analiz ile Kavramsal Çerçevenin İnşası, Mekânsal Algı, Yaya Hareketliliği, Deprem Etkileri, Uzamsal Hafıza ve Palimpsest Kavramlarının İncelenmesi	Literatürdeki Boşluğun Tespiti ve Araştırmanın Kuramsal Temellerinin Oluşturulması	Bibliyometrik Analiz (VOSviewer), Literatür Taraması
4.Araştırma Alanı	Antakya Tarihi Kent Merkezi'nin Seçim Gerekçesi, Deprem Öncesi ve Sonrası Durumunun Analizi (Fiziksel Yıkım, Hafıza Mekânlarının Kaybı)	Çalışma Alanının Özgünlüğünün ve Araştırma İçin Öneminin Ortaya Konulması	Saha Gözlemleri, Doküman Analizi
5.Bulgular	Vaka Analizleri, Anket, Bilişsel Harita ve Görsel Hafıza Verilerinin Analizi, Hipotezlerin Test Edilmesi	Sahadan Elde Edilen Verilerin Sistematiik Olarak Çözümlemesi ve Yorumlanması	Tematik Analiz (MAXQDA 24), Betimsel İstatistikler
6.Sonuç ve Değerlendirme	Araştırma Bulgularının Genel Değerlendirmesi, Teorik Çıkarımlar, Yeniden İnşa İçin Öneriler ve Gelecek Çalışmalar	Araştırma Sorularının Cevaplanması ve Literatüre/Uygulamaya Katkı Sunulması	Sentez ve Yorumlama

Şekil 4.1: Araştırmanın yapısı (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Literatür taramasından elde edilen teorik veriler ışığında, araştırmanın kavramsal omurgasını sahada ölçülebilir verilere dönüştürecek özgün bir metodolojik desen kurgulanmıştır. Mekansal palimpsest ve hayalet coğrafya olgularının çok boyutlu yapısı dikkate alınarak, tekil veri toplama araçları yerine, birbirini tamamlayan bütünleşik bir veri seti tasarlanmıştır.

Metodoloji geliştirme süreci şu adımları kapsamıştır:

(1) Veri Toplama Araçlarının Tasarımı ve Entegrasyonu:

- Bütünleşik Görüşme Protokolü: Katılımcılarla gerçekleştirilen oturumlar, tekil bir yöntem uygulaması yerine; anket, bilişsel haritalama ve görsel hafıza okumalarının birbirini beslediği entegre bir akışta yönetilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formatı, bu farklı araçlar arasındaki geçişlerin doğal bir sohbet havasında ilerlemesini sağlamış; böylece katılımcının dikkatinin dağılması veya yorulması engellenerek veri kalitesi korunmuştur.
- Anket: Katılımcıların demografik profillerini belirleyen kapalı uçlu sorular ile derinlemesine bilgi sağlayan açık uçlu sorular; akıcı bir sohbet havasında ilerleyecek yarı yapılandırılmış görüşme formuna dönüştürülmüştür.
- Görsel Setin Oluşturulması: Araştırmacının kişisel arşivinden, Antakya tarihi kent merkezinin dokusunu en iyi temsil eden ve hafızayı tetikleme potansiyeli en yüksek olan 17 adet fotoğraf seçilerek, sorgulama yönergeleriyle birlikte Görsel Hafıza Anketine entegre edilmiştir.
- Altılık Haritaların Hazırlanması: Katılımcıların üzerinde rahatça çizim yapabileceği, temel nirengi noktalarını içeren ancak yönlendirmeden uzak sadeleştirilmiş altılık haritalar (Bilişsel Haritalama Formu) hazırlanmıştır.

(2) Örneklem Stratejisinin Netleştirilmesi: Araştırmanın evreni içerisinde, "veri doygunluğu" ilkesini (Patton, 2015) karşılayacak nitelikte ve çeşitlilikte (farklı yaş, cinsiyet, yerlilik süresi) bir katılımcı grubu hedeflenmiştir. Katılımcı sayısının 20-25 kişi aralığında olması planlanmış; erişim stratejisi olarak ise güvene dayalı "amaçlı örnekleme" yöntemi benimsenmiştir.

(3) Çok Boyutlu Veri Kaydı ve Dokümantasyon: Görüşmelerin tamamı, analiz aşamasında (MAXQDA) veri kaybını önlemek ve katılımcıların tonlamalarındaki duygusal vurguları yakalayabilmek adına –bilgilendirilmiş onam alınarak– ses kaydı altına alınmıştır. İşitsel kayıtlara ek olarak; özellikle bilişsel haritalama sırasındaki tereddütler, kalem

hareketleri, silintiler ve jest/mimikler araştırmacı tarafından saha notları olarak anlık şekilde belgelenmiştir.

- (4) Etik Protokolün Oluşturulması: Deprem sonrası hayalet coğrafya olarak nitelendirilen travmatik bir sahada çalışılması nedeniyle, veri toplama sürecinde esnek ve empatik bir araştırmacı duruşu sergilenmiştir. Katılımcılarla kurulan güven ilişkisi, görüşme sürecinin katı bir soru-cevap mekaniğinden çıkarılıp; palimpsestin alt katmanlarına inilen bir hafıza paylaşımı ve sağaltım zeminine dönüşmesini sağlamıştır. Katılımcıların duygusal durumlarına göre görüşme süreleri ve akışı esnetilerek etik hassasiyet ön planda tutulmuştur. Deprem sonrası travmatik bir sahada çalışılacağı göz önünde bulundurularak, araştırmanın etik çerçevesi titizlikle çizilmiştir. Katılımcıların gönüllülük esasını belgeleyen "Bilgilendirilmiş Onam Formları" hazırlanmış; kişisel verilerin gizliliği (anonimlik) ve ses kayıtlarının güvenliği için gerekli prosedürler araştırma tasarımına eklenmiştir.

Bu tasarım süreci sonunda; nicel, görsel ve bilişsel verilerin tek bir oturumda ve bütünlük içinde toplanmasına olanak tanıyan hibrit bir saha uygulama modeli ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın uygulama evresi, Mayıs-Ağustos 2025 tarihleri arasında Antakya tarihi kent merkezinde belirlenen pilot bölgede gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması, önceden kurgulanan araştırma desenine sadık kalınarak, nicel ve nitel veri akışının eş zamanlı sağlandığı sistematik bir süreçte yürütülmüştür.

Deprem gibi büyük bir travmanın ardından, kayıp yaşayan bireylerle "mekan ve hafıza" çalışmak, standart bir veri toplama sürecinin ötesinde insani ve etik bir hassasiyet gerektirmiştir. Bu nedenle örneklem grubuna erişimde, araştırmacının saha ile kurduğu "Güven Ağı" esas alınmıştır.

Katılımcılar, araştırmacı tarafından sadece birer "veri kaynağı" olarak değil; hikayelerine, acılarına ve hafızalarına tanıklık edilen özneler olarak konumlandırılmıştır. Travmatik bir ortamda insanların anılarını paylaşması ancak kurulan bu güven ilişkisi ve araştırmacının "içeriden" pozisyonu sayesinde mümkün olmuştur. Bu metodolojik duruş, verilerin derinliğini artırırken, araştırmanın etik temelini de oluşturmuştur.

4.3. Veri Toplama Araç, Yöntem ve Analizleri

Araştırmanın metodolojik çerçevesini sahada somut verilere dönüştürmek amacıyla kurgulanan veri toplama seti ve bu araçların teknik özellikleri, çalışmanın uygulama aşamasını oluşturmaktadır. Sahadan elde edilen verilerin analizi ise araştırmanın 'Karma Yöntem' desenine uygun olarak, nicel ve nitel tekniklerin bütünleşik bir yapıda kullanılması esasına dayanmaktadır:

- (1) Nicel Verilerin Analizi: Anket tekniği ile toplanan demografik veriler, mekansal kullanım sıklıkları ve Likert ölçeğine dayalı aidiyet/algı düzeyleri; betimsel istatistik yöntemleri (frekans ve yüzde dağılımları) kullanılarak analiz edilmiştir. Bu veriler, araştırmanın genel çerçevesini ve katılımcı profilini sayısal olarak ortaya koymuştur.
- (2) Nitel Verilerin Analizi: Yarı yapılandırılmış görüşmeler, bilişsel haritalar üzerindeki notlar, görsel hafıza anketlerinin cevapları ve anketin açık uçlu sorularından elde edilen metin tabanlı veriler; MAXQDA 24 nitel veri analizi yazılımı desteğiyle "Tematik Analiz" (Braun ve Clarke, 2006) yöntemine tabi tutulmuştur.

Analiz sürecinin özgün yanı; nicel verilerin sağladığı genel görünüm ile nitel verilerin sunduğu derinlemesine anlamın, "mekansal palimpsest" teorisi bağlamında sentezlenmesidir. Her bir veri grubuna uygulanan spesifik analiz adımları detaylandırılmıştır.

Araştırma kapsamında, katılımcıların hem zihinsel hem de fiziksel mekanla kurdukları ilişkiyi farklı boyutlarıyla belgelemek adına şu dört temel araçtan yararlanılmıştır:

- (1) Bilişsel Haritalama: Zihinsel temsilleri somutlaştırmak için,
- (2) Anket Tekniği: Genel eğilimleri ve kullanıcı profilini saptamak için,
- (3) Görsel Hafıza Anketi: İmgesel hafızadaki kırılmaları görsel materyallerle ölçmek için,
- (4) Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler: Öznel deneyimleri ve hikayeleri derinlemesine irdelemek için kullanılmıştır.

4.3.1. Bilişsel haritalama tekniği

Bilişsel haritalama yöntemi; fiziksel nirengi noktalarının büyük ölçüde silindiği Antakya tarihi kent merkezinde, bireylerin zihinlerindeki "önceki kent" imgesinin sürekliliğini tespit etmek ve güncel enkaz topoğrafyası üzerindeki yönelim stratejilerini somutlaştırmak amacıyla kullanılmıştır. Yöntem, katılımcıların mekansal bilgisini ölçen teknik bir çizim testi olarak değil; tez kapsamında kurgulanan mekansal palimpsestin görünmeyen katmanlarını açığa çıkaran bir hafıza kazısı aracı olarak ele alınmıştır.

Bilişsel haritaların bireysel çizim yeteneğine ve anlık psikolojiye bağlı öznelliği (Kitchin, 1994) ve mutlak mesafelerden ziyade algılanan mesafeleri yansıtması (Downs ve Stea, 1973), yöntemin temel sınırlılığıdır. Bu sınırlılığı aşmak ve araştırmanın iç geçerliliğini artırmak adına; elde edilen çizimler tek başına değerlendirilmemiş, Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler ve Görsel Hafıza Anket verileriyle veri çeşitlemesine tabi tutularak analiz edilmiştir.

Araştırmada bilişsel haritalama tekniği, tekil bir çizimden ibaret olmayıp; çizimi destekleyen sözel ve görsel aşamalarla zenginleştirilmiş üç aşamalı bir protokol dahilinde uygulanmıştır:

- (1) Taslak Harita Çizimi (Sketch Mapping): Katılımcılardan; Antakya tarihi kent merkezinin deprem öncesindeki durumunu hatırlayarak, zihinlerindeki kenti kağıda dökmeleri istenmiştir. Lynch'in (1960) tanımladığı beş temel kentsel imge ögesi (yollar, sınırlar, bölgeler, düğüm noktaları, işaret öğeleri) referans alınarak gerçekleştirilen bu çizimlerde; katılımcıların günlük rutinlerinde kullandıkları güzergahları, referans aldıkları yapıları, hatırladıkları sokakları ve varsa hatırlamadıkları sokak ve alanları işaretlemeleri talep edilmiştir. Bu çizimler, palimpsestin "silinen ama hatırlanan" alt katmanını görünür kılmıştır.
- (2) Sözel Tarifler ve Derinlemesine Sorgulama: Çizim sürecine eşlik eden bu aşamada, katılımcıların kağıda aktaramadıkları ancak zihinlerinde yer eden detaylar (kokular, sesler, hisler) kayıt altına alınmıştır. Çizim sırasındaki duraksamalar, tereddütler veya yoğunlaşılan bölgeler üzerine yapılan anlık görüşmelerle; haritanın geometrik doğruluğundan ziyade anlamsal yoğunluğu ortaya çıkarılmıştır.
- (3) Bilişsel Haritaların Analizi: Saha çalışmasında elde edilen bilişsel haritaların analizi; Lynch'in (1960) kentsel imge öğelerine (yollar, sınırlar, bölgeler, düğüm noktaları, işaret

öğeleri) dayalı yapısal çözümleme ile katılımcıların çizim sırasındaki anlatılarına odaklanan yorumlayıcı analiz tekniklerinin birleşimiyle gerçekleştirilmiştir. Haritalar sadece grafiksel birer veri olarak değil, çizim sürecindeki duraksamalar, silintiler ve sözlü açıklamalarla birlikte bütüncül bir "hafıza metni" olarak değerlendirilmiştir.

Elde edilen bilişsel haritaların analizi; Teorik Çerçeve bölümünde detaylandırılan Kevin Lynch'in (1960) beş temel kentsel imge ögesi (yollar, sınırlar, bölgeler, düğüm noktaları, işaret öğeleri) referans alınarak yapılandırılmıştır. Haritalar, bütüncül bir "hafıza metni" olarak kabul edilmiş ve şu dört temel parametre üzerinden kodlanarak çözümlenmiştir:

- (1) İmgesel Süreklilik ve Nirengi Noktaları: Katılımcıların haritalarında en sık vurguladıkları yapılar ve akslar tespit edilmiştir. Fiziksel olarak yıkılmış olmasına rağmen haritada belirgin şekilde çizilen yapılar, zihinde varlığını koruyan "hayalet nirengi noktaları" olarak kodlanmış; bu alanların deprem öncesi ve sonrası algıdaki konumu karşılaştırılmıştır.
- (2) Hareketlilik Örüntüleri ve Yaya İzleri: Haritalar üzerinde işaretlenen güzergahlar analiz edilerek; geçmiş alışkanlıkların devam ettiği rotalar ile yeni yapılanma süreci içerisinde öncelik verilen "arzu hatları" (desire lines) ayrıştırılmıştır.
- (3) Mekansal Kopuş ve Boşluklar: Haritalarda hiç çizilmeyen, boş bırakılan veya "girilemez/tehlikeli" olarak etiketlenen cadde ve sokaklar; kullanılmamasına ilişkin söylemler değerlendirilmiştir. Bu akslar, hafızadaki silinmelerin veya güvenlik kaygısının haritadaki somut karşılığı olarak değerlendirilmiştir.
- (4) Palimpsest Katmanlaşması: Çizimlerdeki detaylandırma düzeyi; 'mekansal palimpsest' teorisi bağlamında yorumlanmıştır. Özellikle katılımcıların eski kentsel dokuyu (alt katman) mevcut yıkım durumuyla (üst katman) harita üzerinde nasıl çakıştırdıkları veya ayrıştırdıkları incelenerek; zihinsel haritalardaki katmanlar arası geçişler ortaya konulmuştur.

4.3.2. Anket uygulaması

Anket tekniği, sosyal bilimlerde belirli bir örneklem grubunun görüş, tutum ve deneyimlerini sistematik olarak ölçmek ve genellenebilir veriler elde etmek amacıyla kullanılan temel veri toplama araçlarından biridir (Babbie, 2016). Ancak bu tez araştırmasında anket, standart bir veri toplama aracı olmanın ötesinde; deprem sonrası Antakya'da yaşayan bireylerin mekanla

kurdukları zedelenmiş ilişkiyi, aidiyet kaybını ve yeniden inşa beklentilerini ölçen bir durum tespit tutanağı olarak kurgulanmıştır.

Kentsel planlama disiplinde anketler genellikle kullanıcı memnuniyeti ölçmek için kullanılsa da bu araştırma özelinde anket, mekansal palimpsestin toplumsal hafızadaki yansımalarını sayısal verilere dönüştürmek amacıyla kullanılmıştır. Bilişsel haritalama ve görüşmelerle elde edilen öznel verilerin, daha geniş bir katılımcı kitlesi nezdindeki geçerliliğini test etmek ve araştırmanın betimleyici omurgasını oluşturmak bu yöntemin temel işlevidir.

Araştırma kapsamında geliştirilen anket formu (Bkz. EK-1), Antakya tarihi kent merkezindeki (Eski Antakya Evleri Bölgesi) mekansal deneyimi üç farklı zaman dilimi (deprem öncesi, anı ve gelecek beklentisi) üzerinden sorgulayacak şekilde yapılandırılmıştır. Sorular, katılımcıların sadece fiziksel kullanımlarını değil, aynı zamanda mekansal hafıza ve aidiyet düzeylerini de ölçmeyi hedefler.

Anket formu dört temel bölümden oluşmaktadır:

- (1) Demografik Profil ve Kullanıcı Kimliği: Katılımcıların Antakya'da ikamet süreleri, yaşadıkları mahalle ve sosyo-ekonomik profillerini belirleyerek; hafıza ve aidiyet verilerinin hangi kullanıcı gruplarında farklılaştığını analiz etmeye olanak tanır.
- (2) Deprem Öncesi Mekansal Pratikler ve Hafıza: Fiziksel olarak yok olan kentin zihindeki izlerini sürmeyi amaçlayan bu aşama; katılımcılara yöneltilen "Bölgede yürürken en çok dikkatinizi çeken unsurlar nelerdi?", "Aklınıza gelen ilk 3 sokak hangisidir?" gibi sorular; bilişsel haritalardaki nirengi noktalarının toplumsal bellekteki karşılığını tespit etmek için tasarlanmıştır.
- (3) Deprem Sonrası Algı ve Beklentiler: Yıkım sonrası ortaya çıkan 'hayalet coğrafya' ile kurulan ilişkiyi sorgular. "Bölgede eksik gördüğünüz unsurlar nelerdir?" ve "Yeniden inşa sürecinde hangi kullanımları görmek istersiniz?" soruları; toplumun restorasyon ve koruma konusundaki reflekslerini ve geleceğe dair projeksiyonlarını ölçer.
- (4) Aidiyet ve Kent Kimliği Algısı (Likert Ölçeği): 5'li Likert ölçeği kullanılarak yapılandırılan soru setinde; "Antakya'nın kimliği" ve "Mekansal aidiyet" gibi soyut kavramlar ölçülebilir hale getirilmiştir. Depremin turizm, ticaret ve sosyal hayat üzerindeki etkilerine dair algılar sayısal verilerle somutlaştırılmıştır.

Deprem gibi travmatik bir olayın ardından gerçekleştirilen bu araştırmada, veri toplama süreci "hassas gruplarla çalışma" etiği gözetilerek yürütülmüştür. Sorular, katılımcıların travmalarını tetiklemeyecek bir dille kurgulanmış; teknik terimlerden kaçınılarak, hafızayı canlandırmaya yönelik samimi bir üslup benimsenmiştir. Elde edilen veriler, araştırmanın nicel boyutunu oluşturarak, nitel bulgularla (görüşme ve haritalar) karşılaştırmalı analize tabi tutulmuştur.

Saha çalışmasında uygulanan anket formundan elde edilen veriler, araştırmanın karma yapısına uygun olarak ikili bir analiz sürecine tabi tutulmuştur. Anket, hem katılımcı profilini sayısal olarak ortaya koyan bir "iskelet" hem de mekansal hafızaya dair sözel veriler sunan bir "doku" işlevi gördüğünden, analiz süreci şu iki aşamada gerçekleştirilmiştir:

(1) Nicel Verilerin Betimsel Analizi: Anketin kapalı uçlu sorularından (demografik bilgiler, kullanım sıklığı, tercih edilen saatler vb.) ve 5'li Likert ölçeğine dayalı algı sorularından elde edilen veriler; betimsel istatistik yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda:

- Katılımcıların yaş, meslek ve ikamet süresi gibi değişkenleri üzerinden frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmıştır.
- Mekansal aidiyet, güvenlik algısı ve kent kimliği kaybına (Anket, Soru 24-34) ilişkin sayısal veriler, katılımcı profilindeki farklılaşmaları (örn: yerli halk vs. yeni gelenler) tespit etmek amacıyla karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır. Bu sayısal analiz, nitel verilerin üzerine oturacağı bağlamsal çerçeveyi oluşturmuştur.

(2) Açık Uçlu Yanıtların İçerik Analizi: Anket formunda yer alan ve katılımcıların öznel deneyimlerini sorgulayan açık uçlu sorular (örn. "Aklınıza gelen ilk 3 sokak", "Tadilat önceliği verilmesi gereken yerler" vb.), istatistiksel bir veriden ziyade nitel bir metin olarak ele alınmıştır. Bu yanıtlardan elde edilen veriler, doğrudan MAXQDA 24 yazılımına aktararak tematik kodlama sürecine dahil edilmiştir. Özellikle katılımcıların "Eski Antakya Evleri" denildiğinde yaptıkları ilk çağrışımlar ve mekanla kurdukları duygusal bağlara dair ifadeler; 'palimpsest' kavramının zihinsel katmanlarını çözümlemede ve kolektif hafızadaki ortak imgeleri saptamada temel veri seti olarak kullanılmıştır.

4.3.3. Görsel hafıza anketi uygulaması

Görsel hafıza anketi; araştırmacı tarafından üretilen veya derlenen görsel materyallerin, görüşme sürecine entegre edilerek birer "hafıza tetikleyicisi" olarak kullanılması yöntemidir (Harper, 2002). Bu tez araştırmasında görsel yöntemler, standart bir veri toplama aracı olmanın ötesinde metodolojik bir zorunluluk olarak ele alınmıştır. Çünkü deprem sonrası fiziksel varlığı tamamen silinen veya tanınmaz hale gelen Antakya tarihi kent merkezinde, katılımcıların mekanı sadece sözlü ifadelerle betimlemesi imkansızlaşmıştır.

Bu bağlamda Görsel Hafıza Anketi; fiziksel gerçekliğin yarattığı "mekansal boşluk" ile zihindeki 'anısal doluluk' arasındaki gerilimi yönetmek için kurgulanmıştır. Yıkım sonrası "hayalet coğrafya"ya dönüşen kentsel dokuda; deprem öncesine ait fotoğraflar, katılımcıların kilitlenmiş belleklerini açan bir anahtar ve palimpsestin alt katmanlarına erişimi sağlayan bir görsel sondaj aracı işlevi görmüştür.

Görsel materyallerin seçimi ve kurgusu

Uygulamada kullanılan görsel set, araştırmacının kişisel arşivinden özenle seçilen ve Antakya tarihi kent merkezinin (Eski Antakya Evleri Bölgesi) deprem öncesi durumunu belgeleyen 17 adet sokak/cadde fotoğrafından oluşmaktadır (Bkz. EK-Görsel Hafıza Formu).

Görsellerin seçiminde rastgelelikten kaçınılmış, aşağıdaki kriterler gözetilmiştir:

- (1) Mekansal Karakter: Araç trafiğine kapalı/kısıtlı, yaya ölçeğinin baskın olduğu ve organik dokuyu yansıtan sokakların seçilmesi.
- (2) İmgesel Değer: Kent kimliği açısından referans niteliği taşıyan ve kolektif bellekte yer ettiği düşünülen aksların belirlenmesi.
- (3) Temsil Yeteneği: Farklı fonksiyon ve doku özelliklerine sahip sokakların (ticari, konut, karma) çeşitlendirilmesi.

Uygulama süreci ve sorgulama tekniği

Görsel Hafıza Anketi, Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin bir parçası olarak, katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirilen oturumlarda uygulanmıştır. Fotoğraflar katılımcılara tek tek

sunularak, sadece "Burası neresi?" sorusunun ötesine geçen, duygusal ve bilişsel katmanları ayırtırmaya yönelik şu sorgulama süreci izlenmiştir:

- (1) Tanıma ve Konumlandırma: Görseldeki sokağın tanınırlığı ve zihinsel haritadaki yerinin tespiti.
- (2) İsimlendirme ve Dilsel Hafıza: Sokağın resmi veya halk arasındaki isminin hatırlanma düzeyi.
- (3) Detay Hatırlama: Görselde yer alan spesifik bir detayın (bir kapı, ağaç, tabela vb.) katılımcının zihninde bir anıyı tetikleyip tetiklemediği.
- (4) Mekansal Fonksiyon ve Atmosfer: Deprem öncesindeki yaşantının, hislerin ve baskın kullanım türünün betimlenmesi.

Yöntemin analitik değeri ve etik boyut

Bu yöntem, katılımcıların sözel olarak ifade etmekte zorlandıkları soyut hisleri somut mekanlar üzerinden anlatmalarına olanak tanımıştır. Fotoğraflar üzerine yapılan konuşmalar, MAXQDA analizinde "Görsel Hafıza Kodları" olarak ayrı bir kategoride değerlendirilmiştir. Ayrıca, travmatik bir yıkımın ardından geçmişe ait canlı görsellerle karşılaşmanın yaratabileceği duygusal yük göz önünde bulundurulmuş; uygulama sürecinde etik hassasiyet en üst düzeyde tutulmuştur. Görseller bir sorgulama aracı olarak değil, katılımcıyla birlikte kaybolan mekanı anma ve yas tutma sürecine eşlik eden bir paylaşım zemini olarak kullanılmıştır.

Görsel anket verilerinin analizi

Görsel hafıza anketi kapsamında katılımcılara sunulan deprem öncesi fotoğraflar, analiz sürecinde birer görsel veri olmaktan ziyade; katılımcıların belleklerini harekete geçiren "uyaranlar" (stimuli) olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla analiz süreci, fotoğrafın biçimsel özelliklerine değil; katılımcıların bu görsellerle kurdukları diyaloga, verdikleri anlık tepkilere ve fotoğraflar üzerinden ürettikleri sözel anlatılara odaklanmıştır.

Elde edilen veriler, MAXQDA 24 yazılımı üzerinde "Görsel-Sözel İlişkilendirme" yöntemiyle işlenmiş ve analiz şu üç temel ekseninde derinleştirilmiştir:

- (1) Tanıma Düzeyi ve Bellek Canlılığı: Katılımcıların gösterilen mekanı tanıma hızları, tereddütleri ve fotoğraftaki spesifik detaylara (bir pencere detayı, tabela veya ağaç gibi) odaklanma biçimleri analiz edilmiştir. Bu süreç, fiziksel mekanın yokluğuna (hayalet coğrafya) rağmen, zihinsel imgenin canlılığını ve direncinin boyutunu ölçümlemeyi sağlamıştır.
- (2) Duygusal Tepki ve Aidiyet Analizi: Görsellerin tetiklediği duygusal dışavurumlar (özlem, yas, yabancılaşma veya umut) kodlanmıştır. Mekanın sadece fiziksel bir yapı olarak mı, yoksa kişisel tarihin ve kent kimliğinin bir parçası olarak mı algılandığı; katılımcıların kullandığı sıfatlar ve metaforlar üzerinden ayrıştırılmıştır.
- (3) Palimpsest Okuması ve Katmanlar Arası Gerilim: Analizin en kritik aşamasını; katılımcının baktığı "fotoğraf" (geçmiş katman) ile zihnindeki "mevcut yıkım görüntüsü" (şimdiki katman) arasındaki kıyaslamalar oluşturmuştur. "Burası eskiden böyleydi, şimdi ise..." şeklinde başlayan anlatılar, zihinsel palimpsestin nasıl inşa edildiğini gösteren temel veriler olarak kabul edilmiştir. Bu kıyaslamalar, eski ve yeni katman arasındaki uyumsuzluğun (mekansal kopuşun) boyutlarını ortaya koymuştur.

4.3.4. Yarı yapılandırılmış görüşmeler

Bu araştırmada Yarı Yapılandırılmış Görüşme tekniği; diğer tüm veri toplama araçlarını (anket, haritalama, görsel hafıza) birbirine bağlayan ve anlamlandıran bir "çatı yöntem" olarak kurgulanmıştır. Deprem sonrası Antakya tarihi kent merkezindeki mekansal deneyimi sadece rakamlarla veya çizgilerle açıklamanın yetersizliği nedeniyle; görüşmeler, bu nicel ve görsel verilerin derinlemesine sondajının yapıldığı bir platform işlevi görmüştür.

Görüşme süreci, standart bir soru-cevap seansından ziyade, üç aşamalı bütünsel bir protokol şeklinde yürütülmüştür:

- (1) Sözel Sondaj (Anket Entegrasyonu): Anket formundaki kapalı uçlu sorulara verilen yanıtların gerekçeleri burada derinleştirilmiştir. Örneğin; anket sorusunda "aidiyet hissediyorum" diyen bir katılımcıya, görüşme sırasında "Sizi buraya ait hissettiren o spesifik anı veya mekan nedir?" sorusu yöneltilerek, istatistiksel verinin altındaki fenomenolojik kökler araştırılmıştır.
- (2) Görsel Tetikleme (Görsel Hafıza Entegrasyonu): Katılımcılara gösterilen 17 adet sokak fotoğrafı üzerinden yürütülen bu aşamada; fotoğrafın sadece ne olduğu değil, katılımcıda

hangi duygusal katmanı harekete geçirdiği sorgulanmıştır. Görsel, burada bir "hafıza anahtarı" olarak kullanılmış ve katılımcının palimpsestin alt katmanlarına inmesine aracılık etmiştir.

- (3) Bilişsel Harita Okuması (Haritalama Entegrasyonu): Katılımcının çizdiği harita görüşme masasına yatırılarak, çizim sırasındaki tereddütler, silinen yerler veya boş bırakılan alanlar üzerine konuşulmuştur. "Neden burayı çizmediniz?" veya "Burayı neden özellikle vurguladınız?" gibi sorularla, zihinsel haritanın sözel deşifresi yapılmıştır.

Örneklem seçimi ve doygunluk stratejisi

Literatürde, yarı yapılandırılmış görüşmeler için tipik örneklem büyüklükleri üzerine farklı görüşler bulunmakla birlikte, genellikle 15 ila 30 katılımcı aralığı, doygunluğa ulaşmak için yeterli kabul edilen bir rehber olarak önerilmektedir (Creswell, 2014; Cohen, Manion ve Morrison, 2018). Ancak bu sayılar, araştırmanın konusunun karmaşıklığına, katılımcı grubunun heterojenliğine ve elde edilmek istenen verinin derinliğine göre değişiklik gösterebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Nitel araştırmaların doğası gereği, örneklem büyüklüğü istatistiksel temsil gücüne göre değil, veri doygunluğu ilkesine göre belirlenmiştir (Guest vd., 2006). Araştırma sahasında, Antakya'nın demografik çeşitliliğini (farklı yaş, cinsiyet, ikamet etme süresi) temsil eden katılımcılarla görüşmeler yürütülmüştür. Görüşmeler, katılımcı anlatılarının benzerleşmeye başladığı ve yeni bir mekansal kodun ortaya çıkmadığı noktada, toplam 20 katılımcı ile sonlandırılmıştır.

Uygulama ortamı ve etik protokol

Görüşmeler, katılımcıların travma sonrası psikolojileri göz önünde bulundurularak, kendilerini güvende hissettikleri (konteyner kent, geçici yaşam alanı veya sakin kamusal alanlar) mekanlarda, yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Her görüşme öncesinde "Bilgilendirilmiş Onam Formu" imzalatılmış; görüşmenin her anında katılımcıya süreci sonlandırma hakkı olduğu hatırlatılmıştır. Ses kayıt cihazı ile yapılan kayıtlar, deşifre edildikten sonra anonimleştirilerek MAXQDA analizine hazır hale getirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi ve MAXQDA 24 ile bütünleşik veri yönetimi

Araştırmanın ana omurgasını oluşturan yarı yapılandırılmış görüşmelerin analizi; diğer veri toplama araçlarından (bilişsel harita, anket, görsel hafıza anketi) elde edilen verilerin de dahil edildiği merkezi bir analiz süreci olarak kurgulanmıştır. Saha çalışmasının tüm aşamalarında (harita çizimi ve anket uygulaması dahil) alınan ses kayıtları, veri kaybını önlemek adına bütünüyle deşifre edilmiş ve MAXQDA 24 yazılımına aktarılmıştır.

Bu bağlamda MAXQDA 24; sadece nitel kodlamaların yapıldığı bir yazılım olarak değil, aynı zamanda nicel (demografik) verilerin de işlendiği bütünleşik bir veri tabanı olarak kullanılmıştır. Analiz süreci, verilerin niteliğine göre şu sistematik adımlarla gerçekleştirilmiştir:

(1) Nicel Verilerin "Değişken" Olarak Tanımlanması: Anket ve görüşmelerden elde edilen katılımcı profiline dair sayısal veriler (yaş, ikamet süresi, eğitim durumu, kullanım sıklığı vb.), MAXQDA içerisinde "Belge Değişkenleri" olarak tanımlanmıştır. Bu işlem sayesinde;

- Katılımcıların demografik özelliklerine göre (Örn: Gençler vs. Yaşlılar) söylemlerinin nasıl farklılaştığı istatistiksel olarak karşılaştırılabilmiştir.
- Nicel verilerin frekans analizleri ve nitel kodlarla olan çapraz ilişkileri yazılım üzerinden bütüncül bir şekilde yürütülmüştür.

(2) Görüşme Dökümlerinin Tematik Kodlaması: Deşifre edilen görüşme metinleri üzerinde, Tematik Analiz (Braun ve Clarke, 2006) yöntemi uygulanmıştır. Kodlama süreci, palimpsest teorisine uygun olarak katmanlı bir yapıda ilerlemiştir:

- Açık Kodlama: Metin satır satır okunarak anlamlı birimler etiketlenmiştir.
- Kategorileştirme: Kodlar; "Mekansal Hafıza", "Deprem Algısı", "Aidiyet" gibi üst kategorilerde toplanmıştır.
- İlişkilendirme: Görüşme sırasında bilişsel harita veya görsel anket üzerine yapılan yorumlar, ilgili kodlarla eşleştirilerek veri setleri arasında bağlantı kurulmuştur.

(3) Karma Yöntem Analizi: MAXQDA'nın "Karma Yöntem Araçları" kullanılarak, nicel değişkenler ile nitel temalar sentezlenmiştir. Örneğin; "Uzun süredir ikamet edenler" (Nicel Değişken) ile "Yıkımı kabullenememe" (Nitel Kod) arasındaki ilişki, Kod-Matris Tarayıcısı (Code Matrix Browser) aracılığıyla görselleştirilmiş ve yorumlanmıştır.

Değerlendirme ve katılımcı profillerinin oluşturulması

Analiz sonucunda elde edilen bulgular; MAXQDA üzerinden üretilen modellemeler, frekans tabloları ve katılımcıların ses kayıtlarından doğrudan aktarılan alıntılarla desteklenerek 5.1. Hafızanın Yetkin Tanıkları: Katılımcı Profili ve Aidiyet Bağları başlığı altında katılımcı profillerine göre değerlendirilmiştir. Bu yöntem, araştırmanın hem istatistiksel tutarlılığını hem de katılımcıların öznel deneyimlerinin derinliğini tek bir çatı altında birleştirmeyi sağlamıştır.

4.4. Veri Transkripsiyonu ve Ön İşleme

Saha çalışmasının tamamlanmasının ardından elde edilen ham veri seti; analitik sürece dahil edilmeden önce sistematik bir dijitalleştirme ve anonimizasyon protokolüne tabi tutulmuştur. Veri güvenliğini ve bütünlüğünü sağlamak amacıyla bu aşama üç adımda gerçekleştirilmiştir:

- (1) Verbatim Transkripsiyon: Yarı yapılandırılmış görüşmelerin ses kayıtları, herhangi bir seçme veya eleme yapılmaksızın, kelimesi kelimesine (verbatim) yazıya dökülmüştür. Bu süreçte, katılımcıların duraksamaları, vurgulamaları ve duygusal tonlamaları da metne not düşülerek; mekansal hafızanın fenomenolojik derinliğinin analiz aşamasına kayıpsız aktarılması sağlanmıştır.
- (2) Görsel ve Sayısal Verilerin Dijitalleştirilmesi: Fiziksel ortamda toplanan el çizimi bilişsel haritalar, anket formları ve görsel hafıza notları yüksek çözünürlükte taranarak dijital arşive dönüştürülmüştür. Bu aşamada etik gizlilik protokolü devreye alınmış; katılımcıların gerçek isimleri yerine katılımcı profili başlığı ile numaralandırma sistemi kullanılarak tüm veriler kişisel bilgilerden arındırılmıştır.
- (3) MAXQDA 24 Entegrasyonu ve Veri Tabanı Kurulumu: Hazırlanan tüm veri setleri (Word formatındaki transkriptler, PDF/JPEG formatındaki haritalar ve Excel formatındaki anket verileri), MAXQDA 24 yazılımına aktarılarak bütünlük bir proje dosyası oluşturulmuştur. Bu işlemle, metinsel (görüşme) ve görsel (harita) verilerin aynı düzlemde görülebildiği ve birbirleriyle ilişkilendirilebildiği teknik altyapı analize hazır hale getirilmiştir.

4.5. Veri Analizi ve Değerlendirme Süreci

Saha çalışması ve dijitalleştirme evrelerini takiben, araştırma sürecinin en kritik aşaması olan veri analizi; toplanan ham verilerin araştırma problemlerine yanıt verecek anlamlı çıktılara dönüştürülmesi amacıyla yürütülmüştür. Antakya tarihi kent merkezi ile güçlü bağları olan 20 katılımcıdan yarı yapılandırılmış görüşme ve bilişsel haritalama teknikleriyle elde edilen heterojen veri seti, MAXQDA 24 nitel veri analizi yazılımı kullanılarak işlenmiştir. Bu süreç, sadece mekanik bir kodlama işlemi olarak değil; verilerin tezin teorik çerçevesiyle (palimpsest ve hayalet coğrafya) diyaloga girdiği yorumlayıcı bir sentez evresi olarak kurgulanmıştır.

Elde edilen ham veriler (transkriptler, bilişsel haritalar ve anket notları) üzerinde gerçekleştirilen detaylı incelemeler sonucunda, katılımcı anlatıları ve mekansal referanslar satır satır işlenerek toplam 3565 kod segmenti oluşturulmuştur. Araştırmanın analitik iskeletini kuran bu kod sistemi, her bir kodun frekans değeri (bölüm sayısı) ve toplam veri seti içindeki ağırlık yüzdeleri ile birlikte Çizelge 4.1’de detaylı olarak sunulmuştur.

Çizelge 4.1. Eski Antakya Evlerinde MAXQDA analiz programında kullanılan kodlar ve ağırlık yüzdeleri

Kod Adı	Bölümler	Yüzde
Görsel Ankette Yer Alan Sokaklara Genel Olarak Baktıklarında Kullanılan Mekan Yoğunlukları	337	9,45
Görsel Ankette Hatırlanan Sokakların Sıralanması	304	8,53
Görsel Ankette Kaç Sokağın Hatırlandığı	293	8,22
Görsel Anketlerde Yer Alan Sokaklarda Hatırladıkları Bir Öge Olup Olmadığı	228	6,40
Bilişsel Haritada Hatırladıkları Sokak ve Alanlar	186	5,22
Bilişsel Haritada Kullandıkları ve Sıklıkla Ziyaret Ettikleri Güzergahlar	160	4,49
Deprem Öncesi Dönemde Eski Antakya Evlerinde En Çok Hatırladığınız Kullanımlar	104	2,92
Deprem Sonrası Süreçte Bu Bölgede Hangi Kullanımlara Yer Verilmesini İstersiniz	100	2,81
Eski Antakya Evleri Bölgesinde Yürümeniz İçin Size Cazip Gelen Özelliği/Özellikleri	92	2,58
Görsel Anketlerde Yer Alan Sokaklardan En Çok Kullanılan Sokak/Cadde	92	2,58
Eski Antakya Evlerinde Kullanırken Hatırladığınız Güzergah Nedir? Hangi Sokaklardan Geçerdiniz? Neden	86	2,41
Eski Antakya Evlerinde Dikkatinizi En Çok Çeken Yapı/Yapılar	77	2,16
Eski Antakya Evleri Bölgesini Kullanım Amacı	68	1,91
Eski Antakya Evleri Bölgesinde Yürürken Dikkatinizi En Çok Çeken Şey	66	1,85
Eski Antakya Evlerinde Eksik Olduğunu Düşündüğünüz Bir Konu Varmı? Varsa Nedir?	56	1,57
Antakyada Kaç Yıldır İkamet Ediyor	54	1,51
Eski Antakya Evleri Bölgesini Kullanım Saatiniz Genelde Ne Zamanlar	54	1,51
Alanda Sizin İçin Önemli Olarak Adlandırabileceğiniz Yapı/Yapılar Nelerdir?	52	1,46
Eski Antakya Evlerinde Deprem Sonrası Tadilat Yapılması Tercihiniz Sorulsa İlk Hangi Sokaktan Başlanılmalıdır? Neden	50	1,40
Eski Antakya Evlerinde En Çok Kullandığınız Sokak ve Nedeni	50	1,40
Eski Antakya Evlerinde İlk Aklınıza Gelen Sokak Hangisidir? Neden	47	1,32
Görsel Anketlerde Yer Alan Sokaklardan Hiç Kullanılmayan Sokak/Cadde	41	1,15
Eski Antakya Evlerini 7 Günlük Süreçte Kullanma Sıklığı	40	1,12
Deprem Sonrası Yapılacak Olan Uygulamalardan Hangisini İstersiniz? Neden?	40	1,12
Antakya İlçesinin Diğer Bölgelerinden Farklı Bir Dokusu Vardır	40	1,12
Cinsiyet	40	1,12
Farklı Bir Yaşam Tarzı Vardır	40	1,12
Zarar Görmesi Antakya Kenti İçin Turizm Konusunda Ciddi Sıkıntı Yaratmıştır	40	1,12
Zarar Görmesi Antakya Kenti İçin Sosyal Hayat Konusunda Ciddi Sıkıntı Yaratmıştır	40	1,12
Deprem Sonrası Barınma İhtiyacının Karşlanması Sonrası Tadilat Önceliği Bu Alana Verilmelidir?	40	1,12
Alana Yaya Olarak Ulaşım Sorun Yaşıyor Muydunuz?	40	1,12
Alanın Tarihi Özelliklerini Biliyor Musunuz	40	1,12
Bilişsel Haritada Hiç Kullanmadıkları Veya Hatırlamadıkları Alanlar	40	1,12
Yaş Aralığı	40	1,12
Meslek	40	1,12
Eğitim Düzeyi	40	1,12
Antakya İlçesinin Diğer Bölgelerinden Daha Çekicidir	40	1,12
Deprem Öncesi Yaşadığı Mahalle	40	1,12
Eski Antakya Evlerinde Geçirilen Saat Genel Olarak Minimum Ne Kadar	40	1,12
Zarar Görmesi Antakya Kenti İçin Ticaret Konusunda Ciddi Sıkıntı Yaratmıştır	39	1,09
Eski Antakya Evleri Denildiğinde Aklınıza Gelen İlk 3 Sokak	39	1,09
Zarar Görmesi Antakya Kentinin Kimliğini Kaybetmesine Neden Olmuştur	39	1,09
Görsel Anketlerde Yer Alan Sokaklardan Kaç Tanesinin Daha Önce Kullanıldığı	36	1,01
Katılımcı Yorumu	35	0,98
Eski Antakya Evlerinde Yer Alan Sokaklardan Kaç Tanesinin İsmi Sıralayabilirsiniz	20	0,56
Alan İçin 3 Kelime İle Tanımlamanız Gerekirse Hangi Kelimeleri Kullanırdınız?	20	0,56
Görsel Anketlerde Yer Alan Sokaklardan Kaç Tanesinin İsmi Bilindiği	20	0,56
Eski Antakya Evleri Denildiğinde Aklınıza Gelen İlk 3 Şey	20	0,56
Görsel Ankette Yer Alan Sokak Görüntülerine Baktıklarında İlk Akıllarına Ne Geldiği	20	0,56
Toplam	3565	100,00

Analiz ve bulguların inşası süreci, Braun ve Clarke'ın (2006) metodolojik yaklaşımına sadık kalınarak ve Çizelge 4.1'deki veri yoğunluğu temel alınarak şu üç temel dinamik üzerinden ilerlemiştir:

- (1) SistematiK Kodlama ve Tematik Ayırıştırma: Veritabanına işlenen tüm veri seti, tümevarımsal bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Veriler içerisindeki tekrarlayan örüntüler tespit edilerek; katılımcıların mekansal deneyimleri önce kavramsal kodlara, ardından ilişkisel kategorilere ve nihayetinde araştırmanın ana iskeletini oluşturan temalara dönüştürülmüştür.

- (2) Teorik Filtreleme ve Kavramsal Okuma: Ortaya çıkan temalar, tezin ana eksenini oluşturan "Mekansal Palimpsest" ve "Hayalet Coğrafya" kavramları üzerinden yeniden okunmuştur. Bu aşamada analiz; katılımcıların anlatılarındaki "eski katman" (anı/hafıza) ile "yeni katman" (yıkım/gerçeklik) arasındaki gerilime odaklanmıştır. Örneğin; bir sokağın fiziksel yokluğuna rağmen zihinsel haritada varlığını sürdürmesi, sıradan bir veri olarak değil, bir "mekansal direnç" bulgusu olarak yorumlanmıştır.
- (3) Veri Çeşitlemesi (Triangulation) ve Bulguların İnşası: Analiz sürecinin geçerliliğini artırmak amacıyla veri çeşitlemesi yöntemi uygulanmıştır. Bilişsel haritalardaki çizimler, görsel hafıza anketindeki tepkiler ve görüşme dökümleri çapraz sorgulamalarla doğrulanmıştır. Her bir bulgu; araştırmacının analitik yorumlarının yanı sıra, katılımcıların kendi sesini yansıtan doğrudan alıntılar (verbatim) ve harita görselleriyle desteklenerek Bulgular bölümünde detaylandırılmıştır.

5. BULGULAR

5.1. Hafızanın Yetkin Tanıkları: Katılımcı Profili ve Aidiyet Bağları

Araştırmanın bulgularının geçerliliği ve derinliği, büyük ölçüde katılımcıların niteliklerine ve mekanla kurdukları bağın gücüne dayanmaktadır. Bu bağlamda, anketin demografik verileri, katılımcı grubunun Antakya'nın hafızasını ve ruhunu yansıtırma konusunda son derece yetkin tanıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

- Yaş ve cinsiyet dağılımı: Araştırmaya katılan 20 katılımcının 12'si kadın (%60), 8'i erkektir. Yaş dağılımı incelendiğinde (Ortalama: 37, Medyan: 37), katılımcıların %55'ini (11 kişi) oluşturan en yoğun grubun 31-42 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bu demografik yapı, araştırmanın hem çocukluk ve gençlik anılarını hem de yetişkinlik deneyimlerini bu mekanda biriktirmiş, hafızası en canlı kuşaklardan birine odaklandığını göstermektedir.
- Eğitim ve meslek profili: Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%65) lisans mezunu olması, anlatıların ve değerlendirmelerin bilinçli bir perspektifle yapıldığına işaret etmektedir. Meslek dağılımı ise tezin sorunsalı açısından özellikle anlamlıdır. Katılımcıların %45'ini oluşturan en büyük grup, doğrudan mekanla profesyonel bir ilişki kuran Mimar, Mühendis ve Şehir Plancısı meslek grubundan oluşmaktadır. Vaka analizlerinde de görüldüğü gibi, bu katılımcılar mekanı sadece kişisel anılarıyla değil, aynı zamanda "ahenk", "mühendislik harikası" veya "puzzle" gibi profesyonel kavramlarla da okuyarak analize derinlik katmışlardır.
- Kentle kurulan köklü bağ: Katılımcıların kentle olan bağının en somut göstergesi, ikamet süreleridir. Ankete katılan 20 kişiden 18'i (%90), Antakya'da 18 yıl ve üzeri süredir yaşadığını belirtmiş ve bu durumu neredeyse istisnasız olarak "Doğduğumdan beri" ifadesiyle pekiştirmiştir. Bu bulgu, katılımcıların kentin deprem öncesi dokusuna, sosyal yaşamına ve ruhuna dair geçici ziyaretçiler değil, derinlemesine bilgi ve deneyime sahip, otantik tanıklar olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Analizin genel yapısını anlamak adına, MAXQDA 24 programında kodlanan bölümlerin dağılımı incelenmiştir (Çizelge 4.1.). Toplam 3565 kodlama işlemi gerçekleştirilmiştir.

- Betimsel Bulgu (Çizelge 4.1): Veri setindeki en yoğun kodlama yapılan başlıklar sırasıyla; "Görsel Ankette Yer Alan Sokaklara Genel Olarak Baktıklarında Kullanılan Mekan Yoğunlukları" (%9.45), "Görsel Ankette Hatırlanan Sokakların Sıralanması" (%8.53) Ve "Görsel Ankette Kaç Sokağın Hatırlandığı" (%8.22) olmuştur.
- Akademik Çıkarım: Bu meta-analiz, araştırmanın ağırlık merkezinin, katılımcıların "görsel uyaranlara" (fotoğraflara) verdikleri tepkiler ve mekansal tanınırlık üzerine kurulduğunu göstermektedir. Soyut hafıza sorgulamalarından ziyade, somut görseller üzerinden yapılan analizler (toplamda yaklaşık %26'lık bir ağırlıkla), verinin en zengin kısmını oluşturmuştur. Bunu sırasıyla "Bilişsel Harita" (%5.22 ve %4.49) analizleri takip etmektedir.

Bu veriler ışığında; araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin tamamı, tezin ana argümanlarını somutlaştıran ve derinleştiren birer vaka olarak ele alınmış ve aşağıda detaylı bir analize tabi tutulmuştur.

Vaka- 1: yıkıntıların üzerindeki bedensel hafıza

Analize konu olan katılımcı, 43-48 yaş aralığında, önlisans mezunu bir inşaat teknikeridir. Katılımcının bu araştırma için kilit önemi, Antakya ile kurduğu derin ve katmanlı ilişkiden gelmektedir. 18 yıldan uzun süredir Antakya'da ikamet etmesinin ötesinde, çocukluğu ve gençliğinin tamamı, bu tezin araştırma alanı olan Zenginler Mahallesi'nde geçmiştir. Katılımcı, bu bağı şu dokunaklı ifadeyle somutlaştırmaktadır:

" [*Çalışma alanınızda yer alan*] *Avlu Restoran benim evimdi*". Bu ifade, katılımcının sadece bir bölge sakini değil, aynı zamanda o mekanın ruhunu ve hafızasını bedeninde ve belleğinde taşıyan, yaşayan bir tanık olduğunu göstermektedir.

1.Derin kişisel bağ ve bedensel hafıza (somatik hafıza):

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, sadece görsel bir hatırlamanın ötesinde, bedensel bir deneyime dayanmaktadır. Bölgedeki yapıların neredeyse tamamını sayabilmesi ve "*Hepsinin duvarına dokunmuşluğum vardır*" ifadesi, Richard Sennett'in (1994) vurguladığı, bedenın kentle kurduğu temasın ve dokunma hissinin önemini ortaya koymaktadır. Mekan, onun için sadece bir dizi binadan ibaret değil, her bir taşına dokunulmuş, her bir sokağı

adımlanmış, bedensel hafızasına kazınmış bir varlıktır. En çok hatırladığı ve kullandığı sokağın, evi olan "*Kahraman Sokak*" olması, uzamsal hafızanın en güçlü şekilde kişisel ve otobiyografik deneyimlerle oluşturulduğunu göstermektedir.

2. Mekanın ruhu: sosyal doku ve atmosfer:

Katılımcı için Eski Antakya Evleri'ni tanımlayan en güçlü unsurlardan biri, mimarinin ötesindeki sosyal dokudur. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde ilk aklına gelen üç şeyden biri "komşuluk ilişkilerimiz" olmuştur. Bu ilişkiyi, "*Bizler o kocaman mahallede birlikte aile gibi yaşırdık. Herkes birbirini tanırdı. Hoşgörü vardı*" sözleriyle detaylandırması, Jane Jacobs'ın (1961) "*sokaktaki gözler*" kavramının ve bir mahallenin sosyal sermayesinin ne kadar hayati olduğunu kanıtlar niteliktedir. Mekanın ruhu, sadece taş evlerden değil, bu evlerin içinde ve arasında yaşanan samimiyet, güven ve kolektif yaşam pratiğinden doğmaktadır.

3. Nostalji ve eleştirel bakışın dengesi:

Katılımcının anlatısı, geçmişe yönelik basit bir nostalji tuzağına düşmemesiyle de dikkat çekicidir. Mekanla kurduğu derin duygusal bağa rağmen, bu evlerin pratik zorluklarını da gerçekçi bir gözle dile getirmektedir. Deprem öncesi dönemde konutların "*değişen yaşam standartlarını karşılayamadığını ve terk edilmeye başlandığını*" belirtmesi ve en büyük eksiklik olarak "*konut açısından günümüz teknolojisine uygun değildi*" demesi, hafızanın sadece duygusal değil, aynı zamanda rasyonel ve eleştirel bir boyut taşıdığını da göstermektedir. Bu durum, mekanla kurulan bağın idealize edilmiş bir geçmişe değil, o geçmişin tüm çelişkileriyle birlikte yaşanmışlığına dayandığını ortaya koyar.

4. Yıkım sonrası anlamlandırma ve kimliğin kaybı:

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, yıkımın sadece fiziksel değil, aynı zamanda sembolik ve kimliksel bir çöküş olduğunu teyit etmektedir. Bölgenin zarar görmesinin Antakya kentinin kimliğini kaybetmesine neden olup olmadığı sorusuna verdiği en yüksek puan (5/5) ve eklediği yorum, bu kaybın derinliğini özetlemektedir: "*Gerçekten Antakya için bir nüfus cüzdanı bu bölge. Benliğimiz çok ağır zarar gördü*". Bu ifade, kentsel kimliğin, o kentin tarihi dokusuyla ne kadar iç içe geçtiğinin ve bu dokunun kaybının, bir toplumun

kolektif benliğinde açtığı yaranın kanıtıdır. Yeniden inşa sürecinde tek tercihinin *"sadece deprem öncesi tarihi dokunun korunması ve yaya ulaşımının olması"* gerektiğini vurgulaması ve *"Buraya farklı bir yaklaşım ile inşaat yapılırsa bu bölgeyi kaybetmemiz kaçınılmazdır"* uyarısı, hafızanın onarımının, fiziksel onarımdan daha öncelikli ve hassas bir konu olduğuna dair güçlü bir tanıklıktır.

Sonuç olarak bu katılımcının anlatısı, bir kentin sadece taş ve harçtan ibaret olmadığını; anılarla, sosyal ilişkilerle, bedensel deneyimlerle ve kolektif bir ruhla inşa edilen yaşayan bir organizma olduğunu göstermektedir. Onun hafızası, depremin yıktığı Antakya'nın enkaz altındaki ruhunun ve direngen belleğinin en somut kanıtlarından biridir.

Vaka- 2: estetik hafıza ve yıkılan kimlik

Analize konu olan katılımcı, 33 yaşında, üniversite mezunu ve serbest meslek sahibi bir bireydir. Katılımcı, *"Doğduğumdan beri Antakya'dayım"* ifadesiyle, kentle olan köklü bağı ve hafızasının derinliğini ortaya koymaktadır. Deprem öncesinde Gazi Mahallesi'nde ikamet eden katılımcı, araştırma alanını haftada 4-5 gün gibi yüksek bir sıklıkta, özellikle gündüz saatlerinde hem çalışmak hem de gezmek amacıyla kullandığını belirtmektedir. Bu profil, katılımcının sadece bir kent sakini değil, aynı zamanda tarihi merkezin gündelik yaşamının ve estetik dokusunun aktif bir deneyimleyicisi olduğunu göstermektedir.

1. Estetik deneyim olarak mekansal hafıza:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, sadece işlevsel bir kullanımdan ziyade, derin bir estetik takdire dayanmaktadır. Bölgeyle ilgili hafızasını en çok tetikleyen unsurun, *"kemerli dokusu, o kemerli görüntüsü"* nedeniyle Kabaltı Sokak olması, uzamsal hafızanın mimari detaylar ve görsel kompozisyonlar üzerinden ne kadar güçlü bir şekilde kodlandığını göstermektedir. Bu estetik bağ o kadar güçlüdür ki, katılımcı bu anları ölümsüzleştirmek için bilinçli bir çaba göstermiştir: *"Özellikle çok fotoğraflarını çekmişimdir depremden önce o sokağın. Hep telefonumda vardır"*. Bu durum, bilişsel haritanın sadece bir yön bulma aracı olmadığını, aynı zamanda kişisel bir estetik arşiv ve bir güzellik hafızası olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcı, bu güzelliğin depremden hemen önce yapılan restorasyon çalışmalarıyla daha da belirginleştiğini vurgulayarak: *"Sokak sağlıklılaştırma projesinden sonra dokusu yenilendikten sonra daha bir görsel olarak hoş görünüyordu deprem öncesi. Tabi*

depremden sonra gitti maalesef. Bu da çok üzücü bizim için. " söylemi ile kaybın büyüklüğüne de işaret etmektedir.

2. Yaya deneyimi ve keşif ruhu:

Katılımcının anlatısı, tarihi kent merkezinin yaya odaklı yapısının, mekanın keşfedilmesinde ve sevilmesinde ne kadar merkezi bir rol oynadığını doğrulamaktadır. Bölgede yürümeyi cazip kılan özellikleri *"Yaya ağırlıklı olması. Tarihi dokusu. Bir de her yere bağlantılı aslında sokaklar"* olarak sıralaması, tezin yaya hareketliliği üzerine yaptığı vurguyu desteklemektedir. Onun için yürümek, bir yerden bir yere gitmekten çok, bir keşif eylemidir: *"Bir sokaktan girdiğinizde, yürüyerek başka bir sokağa, oradan Kurtuluş Caddesi'ne bağlanabiliyorsunuz. Yürüyerek gezebileceğimiz sokaklar"*. Bu ifade, organik dokunun sunduğu alternatifli rotaların, bireyin mekanla kurduğu ilişkiyi nasıl zenginleştirdiğini ve onu pasif bir kullanıcıdan aktif bir kaşife dönüştürdüğünü göstermektedir.

3. Yıkılan kimlik ve duygusal kopuş:

Depremın yarattığı yıkım, katılımcının anlatısında sadece bir mimari kayıp olarak değil, bütün bir kimliğin ve duygu dünyasının çöküşü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgenin zarar görmesinin Antakya kentinin kimliğini kaybetmesine neden olduğu önermesine en yüksek puanı (5/5) vermesi, bu kaybın derinliğini nicel olarak da teyit etmektedir. Alanı tanımlaması istendiğinde kullandığı üç kelime, bu dönüşümü çarpıcı bir şekilde özetler: *"Tarihi dokusu. Antakya'nın kimliğini yansıtmaması. Ve bence artık depremden sonra da duygusal diyebilirim"*. "Duygusal" kelimesinin deprem sonrası bir tanımlayıcı olarak eklenmesi, mekanın artık sadece estetik bir hayranlık nesnesi olmadığını, aynı zamanda acı, kayıp ve özlem gibi travmatik duyguların da coğrafyası haline geldiğini göstermektedir. Görsel hafıza anketindeki fotoğraflara baktığında aklına ilk gelenlerin "Kaybetmişlik – Duygulanma" olması, bu duygusal kopuşun en net kanıtıdır.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir kentin ruhunun ve kimliğinin, onun estetik ve mimari dokusuyla ne kadar iç içe geçtiğini göstermektedir. Onun hafızası, sadece kaybolan binaların değil, aynı zamanda o binaların yarattığı güzellik algısının, keşif duygusunun ve bir bütün olarak "Antakya Kimliğinin" de yasını tutmaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinde estetik ve duygusal değerlerin, en az işlevsel ihtiyaçlar kadar hayati olduğunu ve

hafızanın onarımının, aynı zamanda bir "güzellik" ve "kimlik" onarımı olması gerektiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-3: kişisel tarih ve kentin özgünlüğü

Analize konu olan katılımcı, 36 yaşında, ön lisans mezunu bir kamu işçisidir. 18 yıldan uzun süredir Antakya'da ikamet eden ve deprem öncesinde Kanatlı Mahallesi'nde yaşayan katılımcı, araştırma alanını haftada beş gün ve üzeri bir sıklıkla kullandığını belirtmiştir. Bu profil, Vaka – 2'deki katılımcıda olduğu gibi; katılımcının sadece bir kent sakini değil, aynı zamanda tarihi merkezin gündelik yaşamının ve estetik dokusunun aktif bir deneyimleyicisi olduğunu göstermektedir.

1. Yaşanmışlığın coğrafyası ve kişisel hafıza mekanları:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, sadece estetik bir takdire değil, aynı zamanda kişisel ve ailevi yaşanmışlıklara da dayanmaktadır. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen ilk üç şeyden biri "Yaşanmışlıktır. " Katılımcı için bu yaşanmışlık, soyut bir tarih hissinin ötesinde, somut mekanlara oluşturulan anılardır. En çok hatırladığı sokaklardan birinin "*Pazar Sokak'ta Ulu Camii vardı. Orada benim babamın iş yeri vardı*" olması, uzamsal hafızanın ailevi ve kişisel bağlarla ne kadar güçlendiğini göstermektedir. Bu durum, görsel hafıza anketinde de kendini gösterir; Bedesten Sokak'ı hatırlatan en önemli öge, "*Babamın İşyerine Giderken Kullandığım Sokak*" ve Pazar Sokak'ı hatırlatan ise "*Ulucami- Babamın İşyerinin Olduğu Yer*" olmasıdır. Bu ifadeler, Kevin Lynch'in nirengi noktalarının sadece anıtsal yapılar olmadığını, aynı zamanda kişisel anlam taşıyan mekanların da bilişsel haritada kilit rol oynadığını doğrulamaktadır.

2. Kentin özgünlüğü: organik doku ve yaya deneyimi:

Katılımcı için Eski Antakya Evleri'ni özel kılan en önemli unsurlardan biri, bölgenin kendine has mimari ve kentsel karakteridir. Bölgeyi tanımlarken kullandığı "Özgünlük" ve "Mimari" kelimeleri, bu vurguyu netleştirmektedir. Yürürken dikkatini en çok çeken unsurların "*Sokak dokusu, tescilli yapılar, yapıların oluşturduğu organik doku*" olduğunu belirtmesi, mekanın bütüncül bir estetik deneyim sunduğunu göstermektedir. Katılımcı, bu deneyimin en keyifli yanının yaya odaklı keşif imkanı olduğunu şu sözlerle ifade eder: "*Yaya ağırlıklı*

olması. Tarihi dokusu. Sokak düzenlerinin alternatifli olması. Her sokaktan bir yere istediğimiz yere çıkabilecek olmamız". Bu ifade, organik dokunun sunduğu sürprizli ve alternatifli rotaların, bireyin mekanla kurduğu ilişkiyi nasıl zenginleştirdiğini ve onu pasif bir kullanıcıdan aktif bir kaşife dönüştürdüğünü göstermektedir.

3. Yıkım sonrası anlamlandırma ve gelecek vizyonu:

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, yıkımın sadece fiziksel değil, aynı zamanda kentin kimliği ve ruhu üzerinde yarattığı derin boşluğu da yansıtmaktadır. Görsel hafıza anketindeki sokak fotoğraflarına baktığında aklına ilk gelenlerin *"Bu yapıların olmayışı – yeniden eskiye dönüş- yeniden doğabilir miyiz?- eskisi gibi olacak mı? "* olması, kaybın yarattığı travmayı ve geleceğe dair umut ile endişe arasındaki gerilimi ortaya koymaktadır. Bu noktada katılımcının gelecek vizyonu nettir: Bölgenin yeniden inşasında tercihinin kesinlikle *"önceki dokunun korunmasından yanayım. Tarihin korunması diyorum"* olması, hafızanın ve kimliğin korunmasının, modern yapılaşmadan daha öncelikli olduğunu düşündüğünü gösterir. Katılımcı, bu yaklaşımın sadece bir koruma faaliyeti olmadığını, aynı zamanda toplumsal bir iyileşme aracı olduğunu şu sözlerle vurgular: *"Burada yaşayan insanların da geçmişi bir anda kaybetmesi büyük bir travma olduğu için yeniden bu sokakların canlandırılması, yeniden restorasyon yapılması, yeniden o eski özgünlüğüne kavuşması hem insanlar için yaşayan bir toplum için kıymetli".*

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir kentin ruhunun sadece anıtsal yapılarla değil, aynı zamanda gündelik hayatın yaşandığı organik sokak dokusu, kişisel anılar ve o mekanın sunduğu özgün yaya deneyimi ile nasıl şekillendiğini göstermektedir. Onun hafızası, yıkılan kentin sadece taşını ve duvarını değil, aynı zamanda o taşların arasındaki "yaşanmışlığı" ve "özgünlüğü" de aramaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinde, büyük anıtlar kadar gündelik hayatın geçtiği sokak dokusunun ve insan ölçeğindeki detayların da onarılmasının, toplumsal hafıza ve kimliğin yeniden inşası için ne kadar hayati olduğunu güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-4: sosyal merkez olarak mekan ve yitirilen canlılık

Analize konu olan katılımcı, 27 yaşında, üniversite lisans mezunu ve serbest meslek sahibi bir bireydir. Katılımcı, *"Doğma büyüme Antakyalıyım"* ifadesiyle kentle olan köklü bağını

ve hafızasının derinliğini ortaya koymaktadır. Deprem öncesinde Ekinci Mahallesi'nde ikamet eden katılımcı, araştırma alanını haftada 2-3 gün gibi bir sıklıkla, özellikle akşam ve gece saatlerinde sosyalleşme, eğlence ve yeme-içme amacıyla kullandığını belirtmiştir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi, gündelik bir geçiş rotasından ziyade, kentin sosyal ve kültürel yaşamının kalbi olarak deneyimleyen genç bir kentli olduğunu göstermektedir.

1. Sosyal bir merkez olarak bilişsel haritalama:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, büyük ölçüde sosyal etkileşim ve kolektif deneyimler üzerine kuruludur. Onun zihnindeki harita, sadece yollar ve binalardan değil, buluşma noktaları ve sosyal anılardan oluşmaktadır. Saray Caddesi girişindeki *"Maydanoz Döner bizim buluşma noktamızdı bu arada"* ifadesi, bir mekanın nasıl kişisel bir nirengi noktasına dönüşebileceğini göstermektedir. Bu nokta, sadece bir ticari işletme değil, farklı rotaların başlangıcı, sosyal hayatın organize edildiği bir merkezdir: *"Eski Antakya Evleri'ne mi gideceğiz, oradan, çarşıya mı geçeceğiz, oradan. Saray Caddesi'ni mi kullanacağız, yine oradan hareket ederdik yani"*. Bu durum, bilişsel haritanın sadece bireysel yön bulma pratiği olmadığını, aynı zamanda bir arkadaş grubunun ortak mekansal ritüellerini ve kolektif hafızasını da barındırdığını ortaya koymaktadır. Katılımcı için en çok kullanılan sokak olan "Pazar Sokak", bu sosyal merkezin ana arteri olarak işlev görmektedir.

2. Mekanın ruhu: çok katmanlılık ve cazibe:

Katılımcı için Eski Antakya Evlerini özel kılan, farklı fonksiyonların, kültürlerin ve yaşamların bir arada bulunabildiği o zengin dokudur. Bölgeyi tanımlarken kullandığı "Tarihi doku. Medeniyet" kelimeleri bu vurguyu netleştirir. Katılımcı, bu dokunun çekiciliğini, her şeyin bir arada olmasına bağlar: *"Ticaret vardı, yeme içme vardı, dini, camisi, kilisesi vardı... Aslında hepsi bir aradaydı ve zaten hepsi bir arada olduğu için bu insanları cezbediyordu, daha çok çekiyordu. Bir cazibe merkeziydi"*. Bu ifade, tezin palimpsest kavramıyla doğrudan örtüşür; Antakya, farklı katmanların uyum içinde bir arada var olduğu, bu sayede kendine has bir "cazibe" yaratan bir kenttir. Katılımcı, Ali İsmail Korkmaz Vakfı gibi sosyal ve kamusal kullanımların da bu sokaklarda yer bulduğunu belirterek, mekanın sadece ticari ve dini değil, aynı zamanda toplumsal ve politik anlamlar da taşıdığını vurgular.

3. Yıkım sonrası anlamlandırma: kayıp hafıza ve onarım arzusu:

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, yıkımın en çok kentin sosyal canlılığını ve kolektif ruhunu hedef aldığını göstermektedir. Bölgenin zarar görmesinin Antakya kentinin kimliğini kaybetmesine neden olduğu önermesine en yüksek puanı (5/5) vermesi, bu kaybın derinliğini teyit eder. Görsel hafıza anketindeki sokak fotoğraflarına baktığında aklına ilk gelenlerin "Çok Şeyin Kaybedildiği – Yokluk Hissi" olması, fiziksel yıkımın ötesinde bir hafıza ve anlam kaybı yaşandığını gösterir. Depremden sonra içinde kalan en büyük ukde, bölgeyi yeterince tanımamış olmaktır: *"Keşke daha çok tanısaydım, zaman geçirseymiyordum"*. Bu ifade, kaybın sadece mekanın kendisiyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda o mekanda yaşanmamış potansiyel deneyimlere ve anılara yönelik bir pişmanlığı da içerdiğini göstermektedir. Bu nedenle, yeniden inşa sürecindeki en büyük arzusu, bu kaybolan sosyal canlılığın geri getirilmesidir: *"Ben kesinlikle o eski hareketliliği çok özledim... Eskisi gibi o Eski Antakya Evleri'nin yeniden bir düzene girmesini, o sokakların yeniden yaşatılmasını istiyorum"*. Katılımcı, konut kullanımına sıcak bakmazken, bölgenin yeniden "eğlenceyi, yeme, içme mekanlarını" ve el sanatları gibi ticari fonksiyonları barındırmasını arzu etmektedir.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir kentin tarihi dokusunun, o kentin sosyal kalbi ve kolektif yaşam sahnesi olarak nasıl işlediğini göstermektedir. Onun hafızası, sadece taş binaları ve tarihi dokuyu değil, o dokunun içinde filizlenen sosyal etkileşimleri, buluşmaları, sıcaklığı ve canlılığı da aramaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinde, mimari restorasyon kadar, mekanın sosyal işlevlerini ve bir "cazibe merkezi" olma potansiyelini yeniden canlandıracak stratejilerin de hayati önem taşıdığını güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-5: gündelik hayatın merkezi olarak mekan ve yitirilen huzur

Analize konu olan katılımcı, 61 yaşında, ilkokul mezunu ve emekli bir bireydir. Katılımcının bu araştırma için kilit önemi, Antakya ile kurduğu derin ve katmanlı ilişkiden gelmektedir. 18 yıldan uzun süredir Antakya'da ikamet etmesinin ötesinde, deprem öncesinde Saray Caddesi'nde çaycılık yapması, onu tarihi kent merkezinin sadece bir sakini veya ziyaretçisi değil, aynı zamanda o mekanın gündelik ritminin, sosyal dokusunun ve nabzının canlı bir tanığı ve parçası haline getirmektedir. İşyeri nedeniyle alanı her gün, sabah 6'dan akşam 11'e kadar uzun saatler boyunca deneyimlemesi, onun anlatısını özellikle değerli kılmaktadır.

1. Çok kültürlü bir arada yaşamın coğrafyası:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, büyük ölçüde farklı toplulukların bir arada uyum içinde yaşama pratiği üzerine kuruludur. Onun zihnindeki harita, sadece yollar ve binalardan değil, bu bir aradalığın yarattığı sosyal ve duygusal atmosferden oluşmaktadır. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen ilk üç kelimenin "Ortak kültür", "Huzur" ve "Mutluluk" olması, bu vurguyu netleştirmektedir. Katılımcı, bu durumu şu çarpıcı ifadeyle detaylandırır: *"İnsanların birbirine bağlılığı çok önemli, din, dil, ırk ayrımı olmadan yaşam çok mükemmeldi orada. Din kardeşliği çok mükemmel"*. Bu ifade, Antakya'nın palimpsest yapısının sadece tarihsel katmanlardan ibaret olmadığını, aynı zamanda yaşayan, nefes alan ve gündelik hayatta sürekli yeniden üretilen bir sosyal hoşgörü katmanı içerdiğini de göstermektedir. Özellikle Ortodoks Kilisesi, Katolik Kilisesi ve Ulu Cami gibi yapıların birbirine yakınlığını sıkça vurgulaması, bu dini ve kültürel çeşitliliğin, onun bilişsel haritasındaki en temel nirengi noktalarını oluşturduğunu ortaya koyar.

2. Gündelik hayatın ritmi ve yaya deneyimi:

Katılımcının anlatısı, araştırma alanının sadece bir tarihi merkez değil, aynı zamanda gündelik hayatın aktığı, canlı ve işlevsel bir merkez olduğunu teyit etmektedir. Bir esnaf olarak mekanı deneyimlemesi, onun hafızasının sosyal ve ekonomik pratiklerle ne kadar iç içe geçtiğini gösterir. Deprem öncesi dönemi anlatırken konut kullanımından sonra *"1980'den sonra ticaret başladı orada"* diyerek mekanın fonksiyonel dönüşümüne tanıklık etmesi, onun yaşayan bir hafıza olduğunu kanıtlar. Yaya deneyimi onun için bir keşif eyleminin yanı sıra, bir güvenlik ve huzur hissidir. Bölgede yürümeyi cazip kılan özellikleri sıralarken "Sakinliği", "Yaya ağırlıklı olması" ve "Güvenlikli olması" gibi unsurları ön plana çıkarması, Jane Jacobs'ın (1961) "sokaktaki gözler" teorisinin bu organik dokuda nasıl işlediğini gösterir. Tanıdık esnafın ve sakinlerin varlığı, mekanı güvenli ve "bizim" kılmaktadır.

3. Eleştirel bakış ve koruma arzusu:

Katılımcının mekana olan derin sevgisi, onu eleştirel bir gözle bakmaktan alıkoymaz. Deprem öncesinde bölgede eksik gördüğü en önemli konunun "çok harabe evlerin olması" ve bazı konutların amacına uygun olmayan şekilde "iş hanına çevrilmesi, kunduracılara falan

verilmesi" olduğunu belirtmesi, mekanın özgün karakterinin bozulmasına yönelik duyduğu hassasiyeti gösterir. Bu eleştirel bakış, onun deprem sonrası yeniden inşa vizyonunu da şekillendirir. Katılımcı için çözüm, modern ve yeni bir yapılaşma değil, tam aksine, bozulmuş olan özgün dokunun titizlikle onarılmasıdır. Yeniden inşa sürecine dair tercihini *"Yeni yapılaşmanın olmasını asla istemem orada, tarihi dokunun olduğu gibi korunmasını isterim"* diyerek net bir şekilde ortaya koyar. Bu koruma arzusunun merkezinde ise estetik ve sembolik değeri en yüksek olarak gördüğü "Su kemerinin olduğu sokak. Kabaltı Sokak" yer almaktadır.

4. Yıkım sonrası anlamlandırma ve yitirilen kimlik:

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, yıkımın Antakya'nın sadece turizm veya ticaretini değil, en temelde sosyal hayatını ve kimliğini yok ettiğini vurgulamaktadır. Bölgenin zarar görmesinin kentin sosyal hayatı ve kimliği üzerindeki etkilerine en yüksek puanı (5/5) vermesi, kaybın en çok insani ve toplumsal boyutta yaşandığını düşündüğünü gösterir. Bu durum, onun için mekanın öncelikle bir sosyal etkileşim alanı olarak anlam kazandığını teyit eder. Yeniden inşa sürecinde bölgede en çok "Yeme içme ve eğlence" fonksiyonlarının yer almasını ve alanın "turizme açılmasını" istemesi de bu kaybolan sosyal canlılığa duyduğu özlemin bir yansımasıdır.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir kentin tarihi dokusunun, o kentin sosyal kalbi, farklı kültürlerin bir arada yaşama sahnesi ve gündelik hayatın ritminin attığı bir merkez olarak nasıl işlediğini göstermektedir. Onun hafızası, sadece taş binaları ve tarihi dokuyu değil, o dokunun içinde filizlenen hoşgörüyü, komşuluğu, huzuru ve sosyal canlılığı da aramaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinde, mimari restorasyon kadar, mekanın sosyal ve çok kültürlü ruhunu yeniden canlandıracak, insanları bir araya getirecek ve o "mükemmel" olarak tanımlanan ortak yaşamı yeniden mümkün kılacak stratejilerin de hayati önem taşıdığını güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-6: mimar gözüyle mekanın ahengi ve yitirilen huzur

Analize konu olan katılımcı, 41 yaşında, üniversite mezunu bir mimardır. Katılımcı, *"Doğduğumdan beri Antakya'dayım"* ifadesiyle kentle olan köklü bağı ve hafızasının derinliğini ortaya koymaktadır. Deprem öncesinde Dursunlu Mahallesi'nde ikamet eden

katılımcı, araştırma alanında kendi işyeri bulunduğu için bölgeyi haftada en az beş gün, özellikle gündüz saatlerinde 6 saatten fazla bir süreyle kullandığını belirtmektedir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi sadece bir kentli olarak değil, aynı zamanda mekanın fiziksel dokusunu, yapısını ve potansiyelini mesleki bir gözle de her gün okuyan, analiz eden ve deneyimleyen bilinçli bir aktör olduğunu göstermektedir.

1. Profesyonel bir gözle mekanın ruhu: sokak dokusu ve "ahenk":

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, onun bir mimar olarak mekan okuryazarlığından derinlemesine etkilenmektedir. Bölgede yürürken dikkatinin en çok "*Sokak dokusu, sokak dokusuna bakarım ben*" ifadesiyle odaklanması, onun için mekanın sadece binalar toplamı olmadığını, bu binaları birbirine bağlayan, aralarındaki boşlukları ve ilişkileri tanımlayan o bütüncül dokunun esas olduğunu göstermektedir. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen üç kelimenin "*En çok taş yollar. Taş evler. Ahenk*" olması, bu profesyonel kavrayışın özünü yansıtır. "Ahenk" kelimesi, farklı malzemelerin (taş yollar, taş evler) ve formların, bir bütün içinde yarattığı estetik ve yapısal uyumu ifade eden, teknik olduğu kadar şiirsel bir tanımdır. Bu, mekanın ruhunun, parçaların birbiriyle kurduğu uyumlu ilişkiden doğduğuna dair mesleki bir tanıklıktır.

2. Yaya deneyimi olarak "zamandan kopuş":

Katılımcının anlatısı, tarihi kent merkezinin yaya odaklı yapısının, modern kent yaşamının stresinden ve hızından bir kaçış sunduğunu vurgulamaktadır. Bölgede yürümeyi cazip kılan özellikleri "*Yaya ağırlıklı olması, arabalardan uzak oluyorsun*" olarak belirtmesi, alanın insani ölçeğine ve sunduğu sükunete dikkat çeker. Katılımcı, bu deneyimin psikolojik boyutunu şu çarpıcı ifadeyle özetler: "*[Oradan] geçerken zamanın nasıl geçtiğini hissetmiyorsun zaten*". Bu ifade, mekanın sadece fiziksel bir rota değil, aynı zamanda gündelik hayatın rutininden ve zaman algısından bir kopuş sağlayan, adeta terapötik bir sığınak işlevi gördüğünü göstermektedir. Alanı tanımlarken kullandığı "*Huzur. Zamandan kopuş, kaçış*" kelimeleri, bu deneyimin onun için ne kadar merkezi olduğunu teyit eder.

3. Eleştirel bakış ve koruma sorumluluğu:

Katılımcının profesyonel kimliği, mekana yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirmesini de sağlamaktadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü en önemli konunun *"Bakımsız evler çoktu, bakımsız köhne yerler çoktu, tadilatı gerekiyordu. Tehlike arz eden yerler çoktu"* olduğunu belirtmesi, estetik ve nostaljik değerin yanı sıra, yapısal güvenlik ve bakım sorunlarının da farkında olduğunu gösterir. Bu eleştirel bakış, onun deprem sonrası yeniden inşa vizyonunu da şekillendirir. Katılımcı, bir mimar olarak, tarihi dokunun onarımında kullanılan modern tekniklere karşı net bir duruş sergiler: *"Şu an bazı yerlerde temelde de olsa beton kullanıldığını görüyoruz. Ama ben tasvip etmiyorum bir mimar olarak"*. Bu ifade, korumanın sadece biçimsel bir taklit olmadığını, aynı zamanda malzeme ve teknik açısından da özgünlüğe sadık kalması gereken, derin bir mesleki ve etik sorumluluk olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle, yeniden inşa sürecindeki tercihi kesindir: *"Korunması için eski şeklinde olsun"*.

4. Yıkım sonrası anlamlandırma ve bütüncül onarım arzusu:

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, yıkımın Antakya'nın sadece belirli binalarını değil, bir bütün olarak kimliğini ve ruhunu yok ettiğini vurgulamaktadır. Bölgenin zarar görmesinin kentin kimliğinin kaybetmesine, sosyal hayatına ve turizmine olumsuz etkilerine en yüksek puanı (5/5) vermesi, kaybın çok yönlü ve derin olduğunu düşündüğünü gösterir. Görsel hafıza anketindeki sokak fotoğraflarına baktığında aklına ilk gelenin "Özlem" olması, bu derin duygusal kaybı tek bir kelimeyle özetler. Bu nedenle, tadilat önceliği sorulduğunda, kişisel olarak en çok kullandığı "Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi"ni belirtmekle birlikte, hemen ardından bütüncül bir bakış açısı sunar: *"Ama genel olarak tabii ki hepsinin hemen yapılması lazım. Kendi özelimde orası olsa da. Genel olarak hepsi"*. Bu yaklaşım, parçacı bir onarım yerine, kentin o "ahenk" olarak tanımladığı bütüncül dokusunun bir arada ve eş zamanlı olarak ayağa kaldırılması gerektiğine dair güçlü bir mesleki ve insani vizyonu yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir mimarın gözünden bir kentin anatomisini ve ruhunu bir arada okuma imkanı sunmaktadır. Onun hafızası, sadece kişisel anıların ve duygusal bağların değil, aynı zamanda sokak dokusu, malzeme, oran ve "ahenk" gibi profesyonel ilkelerin de kaydını tutmaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece

duygusal ve sosyal bir onarım değil, aynı zamanda teknik, estetik ve etik bir sorumluluk olduğunu; kentin ruhunu yeniden yaratmanın, onun özgün yapısal ve dokusal bütünlüğünü korumaktan geçtiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-7: mesleki hafıza ve "kaybolma" deneyimi

Analize konu olan katılımcı, 47 yaşında, üniversite lisans mezunu bir inşaat mühendisidir. 12-17 senedir Antakya'da ikamet eden ve deprem öncesinde Harbiye Mahallesi'nde yaşayan katılımcı, araştırma alanını haftada 2-3 gün gibi bir sıklıkla, özellikle gezi, yeme-içme ve sosyalleşme amacıyla kullandığını belirtmiştir. Katılımcının mesleki kimliği, onun mekanla kurduğu ilişkiye hem teknik bir bakış açısı katmakta hem de bölgeyi bir "pilot bölge" olarak işi dolayısıyla deneyimlemiş olması, anlatısını özellikle değerli kılmaktadır.

1. Keşif olarak yaya deneyimi ve labirentin büyüü:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, planlı bir rotadan çok, tesadüfi bir keşif deneyimi üzerine kuruludur. Onun için tarihi merkezin en çekici yanı, bir güzergahı takip etmekten ziyade, o güzergahtan sapma ve kaybolma imkanıdır. Hatırladığı bir güzergah olup olmadığı sorusuna verdiği şu yanıt, bu deneyimin özünü yansıtmaktadır: *"Hatırlamıyorum, benim en sevdiğim yönü de buydu. Sürekli değişik yollardan girip ben orada kaybolmayı çok sevdim. Daha sonra tesadüfen bir yere çıkmak zaten en keyifli olan olay oydu. Sürekli farklı yollardan geçip kaybolmak, labirent hissi"*. Bu ifade, tezin palimpsest kavramıyla örtüşür; katılımcı, kentin katmanlı ve karmaşık metnini, önceden belirlenmiş bir haritayla değil, bir kaşifin sezgileriyle okumaktan keyif almaktadır. Sokak düzenlerinin "Alternatifli olması" ve "her yere yakın olması" gibi özellikler, bu "keyifli kayboluşu" mümkün kılan yapısal unsurlardır.

2. Mesleki hafıza ve kültürel dokunun önemi:

Bir inşaat mühendisi olarak katılımcı, mekanın sadece estetik ve sosyal değil, aynı zamanda kültürel ve ekonomik potansiyelinin de farkındadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü konunun, *"Restorasyonların yapılarak alanın işlevlendirilmesi"* olduğunu belirtmesi, onun koruma ve yaşatma odaklı bakış açısını göstermektedir. Katılımcı için bu işlevlendirme, sadece binaların onarılması değil, aynı zamanda o mekanın ruhunu oluşturan

kültürel dokunun canlandırılmasıdır: *"O eski havayı yaratabilecek miyiz? Kekik, biber asıyorlar filan. Herkes evinden getirdiği şeyi dışarıda satabiliyor. Hatay'ı Hatay yapan o şey. Kültür bu"*. Bu ifade, kentsel kimliğin, sadece anıtsal yapılarla değil, aynı zamanda gündelik yaşamın küçük, otantik ve somut pratikleriyle (koku, tat, ticaret) nasıl inşa edildiğini vurgulamaktadır. Yeniden inşa sürecine dair tercihinin kesin bir dille "Deprem öncesi dokunun restorasyonunu, tarihi dokunun korunduğu restorasyonu" istemesi, bu kültürel ve dokusal bütünlüğün korunmasına verdiği önemin bir kanıtıdır.

3. Yıkım sonrası anlamlandırma ve kimliğin direnci:

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, tezin temel bulgularından biri olan "hafızanın direnci" olgusunu ilginç bir şekilde yansıtmaktadır. Bölgenin zarar görmesinin Antakya kentinin kimliğini kaybetmesine neden olduğu önermesine kararsız kalarak (3/5) katılması dikkat çekicidir. Bu durum, diğer katılımcıların aksine, kimliğin sadece fiziksel yapılarla sınırlı olmadığını, belki de hafızalarda ve kültürde yaşamaya devam ettiğine dair bir inancı veya umudu yansıtıyor olduğu söylenebilir. Ancak, turizm, ticaret ve sosyal hayat üzerindeki yıkıcı etkilere en yüksek puanı (5/5) vermesi, fiziksel kaybın toplumsal ve ekonomik sonuçlarının farkında olduğunu göstermektedir. Alanı tanımlaması istendiğinde kullandığı *"Büyüleyici, eşsiz. Kendine özgü ve doğal"* gibi kelimeler, mekanın deprem öncesi hafızasındaki güçlü ve olumlu yerini teyit etmektedir. Onun için önemli nirengi noktalarından birinin, iki defa çalınmasına rağmen yeniden yerine konan "künefeli adam heykeli" olması, kentin sıradan ama bir o kadar da sembolik unsurlarına duyduğu bağlılığı ve bu tür unsurların kolektif hafızadaki direncini göstermesi açısından anlamlıdır.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir kentin tarihi dokusunun, bir mühendis gözüyle hem yapısal hem de kültürel bir bütün olarak nasıl okunduğunu göstermektedir. Onun hafızası, sadece binaları ve sokakları değil, o sokaklarda "kaybolmanın" sunduğu keşif zevkini, yerel kültürün küçük ama hayati detaylarını ve mekanın bir bütün olarak sahip olduğu "büyüleyici" atmosferi de aramaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinde, sadece binaları onarmanın yeterli olmadığını; aynı zamanda o "labirent hissini", o "kültürü" ve insanların mekanla kurduğu o tesadüfi ve keyifli ilişkiyi yeniden mümkün kılacak bir planlama yaklaşımının ne kadar önemli olduğunu güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-8: şehir plancısı gözüyle mekan, hafıza ve kayboluş

Analize konu olan katılımcı, 37 yaşında, lisans mezunu bir şehir plancısıdır. 2013 yılından beri Antakya'da yaşayan ve deprem öncesinde Sümerler Mahallesi'nde ikamet eden katılımcı, araştırma alanını haftada 2-3 gün, özellikle akşamları ve bazen öğle yemekleri için yeme-içme ve gezme amacıyla kullandığını belirtmiştir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi sadece bir kentli olarak değil, aynı zamanda mekanın fiziksel dokusunu, yapısını ve potansiyelini mesleki bir gözle de okuyan, analiz eden ve deneyimleyen bilinçli bir aktör olduğunu göstermektedir.

1. Profesyonel bir gözle mekanın ruhu: tarihi doku ve mimari:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, onun bir şehir plancısı olarak mekan okuryazarlığından derinlemesine etkilenmektedir. Bölgede yürürken dikkatinin en çok "*O tarihi doku. Tescilli yapılar. Yapıların oluşturduğu o doku*" üzerine odaklanması, onun için mekanın sadece binalar toplamı olmadığını, bu binaları birbirine bağlayan, aralarındaki boşlukları ve ilişkileri tanımlayan o bütüncül dokunun esas olduğunu göstermektedir. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen üç kelimenin "*Tarih, Mimari, Anı*" olması, bu profesyonel kavrayışın özünü yansıtır. Bu tanımlama, mekanın ruhunun, fiziksel ve tescilli yapıların (tarih, mimari) kişisel yaşanmışlıklarla (anı) birleşerek oluştuğuna dair mesleki bir tanıklıktır.

2. Yaya deneyimi olarak "keyifli kayboluş":

Katılımcının anlatısı, tarihi kent merkezinin organik ve labirenti andıran yapısının, kullanıcıya sunduğu keşif deneyiminin önemini vurgulamaktadır. Diğer katılımcıların aksine, belirli bir güzergahı net bir şekilde hatırlamaktan çok, bu belirsizliğin kendisinden keyif aldığını belirtir. İlk aklına gelen sokağı neden hatırladığı sorulduğunda verdiği şu yanıt, bu deneyimin özünü yansıtmaktadır: "*Açıkkas sokakları hep karıştırıyordum ben içinde. Küçük bir yer olmasına rağmen hep kayboluyordum*". Bu "kaybolma" hali, olumsuz bir yönelim bozukluğu değil, aksine mekanın sunduğu sürprizlere açık olma halidir. Bu durum, tezin palimpsest kavramıyla örtüşür; katılımcı, kentin katmanlı ve karmaşık metnini, önceden belirlenmiş bir haritayla değil, bir kaşifin sezgileriyle okumaktan keyif almaktadır. Yürümeyi cazip kılan özelliğin "Yaya ağırlıklı olması" ve "*o tarihi dokusunda yürüyüş*"

güzeldi" olması, bu keşif deneyiminin insan ölçeğinde gerçekleştiğinde anlam kazandığını göstermektedir.

3. Eleştirel bakış ve fonksiyonel vizyon:

Katılımcının profesyonel kimliği, mekana yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirmesini de sağlamaktadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü en önemli konunun *"Çarpık kentleşmenin yarattığı binalar. Onlar bozuyordu orayı. Dokuyu bozuyordu"* olması, tarihi dokuyla uyumsuz yapılaşmaya yönelik mesleki hassasiyetini göstermektedir. Bu eleştirel bakış, onun deprem sonrası yeniden inşa vizyonunu da şekillendirir. Katılımcı, bölgenin gelecekteki kullanımına dair net bir fonksiyonel ayırım önermektedir: *"Bence eğlence, yeme içme olmalı. Konut olmamalı kesinlikle. Bence ticarete de gerek yok. Belki sadece Saray Caddesi'nde olabilir ticaret ama iç taraflarla olmamalı"*. Bu yaklaşım, alanın tarihi ve sosyal karakterini korumak için belirli bölgelerin belirli fonksiyonlara ayrılması gerektiğini düşünen planlamacı bir vizyonu yansıtmaktadır. Bu nedenle, yeniden inşa sürecindeki tercihi kesindir: *"Tarihi dokunun sadece yayaya uygun, eskiye uygun bir şekilde restore edilerek yaşatılması"*.

4. Yıkım sonrası anlamlandırma ve hafızanın kırılganlığı:

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, yıkımın Antakya'nın sadece fiziksel dokusunu değil, aynı zamanda kolektif hafızasını da nasıl tehdit ettiğini vurgulamaktadır. Bölgenin zarar görmesinin kentin kimliğinin kaybetmesine, sosyal hayatına ve turizmine olumsuz etkilerine en yüksek puanı (5/5) vermesi, kaybın çok yönlü ve derin olduğunu düşündüğünü gösterir. Görsel hafıza anketindeki sokak fotoğraflarına baktığında aklına ilk gelenin *"Kentsel hafızanın çabuk silindiği- Çok çabuk unutmuşuz bu yapıları"* olması, tezin temel sorunsallarından olan hafızanın kırılganlığına dair son derece çarpıcı ve özeleştirel bir tespittir. Bu ifade, bir şehir plancısının gözünden, fiziksel dayanaklar yok olduğunda hafızanın ne kadar çabuk silikleşebileceğine dair duyulan endişeyi yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir şehir plancısının gözünden bir kentin anatomisini ve ruhunu bir arada okuma imkanı sunmaktadır. Onun hafızası, sadece kişisel anıların ve duygusal bağların değil, aynı zamanda *"tarihi doku"*, *"mimari"* ve *"çarpık kentleşme"* gibi profesyonel kavramların da kaydını tutmaktadır. Bu vaka, yeniden inşa

sürecinin, sadece duygusal ve sosyal bir onarım değil, aynı zamanda mekanın fonksiyonel ve dokusal bütünlüğünü korumaya yönelik bilinçli ve eleştirel bir planlama vizyonu gerektirdiğini; hafızayı korumanın, aynı zamanda onu bozan unsurlara karşı profesyonel bir duruş sergilemekten geçtiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-9: mimar gözüyle mekan, aidiyet ve bedensel hafıza

Analize konu olan katılımcı, 34 yaşında, lisans mezunu bir mimardır. Katılımcı, *"Doğduğumdan beri"* Antakya'da yaşadığını belirterek kentle olan köklü bağını ve hafızasının derinliğini ortaya koymaktadır. Deprem öncesinde, araştırma alanına komşu olan Kışlasaray Mahallesi'nde ikamet etmesi, onun tarihi merkezi sadece bir ziyaretçi olarak değil, gündelik yaşamının doğal bir uzantısı olarak deneyimlediğini göstermektedir. Alanı hem bir yerden bir yere geçerken her gün, hem de haftada 2-3 kez sosyal amaçlarla kullandığını belirtmesi, mekanla kurduğu sürekli ve çok katmanlı ilişkiyi vurgulamaktadır. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi sadece bir kentli olarak değil, aynı zamanda mekanın fiziksel dokusunu, yapısını ve potansiyelini mesleki bir gözle de her gün okuyan, analiz eden ve deneyimleyen bilinçli bir aktör olduğunu göstermektedir.

1. Profesyonel bir gözle mekanın ruhu: tasarım güzelliği ve mühendislik harikası:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, onun bir mimar olarak mekan okuryazarlığından derinlemesine etkilenmektedir. Bölgede yürürken dikkatinin en çok "yapıların oluşturduğu organik doku" üzerine odaklanması, onun için mekanın sadece binalar toplamı olmadığını, bu binaları birbirine bağlayan, aralarındaki boşlukları ve ilişkileri tanımlayan o bütüncül dokunun esas olduğunu göstermektedir. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen ilk şeylerin *"Şehir planıyla mimarisi"* ve *"tasarımın bence güzelliği"* olması, bu profesyonel kavrayışın özünü yansıtır. Katılımcı, bu tasarım güzelliğini sadece estetik bir boyutta değil, aynı zamanda işlevsel bir zeka ürünü olarak da görmektedir: *"Her şey düşünülmüş. Yolların vevrevli gelişi, yani evlere suyun girmeyişi, onu ortada bir olukla akıtıp evlerden uzaklaştırma. O dönem şartlarında yapılmış bence çok güzel bir mühendislik harikası"*. Bu ifade, mekanın ruhunun, estetik ve mühendislik aklının birleşiminden doğduğuna dair mesleki bir tanıklıktır.

2. Aidiyet olarak mekan ve bedensel hafıza:

Katılımcının anlatısı, aidiyet duygusunun mekansal rutinler ve bedensel deneyimlerle nasıl inşa edildiğini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. En çok kullandığı ve tadilat önceliği olarak belirttiği Saray Caddesi, onun için sadece bir güzergah değildir: *"Orada bir aidiyetlik var bence bende. Çünkü o caddeye girdiğimde evime girmişim gibi. Zaten bizim mahalle. Orası sanki bizimmiş, bizim mahallemizmiş. Evimin bahçesine girmişim, ondan sonra evime giriyormuşum gibi oluyordu orası"*. Bu ifade, bir kamusal mekanın nasıl kişisel bir "yuva" algısına dönüşebileceğinin ve bilişsel haritanın en mahrem aidiyet katmanını oluşturabileceğinin en güçlü kanıtıdır. Bu bağ, sadece zihinsel değil, aynı zamanda bedenseldir. Katılımcı, yürüyüş deneyimini anlatırken bu bedensel hafızayı şu sözlerle ifade eder: *"O duvarları ellemek, o dönemi yaşamak, hissetmek bana daha cazip geliyor. Hep ben böyle elleyerek yürürdüm. Dokusunu hissetmek"*. Bu, Richard Sennett'in (1994) vurguladığı, bedenin kentle kurduğu temasın ve dokunma hissinin önemini teyit eden, somatik hafızanın güçlü bir dışavurumudur.

3. Eleştirel bakış ve gelecek vizyonu:

Katılımcının profesyonel kimliği, mekana yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirmesini de sağlamaktadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü en önemli konuların *"Kesinlikle temizliği çok eksikti. Restorasyonu çok eksikti. Ve aydınlatması"* olduğunu belirtmesi, estetik ve nostaljik değerın yanı sıra, mekanın bakım ve sunum sorunlarının da farkında olduğunu gösterir. Özellikle aydınlatma konusundaki eleştirisi, bir mimarın ışığın mekan algısındaki rolüne dair hassasiyetini yansıtır: *"Taş binaya vuran ışığın görüntüsü çok farklı kesinlikle"*. Bu eleştirel bakış, onun deprem sonrası yeniden inşa vizyonunu da şekillendirir. Katılımcı, kesin bir dille yeni yapılaşmaya karşı çıkarak *"orası tarihi bir bölge"* olduğunu vurgular ve bölgenin *"açık hava müzesi gibi değerlendirilebileceğini"* öne sürer. Hatta daha radikal bir öneriyle, Saray Caddesi'nin Asi Nehri'ne kadar açılarak bir meydan oluşturulmasını ve bölgedeki *"görüntü kirliliği, tabela kirliliği, koku kirliliği"* yaratan unsurların kaldırılmasını ister. Bu, korumanın sadece mevcut dokuyu onarmak değil, aynı zamanda geçmişteki hataları düzelterek daha nitelikli bir kamusal alan yaratma potansiyeli taşıdığına dair güçlü bir planlamacı vizyonudur.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir mimarın gözünden bir kentin anatomisini ve ruhunu bir arada okuma imkanı sunmaktadır. Onun hafızası, sadece kişisel anıların ("*evimin bahçesi gibi*") ve duygusal bağların değil, aynı zamanda "tasarım güzelliği", "mühendislik harikası" ve "aydınlatma" gibi profesyonel ilkelerin de kaydını tutmaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece duygusal ve sosyal bir onarım değil, aynı zamanda teknik, estetik ve eleştirel bir vizyon gerektirdiğini; kentin ruhunu yeniden yaratmanın, onun özgün yapısal ve dokusal bütünlüğünü korurken, geçmişin hatalarından ders alarak daha nitelikli bir gelecek kurgulamaktan geçtiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-10: harita mühendisi gözüyle mekan, gerçeklik ve "kopuş"

Analize konu olan katılımcı, 35 yaşında, lisans mezunu bir harita mühendisidir. "*Doğma büyüme buralıyım*" ifadesiyle kentle olan köklü bağını ve hafızasının derinliğini ortaya koyan katılımcı, deprem öncesinde Odabaşı Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Araştırma alanını haftada 2-3 gün, özellikle öğlen ve akşamüstü saatlerinde yeme-içme ve gezme amacıyla kullandığını belirtmiştir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi sadece bir kentli olarak değil, aynı zamanda mekanın yapısal düzenini, yollarını ve ilişkilerini mesleki bir gözle de okuyan, analiz eden ve deneyimleyen bilinçli bir aktör olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

1. Profesyonel bir gözle mekanın ruhu: "puzzle" olarak kent:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, onun bir harita mühendisi olarak mekan okuryazarlığından derinlemesine etkilenmektedir. Bölgede yürürken dikkatinin en çok "*dar sokakları*" ve "*birbirini tamamlayan binalar*" üzerine odaklanması, onun için mekanın sadece binalar toplamı olmadığını, bu binaların birbiriyle kurduğu yapısal ve geometrik ilişkiyi, yani bütüncül dokuyu önemsedğini göstermektedir. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen üç kelimenin "*Tarih*", "*Yaşanmışlık*" ve "*Aidiyet*" olması, bu profesyonel kavrayışın kişisel duygularla nasıl iç içe geçtiğini yansıtır. Katılımcı, bu dokuyu bir harita mühendisinin analitik bakışıyla tanımlar: "*Birbirini tamamlayan yapılar. Hani bir puzzle gibi düşünün. Birbirini tamamlayan, yolların birbirine çıkması, o dar sokakların. O taşların dokusu*". Bu "puzzle" metaforu, kentin organik ama bir o kadar da mantıksal bir bütünlüğe sahip olduğuna dair mesleki bir tanıklıktır.

2. Aidiyet olarak mekan ve kişisel tarih:

Katılımcının anlatısı, aidiyet duygusunun kişisel ve ailevi yaşamışlıklarla nasıl köklendiğini göstermektedir. En çok kullandığı ve hatırladığı sokağın Pazar Sokak olması ve bu sokağı hatırlatan en önemli öğenin "Künefeciler ve Ulucami" olduğunu belirtmesi, mekanın hem gastronomik kimliğinin hem de dini merkezlerinin, onun bilişsel haritasındaki en güçlü nirengi noktaları olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağ, sadece kamusal nirengi noktalarıyla değil, aynı zamanda kişisel anılarla da güçlenir. Görsel hafıza anketinde Kelebek Sokak'ı hatırlatan unsurun "Amcamın işyeri" olması, ailevi bağların kamusal mekanı nasıl kişisel bir hafıza mekanına dönüştürdüğünün somut bir örneğidir.

3. Yıkım sonrası anlamlandırma ve "gerçeklikten kopuş":

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, yıkımın yarattığı derin psikolojik kopuşu ve travmayı en çarpıcı şekilde ortaya koyan anlatılardan birini sunmaktadır. Bölgenin zarar görmesinin kentin kimliği, sosyal hayatı ve turizmi üzerindeki olumsuz etkilerine en yüksek puanı (5/5) vermesi, kaybın çok yönlü ve mutlak olduğunu düşündüğünü gösterir. Ancak bu kaybı ifade ediş biçimi son derece dokunaklıdır. Görsel hafıza anketindeki sokak fotoğraflarına baktığında aklına gelenler, tezin ana argümanlarından birini özetler niteliktedir: "*Üzüntü, bunların hiçbirinin olmamasına üzüldüm. – Eskiye özlem (eski halinde olmayacağını biliyorum.) – İçim gitti. Sanki çok eski bir dönemden bahsediyormuşuz gibi. Bu gerçeklikten koptuk*". Bu ifade, birkaç katmanlı bir travmayı barındırır: İlk olarak, mevcut kayba duyulan saf üzüntü. İkinci olarak, geçmişe duyulan özlem ancak bu özlemin asla geri gelmeyeceğine dair acı bir farkındalık. Son olarak ve en önemlisi, yaşanan travmanın şimdiki zamanla olan bağı koparması ve hafızayı adeta müzelik, uzak bir anıya dönüştürmesi; yani "gerçeklikten kopuş" hissi.

4. Gelecek vizyonu ve koruma arzusu:

Bu derin kayıp ve kopuş hissine rağmen, katılımcının gelecek vizyonu nettir. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü konunun, "*o tarihi dokuyu bozan yeni yapılar*" olduğunu belirtmesi, onun koruma konusundaki hassasiyetini göstermektedir. Yeniden inşa sürecine dair tercihi de bu hassasiyetle şekillenir: "*Ben aynen korunmasını isterim. Yani restore edilsin, güçlendirilsin*". Katılımcı, bölgenin gelecekteki kullanımına dair dengeli bir

vizyon sunar. Saray Caddesi gibi ana arterlerde "ticaret" olmasını doğal karşılarken, iç kısımların "yeme içme, butik otel, konut" gibi daha sakin ve dokuyla uyumlu fonksiyonlara ayrılmasını önerir. Bu, hem mekanın ekonomik canlılığını sürdürmeyi hem de tarihi dokunun ruhunu korumayı amaçlayan bütüncül bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir harita mühendisinin analitik gözüyle bir kentin "puzzle" benzeri yapısal bütünlüğünü ve bir "doğma büyüme Antakyalının" o mekanla kurduğu derin aidiyet bağına bir arada sunmaktadır. Onun anlatısı, depremin sadece binaları değil, aynı zamanda insanın zaman ve gerçeklik algısını da nasıl yıktığının en güçlü kanıtlarından biridir. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece bir yapısal onarım olmadığını; aynı zamanda insanların "koptuğu gerçeklikle" yeniden bağ kurmasını sağlayacak, hafızayı onurlandıran ve aidiyet hissini yeniden yeşertecek derin bir psikolojik ve sosyal onarım olması gerektiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-11: "Antakya'nın kalbi" ve boşluğun ürpertisi

Analize konu olan katılımcı, 31 yaşında, lisans mezunu bir ziraat mühendisidir. "*Doğduğumdan beri*" Antakya'da yaşadığını belirten katılımcı, kentle olan köklü bağına ve hafızasının derinliğini ortaya koymaktadır. Deprem öncesinde Akdeniz Mahallesi'nde ikamet eden katılımcının bu araştırma için kilit önemi, tarihi kent merkeziyle kurduğu yoğun ve gündelik ilişkiden gelmektedir. Alanı haftanın "7 günü" ve günde "5-6 saat" gibi yüksek bir sıklıkta kullandığını belirtmesi, onun için bu mekanın sadece bir ziyaret alanı değil, yaşamının ayrılmaz ve merkezi bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi, gündelik ritminin aktığı, anılarının biriktiği ve kimliğinin şekillendiği bir "yaşam alanı" olarak deneyimlediğini ortaya koymaktadır.

1. Mekanın ruhu: "mistik doku" ve duyuşal hafıza:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, sadece fiziksel özelliklerin ötesinde, mekanın sunduğu bütüncül atmosfere ve ruha dayanmaktadır. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen ilk şeylerden biri, "*Bence oranın mistik bir dokusu vardı ya. Mistik dokusu*" ifadesidir. Bu "mistik doku" tanımı, mekanın sadece tarihi değil, aynı zamanda insanlarda özel ve tarif edilmesi zor duygular uyandıran, kendine has bir "Genius Loci"ye (Yerin Ruhu) sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcı, bu atmosferi somut duyuşal deneyimlerle

zenginleştirir: *"Ortaman ambiyansı mesela, taş evlerin içinde meyve ağaçlarının altında oturup yemek yemek mesela"*. Bu ifade, uzamsal hafızanın sadece görsel kodlardan değil, aynı zamanda tat, koku ve serinlik gibi bedensel duyumsamalardan da beslendiğini, mekanın bütün duyularla deneyimlenen bir bütün olduğunu ortaya koymaktadır.

2. *"Antakya'nın kalbi": aidiyet ve kişisel tarih:*

Katılımcının anlatısı, aidiyet duygusunun hem kentin sembolik merkezine hem de kişisel yaşamışlıklara nasıl demirlendiğini göstermektedir. Alanı tanımlarken kullandığı üç kelime, bu aidiyetin katmanlarını özetler: *"Özel bir yerdi, Antakya'nın kalbiydi, güvenli ve huzurluydu"*. Mekanın *"Antakya'nın kalbi"* olarak tanımlanması, onun sadece coğrafi bir merkez değil, aynı zamanda kentin sosyal, kültürel ve duygusal yaşamının pompalandığı hayati bir organ olarak algılandığını gösterir. Bu kolektif anlama ek olarak, katılımcının kişisel tarihi de mekanı özel kılmaktadır. Onun için en özel sokağın, işyerinin bulunduğu *"Güllübahçe, Çiçek Sokak"* olması, gündelik hayatın ve emeğin geçtiği mekanların, anıtsal yapılardan daha güçlü kişisel nirengi noktaları olabildiğini kanıtlar niteliktedir.

3. *Yıkım sonrası gerçeklik: "bomboş. ürperiyorum konuşurken."*

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, yıkımın yarattığı derin psikolojik boşluğu ve travmayı en çarpıcı şekilde ortaya koyan anlatılardan birini sunmaktadır. Bölgenin zarar görmesinin Antakya kentinin kimliğini kaybetmesine neden olduğu önermesine en yüksek puanı (5/5) vererek *"Tarihi dokumuz gitti, yapımız bozuldu"* demesi, kaybın mutlak olduğunu düşündüğünü gösterir. Ancak bu kaybı ifade ediş biçimi, rasyonel bir tespitin ötesinde, bedensel bir tepkiyi de içerir. Tadilat önceliğinin bu alana verilmesi gerektiğini savunurken kurduğu şu cümle, bu vakanın en dokunaklı anıdır: *"Çünkü şehir ayağa kalkıyor ve şehrin kalbinde bir şey yok. Boş. Bomboş. Ürperiyorum konuşurken."* Bu ifade, birkaç katmanlı bir travmayı barındırır: İlk olarak, kentin kalbinin fiziksel olarak "boş" olması gerçeği. İkinci olarak, bu boşluğun derinliğini "Bomboş" kelimesiyle vurgulaması. Son olarak ve en önemlisi, bu gerçeği dile getirmenin yarattığı bedensel ve anlık tepki; yani konuşurken dahi hissedilen ürperti. Bu, travmanın sadece zihinsel değil, aynı zamanda bedensel bir gerçeklik olduğunun ve kaybın dile getirilmesinin bile o anı yeniden yaşattığının en somut kanıtıdır.

4. Eleştirel bakış ve entegre bir gelecek vizyonu:

Bu derin kayıp ve duygusal bağa rağmen, katılımcının gelecek vizyonu dengeli ve gerçekçi bir yaklaşım sunmaktadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü konunun, restorasyon çalışmalarındaki dengesizlik olduğunu belirtmesi *"Bazı yerler çok güzelken bazıları hemen yanında olmasına rağmen çok atıl bırakılmıştı. O denge tam kurulamamıştı"*, onun koruma konusundaki hassasiyetini göstermektedir. Yeniden inşa sürecine dair tercihi de bu hassasiyetle şekillenir. Katılımcı, sadece geçmişi tekrar eden bir restorasyon veya tamamen yeni bir yapılaşma yerine, ikisinin bir arada olduğu bir çözüm önermektedir: *"Bence ikisinin entegre olduğu bir yapı olmalı. Hem sağlam olmalı. Yani tabii ki tarihi doku bozulmadan ama daha sağlam yapılaşma olabilir"*. Bu, hem hafızayı ve estetiği (tarihi doku) hem de güvenlik ve gelecek kaygısını (daha sağlam yapılaşma) bir araya getiren, bütüncül ve pragmatik bir bakış açısını yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir kentin "kalbinin" nasıl sadece taş ve harçtan değil, aynı zamanda mistik bir atmosferden, kişisel anılardan ve gündelik yaşamın ritminden oluştuğunu göstermektedir. Onun anlatısı, bu kalbin durmasının sadece bir kimlik kaybı değil, aynı zamanda konuşurken dahi "ürperti" veren, derin ve bedensel bir boşluk hissi yarattığını ortaya koymaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece bir yapısal onarım olmadığını; aynı zamanda insanların "koptuğu gerçeklikle" yeniden bağ kurmasını sağlayacak, hafızayı onurlandıran, güven veren ve o "kalp" hissini yeniden yeşertecek derin bir psikolojik, sosyal ve teknik onarım olması gerektiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-12: sakin gözüyle mekanın katmanları ve gelecek umudu

Analize konu olan katılımcı, 39 yaşında, üniversite mezunu ve serbest meslek sahibi bir bireydir. Katılımcı, *"Doğdum doğal Antakya'dayım"* ifadesiyle kentle olan köklü bağını ve hafızasının derinliğini ortaya koymaktadır. Katılımcının bu araştırma için kilit önemi, deprem öncesinde doğrudan araştırma alanının kalbinde, Zenginler Mahallesi'nde ikamet etmesinden gelmektedir. Alanı haftanın "7 günü" ve günün "her saati" kullandığını belirtmesi, onun için bu mekanın sadece bir ziyaret alanı değil, yaşamının ayrılmaz ve merkezi bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi,

gündelik ritminin aktığı, anılarının biriktiği ve kimliğinin şekillendiği bir "yaşam alanı" olarak, içeriden bir gözle deneyimlediğini ortaya koymaktadır.

1. Palimpsestin canlı tanığı: tarihsel ve çok kültürlü hafıza:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, tezin ana kavramı olan palimpsesti somutlaştıran derin bir tarihsel bilince dayanmaktadır. Onun için binalar, sadece mimari yapılar değil, farklı medeniyetlerin ve inançların izlerini taşıyan canlı metinlerdir. Ulu Cami'yi anlatırken, *"Hem bazilika, hem kilise, hem cami olarak kullanılması oranın tarihi açısından çok önemliydi"* demesi, bir yapının katmanlı geçmişini nasıl okuduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Nakip Camii için de *"hem ruhban okulu hem de Musevi ibadet yeri olarak kullanılmış zamanında"* bilgisini vermesi, onun bilişsel haritasının basit nirengi noktalarından öte, bu noktaların tarihsel derinliğini de içeren bir palimpsest okuması olduğunu kanıtlar. Bu tarihsel bilinç, mekanın organik dokusunu anlamlandırmasında da kendini gösterir: *"Aslında buradaki organik doku bize Antakya'nın geçmiş kültürlerini yansıtır. Oradaki insanların hem birbirinden farklı inançlara sahip olması ve Eski Antakya Evleri mimarisinin tamamıyla bizim gözümüzün önünde olması toplam olarak organik dokuyu bize yansıtır"*.

2. Mekanın ruhu: duyuşal deneyim ve sosyal doku:

Bir mahalle sakini olarak katılımcının hafızası, görsel ve tarihsel bilginin yanı sıra, güçlü duyuşal deneyimlerle de şekillenmiştir. En çok sevdiği ve kullandığı sokağın Kabaltı Sokak olduğunu belirtirken, bu sevgiyi sadece mimariye değil, o mekanın atmosferine ve duyulara hitap eden yönüne de bağlar: *"O mistik koku, bazen bahçelerden gelen portakal çiçeği kokusu, bergamot kokusu bizi etkilerdi. O sokakta bütün günümüzü geçirebilirdik"*. Bu ifade, uzamsal hafızanın sadece görsel kodlardan değil, aynı zamanda koku gibi bedensel duyumsamalardan da beslendiğini, mekanın bütün duyularla deneyimlenen bir bütün olduğunu ortaya koymaktadır. Bu duyuşal zenginlik, sosyal dokuyla birleşir. Katılımcı için Kabaltı Sokak, aynı zamanda *"Hristiyan ve Müslümanların bir arada yaşadığı ender sokaklardan biriydi"*. Bu, mekanın ruhunun, hem duyuşal atmosferden hem de bu atmosferi yaratan çok kültürlü sosyal yaşamdan doğduğuna dair içeriden bir tanıklıktır.

3. Yıkım sonrası anlamlandırma ve gelecek umudu:

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, derin bir kayıp hissini barındırmakla birlikte, geleceğe yönelik umutlu ve yapıcı bir vizyon da sunmaktadır. Bölgenin zarar görmesinin Antakya kentinin kimliğini kaybetmesine neden olduğu önermesine en yüksek puanı (5/5) vermesi, kaybın mutlak olduğunu düşündüğünü gösterir. Görsel hafıza anketindeki fotoğraflara baktığında aklına gelenler, bu kaybı ve onarım arzusunu bir arada ifade eder: *"Geçirdiğim Güzel Zamanlar- Geçmişe Duyulan Özlem – Bir An Önce Eski Antakya Evleri'nin Eski Haline Gelmesi"*. Bu ifade, sadece bir yas tutma hali değil, aynı zamanda aktif bir geri dönüş ve iyileşme arzusudur. Alanı tanımlaması istendiğinde kullandığı kelimeler de bu gelecek odaklı bakış açısını yansıtır: *"Mazi, tarihsel doku, geçmiş ve gelecek"*. "Gelecek" kelimesinin buraya dahil edilmesi, katılımcının mekanı sadece kaybolmuş bir geçmiş olarak değil, aynı zamanda yeniden inşa edilecek bir geleceğin de mekanı olarak gördüğünü göstermektedir.

4. Eleştirel bakış ve koruma vizyonu:

Bu duygusal ve tarihsel bağa rağmen, katılımcının gelecek vizyonu dengeli ve gerçekçi bir yaklaşım sunmaktadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü konuların *"Aydınlatması çok iyi değildi"* ve *"Güvenlik önlemleri biraz alınması gereken bir yer"* olduğunu belirtmesi, mekanın pratik sorunlarının da farkında olduğunu gösterir. Yeniden inşa sürecine dair tercihi ise bu derin tarihsel bilinciyle şekillenir. Katılımcı, kesin bir dille yeni, betonarme bir yapılaşmaya karşı çıkarak tercihinin "deprem öncesi dokunun restorasyonu" olduğunu vurgular ve ekler: *"Sadece yayaların kullanılacağı sokaklar olması daha iyi olur"*. Bu, hem hafızayı ve estetiği (tarihi doku) hem de insani ölçeği ve yaşam kalitesini (yaya kullanımı) bir araya getiren, bütüncül bir koruma ve yaşatma vizyonunu yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir kentin tarihi dokusunun, o dokunun içinde yaşayan, onun tarihsel katmanlarını bilen ve duygusal atmosferini her gün soluyan bir sakinin gözünden nasıl anlam kazandığını göstermektedir. Onun hafızası, sadece kişisel anıların değil, aynı zamanda Ulu Cami'nin bazilika geçmişinden Kabaltı Sokağı'nın portakal çiçeği kokusuna kadar uzanan kolektif ve duygusal bir belleğin de kaydını tutmaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece bir yapısal onarım olmadığını; aynı zamanda o mekanın

sakinlerinin derin tarihsel ve kültürel bilgisini dinleyen, hafızayı onurlandıran ve kentin ruhunu oluşturan o çok katmanlı sosyal ve duyuşsal dokuyu yeniden yeşertecek insani bir onarım olması gerektiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-13: arkeolog gözüyle mekan, hafıza ve sosyal ritüeller

Analize konu olan katılımcı, 26 yaşında, lisans mezunu bir arkeologdur. Katılımcı, "*Doğdum doğalı Antakya'da ikamet ediyorum*" ifadesiyle kentle olan köklü bağı ve hafızasının derinliğini ortaya koymaktadır. Deprem öncesinde Saraykent Mahallesi'nde ikamet eden katılımcı, araştırma alanını haftada 2-3 gün, özellikle akşam ve gece saatlerinde sosyalleşme, eğlence ve yeme-içme amacıyla kullandığını belirtmiştir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi sadece bir kentli olarak değil, aynı zamanda mekanın tarihsel dokusunu, katmanlarını ve potansiyelini mesleki bir gözle de okuyan, analiz eden ve deneyimleyen bilinçli bir aktör olduğunu göstermektedir.

1. Profesyonel bir gözle mekanın ruhu: tarihi dokunun büyüü ve yürüme isteğı:

Katılımcının mekanla kurduğı ilişki, onun bir arkeolog olarak mekan okuryazarlığından derinlemesine etkilenmektedir. Bölgede yürürken dikkatinin en çok "taşlarla yapılmış sokaklar" ve "tescilli yapılar" üzerine odaklanması, onun için mekanın sadece binalar toplamı olmadığını, bu binaları birbirine bağlayan, aralarındaki boşlukları ve ilişkileri tanımlayan o bütüncül dokunun esas olduğunu göstermektedir. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen ilk şeylerin "tarihi dokusu" ve "yaya ağırlıklı olması" olması, bu profesyonel kavrayışın özünü yansıtır. Katılımcı, bu dokunun sadece estetik bir değeri olmadığını, aynı zamanda insanı eyleme teşvik eden bir gücü olduğunu da vurgular: "*İnsana biraz yürüme isteğı veriyor*". Bu ifade, mekanın ruhunun, sadece görsel bir estetikten değil, aynı zamanda insanı içine çeken, onu yürümeye ve keşfetmeye davet eden bir atmosferden de beslendiğine dair mesleki bir tanıklıktır.

2. Sosyal ritüeller ve bilişsel haritalamanın nirengi noktaları:

Katılımcının anlatısı, bilişsel haritanın sadece bireysel yön bulma pratikleriyle değil, aynı zamanda bir arkadaş grubunun ortak mekansal ritüelleriyle nasıl inşa edildiğini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bölge denildiğinde aklına gelen ilk şeylerden birinin, belirli bir

mekan olması dikkat çekicidir: *"Bizim genelde buluşma noktamız eski Antakya sokaklarında (Eski Antakya Evleri Bölgesinde yer alan sokaklar) bir duvarda bir resim vardı Kutlu Sokak'ta, oradaki resmin önünde buluşuyorduk. Genelde buluşma noktamız orasıydı"*. Bu ifade, anıtsal bir yapı veya büyük bir meydan yerine, sıradan bir duvardaki bir resmin dahi, bir topluluğun sosyal hayatını organize eden, güçlü bir nirengi noktasına dönüşebileceğini göstermektedir. Bu, Kevin Lynch'in nirengi noktası kavramının ne kadar kişisel ve sosyal bir içerik taşıyabileceğinin en güçlü kanıtıdır. Katılımcının en çok kullandığı sokağın, arkadaşlarıyla sürekli gittiği *"Zeus Kafe'nin olduğu sokak"* olması da bilişsel haritanın en güçlü şekilde sosyal anılarla ve paylaşılan deneyimlerle demirlendiğini göstermektedir.

3. Eleştirel bakış ve gelecek vizyonu:

Katılımcının profesyonel kimliği, mekana yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirmesini de sağlamaktadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü en önemli konuların *"Güvenlik"* ve *"mekanların çalışma süreleri"* olduğunu belirtmesi, estetik ve nostaljik değerın yanı sıra, mekanın işletme ve yönetim sorunlarının da farkında olduğunu gösterir. Özellikle mekanların erken kapatılmasına yönelik eleştirisi, bir arkeoloğun zaman katmanlarına olan ilgisini, günümüzdeki yaşam katmanının eksik bırakıldığını dair bir eleştiriye dönüştürür: *"Çok erken kapatıyorlardı, 12:00 civarında. Zaten işten çıkıp geliyoruz, bir saat takılabiliyoruz. Geri gitmemiz gerekiyor"*. Bu eleştirel bakış, onun deprem sonrası yeniden inşa vizyonunu da şekillendirir. Katılımcı, bölgenin gelecekteki kullanımına dair net bir fonksiyonel vizyon sunar: *"Şu an yeme içme, eğlence, ticaret burası. Çünkü eğitim için çok iyi bir yer değil aslında. Eğitimle harcanmaz orası. Böyle güzel bir merkez noktası, çarşı noktası gibi olmalı. Konut zaten olmaz"*. Bu yaklaşım, alanın tarihi ve sosyal karakterini korumak için belirli fonksiyonların öne çıkarılması gerektiğini düşünen planlamacı bir vizyonu yansıtmaktadır. Bu nedenle, yeniden inşa sürecindeki tercihi, tek tip bir restorasyondan ziyade, dokuyu koruyan ama modern teknolojiyi de entegre eden bir yaklaşımdır: *"Eski Antakya Evleri'ne uygun tek tip betonarme yapılaşma diyebiliriz"*.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir arkeoloğun gözünden bir kentin anatomisini ve ruhunu bir arada okuma imkanı sunmaktadır. Onun hafızası, sadece kişisel anıların ve duygusal bağların değil, aynı zamanda *"tescilli yapılar"*, *"taşlarla yapılmış sokaklar"* ve *"organik doku"* gibi profesyonel kavramların da kaydını tutmaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece duygusal ve sosyal bir onarım değil, aynı zamanda mekanın sosyal ve

fonksiyonel bütünlüğünü korumaya yönelik bilinçli ve eleştirel bir planlama vizyonu gerektirdiğini; hafızayı korumanın, aynı zamanda onu bozan unsurlara karşı profesyonel bir duruş sergilemekten geçtiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-14: iç mimar gözüyle mekanın duygusu ve "kayboluş" ritüeli

Analize konu olan katılımcı, 42 yaşında, lisans mezunu bir iç mimardır. *"Doğduğumdan beri"* Antakya'da yaşadığını belirten katılımcı, kentle olan köklü bağını ve hafızasının derinliğini ortaya koymaktadır. Deprem öncesinde Akdeniz Mahallesi'nde ikamet eden katılımcı, araştırma alanını haftada 2-3 gün, özellikle öğlen ve akşam saatlerinde yeme-içme ve gezme amacıyla kullandığını belirtmiştir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi sadece bir kentli olarak değil, aynı zamanda mekanın fiziksel dokusunu, atmosferini ve potansiyelini mesleki bir gözle de okuyan, analiz eden ve deneyimleyen bilinçli bir aktör olduğunu göstermektedir.

1. Profesyonel bir gözle mekanın ruhu: "içi boş ama benim için doluydu"

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, onun bir iç mimar olarak mekan okuryazarlığından derinlemesine etkilenmektedir. Bölgede dikkatinin en çok "Tescilli yapılar ve organik doku" üzerine odaklanması, onun için mekanın sadece binalar toplamı olmadığını, bu binaları birbirine bağlayan, aralarındaki boşlukları ve ilişkileri tanımlayan o bütüncül dokunun esas olduğunu göstermektedir. Dikkati çeken yapılar arasında Kuseyri Binası'nı özel bir yere koyması ve onu *"Sanki için boştu ama benim için çok doluydu"* şeklinde tanımlaması, bu profesyonel kavrayışın duygusal boyutunu yansıtır. Bu ifade, bir yapının fiziksel boşluğunun, anılar, potansiyeller ve hayallerle nasıl doldurulduğuna dair mesleki ve kişisel bir tanıklıktır. Onun için mekan, sadece mevcut haliyle değil, taşıdığı potansiyel ve çağrıştırdığı anlamlarla da bir bütündür.

2. Duyusal hafıza ve yaya deneyimi olarak "kayboluş":

Katılımcının anlatısı, tarihi kent merkezinin sadece görsel değil, aynı zamanda duyusal bir deneyim sunduğunu güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen ilk üç şeyin, *"O eski sokaklardaki büyük taşlar. Kışın yağmur yağdığı zamanki o değişik koku. Dar sokaklardan geçerken hissettiğim değişik bir his"* olması, uzamsal

hafızasının ne kadar güçlü bir şekilde bedensel duyumsamalara (dokunma, koku, his) dayandığını gösterir. Özellikle yağmur sonrası taşların kokusu gibi detaylar, hafızanın en somut ve en mahrem katmanlarını oluşturur. Bu duyuşal zenginlik, onun yürüme pratiğini de şekillendirir. Katılımcı, belirli bir güzergah takip etmekten çok, bu deneyimin kendisinden keyif alır: *"Hafta sonları da dinlenmek için sokaklar arasında kaybola kaybola gezerdim"*. Bu "kaybolma" hali, olumsuz bir yönelim bozukluğu değil, aksine mekanın sunduğu sürprizlere ve duyuşal zenginliğe kendini bırakma, adeta meditatif bir ritüeldir.

3. "Kaçış noktası" olarak mekan ve travmatik kayıp:

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, yıkımın sadece bir kenti değil, aynı zamanda kişisel bir sığınağı ve psikolojik bir "kaçış noktasını" da yok ettiğini göstermektedir. Bölgenin zarar görmesinin kentin kimliği, sosyal hayatı, ticareti ve turizmi üzerindeki olumsuz etkilerine en yüksek puanı (5/5) vermesi, kaybın çok yönlü ve mutlak olduğunu düşündüğünü gösterir. Alanı tanımlaması istendiğinde kullandığı kelimeler, bu kaybın ne kadar kişisel ve derin olduğunu ortaya koyar: *"Çocukluk diyeyim. Çocukluk anılarımın çoğu orada çünkü sürekli oralara giderdik. Depremde kaybettiğim arkadaşlarımdan kalan anılar var. Yani benim için bir kaçış noktası gibi"*. Bu ifade, mekanın, gündelik hayatın stresinden ve acılarından sığınılan, anılarla ve dostluklarla örülü, güvenli bir sığınak işlevi gördüğünü gösterir. Depremle birlikte bu sığınanın yok olması, sadece bir mekan kaybı değil, aynı zamanda travmayla başa çıkma mekanizmalarından birinin de kaybıdır. Bu durum, katılımcının şu sözlerinde somutlaşır: *"Hepimizin bütün Antakyalıların bir boşluk var şu an sadece içimizde"*.

4. Eleştirel bakış ve gelecek vizyonu:

Bu derin kayıp ve duygusal bağa rağmen, katılımcının gelecek vizyonu dengeli ve ileriye dönük bir yaklaşım sunmaktadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü konunun, *"Keşke deprem bölgesi olduğu için daha ciddi önlemler alınsaydı, daha sağlamlaştırılabilirdi"* olması, onun bir iç mimar olarak yapısal güvenlik konusundaki hassasiyetini ve öngörüsünü göstermektedir. Yeniden inşa sürecine dair tercihi de bu hassasiyetle şekillenir. Katılımcı, sadece geçmişte tekrar eden bir restorasyona değil, aynı zamanda geleceği de düşünen, yenilikçi bir yaklaşıma da kapı aralar: *"Yeni teknolojiyi yapı betonarme olarak değil ama taşıtta mesela Kurtuluş Caddesi'ndeki bu trafiğin kapatılıp,*

Saray Caddesi'ne tramvay ulaşımı yapılırsa bir tatlılık katar gibi düşünüyorum". Bu öneri, tarihi dokuyu *"asla betonarme yapı istemem"* diyerek koruma kararlılığını gösterirken, aynı zamanda modern, çevre dostu ve yaya odaklı ulaşım çözümleriyle mekanın yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen bütüncül bir vizyonu yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir iç mimarın gözünden bir kentin hem estetik ve duysal zenginliğini hem de yapısal kırılganlıklarını bir arada okuma imkanı sunmaktadır. Onun hafızası, sadece kişisel anıların ("çocukluk", "arkadaşlıklar") ve duysal bağların değil, aynı zamanda yağmur sonrası taş kokusu gibi duysal detayların ve tramvay gibi gelecek vizyonlarının da kaydını tutmaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece duysal ve sosyal bir onarım değil, aynı zamanda teknik, eleştirel ve yenilikçi bir vizyon gerektirdiğini; kentin ruhunu yeniden yaratmanın, onun özgün dokusal ve duysal bütünlüğünü korurken, geçmişin hatalarından ders alarak daha nitelikli bir gelecek kurgulamaktan geçtiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-15: mimar gözüyle mekan, aidiyet ve bedensel hafıza

Analize konu olan katılımcı, 37 yaşında, yüksek lisans mezunu bir mimardır. *"Doğma büyüme Antakyalıyım"* ifadesiyle kentle olan köklü bağını ve hafızasının derinliğini ortaya koyan katılımcı, deprem öncesinde Saraykent Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Araştırma alanını *"ikinci evim orada"* diyerek tanımlaması ve haftada 4-5 gün, günde 5-6 saat gibi yüksek bir sıklıkla kullanması, onun tarihi merkezi sadece bir ziyaretçi olarak değil, gündelik yaşamının doğal bir uzantısı olarak deneyimlediğini göstermektedir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi sadece bir kentli olarak değil, aynı zamanda mekanın fiziksel dokusunu, yapısını ve potansiyelini mesleki bir gözle de her gün okuyan, analiz eden ve deneyimleyen bilinçli bir aktör olduğunu göstermektedir.

1. Profesyonel bir gözle mekanın ruhu: sokak dokusu ve "mekanın ruhu":

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, onun bir mimar olarak mekan okuryazarlığından derinlemesine etkilenmektedir. Bölgede yürürken dikkatinin en çok *"hiç şüphesiz hepsi diyebiliriz ama tartışmasız sokak dokusu ön plana çıkar"* ifadesiyle odaklanması, onun için mekanın sadece binalar toplamı olmadığını, bu binaları birbirine bağlayan, aralarındaki boşlukları ve ilişkileri tanımlayan o bütüncül dokunun esas olduğunu göstermektedir.

Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen ilk şeylerin "*Sokak dokusu tartışmasız, tarihi yapıların yoğunluğu ve onun insanlar üzerindeki etkileri*" olması, bu profesyonel kavrayışın özünü yansıtır. Katılımcı, bu dokunun sadece estetik bir değeri olmadığını, aynı zamanda insanı eyleme teşvik eden bir gücü olduğunu da vurgular: "*Bu doku ve yapıların bizler üzerindeki etkisi aklıma gelen ilk üç şey*". Bu ifade, mekanın ruhunun, sadece görsel bir estetikten değil, aynı zamanda insanı içine çeken, onu yürümeye ve keşfetmeye davet eden bir atmosferden de beslendiğine dair mesleki bir tanıklıktır.

2. Aidiyet olarak mekan ve bedensel hafıza:

Katılımcının anlatısı, aidiyet duygusunun mekansal rutinler ve bedensel deneyimlerle nasıl inşa edildiğini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. En çok kullandığı ve tadilat önceliği olarak belirttiği dini ve kamu yapılarının olduğu sokaklar, onun için sadece bir güzergah değildir: "*Çocukluğumun geçtiği Bekir Sıtkı Kunt Sokak'taki ev*". Bu ifade, bir kamusal mekanın nasıl kişisel bir "yuva" algısına dönüşebileceğinin ve bilişsel haritanın en mahrem aidiyet katmanını oluşturabileceğinin en güçlü kanıtıdır. Bu bağ, sadece zihinsel değil, aynı zamanda bedenseldir. Katılımcı, yürüyüş deneyimini anlatırken bu bedensel hafızayı şu sözlerle ifade eder: "*Orada bir alışkanlığınız, hafızanız oluşuyor ister istemez*". Bu, Richard Sennett'in (1994) vurguladığı, bedenın kentle kurduğu temasın ve dokunma hissinin önemini teyit eden, somatik hafızanın güçlü bir dışavurumudur.

3. Eleştirel bakış ve gelecek vizyonu:

Katılımcının profesyonel kimliği, mekana yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirmesini de sağlamaktadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü en önemli konuların "*Altyapı konusu, aydınlatma konusu, restore edilen evlerin sayısının görece azlığı*" olduğunu belirtmesi, estetik ve nostaljik değerin yanı sıra, mekanın bakım ve sunum sorunlarının da farkında olduğunu gösterir. Bu eleştirel bakış, onun deprem sonrası yeniden inşa vizyonunu da şekillendirir. Katılımcı, kesin bir dille yeni yapılaşmaya karşı çıkarak "*hiç tartışmasız tarihi dokunun korunduğu ve yayalaştırmanın kati surette gerçekleştirildiği bir çözüm gerekiyor*" olduğunu vurgular. Hatta daha radikal bir öneriyle, "*hafifraylı sistemlerle, çeperlerinde tramvay gibi donatılarla desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum. Kesinlikle araç trafiğine kapatılmalı o bölge*" diyerek, bölgedeki "*engelli ve çocuklu vatandaşlarımız için olabilir, yaşlı vatandaşlarımız için olabilir*" gibi unsurların da düşünülmesi gerektiğini

belirtir. Bu, korumanın sadece mevcut dokuyu onarmak değil, aynı zamanda geçmişteki hataları düzelterek daha nitelikli bir kamusal alan yaratma potansiyeli taşıdığına dair güçlü bir planlamacı vizyonudur.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir mimarın gözünden bir kentin anatomisini ve ruhunu bir arada okuma imkanı sunmaktadır. Onun hafızası, sadece kişisel anıların ("çocukluğumun geçtiği ev") ve duygusal bağların değil, aynı zamanda "sokak dokusu", "altyapı" ve "hafif raylı sistemler" gibi profesyonel ilkelerin de kaydını tutmaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece duygusal ve sosyal bir onarım değil, aynı zamanda teknik, estetik ve eleştirel bir vizyon gerektirdiğini; kentin ruhunu yeniden yaratmanın, onun özgün yapısal ve dokusal bütünlüğünü korurken, geçmişin hatalarından ders alarak daha nitelikli bir gelecek kurgulamaktan geçtiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-16: mekan işletmecisi gözüyle "organik doku" ve "kompakt düzen" arayışı

Analize konu olan katılımcı, 39 yaşında, lise mezunu bir mekan işletmecisidir. "*Doğduğumdan beri buradayım*" ifadesiyle kentle olan köklü bağını ve hafızasının derinliğini ortaya koyan katılımcı, deprem öncesinde Harbiye Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Araştırma alanını haftanın "7 günü" ve günde "6 saat ve üzeri" gibi çok yüksek bir sıklıkla, hem çalışmak hem de yeme-içme amacıyla kullandığını belirtmesi, onun için bu mekanın sadece bir ziyaret alanı değil, yaşamının ve geçiminin ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi, gündelik ritminin aktığı, anılarının biriktiği ve ekonomik hayatının şekillendiği bir "yaşam ve iş alanı" olarak, içeriden bir gözle deneyimlediğini ortaya koymaktadır.

1. Mekanın ruhu: "organik doku" ve kişisel hafıza mekanları:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, sadece işlevsel bir kullanımdan öte, mekanın sunduğu bütüncül atmosfere dayanmaktadır. Bölgede yürürken dikkatinin en çok "*kesinlikle organik doku*" üzerine odaklanması, onun için mekanın sadece tescilli yapılardan ibaret olmadığını, bu yapıların bir araya gelerek oluşturduğu kendiliğinden ve doğal bütünlüğün esas olduğunu göstermektedir. Alanı tanımlaması istendiğinde aklına gelen ilk üç şeyin "Herod Kafe, avlular ve kemerler" olması, bu deneyimin hem kişisel hem de mimari unsurlarla nasıl iç içe geçtiğini yansıtır. Kendi işlettiği mekan olan "Herod Kafe", onun bilişsel haritasındaki en

güçlü nirengi noktasını oluştururken, "avlular" ve "kemerler" gibi genel mimari elemanlar da bu kişisel hafızayı destekleyen kolektif imgeler olarak öne çıkmaktadır.

2. "Antakya'nın kalbi": sosyal merkez ve travmatik anılar:

Katılımcının anlatısı, aidiyet duygusunun kentin sosyal merkezliyetine nasıl demirlendiğini göstermektedir. *"Antakya'nın kalbi orada atıyordu"* ifadesi, alanın sadece coğrafi bir merkez değil, aynı zamanda kentin sosyal yaşamının ve enerjisinin de kaynağı olarak algılandığını gösterir. Bu kalp, depremle birlikte sadece durmamış, aynı zamanda travmatik anıların da mekanı haline gelmiştir. Dikkati çeken yapılar arasında Ortodoks Kilisesi'ni sayarken, hemen ardından deprem anına dair acı bir detayı hatırlaması, bu travmanın ne kadar canlı olduğunu ortaya koyar: *"Deprem zamanında zaten bir arkadaşımızın o kilisenin çanı yatağına düştü direk, hemen arkadaki eve. Orada tatlı satan bir kadın vardı, kabak tatlısı satardı. Onun oğlu. Fuat"*. Bu ifade, bir nirengi noktasının artık sadece mimari bir yapı olmadığını; aynı zamanda bir kayıp, bir isim ve kişisel bir trajedi ile yüklü, katmanlı bir hafıza mekanına dönüştüğünü göstermektedir.

3. Yıkım sonrası gerçeklik: "kompakt düzen yok" ve onarım önceliği:

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, bir işletmeci gözüyle yıkımın yarattığı ekonomik ve sosyal dağınıklığı vurgulamaktadır. Deprem öncesinde kentin kalbi olan bölgenin bu özelliğini yitirdiğini *"şu an mesela mekanlar dağılmış durumda, bir kompakt düzen yok şu anda"* sözleriyle ifade eder. Bu "kompakt düzen" arayışı, sadece mekansal bir bütünlüğü değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik hayatın yeniden bir merkez etrafında toplanması arzusunu da yansıtır. Bu nedenle, tadilat önceliği sorulduğunda, barınma ihtiyacından önce ticari hayatın canlandırılması gerektiğini savunur: *"Bence zaten ilk etapta çarşının yapılması, işletmelerinin yapılması lazım. Ev her zaman olur zaten. Biz çadırlarda da kaldık, konteynerde de kaldık... Önce işletmeler yapılırsa zarar azalır bence"*. Bu, travmayla başa çıkmanın ve toplumsal iyileşmenin, aynı zamanda ekonomik sürdürülebilirlik ve gündelik hayatın normalleşmesiyle de ne kadar yakından ilişkili olduğuna dair pragmatik bir bakış açısıdır.

4. Eleştirel bakış ve gelecek vizyonu:

Bu derin kayıp ve duygusal bağa rağmen, katılımcının gelecek vizyonu dengeli ve ileriye dönük bir yaklaşım sunmaktadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü en önemli konunun "güvenlik" olduğunu, dar sokaklarda bir olay yaşandığında polisin müdahalede zorlandığını belirtmesi, mekanın pratik sorunlarının da farkında olduğunu gösterir. Yeniden inşa sürecine dair tercihi ise net bir şekilde geçmişin değerini onurlandırmaktan yanadır: *"Eskisi gibi olsun bence daha iyi"*. Ancak bu koruma arzusunun yanı sıra, alanın potansiyeline dair yaratıcı bir fikri de vardır: *"Aklımda şöyle bir şey var, kamulaştırma ile tarihi eser çıkararak açık hava müzesi yapabilirler mi diye düşünüyorum"*. Bu öneri, sadece mevcut dokuyu onarmak değil, aynı zamanda alanın altındaki arkeolojik katmanları da gün yüzüne çıkararak, bölgeye yeni bir kültürel ve turistik kimlik kazandırma vizyonunu yansıtır. Ancak bu vizyonun, Müze Otel gibi projelere dönüşmesine karşı da bir uyarı içerir: *"Müze Otel yapıldı bildiğiniz gibi, öyle bir şey yapılırsa bence hiç hoş olmayacak"*.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir mekan işletmecisinin gözünden bir kentin kalbinin nasıl attığını ve bu kalbin durmasının ne anlama geldiğini göstermektedir. Onun hafızası, sadece kişisel anıların ve mimari detayların değil, aynı zamanda sosyal canlılığın, ekonomik ritmin ve o "kompakt düzenin" de kaydını tutmaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece duygusal ve sosyal bir onarım değil, aynı zamanda ekonomik canlılığı ve toplumsal merkezietiyi yeniden tesis etme hedefi taşıması gerektiğini; kentin ruhunu yeniden yaratmanın, onun özgün dokusunu korurken, hafızanın altındaki daha derin katmanları da gün yüzüne çıkarma potansiyelini barındırdığını güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-17: genç bir kentlinin gözünden mekanın "hissiyatı" ve yitirilen sosyal coğrafya

Analize konu olan katılımcı, 24 yaşında, Muhasebe ve Finansman Yönetimi bölümünden yeni mezun olmuş genç bir bireydir. Katılımcı, Antakya'da 18 yıldan uzun süredir yaşadığını ve deprem öncesinde Sümerler Mahallesi'nde ikamet ettiğini belirtmektedir. Katılımcının bu araştırma için kilit önemi, tarihi kent merkeziyle kurduğu yoğun ve biçimlendirici ilişkiden gelmektedir.

"Liseyi orada okuduğum için öğrenim ve yeme-içme için kullanıyordum" ifadesi, onun için bu mekanın sadece bir ziyaret alanı değil, aynı zamanda ergenlikten yetişkinliğe geçiş

sürecindeki anılarının, arkadaşlıklarının ve kimliğinin şekillendiği bir "yaşam sahnesi" olduğunu göstermektedir. Alanı haftada 4-5 gün gibi yüksek bir sıklıkta kullanması, bu sahnenin gündelik hayatının ayrılmaz bir parçası olduğunu kanıtlamaktadır.

1. Mekanın ruhu: "hissiyat" ve sosyal coğrafyanın inşası:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, sadece fiziksel özelliklerin ötesinde, mekanın sunduğu bütüncül atmosfere ve ruha dayanmaktadır. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen üç şey, bu durumu net bir şekilde özetler: *"Tarih. Kafeleri ve oranın hissiyatı, size hissettirdikleri"*. Burada "kafelerin" spesifik olarak belirtilmesi ve soyut bir kavram olan "hissiyatın" vurgulanması, onun için mekanın değerinin, sosyal etkileşime olanak tanıyan mekanlar ve bu mekanların yarattığı atmosferden kaynaklandığını göstermektedir. Bu, "Genius Loci"nin (Yerin Ruhu), genç bir kentli için sosyalleşme pratikleriyle nasıl ete kemiğe büründüğünün canlı bir örneğidir. Onun bilişsel haritası, anıtsal yapılardan çok, sosyal hayatının geçtiği bu kafeler etrafında şekillenmiştir.

2. Sosyal hafıza ve kişisel nirengi noktaları:

Katılımcının uzamsal hafızası, büyük ölçüde sosyal deneyimlerle demirlenmiştir. En çok kullandığı sokakların "La Mistik Kafe ve Retro Bar'nin olması sebebiyle Kabaltı Sokak ve Gazipaşa Caddesi" olduğunu belirtmesi, onun için nirengi noktalarının, arkadaşlarıyla zaman geçirdiği, anılar biriktirdiği bu sosyal mekanlar olduğunu kanıtlar. Bu durum, Kevin Lynch'in nirengi noktası kavramının, resmi ve anıtsal yapılar kadar, bireyin yaşamında anlam taşıyan gayriresmi mekanları da kapsayabildiğini doğrulamaktadır. Deprem sonrası tadilat önceliği sorulduğunda dahi ilk aklına gelenin *"Aslında hepsi ama yine Retro Bar derdim en çok oraya gittiğim için"* olması, kaybın ne kadar kişisel ve sosyal bir kayıp olarak deneyimlendiğini gösterir. Yıkılan sadece bir bina değil, bir buluşma noktası, bir anı mekanı ve bir sosyal ritüelin sahnesidir.

3. Yaya deneyimi ve güvenli sığınak:

Katılımcının anlatısı, tarihi kent merkezinin yaya odaklı yapısının, genç bir kullanıcı için ne anlama geldiğini de ortaya koymaktadır. Bölgede yürümeyi cazip kılan özellikleri *"Yaya ağırlıklı olması, güvenilir olması ve tarihi dokusu"* olarak sıralaması, alanın sadece estetik

bir keyif sunmakla kalmayıp, aynı zamanda gençlerin sosyalleşmesi için güvenli bir ortam sağladığını da göstermektedir. Özellikle "güvenilir olması" vurgusu, bu organik dokunun, Jane Jacobs'ın (1961) "sokaktaki gözler" teorisine benzer şekilde, doğal bir sosyal kontrol ve güvenlik hissi yarattığını düşündürmektedir. Bu güvenli sığınak, gençlerin kenti özgürce deneyimlemesine olanak tanımıştır.

4. Eleştirel bakış ve net bir gelecek vizyonu:

Bu derin kayıp ve duygusal bağa rağmen, katılımcının gelecek vizyonu son derece net ve kararlı bir yaklaşım sunmaktadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü konunun, taşıt trafiği olduğunu belirtmesi ve *"Aslında tamamen taşıt trafiğine kapansa daha güzel olurdu. Mesela motorlar da geçmesin oradan. Sadece yaya odaklı olsa"* demesi, mekanın yaya karakterinin daha da güçlendirilmesine yönelik bir arzusunu göstermektedir. Bu eleştirel bakış, onun yeniden inşa sürecine dair fonksiyonel vizyonunu da şekillendirir. Katılımcı, bölgenin gelecekteki kullanımına dair kesin bir ayrım önermektedir: *"Konut vardı önceden ama şu an konut hiç olmasın. Sadece yeme-içme, eğlence ve ticaret olsun isterim"*. Bu, alanın tarihi dokusunun korunarak, tamamen gençlerin ve kentlilerin sosyal yaşamına adanmış, canlı bir merkeze dönüştürülmesi yönündeki güçlü bir vizyonu yansıtmaktadır.

5. Yıkım sonrası anlamlandırma: "tarih, yaşanmışlık ve özlem"

Katılımcının deprem sonrası duyguları, alanın onun için ne anlama geldiğini en dokunaklı şekilde özetler. Alanı tanımlaması istendiğinde kullandığı üç kelime, bu dönüşümü çarpıcı bir şekilde ifade eder: *"Tarih, yaşanmışlık ve özlem"*. "Tarih" ve "yaşanmışlık" kelimeleri deprem öncesi dönemin birikimini ifade ederken, son kelime olan "özlem", şimdiki zamanın duygusunu, yani geri döndürülemez kaybın yarattığı derin hasreti yansıtmaktadır. Görsel hafıza anketindeki fotoğraflara baktığında aklına ilk gelenin de "Özlem" olması, bu duygunun ne kadar merkezi ve baskın olduğunu teyit eder.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir kentin tarihi dokusunun, genç bir bireyin sosyal kimliğinin ve gündelik hayat ritüellerinin nasıl inşa edildiği bir "sosyal coğrafya" olarak nasıl işlediğini göstermektedir. Onun hafızası, sadece taş binaları ve tarihi dokuyu değil, o dokunun içinde filizlenen arkadaşlıkları, buluşmaları, sohbetleri ve bir bütün olarak gençlik yıllarının "hissiyatını" da aramaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinde, mimari restorasyon

kadar, mekanın sosyal işlevlerini ve özellikle gençler için bir "güvenli sığınak" ve "cazibe merkezi" olma potansiyelini yeniden canlandıracak stratejilerin de hayati önem taşıdığını güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-18: bir esnafın gözünden mekanın ruhu: dostluk, güzellik ve kardeşlik

Analize konu olan katılımcı, 53 yaşında, ortaokul mezunu bir esnaftır. 45 yıldır Antakya'da yaşayan ve deprem öncesinde Küçükdalyan Mahallesi'nde ikamet eden katılımcı, araştırma alanıyla son derece yoğun bir ilişki kurmuştur. *"Ben her gün hemen hemen Eski Antakya Evleri'ne mutlaka giderdim"* diyerek alanı haftanın 7 günü, günde 5-6 saat gibi yüksek bir sıklıkla kullandığını belirtmesi, onun için bu mekanın sadece bir ziyaret alanı değil, yaşamının ve gündelik ritminin ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi, gündelik ritminin aktığı, anılarının biriktiği ve sosyal hayatının şekillendiği bir "yaşam ve iş alanı" olarak, içeriden bir gözle deneyimlediğini ortaya koymaktadır.

1. Mekanın ruhu: insan, sohbet ve kardeşlik coğrafyası:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, mimarinin ve tarihin ötesinde, doğrudan insanın ve sosyal dokunun sıcaklığına dayanmaktadır. Bölgeyi tanımlaması istendiğinde aklına gelen üç kelime, bu insani boyutu en saf haliyle özetler: *"Dostluk, güzellik ve kardeşlik"*. Onun için mekanın güzelliği, taş binalardan ayrı düşünülemez bir şekilde, o mekanın insanlarıyla bir bütündür: *"Tarihi yerler ve insanları çok güzel. Dokusu çok güzel"*. Bu, "Genius Loci"nin (Yerin Ruhu), sadece fiziksel atmosferden değil, aynı zamanda o atmosferi yaratan sosyal ilişkiler açısından doğduğuna dair güçlü bir tanıklıktır. Nitekim aklına ilk gelen sokağın Kutlu Sokak olmasının nedeni mimari bir özellik değil, *"İnsanları ve hoş sohbetlerinden dolayı"* olmasıdır. Bu, bilişsel haritanın en güçlü nirengi noktalarının, anıtsal yapılar kadar, hatta onlardan daha fazla, nitelikli insan etkileşiminin yaşandığı yerler olabildiğini göstermektedir.

2. Yaya deneyimi: "labirentte dolaşır gibiydik":

Katılımcının anlatısı, tarihi kent merkezinin organik ve birbirine bağlı yapısının, kullanıcıya sunduğu keşif ve bütünlük deneyimini vurgulamaktadır. Belirli bir güzergahı anlatırken

dahi, o güzergahın ötesindeki genel dolaşım mantığını şu sözlerle ifade eder: "*Zaten hepsi birbirine çıktığı için labirente dolaşır gibiydi. Hepsi birbirine çıkıyordu*". Bu "labirent" metaforu, olumsuz bir kaybolmuşluk hissinden çok, her yolun bir diğerine açıldığı, sürprizli, alternatifli ve bütüncül bir mekansal deneyimi ifade eder. Bu yapı, yayayı pasif bir rota takipçisi olmaktan çıkarıp, her köşede yeni bir olasılıkla karşılaşan aktif bir kaşife dönüştürmektedir. Bu deneyim, mekanın "her yere yakın olması" gibi pratik avantajlarla birleşerek, alanın çekiciliğini artırmaktadır.

3. Sosyal ve ticari bir kalp olarak kent merkezi:

Bir esnaf olarak katılımcının hafızası, sosyal ve ticari hayatın ne kadar iç içe geçtiğini göstermektedir. Onun için önemli yapılar, Ortodoks Kilisesi gibi anıtsal binaların yanı sıra, Gazipaşa Caddesindeki Livan, Mualla, Meleğin Yeri, Müzeyyen gibi mekanlardır. Bu, onun bilişsel haritasında dini ve tarihi nirengi noktaları ile sosyal ve ticari nirengi noktalarının eşit derecede önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Mekan, sadece gezilip görülen bir yer değil, aynı zamanda oturulan, yenilip içilen, sohbet edilen, yani "yaşanan" bir yerdir. Görsel hafıza anketindeki fotoğraflara baktığında aklına gelenlerin "*Kilise-Müzik- Arkadaşlık ve Dostluk*" olması, bu sosyal yaşamın kaybının ne kadar merkezi bir acı olduğunu özetler niteliktedir.

4. Yıkım sonrası anlamlandırma ve bütüncül onarım arzusu:

Katılımcının deprem sonrası değerlendirmeleri, yıkımın yarattığı derin kimlik kaybını ve bu kaybın onarılmasına yönelik bütüncül arzusunu yansıtmaktadır. Bölgenin zarar görmesinin Antakya kentinin kimliğini kaybetmesine neden olduğu önermesine en yüksek puanı (5/5) vermesi, kaybın mutlak olduğunu düşündüğünü gösterir. Bu derin kayıp hissine rağmen, gelecek vizyonu nettir ve geçmişin değerini onurlandırmaya odaklıdır. Yeniden inşa sürecine dair tercihi, herhangi bir değişime yer bırakmayacak kadar kesindir: "*Dokusuna dokunmadan hepsinin tadilat edilmesini isterim*" ve "*Deprem öncesi dokunun korunması ve restorasyonunu isterim*". Katılımcı, sadece belirli binaların değil, o "doku" olarak tanımladığı bütüncül atmosferin geri gelmesini arzu etmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, gelecekteki fonksiyonlara dair beklentilerinde de görülür; alanı sadece turizm veya ticaret merkezi olarak değil, "*Eğitim, yeme-içme, konut, ticaret, hepsi olsun isterim*" diyerek, deprem öncesindeki karmaşık ve zengin yaşamın tamamını geri istemektedir.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir kentin ruhunun sadece taş ve harçtan değil; en temelde insan ilişkilerinden, sohbetten, dostluktan ve farklılıkların bir arada yarattığı "kardeşlik" hissinden nasıl doğduğunu göstermektedir. Onun hafızası, yıkılan kentin sadece mimarisini değil, aynı zamanda o mimarının içinde filizlenen ve ona asıl anlamını veren sosyal ve duygusal atmosferi de aramaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece bir yapısal onarım olmadığını; aynı zamanda o mekanın sakinlerinin derin sosyal ve insani değerlerini dinleyen, hafızayı onurlandıran ve kentin ruhunu oluşturan o çok katmanlı sosyal dokuyu yeniden yeşertecek bütüncül bir onarım olması gerektiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-19: genç bir öğrencinin gözünden mekanın ruhu ve "ev hissi"

Analize konu olan katılımcı, 23 yaşında, üniversite öğrencisidir. *"Doğduğundan beri"* Antakya'da yaşadığını belirten katılımcı, kentle olan köklü bağını ve hafızasının derinliğini ortaya koymaktadır. Deprem öncesinde Küçükdalyan Mahallesi'nde ikamet eden katılımcı, araştırma alanını haftada 4-5 gün gibi yüksek bir sıklıkla, özellikle okul sonrası "öğlen, akşam üstü" saatlerinde kullandığını belirtmiştir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi sadece bir ziyaretçi olarak değil, aynı zamanda öğrencilik yıllarının, sosyal yaşamının ve kişisel keşiflerinin geçtiği bir "yaşam ve sosyalleşme alanı" olarak deneyimlediğini göstermektedir.

1. Mekanın ruhu: kültür, ambiyans ve sosyal mekanlar:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, sadece fiziksel özelliklerin ötesinde, mekanın sunduğu bütüncül atmosfere ve ruha dayanmaktadır. Bölgede yürürken dikkatinin en çok *"hem hepsi hem de oradaki kültür"* üzerine odaklanması, onun için mekanın sadece binalar toplamı olmadığını, bu binaların içinde ve arasında yaşayan kültürel dokunun esas olduğunu göstermektedir. Bu kültürel ve sosyal atmosfer, katılımcının şu sözlerinde somutlaşır: *"İnsanlara hissettirdiği ambiyansı güzeldi"*. Bu "ambiyans", genç bir kentli için sosyalleşme pratikleriyle ete kemiğe bürünür. Nitekim bölge denildiğinde aklına gelen ilk üç şey, doğrudan sosyalleşme mekanlarıdır: *"La Mistik Kafe. Özellikle onun için gidiyorduk. Katolik Kilisesi kesinlikle. Kutlu Sokak'ta Hristiyan malzemeleri satan bir satış ünitesi vardı"*. Bu, bilişsel haritasının anıtsal yapılarla birlikte, sosyal hayatının geçtiği, kendine özgü karakteri olan kafeler ve dükkanlar etrafında şekillendiğini göstermektedir.

2. Aidiyetin en somut hali: "ev hissi" ve derin üzüntü:

Katılımcının anlatısı, aidiyet duygusunun en derin ve en kişisel tanımını sunmaktadır. Alanı tanımlaması istendiğinde kullandığı üç kelime, bu aidiyetin katmanlarını özetler: *"Hatay derim. Medeniyet diyebilirim. Ev hissi diyebilirim"*. "Ev hissi" ifadesi, bir kamusal mekanın nasıl kişisel bir "yuva" algısına dönüşebileceğinin ve bilişsel haritanın en mahrem aidiyet katmanını oluşturabileceğinin en güçlü kanıtıdır. Bu bağın ne kadar derin olduğu, katılımcının deprem sonrası yaşadığı travmayı anlatırken ortaya çıkar: *"Çünkü ben o bölgenin halini görünce baya üzülmüştüm, bizim evimiz zarar gördüğünde değil de, o bölge o hale geldiğinde daha çok üzülmüştüm"*. Bu çarpıcı itiraf, kentsel kimliğin ve kolektif aidiyetin, bazen kişisel mülkiyetin ve bireysel kaybın bile ötesine geçen, çok daha derin ve köklü bir duygu olduğunu göstermektedir. Yıkılan sadece bir kent parçası değil, bir "ev"dir.

3. Yaya deneyimi ve başlangıç noktası olarak mekan:

Katılımcının anlatısı, tarihi kent merkezinin yaya odaklı yapısının, genç bir kullanıcı için ne anlama geldiğini de ortaya koymaktadır. Bölgede yürümeyi cazip kılan özellikleri *"Yaya ağırlıklı olması, tarihi dokusu. Sokak düzeni de alternatifli aynen geçip çıkıyorduk her yere"* olarak sıralaması, alanın sadece estetik bir keyif sunmakla kalmayıp, aynı zamanda gençlerin kenti özgürce ve pratik bir şekilde deneyimlemesine olanak tanıdığını da göstermektedir. Onun için bu deneyimin net bir başlangıç noktası vardır: *"Şu Cindi Hamam'ın oradan geçilen yer. Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi. Girişte zaten biz oradan dönüp böyle hepsini gezeriz diye ilk oradan giriyorduk. Benim için başlangıç noktasıydı"*. Bu ifade, bilişsel haritanın sadece nirengi noktalarından değil, aynı zamanda kişisel ritüellerle belirlenmiş "başlangıç" ve "bitiş" noktalarından, yani bir anlatı yapısından oluştuğunu düşündürmektedir.

4. Eleştirel bakış ve koruma arzusu:

Bu derin kayıp ve duygusal bağa rağmen, katılımcının gelecek vizyonu dengeli ve gerçekçi bir yaklaşım sunmaktadır. Deprem öncesinde bölgede eksik olarak gördüğü konunun, tarihi yapıların atıl durumda bırakılması ve kirletilmesi olduğunu belirtmesi (*"Tarihi yapıların atıl durumda olması ve çöple kirletilmesi hoşuma gitmiyordu. Duvarlara absürt yazılar yazılıyordu"*), onun koruma konusundaki hassasiyetini göstermektedir. Yeniden inşa

sürecine dair tercihi de bu hassasiyetle şekillenir. Katılımcı, kesin bir dille yeni yapılaşmaya karşı çıkarak, mekanın asıl değerinin tarihinden geldiğini vurgular: *"Zaten oranın özelliği tarihi bir yapıda olmasıydı. Orada betonarme çok uygun olmaz, oraya gelen insanlar genelde tarihinden bahsediyorlar. Bu yüzden bence tarihi dokunun restorasyonu daha uygun"*. Bu yaklaşım, sadece bir koruma arzusunu değil, aynı zamanda mekanın kimliğini ve çekiciliğini yaratan temel unsurların ne olduğuna dair bilinçli bir analizi de yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir kentin tarihi dokusunun, genç bir bireyin sosyal kimliğinin, anılarının ve en temelde "ev hissi" olarak tanımladığı derin aidiyet duygusunun nasıl inşa edildiği bir "yuva" olarak nasıl işlediğini göstermektedir. Onun anlatısı, bir kentin kaybının, kişisel bir mülkün kaybından daha derin bir üzüntüye yol açabileceğini; çünkü yıkılanın sadece binalar değil, aynı zamanda bir medeniyet, bir kültür ve bir "ev" olduğunu en dokunaklı şekilde ortaya koymaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece bir yapısal onarım olmadığını; aynı zamanda insanların "ev" olarak hissettiği o kolektif ruhu ve aidiyet duygusunu yeniden tesis edecek derin bir psikolojik ve sosyal onarım olması gerektiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka-20: mühendis gözüyle mekanın dokusu ve bedensel hafıza

Analize konu olan katılımcı, 29 yaşında, lisans mezunu bir mühendistir. Antakya'da 18 yıldan uzun süredir yaşadığını ve deprem öncesinde Küçükdalyan Mahallesi'nde ikamet ettiğini belirtmektedir. Katılımcının bu araştırma için kilit önemi, tarihi kent merkeziyle kurduğu yoğun ve gündelik ilişkiden gelmektedir. Alanı haftanın "7 günü" ve günde "6 saat ve üzeri" gibi çok yüksek bir sıklıkta kullandığını belirtmesi, onun için bu mekanın sadece bir ziyaret alanı değil, yaşamının ayrılmaz ve merkezi bir parçası olduğunu göstermektedir. Bu profil, katılımcının tarihi merkezi, gündelik ritminin aktığı, anılarının biriktiği ve kimliğinin şekillendiği bir "yaşam alanı" olarak deneyimlediğini ortaya koymaktadır.

1. Mekanın ruhu: "arnavut kaldırımlarına beni gömün" ve dokunsal hafıza:

Katılımcının mekanla kurduğu ilişki, sadece görsel bir takdirin ötesinde, derin bir bedensel ve dokunsal bağa dayanmaktadır. Bölgede yürürken dikkatinin en çok *"Sokak dokusu. Sokak. Tarihi yapılar ve o organik doku çok başka"* ifadesiyle odaklanması, onun için

mekanın ruhunun, tüm bu unsurların yarattığı bütüncül atmosferde yattığını göstermektedir. Bu bağ o kadar güçlüdür ki, katılımcı depremden hemen önce bu hissini bir arzuya dönüştürmüştür: *"Depremden önce arkadaşlarıma bu arnavut kaldırımlarına beni gömün diyordum. İki gün sonra zaten deprem oldu"*. Bu çarpıcı ve kehanet gibi duran ifade, uzamsal hafızanın sadece zihinsel değil, aynı zamanda bedensel (somatik) olduğunu ve mekanla kurulan bağın en temel varoluşsal arzulardan biri haline gelebildiğini en dokunaklı şekilde ortaya koymaktadır. Onun için sokak dokusu, sadece yürünülen bir yüzey değil, aynı zamanda bütünleşmek istenen, aidiyetin en somut simgesidir.

2. Sosyal hafıza ve bilişsel haritalamanın nirengi noktaları:

Katılımcının zihnindeki harita, sosyal ritüeller ve kişisel keşiflerle şekillenmiştir. Bölge denildiğinde aklına gelen ilk şeylerden birinin *"Buluşma noktamız eski Maydanöz Döner"* olması, bir mekanın nasıl kişisel bir nirengi noktasına dönüşebileceğini göstermektedir. Bu nokta, sadece bir ticari işletme değil, sosyal hayatın organize edildiği bir merkezdir. Katılımcının hafızası, aynı zamanda mekanın küçük, esprili ve insani detaylarına da odaklıdır: *"Genelde o ara sokaklardaki evlerin kapı tokmakları çok ilginçti. Çok ilginç farklı hatta bazen komik kapı tokmakları vardı"*. Bu, bilişsel haritanın sadece anıtsal yapılarla değil, aynı zamanda gülümseten, şaşırtan ve insan elinin izini taşıyan küçük detaylarla da zenginleştiğini göstermektedir. En çok kullandığı sokağın, favori mekanı olan "No.11 Kafe" nedeniyle Kutlu Sokak olması da, bilişsel haritasının en güçlü şekilde sosyal anılarla ve paylaşılan deneyimlerle demirlendiğini göstermektedir.

3. "Ayaklarım harita gibiydi": sezgisel yön bulma ve keşif ruhu:

Katılımcının anlatısı, tarihi kent merkezinin organik yapısının, kullanıcıda nasıl sezgisel bir yön bulma becerisi geliştirdiğini vurgulamaktadır. Sokak isimlerini saymakta zorlansa da, bu durum bir eksiklik değil, aksine mekanla kurduğu bedensel uyumun bir sonucudur: *"Ayağımız götürdüğü için otomatik, ayaklarım harita gibiydi ve kaybolmuyordum"*. Bu ifade, tezin ana argümanlarından olan bedensel (somatik) hafızayı en net şekilde ortaya koyar. Yön bulma, zihinsel bir çabadan çok, bedenın yıllar içinde öğrendiği bir reflekse dönüşmüştür. Katılımcı için yürüme eylemi, bu sezgisel haritayı takip ederek, mekanın sunduğu sürprizlere açık bir keşif pratiğidir. Kemerli geçitlerin bazen bir sokağa, bazen de bir çıkmaza açılması "çok ilginçti" diyerek bu keşif ruhunun keyfini vurgular.

4. Eleştirel bakış ve dengeli bir gelecek vizyonu:

Bu derin sevgi ve duygusal bağa rağmen, katılımcının gelecek vizyonu dengeli ve pragmatik bir yaklaşım sunmaktadır. Deprem öncesinde bölgede hiçbir eksiklik görmediğini *"Yoktu, her şey çok güzeldi"* diyerek ifade etmesi, mekanı bir bütün olarak ne kadar benimsediğini gösterir. Ancak deprem sonrası yeniden inşa süreci için net bir vizyonu vardır. Katılımcı, sadece geçmişte tekrar eden bir restorasyon veya tamamen yeni bir yapılaşma yerine, ikisinin bir arada olduğu bir çözüm önermektedir: *"Her ikisi de dengeli olsa daha güzel olur. Çünkü artık insanların daha bilinçli olması gerekiyor. Ne kadar tarihi dokuyu korumak istesiniz de bir sallantıda eğer yine can kaybedilecekse ne yapayım ben o tarihi"*. Bu ifade, estetik ve tarihi koruma arzusunun, güvenlik kaygısıyla nasıl müzakere edildiğini ve travmanın, mekana bakışı nasıl daha pragmatik bir hale getirdiğini göstermektedir. Onun için ideal çözüm, Tarihi dokunun teknolojiyle, güvenlik sağlayacak yeni tekniklerin kullanılmasıyla restore edilmesidir.

5. Yıkım sonrası anlamlandırma: *"düşündükçe kalbim ağrıyor"*

Katılımcının deprem sonrası duyguları, alanın onun için ne anlama geldiğini en dokunaklı şekilde özetler. Alanı tanımlaması istendiğinde kullandığı kelimeler, bu dönüşümü çarpıcı bir şekilde ifade eder: *"Süveyda, süveyda şeydir, boş bir kağıdın ortasına damlatılan mürekkep lekesi vardır ya, Antakya'nın içinden çıkamama sebeplerimden biridir bu tanımlama. Hırçın ve sıcaklığı yani samimiyeti"*. "Süveyda" (kalpteki siyah nokta, sevginin merkezi) metaforu, Antakya'nın onun kimliğinin tam merkezinde, silinmez bir leke gibi durduğunu ifade eder. Bu derin bağ, kaybın acısını da aynı yoğunlukta hissetmesine neden olur: *"Düşündükçe kalbim ağrıyor"*. Bu, kaybın sadece zihinsel değil, aynı zamanda fiziksel ve bedensel bir acı olarak tezahür ettiğinin en somut kanıtıdır.

Sonuç olarak, bu katılımcının deneyimi, bir kentin tarihi dokusunun, bir mühendisin analitik gözüyle ve bir kent sakininin derin sevgisiyle nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir. Onun hafızası, sadece sosyal buluşma noktalarının ve komik kapı tokmaklarının değil, aynı zamanda arnavut kaldırımlarına gömülme arzusunun, "harita gibi" olmuş ayaklarının ve kalbindeki "süveyda"nın da kaydını tutmaktadır. Bu vaka, yeniden inşa sürecinin, sadece bir yapısal onarım olmadığını; aynı zamanda insanların bedenlerine ve ruhlarına işlemiş bu

derin bağı onurlandıran, güven veren ve o "kalp ağrısını" dindirecek kadar hassas bir psikolojik, sosyal ve teknik onarım olması gerektiğini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır.

Vaka analizlerinin sentezi: yıkıma direnen hafızanın ortak örüntüleri ve ayrıcalıklı oldukları yönler

Araştırma kapsamında yürütülen 20 yarı yapılandırılmış görüşmenin vaka analizleri temelinde incelenmesi, tezin ana argümanlarını destekleyen ve derinleştiren tutarlı örüntülerin yanı sıra, bireysel deneyimin zenginliğini ortaya koyan özgün perspektifler de sunmaktadır. Bu bütüncül analiz, deprem sonrası Antakya'daki mekansal deneyimin sadece bir yıkım anlatısı olmadığını; aynı zamanda hafızanın, aidiyetin ve insan ruhunun direncine dair güçlü bir tanıklık olduğunu ortaya koymaktadır.

Ortak yönler: kolektif hafızanın beş ana teması

Farklı yaş, meslek ve mahallelerden gelen 20 katılımcının anlatılarında, deprem öncesi mekan algısını ve deprem sonrası kaybı tanımlayan beş ana tema belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır:

1. Bedensel ve duyuşal hafızanın direnci (somatik bellek): Katılımcıların neredeyse tamamının mekanla kurduğu ilişki, sadece görsel bir hatırlamanın ötesinde, derin bir bedensel ve duyuşal deneyime dayanmaktadır. İnşaat teknisyeni olan katılımcının (Vaka-1) "*Hepsinin duvarına dokunmuşluğum vardır*" ifadesi ve mimar katılımcının (Vaka-9) "*Hep ben böyle elleyerek yürürdüm. Dokusunu hissetmek*" beyanı, hafızanın dokunsal boyutunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, iç mimar katılımcının (Vaka-14) "*Kışın yağmur yağdığı zamanki o değişik koku*" anısı ve mahalle sakini olan katılımcının (Vaka-12) bahçelerden gelen "*portakal çiçeği kokusu, bergamot kokusu*" vurgusu, hafızanın koku gibi güçlü duyuşal çapalarla nasıl kodlandığını göstermektedir. Mühendis katılımcının (Vaka-20) "*Ayaklarım harita gibiydi ve kaybolmuyordum*" sözü ise, yön bulmanın zihinsel bir çabadan çok, bedenin yıllar içinde öğrendiği bir refleks (somatik hafıza) haline geldiğinin en net kanıtıdır.

2. Mekanın kişisel ve sosyal anlam katmanları (aidiyet ve "yuva" algısı): Katılımcıların büyük çoğunluğu için tarihi merkez, sadece bir dizi sokak ve binadan ibaret değil, kişisel tarihlerinin, sosyal ritüellerinin ve en temelde aidiyet duygularının demirlendiği bir "yuva"dır. Kamu işçisi olan katılımcı (Vaka-3) için Pazar Sokak'ın anlamı "*Orada benim*

babamın iş yeri vardı" ifadesiyle kişisel tarihine bağlanırken, mimar katılımcı (Vaka-9) için Saray Caddesi *"Evimin bahçesine girmişim, ondan sonra evime giriyormuşum gibi oluyordu"* diyerek kamusal bir mekanın nasıl mahrem bir aidiyet alanına dönüştüğünü göstermektedir. Bu aidiyet, genç katılımcılar için sosyal ritüellerle inşa edilmiştir. Arkeolog katılımcının (Vaka-13) buluşma noktasının anıtsal bir yapı değil, *"Kutlu Sokak'ta, oradaki resmin önü"* olması, bilişsel haritanın ne kadar kişisel ve sosyal içerikli olabileceğinin kanıtıdır. Bu derin bağ, genç bir öğrencinin (Vaka-19) anlatısında en dokunaklı halini alır: Kendi evinin hasarından çok tarihi merkezin yıkımına üzüldüğünü belirterek, bu alanı *"Ev hissi"* olarak tanımlar.

3. Mesleki perspektifler: eleştirel bakış ve teknik kavrayışın birlikteliği: Anketlere katılan mimar, iç mimar, şehir plancısı, arkeolog, inşaat ve harita mühendisleri, mekanı hem kişisel anılarıyla hem de profesyonel bir gözle okuyarak analizlere özgün bir katman eklemişlerdir. Mimar katılımcı (Vaka-6) mekanın bütünlüğünü *"Ahenk"* kelimesiyle tanımlarken, bir diğer mimar (Vaka-9) sokaklardaki su tahliye sistemini *"çok güzel bir mühendislik harikası"* olarak nitelendirir. Harita mühendisi (Vaka-10) ise organik dokuyu *"Bir puzzle gibi düşünün. Birbirini tamamlayan yapılar"* metaforuyla açıklar. Bu profesyonel takdir, aynı zamanda eleştirel bir bakışı da beraberinde getirir. Şehir plancısı (Vaka-8) tarihi dokuyu bozan *"çarçık kentleşmenin yarattığı binaları"* eleştirirken, mimarlar ve diğer meslek grupları deprem öncesi döneme ait "altyapı", "aydınlatma" ve "bakımsızlık" gibi sorunları net bir şekilde dile getirirler.

4. Yıkım sonrası travmatik deneyim: "hayalet coğrafya" ve "gerçeklikten kopuş": Tüm katılımcıların ortaklaştığı en güçlü duygu, deprem sonrası yaşanan derin kayıp, boşluk ve travmadır. Bu durum, tezin "Hayalet Coğrafya" kavramını doğrudan desteklemektedir. Harita mühendisi katılımcının (Vaka-10) görsel anketteki fotoğraflara bakarak söylediği *"Sanki çok eski bir dönemden bahsediyormuşuz gibi. Bu gerçeklikten koptuk"* ifadesi, yaşanan psikolojik kopuşun en net tanımıdır. Benzer şekilde, ziraat mühendisi katılımcı (Vaka-11), kentin kalbinin yokluğunu tarif ederken hissettiği anlık bedensel tepkiyi *"Boş. Bomboş. Ürperiyorum konuşurken"* sözleriyle dile getirir. Bu ifadeler, kaybın sadece zihinsel değil, aynı zamanda bedensel bir acı olarak tezahür ettiğini göstermektedir.

5. Ortak gelecek vizyonu: koruma arzusu ve pragmatik beklentilerin sentezi: Derin kayıp hissine rağmen, katılımcıların tamamına yakını geleceğe yönelik net bir vizyon paylaşmaktadır: Tarihi dokunun korunarak yeniden ayağa kaldırılması. *"Yeni yapılaşmanın"*

olmasını asla istemem" (Vaka-5), *"Korunması için eski şeklinde olsun"* (Vaka-6) ve *"Tarihin korunması diyorum"* (Vaka-3) gibi ifadeler, bu ortak arzuyu yansıtmaktadır. Ancak bu koruma arzusu, körü körüne bir nostalji değildir. Mühendis katılımcının (Vaka-20) *"Ne kadar tarihi dokuyu korumak istesenez de bir sallantıda eğer yine can kaybedeceksek ne yapayım ben o tarihi"* sözleri, güvenlik kaygısının ne kadar merkezi olduğunu gösterir. Ziraat mühendisinin (Vaka-11) önerdiği *"tarihi doku bozulmadan ama daha sağlam yapılaşma"* fikri ve iç mimarın (Vaka-14) önerdiği *"Saray Caddesi'ne tramvay ulaşımı"* gibi yenilikçi fikirler, korumanın modern teknoloji ve ihtiyaçlarla entegre edilmesi gerektiğine dair pragmatik bir beklentiye ortaya koymaktadır.

Ayrıcalıklı oldukları yönler: genel örüntüden ayrılan bulgular

Bu genel örüntülerin yanı sıra, bazı katılımcıların anlatıları, tezin tartışmasını daha da zenginleştiren özgün ve ayrıcalıklı bakış açıları sunmaktadır:

- *Kimliğin direncine dair umut:* Katılımcıların büyük çoğunluğu kentin kimliğinin tamamen kaybolduğunu (5/5 puan) düşünürken, inşaat mühendisi katılımcının (Vaka-7) bu soruya kararsız kalarak (3/5) cevap vermesi önemli bir ayrışma noktasıdır. Onun *"Hatay'ı Hatay yapan o şey. Kültür bu"* sözleri, kimliğin sadece binalardan ibaret olmadığı, kültürel pratiklerde ve hafızada yaşamaya devam ettiğine dair daha dirençli bir bakış açısını temsil etmektedir.
- *Hafızanın kırılganlığına dair özeleştir:* Şehir plancısı katılımcının (Vaka-8) görsel anketteki fotoğraflara baktığında hissettiği ilk şeyin *"Kentsel hafızanın çabuk silindiği- Çok çabuk unutmuşuz bu yapıları"* olması, diğer katılımcıların güçlü hafıza beyanlarından ayrılan, son derece çarpıcı ve özeleştiril bir tespittir. Bu, fiziksel dayanaklar yok olduğunda hafızanın ne kadar kırılgan olabileceğine dair profesyonel bir endişeyi yansıtmaktadır.
- *Ekonomik öncelik vurgusu:* Katılımcıların çoğu tadilat önceliğini duygusal bağ kurdukları veya sembolik değeri yüksek yerlere verirken, mekan işletmecisi olan katılımcının (Vaka-16) barınmadan önce ticari hayatın canlandırılması gerektiğini savunması (*"Önce işletmeler yapılırsa zarar azalır bence"*) pragmatik ve ekonomik bir önceliği öne çıkarmaktadır.

Değerlendirme ve hipotezlerle ilişkilendirme

20 vakanın bu bütüncül analizi, tezin araştırma sorularına net yanıtlar sunmakta ve hipotezlerin geçerliliğini test etmektedir:

- H1 Hipotezinin yanlışlanması: H1 hipotezi, depremin mekansal algıda "köklü ve kalıcı dönüşümlere" yol açtığını ve eski referans noktalarının "silindiğini veya dönüşüme uğradığını" öne sürmekteydi. Ancak vaka analizleri, bu hipotezin yanlışlandığını göstermektedir. "Bedensel ve Duyusal Hafızanın Direnci" ve "Mekanın Kişisel ve Sosyal Anlam Katmanları" temaları, referans noktalarının silinmediğini, aksine bedensel, duysal ve sosyal düzeyde şaşırtıcı bir canlılıkla varlığını koruduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum, Ana Araştırma Sorusu'ndaki "zihinsel haritaların ne düzeyde bir canlılık ve gerçekçilikle varlığını sürdürdüğü" kısmına, "son derece yüksek bir düzeyde" yanıtını vermektedir.
- H2 ve H3 Hipotezlerinin doğrulanması: Buna karşın bulgular, H2 ve H3 hipotezlerini güçlü bir şekilde doğrulamaktadır. "Yıkım Sonrası Travmatik Deneyim" teması, deprem öncesi anıların silinmediğini, aksine deprem deneyimi üzerine yeni ve travmatik bir katman olarak eklendiğini (H2) göstermektedir. "Hafızanın Bir Başa Çıkma Mekanizması Olarak Rolü" alt araştırma sorusuna yanıt olarak, katılımcıların eskiyi anlatırken şimdiki zamana referans vermesi, tam da zihinlerindeki eski katmanı enkazın üzerine "yazarak" mekanı yeniden anlamlandırma pratiğidir. Tüm bu karmaşık etkileşimler (direnen hafıza, değişen bedensel pratikler, travmatik duygular ve gelecek vizyonları), en başarılı şekilde palimpsest kavramı aracılığıyla (H3) açıklanabilmektedir.

Sonuç olarak, 20 vakanın bu bütüncül analizi; Antakya'da yaşananların basit bir fiziksel yıkım olmadığını, kentin palimpsest dokusu üzerinde derin bir yırtılma yarattığını ancak alttaki metnin (hafızanın) direndiğini kanıtlamaktadır. Bu direngen hafıza, yaşanan mekansal aidiyet kırılmasıyla başa çıkmada bir çapa görevi görürken; aynı zamanda kentin gelecekteki hafıza odaklı ve mekansal adalet temelinde yeniden inşası için de en temel yol haritasını sunmaktadır. Antakya'yı yeniden inşa etmek, sadece bir yapısal faaliyet değil; aynı zamanda bu direngen hafızayı dinleyen, yası onurlandıran ve zedelenen yer bağlılığını onaran derin bir insani ve sosyal sorumluluktur.

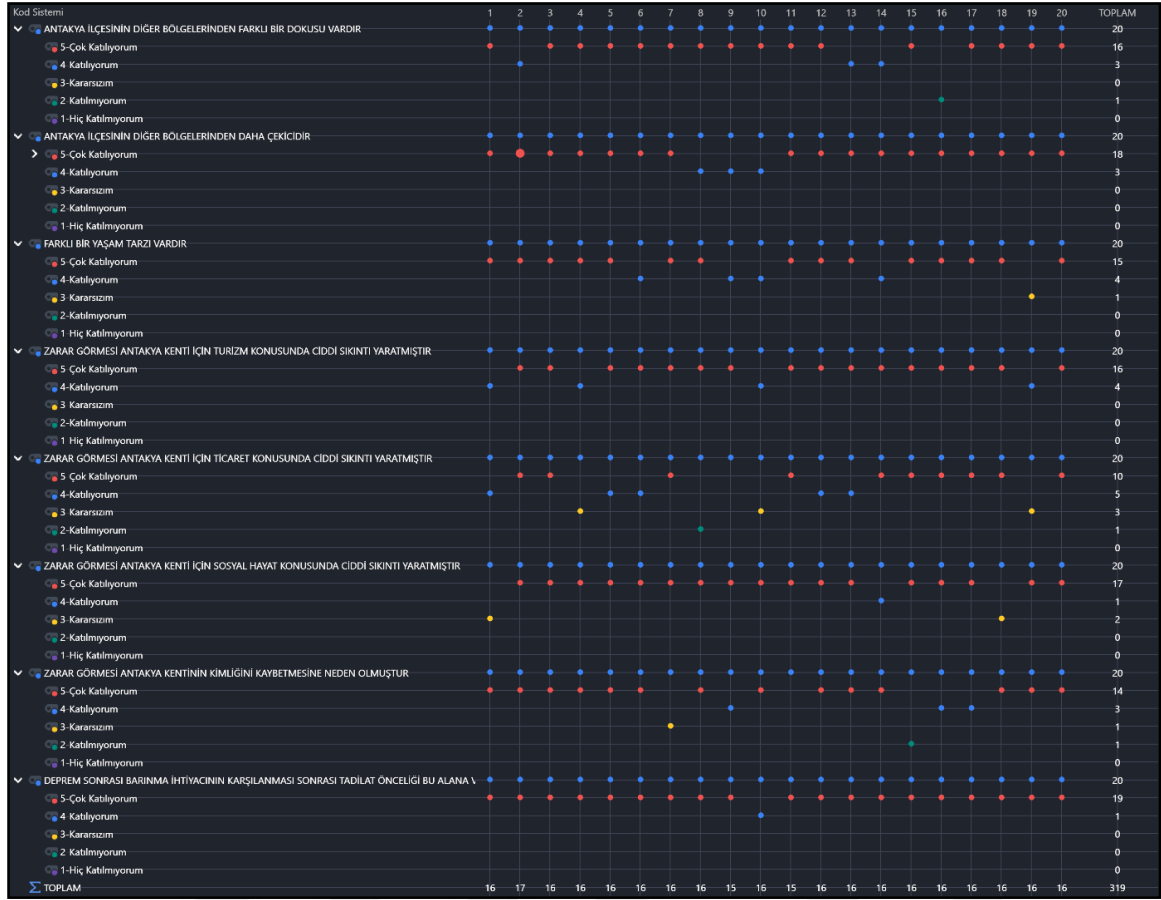
5.2. Yıkıma Rağmen 'Yer'in Anlamı: Alanın Kimliği ve Önemi

Katılımcıların Eski Antakya Evleri bölgesinin kentsel kimlikteki yerine, önemine ve tarihsel derinliğine dair algıları detaylı olarak incelenmiştir. Analiz sonuçları, bölgeyle kurulan ilişkinin sadece fiziksel kullanım pratikleriyle sınırlı kalmadığını; derin bir duygusal ve sembolik zemine dayandığını göstermektedir.

Kentsel kimlik ve sosyal yaşamdaki kritik rol

Likert ölçekli sorgulamalar, katılımcıların bölgeyi Antakya'nın diğer bölgelerine kıyasla çok daha "çekici" bulduklarını ve kentsel kimliğin vazgeçilmez bir parçası olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Şekil 5.1.'de detayları sunulduğu üzere; katılımcıların büyük çoğunluğu (18 kişi), bölgenin diğer alanlardan daha çekici olduğu görüşüne "5-Çok Katılıyorum" yanıtını vermiştir.

Daha da önemlisi, katılımcılar bölgenin zarar görmesini sadece fiziksel bir yapı kaybı olarak değil; "Antakya kentinin kimliğini kaybetmesi" (14 kişi) ve "sosyal hayatın sekteye uğraması" (17 kişi) olarak değerlendirmiştir. Bu veriler, alanın kentin "sosyal hafızası" üzerindeki hayati rolünü kanıtlar niteliktedir. Bölgenin yeniden inşası konusundaki beklentiler de bu algıyı desteklemektedir; katılımcıların neredeyse tamamı (19 kişi), deprem sonrası barınma ihtiyacının karşılanmasıyla ilgili olarak tadilat önceliğinin bu alana verilmesi gerektiği konusunda hemfikirlerdir.

Şekil 5.1. Alanın kentsel kimlik, sosyal yaşam ve yeniden inşa önceliğine ilişkin likert ölçekli değerlendirmeler matrisi

Erişilebilirlik ve yaya dostu karakter

Bölgenin mekansal deneyimini belirleyen önemli faktörlerden biri erişilebilirliktir. Analiz verilerine göre, katılımcıların %95'i (19 kişi) bölgeye yaya ulaşımında herhangi bir sorun yaşamadığını belirtmiştir. Görselleştirilmesine gerek duyulmayan bu net veri, tarihi dokunun yaya dostu karakterini ve insan ölçeğindeki yapısının kullanıcı tarafından benimsendiğini teyit etmektedir.

Sembolik mekanlar ve nirengi noktaları

Katılımcıların zihin haritalarındaki "önemli yapılar" sorgulaması, bölgenin kimliğini oluşturan nirengi noktalarını açığa çıkarmıştır. Elde edilen veriler, katılımcıların bölgeyi sivil ve dini mimari öğeler üzerinden tanımladığını göstermektedir. Sayısal verilere göre "Ortodoks Kilisesi" (9 katılımcı) en önemli yapı olarak öne çıkarken, onu "Ulu Cami" (7),

"Katolik Kilisesi" (6) ve sivil mimari örneği olarak "Konak Restoran" (6) takip etmektedir. Bu yapıların zihinsel haritalardaki baskınlığı ve çeşitliliği, aşağıda sunulan kelime bulutu analizinde görsel olarak doğrulanmaktadır (Şekil 5.2).

Şekil 5.2. Sizin için önemli olan yapılar olarak belirtilen isimlerin kelime bulutu analizi

Tarihsel bilgi ve duygusal bağ ayrımı

Araştırmanın en çarpıcı bulgularından biri, bilgi düzeyi ile aidiyet arasındaki ilişkide görülmektedir. Katılımcıların bölgenin tarihi hakkındaki bilgi düzeyleri sorgulandığında, çoğunluğun (16 kişi) "Tarihi olduğunu biliyorum" şeklinde genel ve yüzeysel bir bilgiye sahip olduğu, sadece 4 kişinin "Detaylı bilgiye sahibim" yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Bu durum, katılımcıların bölgeyle kurduğu bağın "tarihsel-akademik" bir bilgiden ziyade; "deneyimsel", "duygusal" ve "görsel" bir temele dayandığını işaret etmektedir. Nitekim bölgeyi tanımlamak için kullanılan anahtar kelimeler analiz edildiğinde; "Ruh", "Tarih" ve "Samimiyet" gibi ifadelerin öne çıkması, mekanın kullanıcı üzerindeki etkisinin

ansiklopedik bilgiden çok, Genius Loci (Yerin Ruhu) kavramıyla örtüştüğünü kanıtlamaktadır.

Mekansal algının dönüşümü: güvenli limandan tekinsiz boşluğa

Katılımcıların anlatıları, Tuan'ın (1977) "yer" kavramının çözülerek, mekanın tekinsiz ve tanımsız bir boşluğa dönüştüğü süreci doğrulamaktadır. Dinç'in (2023) "yere bağlılığın kopuşu" olarak tanımladığı bu travma; Antakya'nın o kendine has atmosferini bir yas ve tekinsizlik hissine bırakmıştır. Bu yeni durumda algı mekanizması artık estetik veya kültürel kodlar üzerinden değil; "risk ve hayatta kalma" refleksleri üzerinden işlemektedir. Ayakta kalan her yapı potansiyel bir "tehdit", her enkaz yığını ise üzerine basılmaması gereken "mahrem bir anı" olarak kodlanmaktadır.

5.3. Bir 'Yaşam Alanı' Olarak Tarihi Merkez: Gündelik İlişki ve Mekansal Pratikler

Katılımcıların mekan kullanım alışkanlıkları, Tarihi Kent Merkezi'nin sadece turistik veya anıtsal bir alan olmanın ötesinde; gündelik yaşamın ritminin attığı, canlı ve merkezi bir "yaşam alanı" olduğunu ortaya koymaktadır.

İkamet ve erişim ilişkisi

Anket verileri, katılımcıların %80'inin (16 kişi) doğrudan araştırma alanı olan Eski Antakya Evleri bölgesinin dışındaki mahallelerde ikamet ettiğini göstermektedir. Ancak bu fiziksel mesafe, alanın kullanımını kesinlikle engellememiştir. Bu durum, bölgenin sadece orada yaşayanlar için değil, tüm kent sakinleri için güçlü bir cazibe merkezi olduğunu ve insanların bu merkeze ulaşmak için bilinçli bir çaba gösterdiğini kanıtlamaktadır.

Kullanım yoğunluğu ve zaman dilimleri

İkamet mesafesine rağmen, kullanım sıklığı son derece yüksektir. Katılımcıların %75'i (15 kişi) alanı haftada en az 2-3 gün kullandığını belirtirken, %40'lık önemli bir kesim bu sıklığı 5 gün ve üzeri olarak ifade etmiştir. Bu yoğun kullanım, bölgenin gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası olduğunu teyit eder.

Kullanım saatleri incelendiğinde, alanın günün farklı zaman dilimlerinde farklı amaçlara hizmet eden çok katmanlı bir sosyal yaşama sahip olduğu görülmektedir. En yoğun kullanım %30 ile "Öğlen-Akşam Üstü" saatlerinde gerçekleşirken, bunu %20'lik dilimlerle "Akşam-Gece" ve "Tüm Gün" kullanımları takip etmektedir. Bu veriler, alanın hem gündüz ticari ve sosyal hayatının hem de akşam eğlence ve yeme-içme kültürünün ne kadar canlı olduğunu göstermektedir.

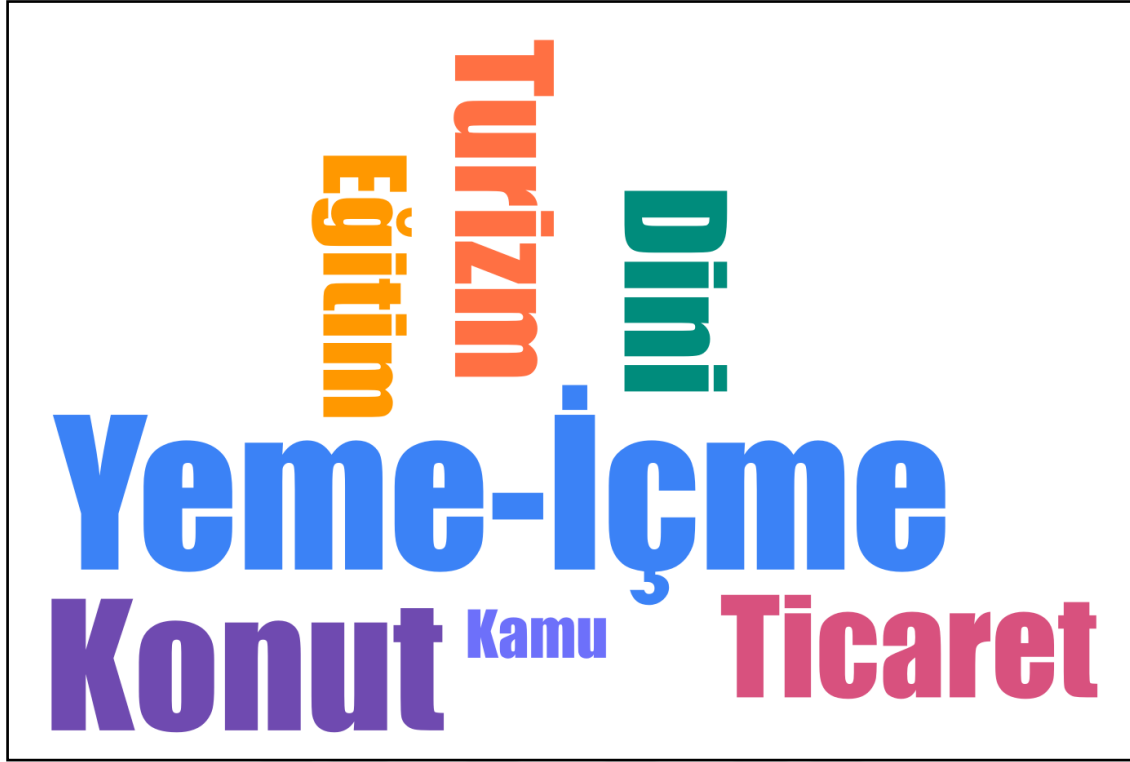
Mekansal hiyerarşi: en çok kullanılan sokak ve nedenleri

Kullanıcıların alandaki hareket örüntüleri incelendiğinde, bazı aksların kentsel omurga olarak öne çıktığı görülmektedir. "En çok kullandığınız sokak hangisidir?" sorgulamasında, Saray (Hürriyet) Caddesi (%37) ilk sırada yer almış; onu Kabaltı Sokak (%26) ve Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi (%21) takip etmiştir. Daha kapsamlı bir sıralama analizi yapıldığında ise, Saray Caddesi'nin katılımcıların %80'i tarafından aktif olarak kullanıldığı ve kentin en işlek aksı olduğu teyit edilmiştir.

Mekansal tercihlerin nedenleri çapraz sorgulandığında, kullanım motivasyonlarının rasyonel ve estetik nedenlerin bir bileşimi olduğu görülmüştür. Saray Caddesi, "Ana aks olması" ve "Merkezi konumu" gibi işlevsel nedenlerle tercih edilirken; Kabaltı Sokak, "Bitkilerin mistik kokusu" ve "Sokağın mimari cazibesi" gibi duyuşal ve estetik nedenlerle kullanılmaktadır.

Kullanım amacı ve motivasyonlar

Bölgenin kullanım amaçları incelendiğinde, Şekil 5.3.'te sunulan kelime bulutunda görüldüğü üzere; "Yeme-İçme", "Gezmek" ve "Ticaret" fonksiyonlarının baskın olduğu tespit edilmiştir. Deprem öncesi ve sonrası istenen kullanımların karşılaştırmalı analizi, bu fonksiyonların (özellikle yeme-içme ve ticaret) bölge kimliği için kurucu olduğunu ve süreklilik arz ettiğini göstermektedir.

Şekil 5.3. Deprem Öncesi Bölge Kullanımlarına İlişkin Katılımcı Yanıtlarının Kelime Bulutu

Yürünebilirlik ve duyuşal keşif

Bölgede "yürüme nedenleri" (motivasyon) incelendiğinde; "Tarihi Doku", "İnsan Ölçeği" ve "Sokak Düzenlerinin Alternatifli Olması" gibi niteliksel nedenler öne çıkmıştır. Matris analizine göre, katılımcıların tamamına yakını (20 kişi) "Tarihi Dokusu" nedeniyle, büyük bir çoğunluğu (17 kişi) ise "Yaya Ağırlıklı Olması" nedeniyle alanda yürümeyi tercih ettiklerini belirtmiştir.

Mekansal pratiklerin dönüşümü: zorunluluk, risk ve yas yürüyüşleri

Bu nicel verilerin ötesinde, saha gözlemleri ve nitel anlatılar, deprem sonrası yaya hareketliliğinin üç yeni dinamik üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır:

- (1) Motivasyonel Kırılma: Yürüme eylemi, keyifli keşif rutinlerinden koparak; hasar tespiti veya zorunlu geçiş odaklı "lojistik bir eylem" dönüşmüştür.

- (2) Kaçınma Davranışı: Geleneksel "en kısa" rotalar yerini "en güvenli" rotalara bırakmıştır. Bireyler, travmatik anıların tetiklendiği alanlardan bilinçli olarak uzak durarak zihinlerinde görünmez bir "duygusal kaçınma haritası" çizmektedir.
- (3) İyileşme Ritüeli (Yas Yürüyüşleri): Kaçınma davranışına tezat olarak, bazı katılımcıların güvenlik endişelerini askıya alarak eski yaşam alanlarını ziyaret ettikleri ve enkazlar arasında yürüdükleri tespit edilmiştir. Bu "Yas Yürüyüşleri", bir tür somatik hafıza arkeolojisi ve bireysel iyileşme ritüeli olarak mekansal pratiğin en dramatik halini oluşturmaktadır.

5.4. Fiziksel Yoklukta Bilişsel Varlık: Zihinsel Haritalama ve Sembolik Mekanlar

Zihinsel haritalama analizi kapsamında; katılımcıların 'Eski Antakya Evleri' dendiğinde zihinlerinde canlanan soyut imgeler, sembolik rotalar ve anıtsal yapılar incelenmiştir. Elde edilen veriler, fiziksel yıkıma rağmen bilişsel katmandaki mekansal kurgunun hala canlı ve işlevsel olduğunu kanıtlamaktadır.

İlk akla gelen sokak: bellekteki hiyerarşi

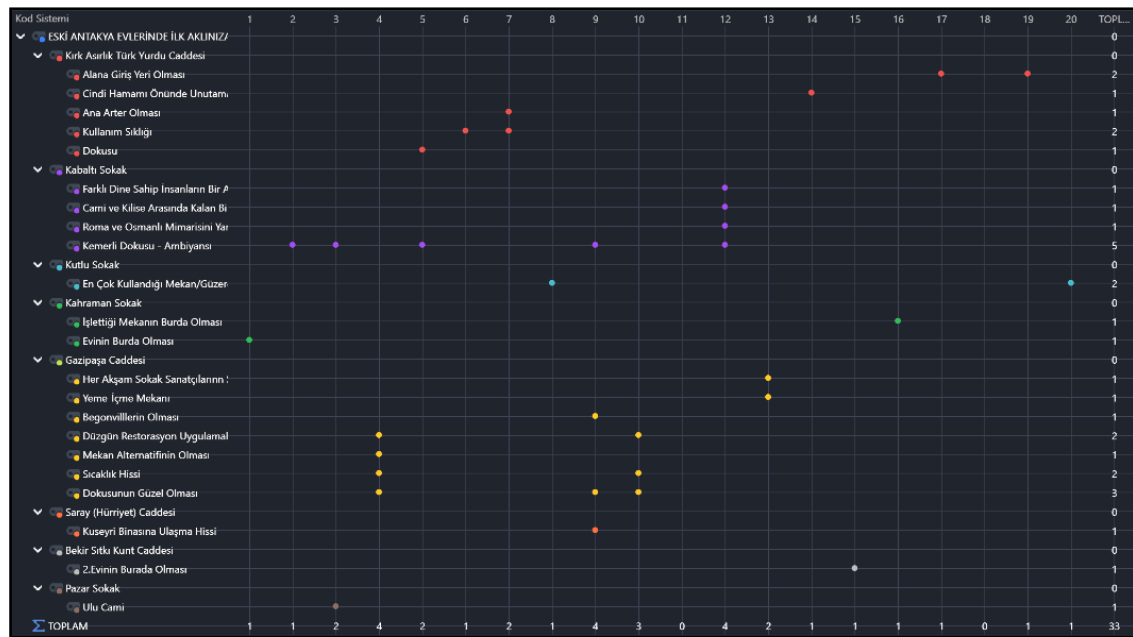
"Eski Antakya Evleri denildiğinde aklınıza gelen ilk sokak hangisidir?" sorusuna verilen yanıtlar, bellekteki mekansal hiyerarşiyi ortaya koymaktadır. Analiz sonuçlarına göre "Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi" (%30) en baskın cevap olarak zihinlerdeki birincil konumu işgal etmektedir. Bunu sırasıyla "Kabaltı Sokak" (%25) ve eşit oranlarla (%20) "Gazipaşa Caddesi" ile "Kutlu Sokak" izlemektedir. Bu dört rotanın baskınlığı, katılımcıların zihin haritalarındaki temel omurgayı oluşturduklarını göstermektedir.

Hatırlanma nedenleri: estetik ve işlevsel kodlar

Sokakların hatırlanma nedenleri incelendiğinde, mekansal belleğin tek bir parametreye bağlı olmadığı; estetik ve işlevsel kodların iç içe geçtiği görülmektedir. Genel sıralamada en baskın hatırlanma nedeni "Kemerli Dokusu ve Ambiyansı" (%28) olurken; bunu "Dokusunun Güzel Olması" (%17) takip etmiştir. "Alana giriş yeri olması", "Restorasyon kalitesi" ve "Sıcaklık hissi" gibi nedenler ise (%11) ikincil faktörler olarak sıralanmıştır.

Kod matrisi üzerinden yapılan ilişkisel analiz (Şekil 5.4.), her sokağın hafızada farklı bir kimlikle kodlandığını kanıtlamaktadır:

- Kabaltı Sokak: Tümüyle "Kemerli Doku ve Ambiyans" (5 kodlama) gibi estetik/mimari nedenlerle hatırlanmaktadır.
- Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi: "Alana Giriş Yeri Olması" ve "Kullanım Sıklığı" gibi işlevsel/pragmatik nedenlerle öne çıkmaktadır.
- Gazipaşa Caddesi: "Düzenli Restorasyon" ve "Sıcaklık Hissi" kodlarıyla, duygusal ve görsel tatmin üzerinden hafızada yer etmiştir.

Şekil 5.4. İlk akla gelen sokak ve hatırlanma nedenleri kodlarının katılımcı bazlı ilişkisi matrisi

Zihinsel imge: fiziksel dokudan "yerin ruhu"na geçiş

Bölgenin zihinsel imgesini oluşturan kavramlar iki aşamalı bir sorgulama ile analiz edilmiştir. İlk aşamada (ilk akla gelenler), katılımcıların odak noktası fiziksel ve morfolojik unsurlardır. En baskın yanıtlar "Dar Sokaklar / Labirent" (%40) ve "Mimarisi / Şehir Planı" (%35) olmuştur. "Taş evler", "Mistik doku" ve "Avlu (Hayat)" kavramları da (%20) bu fiziksel imgeyi desteklemektedir.

Ancak, katılımcılardan alanı tanımlamaları istendiğinde, algının somut olandan soyut olana evrildiği görülmüştür. Şekil 5.5.deki kelime bulutunda görselleştirildiği üzere; tanımlamalar

fiziksel yapıdan uzaklaşarak "Ruh / Genius Loci", "Aidiyet", "Huzur", "Samimiyet" ve "Çokkültürlülük" gibi duygusal ve kültürel değerlere odaklanmıştır.

Şekil 5.5. Eski Antakya Evleri Bölgesinin 3 kelime ile tanımlanması kelime bulutu analizi

Bu durum, bölge algısının iki katmanlı olduğunu göstermektedir: Zihin önce "dar sokakları" (fiziksel katman) çağırarak, ardından bu sokakların hissettirdiği "huzur ve aidiyeti" (duygusal katman) tanımlamaktadır.

Sembolik Yapılar: İnançların Mekansal Temsili Bölgenin sembol yapıları sorgulandığında, Antakya'nın çok kültürlü kimliğini yansıtan üç yapı, kolektif hafızanın nirengi noktaları olarak öne çıkmıştır. "Ortodoks Kilisesi" (%70) en çok hatırlanan yapı olarak ilk sırada yer alırken; onu "Katolik Kilisesi" (%55) ve "Ulu Cami" (%50) takip etmektedir. Sivil mimari örneği olarak "Konak Restoran" (%40) ve kamusal bir yapı olan "Cindi Hamamı" (%35) da hafızada güçlü yer edinen diğer sembollerdir.

Şekil 5.6. Eski Antakya Evlerinde en çok dikkat çeken yapı olarak belirtilen isimlerin kod bulutu

5.5. Enkaz Altındaki İzler: Bilişsel Haritalarda 'Hayalet Nirengi' Noktaları

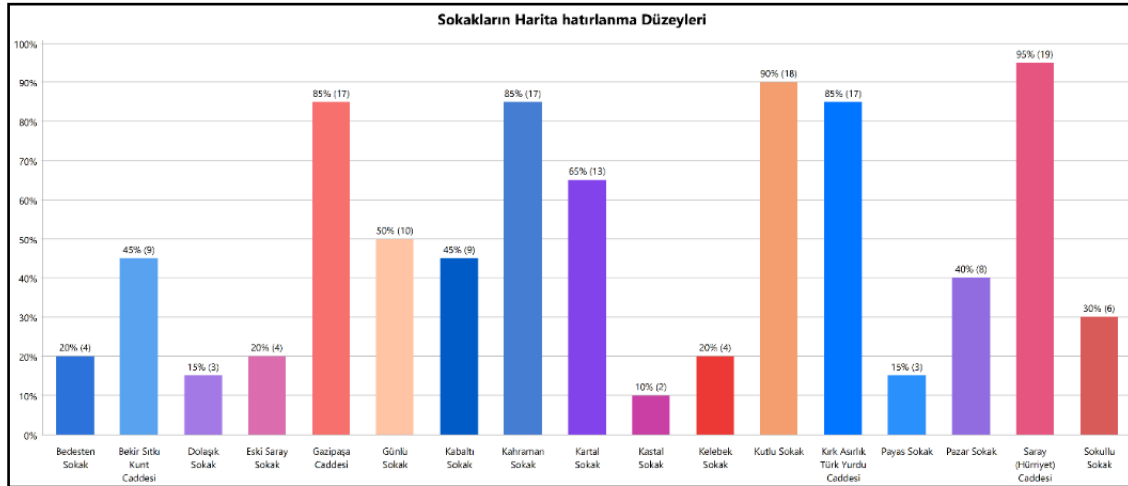
Araştırmanın bu aşamasında, katılımcılardan "bilişsel haritalama" tekniği ile bölgeyi kağıt üzerinde yeniden inşa etmeleri istenmiştir. Bu çizimler üzerinden gerçekleştirilen analizler, zihindeki mekansal şemanın hangi akslar ve hangi yapılar üzerinden kurgulandığını; fiziksel yıkıma rağmen zihinsel haritanın nasıl ayakta kaldığını ortaya koymaktadır.

Bilişsel haritalardaki mekansal hiyerarşi

Katılımcıların çizdiği haritalarda sokakların hatırlanma düzeyleri incelendiğinde, zihinsel şemanın kentin ana arterleri üzerine kurulduğu görülmektedir. Şekil 5.7'de detaylı dağılımı sunulduğu üzere; "Saray (Hürriyet) Caddesi" (%95, 19 katılımcı) zihinsel haritaların tartışmasız omurgasını oluşturmaktadır.

Bu ana omurgayı, "Kutlu Sokak" (%90) ile eşit oranlarda hatırlanan "Gazipaşa Caddesi" ve "Kahraman Sokak" (%85) desteklemektedir. Buna karşın, "Kastal Sokak" (%10) ve "Eski Saray Sokak" (%20) gibi ikincil aksların haritalarda silikleşmesi, mekansal belleğin hiyerarşik bir yapı sergilediğini kanıtlamaktadır. Haritalar üzerinde işaretlenen "sıklıkla

ziyaret edilen rotalar" verisi de bu hiyerarşiyi doğrulamaktadır; katılımcıların %80'i (16 kişi) Saray Caddesi, Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi ve Kutlu Sokak üçlüsünü en yoğun kullanılan akslar olarak işaretlemiştir.

Şekil 5.7. Bilişsel harita uygulamasında hatırlanan sokakların yüzdesel dağılımı

Sembol yapıların mekansal dağılımı

Bilişsel haritalarda yer alan nirengi noktaları (landmark), hafızanın mekanı nasıl kodladığını göstermektedir. Analizler, bu sembol yapıların rastgele dağılmadığını; aksine belirli "hafıza koridorları" üzerinde kümелendiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 5.8'deki ilişkisel matris incelendiğinde; "Ortodoks Kilisesi", "Katolik Kilisesi", "Cindi Hamamı" ve "Konak Restoran" gibi yapıların özellikle üç aks üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir:

- Saray (Hürriyet) Caddesi: 20 farklı sembol yapı ile en yoğun hafıza aksıdır.
- Gazipaşa Caddesi: 16 farklı sembol yapı ile kültürel ve estetik bir odaktır.
- Kutlu Sokak: 12 farklı sembol yapı ile inanç ve hoşgörü odağıdır.

Bu bulgular, işlevsel kullanım verileriyle (Bkz. Bölüm 5.3) büyük ölçüde örtüşmektedir. Saray Caddesi, Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi ve Kutlu Sokak; hem fiziksel pratikte hem de zihinsel şemada bölgenin taşıyıcı kolonları olarak işlev görmektedir.

Hayalet coğrafyada yön bulma: olmayan yapılara göre hareket etmek

Elde edilen bulgular ve saha gözlemleri, katılımcıların yönelim stratejilerinin 'Hayalet Coğrafya' kavramının sahadaki en somut karşılığı olduğunu göstermektedir. Yönelim, mevcut fiziksel işaretlere (enkaz yığınlarına) değil, paradoksal bir biçimde 'artık orada olmayan' nirengi noktalarının zihinsel izdüşümlerine göre sağlanmaktadır.

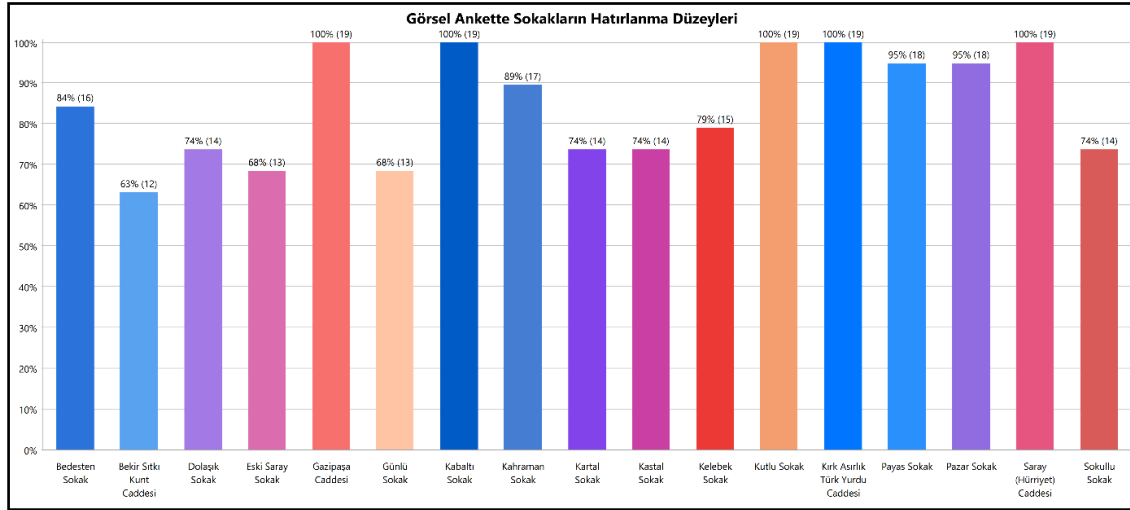
Lynch'in (1960) tanımladığı nirengi noktaları, fiziksel varlıklarını yitirseler de bilişsel işlevlerini yitirmemiştir. Katılımcıların "Yıkılan caminin köşesinden dön" veya "Meclis binasını geçince" gibi, fiziksel karşılığı olmayan ama zihinsel geçerliliği süren komutlarla hareket etmesi; bu yapıların birer "Hayalet Nirengi" noktasına dönüştüğünü ve zihinsel haritanın fiziksel gerçekliğe direndiğini kanıtlamaktadır.

5.6. Görsel Hafızanın Sürekliliği: Yıkıntının Ardındaki İmgeyi Hatırlamak

Bu aşamada, katılımcılara bölgeden çekilmiş spesifik sokak fotoğrafları gösterilerek (Görsel Hafıza Anketi); mekansal tanınırlık düzeyleri, hafızadaki öncelik sıralaması ve o mekana bağlı spesifik hafıza öğeleri sorgulanmıştır.

Görsel tanınırlık düzeyleri

Katılımcılara sokak fotoğrafları gösterildiğinde, mekansal hafızanın görsel katmanının son derece canlı olduğu gözlemlenmiştir. Şekil 5.9'da görüldüğü üzere; "Kutlu Sokak", "Saray (Hürriyet) Caddesi", "Gazipaşa Caddesi", "Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi" ve "Kabaltı Sokak" katılımcıların tamamı (%100, 19 kişi) tarafından tanınmıştır. En düşük tanınırlık oranına sahip "Günlü Sokak" ve "Eski Saray Sokak" dahi %68 gibi yüksek bir oranda hatırlanmaktadır. Bu durum, fiziksel yıkımın görsel hafızayı silemediğini kanıtlamaktadır.

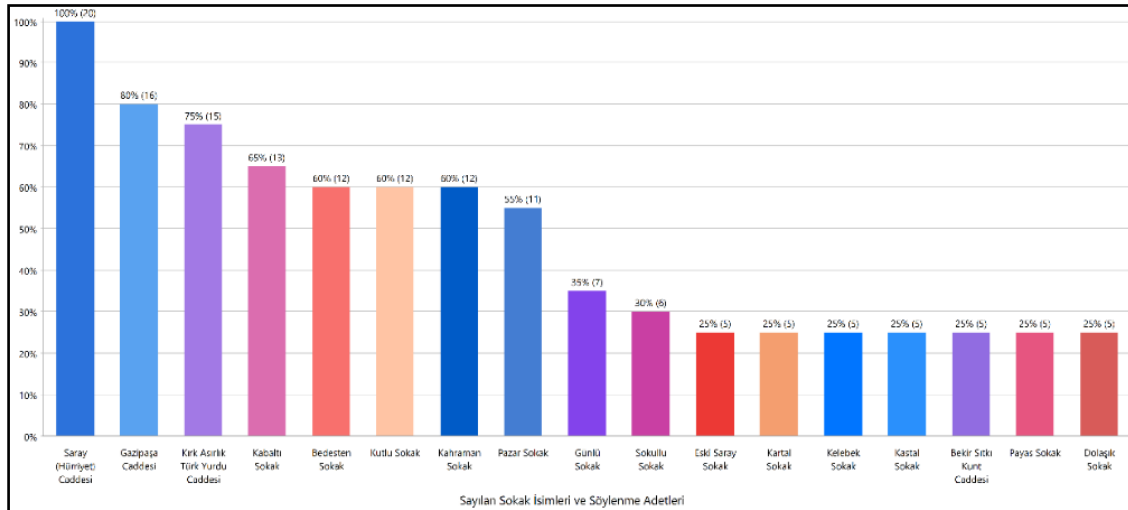

Şekil 5.9. Görsel anket uygulamasında sokakların tanınırlık oranlarının yüzdesel dağılımı

Hatırlanma Sıralaması ve Öncelik Tanınırlık oranları yüksek olsa da, hafızadaki "çağırılma sırası" farklılaşmaktadır. Detaylı analizler, "Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi"nin katılımcıların %25'i tarafından 'ilk sırada' hatırlanırken; "Saray Caddesi"nin genellikle 'ikinci sırada', "Kutlu Sokak"ın 'yedinci', "Kabaltı Sokak"ın ise 'on birinci' sıralarda hatırlandığını göstermektedir. Bu bulgu, bir mekanı "tanımak" ile o mekanın zihinde "öncelikli" olması arasında bilişsel bir fark olduğunu ortaya koymaktadır.

Mekansal okuryazarlık: görsel ve sözel hafıza arasındaki uçurum

Araştırmanın en kritik bulgularından biri, "Görsel Tanınırlık" ile "İsim Söyleme" (Mekansal Okuryazarlık) arasındaki dramatik farktır. Şekil 5.10. incelendiğinde; görsel olarak %100 tanınan sokakların tamamının ismen bilinemediği görülmektedir. Örneğin Saray Caddesi hem görsel hem sözel olarak %100 bilinirken; görsel olarak %63 oranında tanınan Bekir Sıtkı Kunt Caddesi'nin ismini sadece %25'lik bir kesim söyleyebilmiştir.

Şekil 5.10. Katılımcıların ismini söyleyebildiği sokakların yüzdesel dağılım grafiği

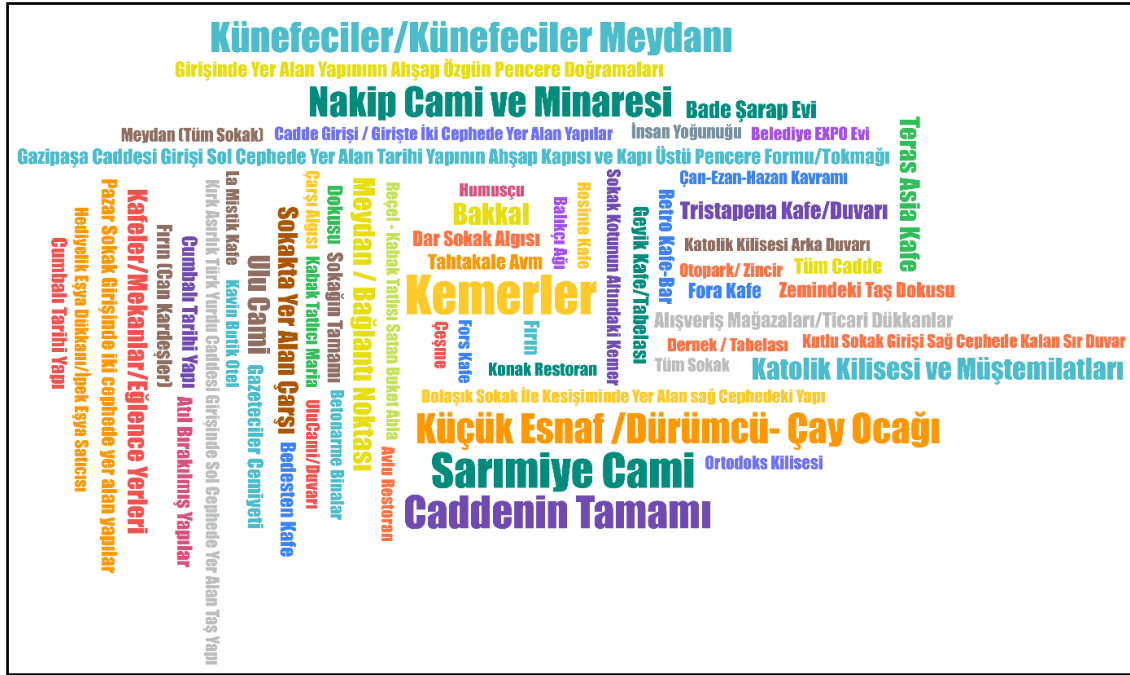
Bu karşılaştırmalı veri, mekanla kurulan ilişkinin harita bilgisi veya kavramsal bilgidan ziyade; ağırlıklı olarak "deneyimsel" ve "görsel" kodlar üzerinden işlediğini teyit etmektedir.

Sokaklara bağlı hafıza çapaları (alt-işaretler)

Fotoğraflara bakıldığında hatırlanan detaylar incelendiğinde, her sokağın kimliğini oluşturan spesifik "alt-işaretler" tespit edilmiştir. Katılımcıların kolektif hafızası, sokakları şu baskın öğelerle kodlamıştır:

- Pazar Sokak: En zengin hafıza deposudur (34 öge). "Künefeciler Meydanı" ve "Ulu Cami" ile özdeşleşmiştir.
- Kutlu Sokak: "Sarımıye Cami" ve "Katolik Kilisesi" birlikteliği ile kodlanmıştır.
- Kabaltı Sokak: Tartışmasız tek imge "Kemerler"dir.
- Bedesten Sokak: "Küçük Esnaf (Çay Ocağı)" kültürü ile hatırlanmaktadır.

Tüm sokaklar genelinde hatırlanan spesifik öğelerin dağılımı Şekil 5.11.deki kelime bulutunda özetlenmiştir. Bu bulut, Antakya hafızasının soyut geometrik formlardan değil; Cami, Kilise, Kemer, Künefe, Esnaf ve Asma gibi somut ve yaşayan detaylardan örüldüğünü göstermektedir.

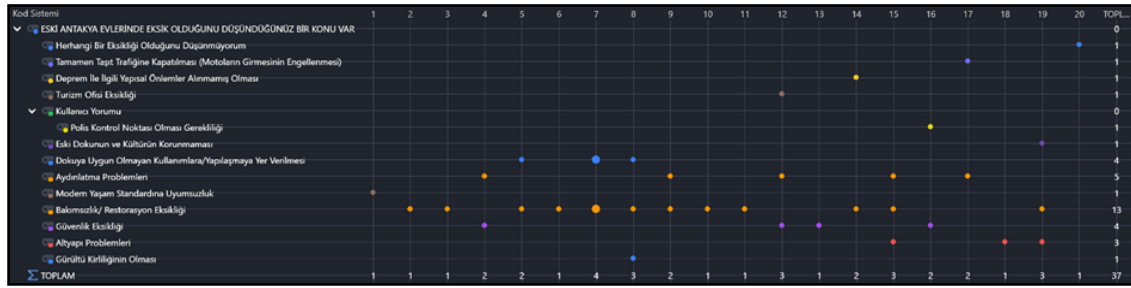
Şekil 5.11. Görsel anketteki tüm sokaklar için hatırlanan spesifik hafıza öğelerinin (mikro-nirengi noktaları) katılımcı bazlı dağılımı kod bulutu

5.7. Geleceğin İnşası: Onarıcı ve Hafıza Odaklı Bir Vizyon Talebi

Katılımcıların bölgeye dair eleştirileri, deprem sonrası tadilat öncelikleri ve geleceğe yönelik beklentileri, "yeniden inşa" perspektifiyle mercek altına alınmıştır. Analizler, toplumun talebinin radikal bir dönüşüm değil; hafızayı koruyan, ancak geçmişin sorunlarından arındırılmış onarıcı bir müdahale olduğunu ortaya koymaktadır.

Eleştirel nostalji: geçmişin sorunlarını hatırlamak

Katılımcıların bölgeyle kurdukları duygusal bağ, geçmişi idealize eden kör bir nostalji değildir. Deprem öncesi eksiklikler sorgulandığında (Şekil 5.12.), en baskın eleştirinin "Bakımsızlık ve Restorasyon Eksikliği" (13 katılımcı) olduğu görülmüştür. Bunu "Aydınlatma Problemleri", "Dokuya Uygun Olmayan Yapılaşma" ve "Güvenlik Eksikliği" gibi sorunlar takip etmiştir.

Şekil 5.12. Eksik olduğu düşünülen durumlar olarak belirtilen kodların katılımcı bazlı dağılım matrisi

Bu bulgu, "Eleştirel Nostalji" kavramını desteklemektedir. Kullanıcılar geçmişe özlem duymakla birlikte, o dönemin fiziksel sorunlarını (bakımsızlık, güvenlik) da net bir şekilde hatırlamaktadır. Dolayısıyla gelecek vizyonu, sadece "eskiyi geri getirmek" değil; "eskinin sorunlarından arındırılmış" daha nitelikli bir restorasyon talebini içermektedir.

Mekansal öncelik: hangi sokak önce ayağa kaldırılmalı?

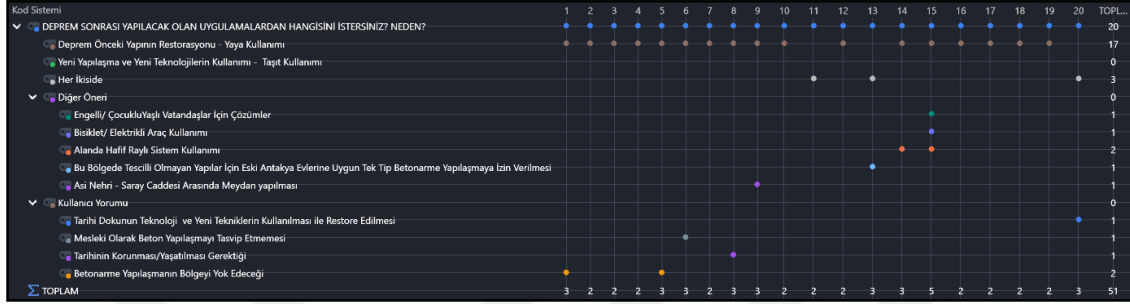
"Deprem sonrası tadilata ilk hangi sokaktan başlanmalı?" sorusuna verilen yanıtlar, katılımcıların rasyonel bir önceliklendirme yaptığını göstermektedir. Saray (Hürriyet) Caddesi (8 katılımcı) "Aidiyet duygusu" ve "Alana giriş kapısı olması" nedeniyle; Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi (6 katılımcı) ise "Bağlantısallık" ve "Kullanım yoğunluğu" nedeniyle önceliklendirilmiştir. Bu tercih, yeniden inşanın sembolik ve işlevsel omurga üzerinden başlaması gerektiği yönündeki toplumsal mutabakatı yansıtmaktadır.

Fonksiyonel beklenti: yaşayan bir merkez talebi

Deprem sonrası bölgede istenen fonksiyonlar analiz edildiğinde, mevcut kullanım alışkanlıklarıyla (Bkz. Bölüm 5.3) güçlü bir paralellik gözlemlenmiştir. Katılımcılar bölgenin "Yeme-İçme" (19 katılımcı), "Ticaret" ve "Eğlence" (15'er katılımcı) fonksiyonlarıyla yaşayan bir merkez olarak kalmasını talep etmektedir. Konut ve eğitim fonksiyonlarına yönelik talep de devamlılığını korumaktadır.

Yeniden inşa vizyonu: yerin ruhunu (genius loci) korumak

Araştırmanın en keskin sonuçlarından biri, yeniden inşa yöntemine dair tercihlerde ortaya çıkmıştır. Şekil 5.13.'de görüldüğü üzere; katılımcıların ezici çoğunluğu (17 kişi) "Deprem Öncesi Yapının Restorasyonu ve Yaya Kullanımı" seçeneğini tercih etmiştir.

Şekil 5.13. Deprem sonrası istenilen uygulamalar kodlarının katılımcı bazlı dağılım matrisi

Dikkat çekici bir şekilde, "Yeni Yaklaşım ve Yeni Teknolojilerin Kullanımı" seçeneği hiçbir katılımcı (%0) tarafından tercih edilmemiştir. Sadece 3 katılımcı restorasyon ile yeni teknolojilerin harmanlandığı hibrit bir modeli savunmuştur.

Bu veri, tezin en kritik akademik çıkarımlarından birini doğrulamaktadır: Toplumsal irade, modern veya farklı bir mimari dilden yana değil; bölgenin hafızasını ve ruhunu (Genius Loci) taşıyan mevcut dokunun korunarak restore edilmesinden yanadır. Antakya halkı için "gelecek", geçmişin silinmesiyle değil, iyileştirilerek yaşatılmasıyla mümkündür.

5.8. Anket ve Haritalama Bulgularının Sentezi ve Hipotezlerin Sınanması

Antakya tarihi kent merkezinde gerçekleştirilen anket, bilişsel haritalama ve görsel hafıza çalışmaları sonucunda elde edilen ampirik veriler; araştırmanın temelini oluşturan hipotezler ekseninde bütüncül bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

H1 hipotezinin değerlendirilmesi: zihinsel haritaların beklenmedik direnci

Araştırmanın başlangıç varsayımı olan H1 hipotezi, 2023 Kahramanmaraş Depremlerinin bireylerin mekansal algılarında ve bilişsel haritalarında "köklü ve kalıcı dönüşümlere" yol açacağını, eski referans noktalarının silineceğini öngörmektedir. Ancak anket bulguları, bu

varsayımın aksine, zihinsel haritaların fiziksel yıkıma karşı şaşırtıcı bir bilişsel direnç gösterdiğini ortaya koymuştur.

Görsel anket sonuçları (Şekil 5.9.), fiziksel dokusu büyük ölçüde tahrip olmuş ana aksların (Saray Caddesi, Kutlu Sokak, Gazipaşa Caddesi) katılımcılar tarafından %100'e varan oranlarda tanındığını göstermektedir. Benzer şekilde, bilişsel harita çizimlerinde de bu rotaların %85-95 aralığında hatırlanması (Şekil 5.7.), zihinsel şemanın fiziksel enkazın altında yok olmadığını kanıtlamaktadır. Lynch'in (1960) tanımladığı "nirengi noktaları" bağlamında; Ortodoks Kilisesi, Ulu Cami ve Katolik Kilisesi gibi yapıların yıkılmış olmalarına rağmen hala "en önemli yapılar" olarak ilk sırada anılması (Şekil 5.2.), bu yapıların fiziksel varlıklarını yitirseler dahi zihinsel haritadaki "çapa" işlevlerini sürdürdüklerini doğrulamaktadır.

Bu bulgular ışığında, H1 hipotezinin "zihinsel silinme" ve "köklü algısal dönüşüm" öngörüsü büyük ölçüde yanlışlanmıştır. Bireylerin zihnindeki Antakya haritası, fiziksel gerçeklikten koparak direngen bir varoluş sergilemeye devam etmektedir.

H2 hipotezinin değerlendirilmesi: hafızada palimpsest etkisi ve eleştirel nostalji

Bulgular, tezin temel argümanı olan ve deprem deneyiminin mevcut anıların üzerine yeni bir katman olarak eklendiğini savunan H2 hipotezini ("palimpsest etkisi") güçlü bir şekilde doğrulamaktadır.

Araştırma verileri, katılımcıların mekanla kurdukları bağın tek boyutlu bir nostalji olmadığını göstermiştir. Katılımcılar bir yandan bölgenin "Ruh/Genius Loci", "Samimiyet" ve "Aidiyet" gibi manevi değerlerine derin bir özlem duyarken (Şekil 5.5.), diğer yandan deprem öncesi dönemin "bakımsızlık" ve "güvenlik" gibi kronik sorunlarını da net bir şekilde hatırlamaktadır (Şekil 5.12). Geçmişin hem idealize edilen ruhunun hem de fiziksel kusurlarının aynı anda hatırlandığı bu durum, hafızanın seçmeci ve katmanlı yapısını, yani palimpsest karakterini teyit etmektedir.

Ayrıca, mekanla kurulan bağın "kavramsal" (bilgiye dayalı) değil, "deneyimsel" (yaşanmışlığa dayalı) olması (H2b), görsel tanınırlığın (%100) isim hatırlama oranlarından (%25-%60 arası değişen) daha yüksek olmasıyla ampirik olarak desteklenmiştir. Bu durum,

hafızanın bedensel ve görsel deneyimler yoluyla, yıkıma rağmen en alt katmanlarda canlılığını koruduğunu göstermektedir.

H3 hipotezinin değerlendirilmesi: yeniden inşa için bir zemin olarak palimpsest

Mekansal algı ve hafıza dönüşümlerinin "palimpsest" kavramı aracılığıyla açıklanabileceğini öngören H3 hipotezi, katılımcıların gelecek vizyonlarına ilişkin bulgularla doğrulanmıştır.

Katılımcıların %85 gibi ezici bir çoğunlukla, bölgenin yeniden inşasında "yeni teknolojiler ve modern yaklaşımlar" yerine "deprem öncesi yapının restorasyonunu" talep etmesi (Şekil 5.13.), zihinlerindeki "eski kent katmanının" hala meşru ve baskın olduğunu göstermektedir. Bu talep, kentin sıfırdan inşa edilecek bir "tabula rasa" (boş levha) olarak değil, mevcut hafıza katmanlarının onararak korunacağı bir palimpsest olarak ele alınması gerektiğine dair güçlü bir toplumsal irade beyanıdır.

Sonuç olarak anket verileri; Antakya tarihi kent merkezinde fiziksel mekanın yok oluşuna rağmen, zihinsel mekanın direndiğini ve deprem travmasının bu direngen hafıza üzerine yeni, acı verici ancak silinemez bir katman olarak eklendiğini kanıtlamaktadır.

5.9. Yitirilen Dokunun Somut İzleri: Pilot Çalışma Alanı Mekansal Envanteri

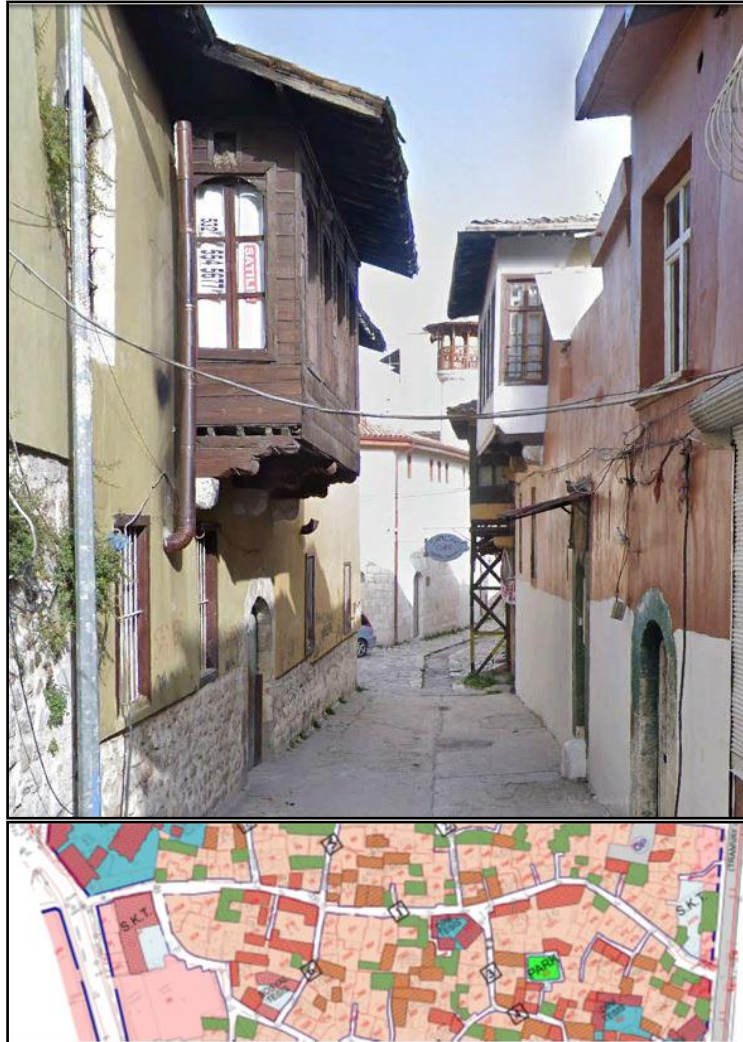
Antakya tarihi kent merkezinde pilot çalışma sahası olarak belirlenen ve kentsel belleğin omurgasını oluşturan 17 adet sokak ve cadde aksı, "mekansal bellek envanteri" tekniğiyle detaylı olarak analiz edilmiştir. Oluşturulan bu envanterde izlenen sistematik, tezin bütünlüğünü sağlamak amacıyla önceki bölümlerde sunulan kartografik verilerle ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, incelenen her bir sokak; tezin üçüncü bölümünde yer alan 1929 Fransız Kadastral Planı (Bkz. Şekil 3.7) ve 2009 Koruma Amaçlı İmar Planı (Bkz. Şekil 3.8) üzerindeki mekansal kodlama ve numaralandırma sistemi referans alınarak sıralanmıştır.

Sokaklara ilişkin sunulan analiz künyeleri; sadece fiziksel durum tespitini değil, aynı zamanda mekanın "yaşayan" yönünü de belgelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, sokakların deprem öncesi arazi kullanımları (konut, ticaret, kamusal alan vb.), duysal atmosferleri ve kullanıcı zihnindeki imgesel karşılıkları; saha çalışması kapsamında

gerçekleştirilen anket verilerinin ve katılımcı beyanlarının analizi sonucunda elde edilmiştir. Aşağıda sunulan her bir "Sokak Künyesi"; mekanın fiziksel izdüşümü ile katılımcıların bilişsel haritalarındaki yerini (mekansal hafıza) karşılaştırmalı olarak ortaya koyan somut birer belge niteliğindedir.

Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi – mekansal bellekte odak noktası ve giriş aksı

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal ögeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.14: [1] Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesinin deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

(1) Akılda kalıcılık ve ilk hatırlanan yer olması: Bu cadde, katılımcıların mekansal hafızasında en güçlü yer tutan aksların başında gelmektedir:

- İlk akla gelen sokak: Katılımcılara "Eski Antakya Evleri denildiğinde aklınıza gelen ilk sokak hangisidir?" diye sorulduğunda, %30'luk bir oranla en yüksek yanıtı Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi almıştır.
- Görsel tanınırlık: Görsel anketlerde katılımcılara sokak fotoğrafları gösterildiğinde, bu caddeyi hatırlama oranı %95 (19 kişi) gibi çok yüksek bir seviyededir.
- Bilişsel haritalardaki yeri: Bilişsel harita uygulamalarında, 17 katılımcı bu caddeyi haritasına çizmiş veya belirtmiştir, bu da onun bölgenin omurgası olarak algılandığını gösterir.

(2) Bu caddenin neden hatırlandığı (Ana Arter ve Giriş Kapısı): Analizler, caddenin fiziksel özelliklerinin ötesinde "işlevsel" rolüyle hatırlandığını ortaya koymaktadır:

- Giriş noktası ve ana arter: Katılımcılar bu caddeyi genellikle "Alana giriş yeri olması" ve bir "Ana arter" olması nedeniyle hatırlamaktadır.
- Kullanım sıklığı: En çok kullanılan sokaklar sıralamasında Saray Caddesi'nden sonra üst sıralarda (yaklaşık %21) yer almaktadır. İnsanlar burayı "merkezi olması" ve "yürüyüş için zevkli bir güzergah olması" sebebiyle tercih etmektedir.

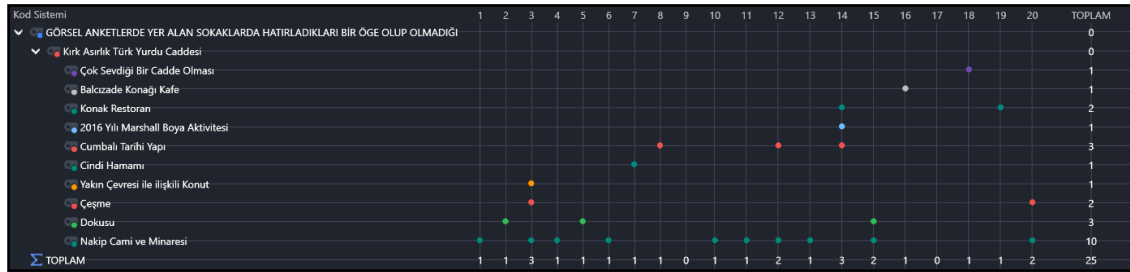
(3) Caddede en çok hatırlanan yapılar ve öğeler (Mikro-Landmarklar): Şekil 5.15., katılımcıların bu caddede yürürken neleri hafızalarına kaydettiklerini detaylıca göstermektedir. Cadde üzerinde en çok hatırlanan öğeler şunlardır:

- Nakip Cami ve Minaresi: Bu caddede en baskın hatırlanan öğedir (10 katılımcı tarafından kodlanmıştır).
- Konak Restoran: Caddenin önemli bir yeme-içme ve sosyalleşme mekanı olarak hafızalarda yer etmiştir.
- Cumbalı Tarihi Yapılar: Caddenin karakteristik mimari dokusu (cumbalı evler) güçlü bir imge olarak öne çıkmaktadır.
- Diğer Öğeler: Cindi Hamamı, çeşmeler, doku ve hatta 2016 yılında yapılan Marshall Boya Etkinliği gibi spesifik detaylar bile katılımcıların hafızasında yer etmiştir.

(4) Deprem sonrası öncelik ve gelecek beklentisi: Katılımcılar, deprem sonrası iyileştirme çalışmalarında bu caddeye özel bir önem atfetmektedir:

- Tadilat önceliği: "Deprem sonrası tadilat yapılması tercihiniz sorulsa ilk hangi sokaktan başlanılmalıdır?" sorusuna verilen yanıtlarda, Saray Caddesi ile birlikte en çok işaret edilen yerlerden biridir.
- Gerekçe: Katılımcılar, bu caddenin diğer caddelere bağlantı sağlaması ve turizm potansiyeli taşıması nedeniyle öncelikli olarak ayağa kaldırılması gerektiğini düşünmektedir.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.15. Görsel ankette "Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Eski Saray Sokak – geçiş bölgesi ve bağlantısallık

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.16: [2] Eski Saray Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

(1) Görsel tanınırlığı yüksek ancak sözel olarak ilk akla gelmiyor: Bu sokakla ilgili en dikkat çekici bulgu, ismen çok zikredilmese de görsel olarak oldukça iyi tanınmasıdır:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara fotoğraflar gösterildiğinde, sokağı tanıma oranı %68 (13 kişi) gibi yüksek bir seviyededir. Bu durum, sokağın kent hafızasında görsel olarak yer ettiğini ancak ismiyle kodlanmadığını göstermektedir.
- İlk akla gelme: "Eski Antakya Evleri" denildiğinde sözel olarak ilk akla gelen sokaklar arasında (Saray Caddesi veya Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi gibi) yer almamakta, bu kategoride %0 oranında kalmaktadır.

(2) Mekansal hafızadaki yeri ve "bağlantı" rolü: Eski Saray Sokak, bir varış noktasından ziyade bir geçiş veya bağlantı noktası olarak algılanmaktadır:

- Bilişsel haritalar: Katılımcıların zihin haritalarında (bilişsel harita) bu sokağı çizme oranı %20 (4 kişi) seviyesindedir.
- Bağlantı sokağı: Sokağın hatırlanan özellikleri arasında "Ulaşımında Bağlantı Sokağı" olması yer almaktadır. Bu da sokağın, ana aksları birbirine bağlayan bir ara damar olarak işlev gördüğünü düşündürmektedir.

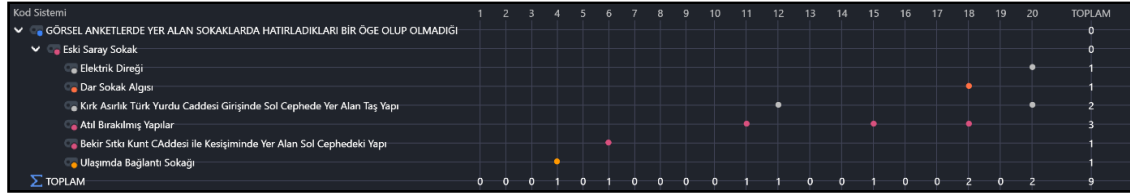
(3) Sokağın karakteri: "Atıl Yapılar" ve "Dar Sokak" Algısı: Katılımcıların bu sokakta yürürken dikkatini çeken ve hafızalarına kaydettikleri detaylar, sokağın mevcut fiziksel durumuna dair ipuçları vermektedir:

- Atıl bırakılmış yapılar: Sokağa dair en çok hatırlanan detay (3 kişi tarafından), sokaktaki "Atıl Bırakılmış Yapılar"dır. Bu durum, sokağın diğer turistik cadelere kıyasla daha bakımsız veya durağan bir görüntüye sahip olduğunu göstermektedir.
- Mimari öğeler: Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi girişindeki sol cephede yer alan taş yapı ve Bekir Sıtkı Kunt Caddesi kesişimindeki yapılar, nirengi noktası olarak hatırlanmaktadır.
- Dar sokak algısı: Sokağın fiziksel yapısı "Dar Sokak Algısı" koduyla tanımlanmıştır.

(4) Kullanım alışkanlıkları:

- Kullanım sıklığı: En çok kullanılan sokak sıralamasında %5 (1 kişi) oranına sahiptir.
- Kullanım nedeni: Bu sokağı kullanan az sayıdaki kişi, burayı "Sürekli Gidilen Mekanın Olması" sebebiyle tercih ettiğini belirtmiştir. Bu da sokağın genel bir gezinti rotasından çok, nokta atışı ziyaretler için kullanıldığını göstermektedir.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.17. Görsel ankette "Eski Saray Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Kabaltı Sokak – simgesel değer ve imgesel hafıza mekanı

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.18: [3] Kabaltı Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

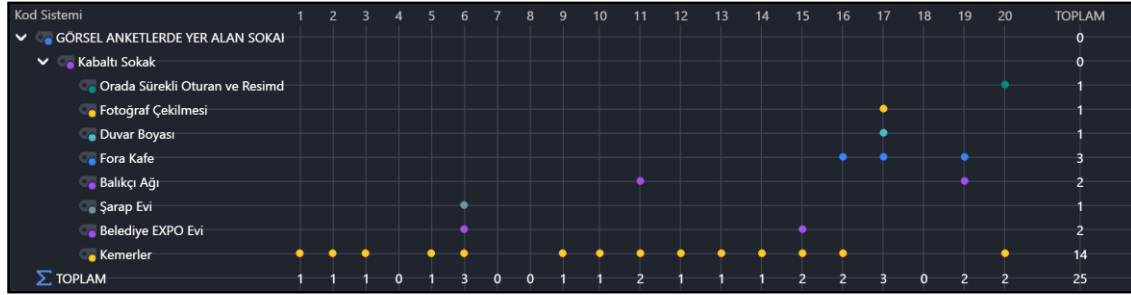
Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

(1) Görsel tanınırlıkta zirve (%100 Başarı): Kabaltı Sokak, görsel hafızada en güçlü yer eden sokaktır.

- Tam tanınırlık: Görsel anket uygulamasında katılımcılara sokağın fotoğrafı gösterildiğinde, %100'lük bir oranla (19 kişinin tamamı) bu sokağı tanıdı.

- İsimlendirme başarısı: Sokağı gören katılımcıların %65'i (13 kişi) sokağın ismini (Kabaltı) doğru şekilde söyleyebilmiştir. Bu oran, sokağın ismen de hafızalara kazındığını gösterir.
- (2) Sokağın kimliği: "Kemer" ve "Birleştirici Güç": Analizler, bu sokağın fiziksel bir yapıdan çok "simgesel" bir anlam taşıdığını ortaya koymaktadır:
- Kemer imgesi: Sokağın en baskın hatırlatıcı ögesi tartışmasız "Kemerler"dir. Katılımcıların 14'ü bu sokağı kemer yapısıyla kodlamıştır.
 - Kültürel köprü: Katılımcılar bu sokağı "Cami ve Kilise arasında kalan bir sokak" ve "Farklı dine sahip insanların bir arada yaşadığı nadir sokak" olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamalar, sokağın Antakya'nın çok kültürlü yapısını temsil ettiğini kanıtlar.
 - Mistik atmosfer: Sokağın hatırlanma nedenleri arasında "Kemerli dokusu ve ambiyansı" ve "Sokaktaki bitkilerin mistik kokusu" gibi duyuşsal ifadeler yer almaktadır.
- (3) Kullanım ve ziyaret sıklığı: Kabaltı Sokak, kentin en işlek ve popüler noktalarından biridir.
- İlk akla gelen: "Eski Antakya Evleri" denildiğinde akla gelen ilk sokak sıralamasında %25 ile ikinci sırada yer almaktadır.
 - Kullanım yoğunluğu: Katılımcıların %26'sı (5 kişi) bu sokağı en çok kullandıkları sokak olarak belirtmiştir.
 - Haritalardaki yeri: Bilişsel harita uygulamalarında katılımcıların %50'si bu sokağı "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir.
- (4) Sokakta hatırlanan spesifik mekanlar (Mikro-Landmarklar): Sokak dokusu içinde katılımcıların zihninde yer eden spesifik yapılar şunlardır:
- Kemerler: En çok hatırlanan öğedir.
 - Fora Kafe: Sokağın sosyal yaşamıyla özdeşleşmiştir bir mekan (3 kişi tarafından hatırlanmıştır).
 - Belediye EXPO Evi: Sokağın güncel kullanımları arasında yer etmiştir.
 - Balıkçı ağı: Sokağın dekoratif bir detayı olarak hafızada kalmıştır.
- (5) Onarım ve koruma önceliği: Deprem sonrası süreç için yapılan analizlerde, Kabaltı Sokak öncelikli alanlardan biri olarak görülmektedir.
- Katılımcılar, sokağın "Tescilli yapı sayısının fazla olması" ve "Expo Evi'nin varlığı" nedeniyle tadilat önceliğine sahip olması gerektiğini belirtmiştir.

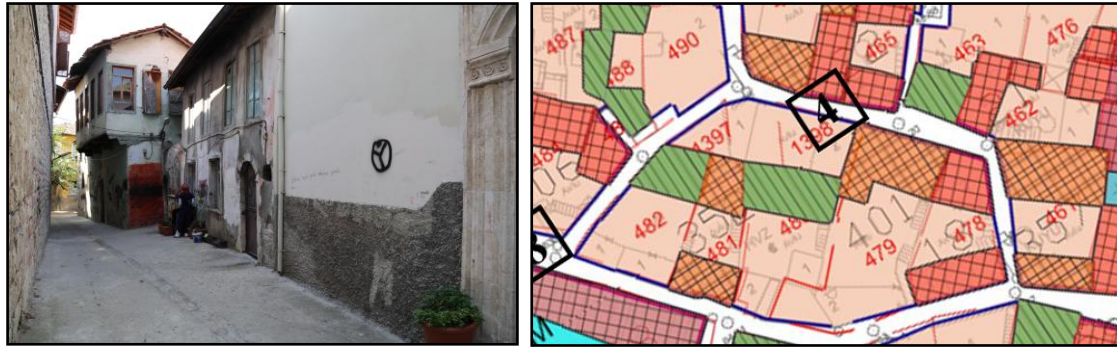
Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.19. Görsel ankette "Kabaltı Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Kartal Sokak – mikro-ölçekli kullanım ve mekan aidiyeti

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.20: [4] Kartal Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

- (1) Görsel olarak tanınıyor ancak ismen az biliniyor: Kartal Sokak, katılımcıların görsel hafızasında yer etmesine rağmen, sözel hafızada ve isimlendirmede geri planda kalmaktadır:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara fotoğraflar gösterildiğinde, sokağı tanıma oranı %74 (14 kişi) gibi oldukça iyi bir seviyededir. Bu oran, sokağın fiziksel olarak bilindiğini gösterir.
- İsimlendirme zorluğu: Sokağın ismini ezbere sayabilenlerin oranı %25 (5 kişi) seviyesindedir.
- İlk akla gelme: "Eski Antakya Evleri" denildiğinde ilk akla gelen sokak sorusuna %0 oranında yanıt verilmiştir. Yani burası, bölgenin ilk akla gelen "vitrin" sokağı değildir.

(2) Mekansal hafızadaki yeri ve kullanım sıklığı: Sokak, "en çok kullanılan" ana arter olmasa da, katılımcıların zihinsel haritalarında ve ziyaret rotalarında belirgin bir yere sahiptir:

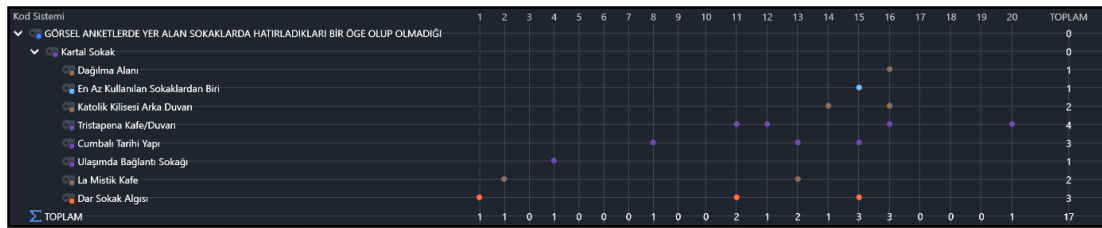
- Bilişsel haritalar: Katılımcıların %65'i (13 kişi) bu sokağı zihin haritalarına (bilişsel harita) çizerek hatırlamıştır.
- Ziyaret sıklığı: Harita uygulamasında katılımcıların %45'i (9 kişi) bu sokağı "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir.
- Kullanım karakteri: "En çok kullanılan sokak" olarak belirtilme oranı %0'dır. Bu durum, sokağın insanların ana varış noktası (primary destination) olmaktan çok, belirli mekanlar için gidilen veya geçiş için kullanılan bir "ara durak" niteliğinde olduğunu gösterir.

(3) Sokağın kimliği ve hatırlanan öğeler (Mikro-Landmarklar): Kartal Sokak'ta yürürken katılımcıların en çok dikkatini çeken ve hafızalarında kalan detaylar, sokağın karakterini ortaya koymaktadır (Şekil 4.87 ve Şekil 4.53):

- Mekanlar (kafe/restoran): Sokağın hafızadaki en güçlü çapaları yeme-içme mekanlarıdır. "Tristapena Kafe" (ve duvarı) ile "La Mistik Kafe" en çok hatırlanan spesifik mekanlardır.
- Fiziksel doku: Katılımcılar sokağı "Dar Sokak Algısı" ve "Cumbalı Tarihi Yapı" kodlarıyla hatırlamaktadır. Bu da sokağın sıkışık ama karakteristik tarihi dokusunun baskın olduğunu gösterir.
- Konumsal referans: İlginç bir detay olarak, "Katolik Kilisesi Arka Duvarı" (2 kişi) sokağın tanımlayıcı bir öğesi olarak hafızalarda yer etmiştir. Bu, sokağın kilise ile ilişkili konumunun zihinsel haritalarda bir referans noktası olduğunu gösterir.

(4) Sokağın algısı: Verilerdeki "En Az Kullanılan Sokaklardan Biri" ve "Dağılma Alanı" gibi tekil kodlamalar, sokağın bazen daha sakin veya geçiş amaçlı bir alan olarak algılandığına işaret etmektedir.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.21. Görsel ankette "Kartal Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Kelebek Sokak – özgün doku ve yerel ticaret örüntüsü

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.22: [5] Kelebek Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

(1) Görsel tanınırlık çok yüksek, isim hafızası düşük: Kelebek Sokak, "görünce tanınan ama ismi hemen gelmeyen" sokaklar kategorisindedir:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara sokağın fotoğrafı gösterildiğinde, %79 (15 kişi) gibi çok yüksek bir oranla sokağı tanımışlardır. Bu oran, sokağın fiziksel olarak hafızalarda yer ettiğini gösterir.
- İsimlendirme: Sokağın ismini ezbere sayabilenlerin oranı %25 (5 kişi) seviyesindedir.
- İlk akla gelme: "Eski Antakya Evleri" denildiğinde ilk akla gelen sokak olarak belirtilme oranı sadece %5'tir (1 kişi).

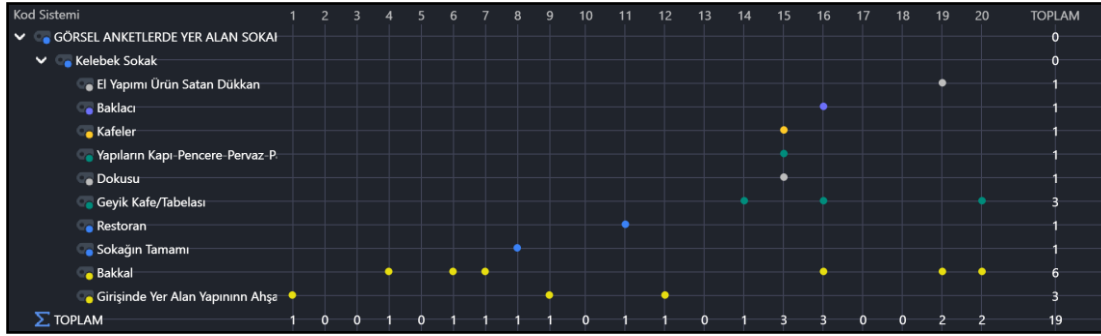
(2) Sokağın hafızadaki çapaları: "Bakkal" ve "Geyik Kafe": Kelebek Sokak'ın kimliği, büyük anıtsal yapılardan ziyade, sokağın günlük yaşamına dair sıcak detaylarla örülüdür. Görsel anketlerde bu sokakla ilgili en çok hatırlanan öğeler şunlardır (Şekil 5.23):

- Bakkal: Sokağın en baskın hatırlatıcı öğesidir. Katılımcıların 6'sı bu sokağı doğrudan "Bakkal" ile kodlamıştır. Bu, sokağın mahalle dokusunu koruduğunu gösterir.
- Geyik Kafe ve tabelası: Sokağın görsel imgesinde önemli bir yer tutan, 3 katılımcı tarafından hatırlanan spesifik bir mekandır.
- Ahşap detaylı yapı: Sokağın girişinde yer alan yapının ahşap özellikleri 3 kişi tarafından hatırlanmıştır.
- Diğer öğeler: "El yapımı ürün satan dükkan", "Baklacı" ve genel "Kafeler" sokağın hatırlanan diğer fonksiyonlarıdır.

(3) Kullanım ve bilişsel haritadaki yeri

- Kullanım sıklığı: "En çok kullandığınız sokak" sorusuna verilen yanıtlarda %5 gibi düşük bir orana sahiptir. Bu durum, sokağın ana bir geçiş güzergahı olmaktan çok, spesifik bir amaçla (kafe veya bakkal gibi) ziyaret edilen bir yer olduğunu düşündürmektedir.
- Bilişsel haritalar: Katılımcıların %10'u (2 kişi) bu sokağı "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak haritasında işaretlemiştir.

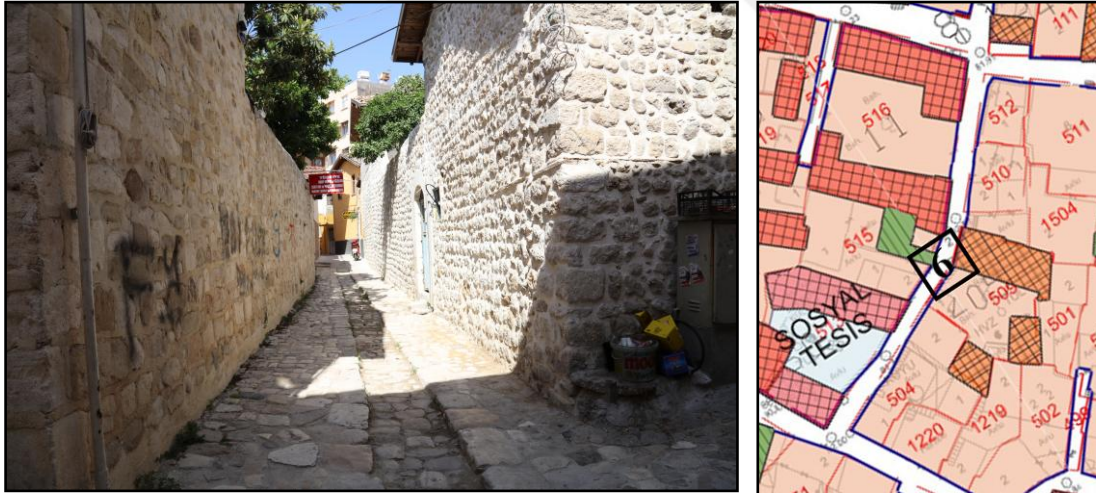
Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.23. Görsel ankette "Kelebek Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Kastal Sokak – doku karakteristiği ve sosyal etkileşim alanı

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.24: [6] Kastal Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

- (1) Görsel tanınırlığı yüksek, isim hafızası düşük: Kastal Sokak, katılımcıların görsel hafızasında güçlü bir yer tutarken, sözel hafızada aynı etkiyi yaratmamıştır:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara fotoğraflar gösterildiğinde, sokağı tanıma oranı %74 (14 kişi) gibi oldukça yüksek bir seviyededir. Bu oran, sokağın fiziksel dokusunun ve imgesinin akılda kalıcı olduğunu kanıtlar.
- İsimlendirme: Sokağın fotoğrafını tanıyanların sadece %25'i (5 kişi) ismini "Kastal Sokak" olarak hatırlayabilmiştir.
- İlk akla gelme: "Eski Antakya Evleri" denildiğinde akla gelen ilk sokak sorusuna %0 oranında yanıt verilmiştir. Yani burası, zihindeki "ilk" imge değildir.

(2) Sokağın karakteri: "Zemin Dokusu" ve "Eğlence Mekanları": Sokakla ilgili hatırlanan spesifik öğeler (mikro-landmarklar), sokağın kimliğini "doku" ve "sosyal mekanlar" üzerine kurmaktadır (Şekil 5.25):

- Zemindeki taş dokusu: Sokağa dair en çok hatırlanan fiziksel detaydır (3 katılımcı). Bu durum, sokağın zemin kaplamasının karakteristik bir özellik taşıdığını gösterir.
- Kafe ve barlar: Sokağın sosyal yaşamıyla özdeşleşen mekanlar "Retro Kafe-Bar" (3 kişi) ve "Fors Kafe" (2 kişi) olarak öne çıkmaktadır.
- Duvar ve yapısal detaylar: "Kutlu Sokak Girişi Sağ Cephede Kalan Sır Duvar" (2 kişi) ve "Dernek Tabelası" (2 kişi) diğer hatırlatıcı unsurlardır.
- Restorasyon algısı: Bir katılımcı sokağı "Sokak Sağlıklılaştırma Uygulaması Geçirmiş Olması" ile hatırlamıştır, bu da sokağın yenilenmiş yüzünün fark edildiğini gösterir.

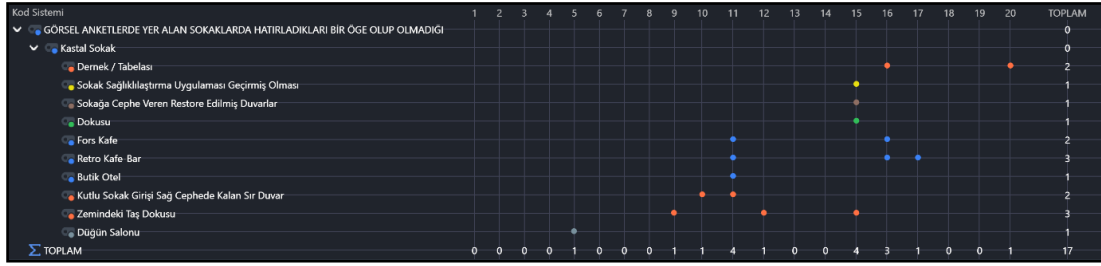
(3) Kullanım ve bilişsel haritadaki yeri

- Kullanım sıklığı: "En çok kullandığınız sokak" analizinde %0 oranına sahiptir. Bu, sokağın bir ana arterden ziyade, spesifik mekanlar (kafe/bar) için gidilen bir yer olduğunu düşündürmektedir.
- Bilişsel haritalar: Katılımcıların zihin haritalarında (bilişsel harita) yer alma oranı %10 (2 kişi) seviyesindedir.

(4) Deprem sonrası durum

- Tadilat önceliği: Bir katılımcı, "Sokakta yer alan tescilli yapı sayısının fazla olması" gerekçesiyle deprem sonrası tadilat önceliğinin bu sokağa verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.25. Görsel ankette "Kastal Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Bedesten Sokak – geleneksel esnaf kültürü ve sosyal arayüz

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.26: [7] Bedesten Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

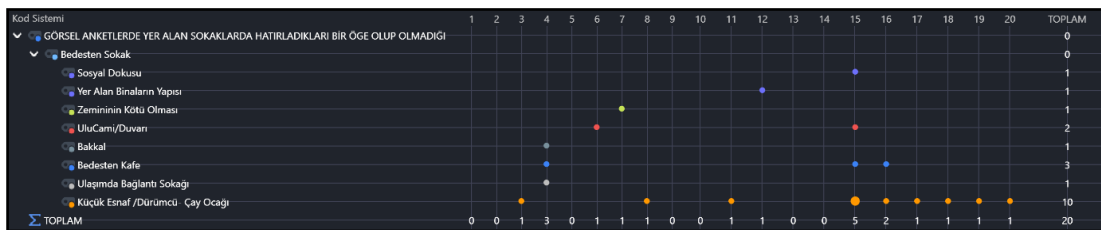
Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

(1) Görsel tanınırlık yüksek, isim hafızası düşük: Bedesten Sokak, görsel olarak oldukça iyi bilinmesine rağmen, sözel olarak hatırlanma oranı daha düşüktür:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara sokağın fotoğrafı gösterildiğinde, %84 (16 kişi) gibi yüksek bir oranla sokağı tanımışlardır. Bu oran, sokağın görsel hafızada güçlü bir yer tuttuğunu gösterir.
- İsimlendirme: Sokağın fotoğrafını görüp ismini "Bedesten Sokak" olarak doğru hatırlayanların oranı %60 (12 kişi) seviyesindedir.

- İlk akla gelme: "Eski Antakya Evleri" denildiğinde ilk akla gelen sokak olarak belirtilme oranı %0'dır. Yani görsel olarak bilinse de zihindeki ilk çağrışım değildir.
- (2) Sokağın kimliği: "Küçük Esnaf" ve "Çay Ocağı": Sokağın hafızalardaki imgesi, büyük yapılardan ziyade günlük yaşamın ve esnaf kültürünün parçalarıyla şekillenmiştir. Görsel anketlerde bu sokakla ilgili en çok hatırlanan öğeler şunlardır:
- Küçük esnaf / dürümcü - çay ocağı: Sokağın en karakteristik özelliği olarak 10 katılımcı tarafından hatırlanmıştır. Bu, sokağın yaşayan, samimi bir esnaf sokağı olduğunu gösterir.
 - Bedesten Kafe: Sokakla özdeşleşen bir diğer önemli mekan, 3 kişi tarafından hatırlanan "Bedesten Kafe'dir".
 - Ulucami duvarı: Sokağın bir cephesini oluşturan Ulucami duvarı, 2 katılımcı için referans noktası olmuştur.
- (3) Kullanım ve bilişsel haritadaki yeri
- Kullanım sıklığı: "En çok kullandığınız sokak" sorusuna verilen yanıtlarda %5 (1 kişi) oranına sahiptir. Bu, sokağın ana bir geçiş güzergahı olmaktan çok, belirli bir amaçla (çay ocağı, kafe vb.) gidilen bir yer olduğunu düşündürmektedir.
 - Bilişsel haritalar: Katılımcıların zihin haritalarında (bilişsel harita) yer alma oranı %15 (3 kişi) seviyesindedir.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.27. Görsel ankette "Bedesten Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Kutlu Sokak – çok katmanlı kültürel aks ve hoşgörü imgesi

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.28: [8] Kutlu Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

(1) Görsel tanınırlık ve ziyaret sıklığında zirve: Kutlu Sokak, Saray Caddesi ve Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi ile birlikte kentin en baskın üç aksından biridir:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara sokağın fotoğrafı gösterildiğinde, %100 (19 kişi) oranında tam tanınırlık sağlanmıştır. Bu, sokağın görsel hafızada tartışmasız bir yere sahip olduğunu gösterir.
- Sık ziyaret: Bilişsel harita uygulamasında katılımcıların %80'i (16 kişi) bu sokağı "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir. Bu oranla Saray Caddesi ve Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi ile birlikte birinci sırayı paylaşmaktadır.
- Bilişsel haritada yer alma: 18 katılımcı sokağı zihin haritasına çizmiştir, bu da mekansal hafızadaki güçlü yerini kanıtlar.

(2) Sokağın kimliği: "Hoşgörü" ve "İnançların Buluşması": Kutlu Sokak, fiziksel bir geçiş alanından öte, Antakya'nın "Çan-Ezan-Hazan" metaforunun vücut bulduğu yer olarak hatırlanmaktadır. Görsel anketlerde sokakla ilgili en çok hatırlanan öğeler şunlardır (Şekil 4.91):

- Sarımiye Cami: Sokağın en baskın hatırlatıcı öğesidir. 12 katılımcı sokağı bu cami ile kodlamıştır.
- Katolik Kilisesi: Sokağın diğer önemli dini yapısıdır ve 6 katılımcı tarafından hatırlanmıştır.
- Çan-Ezan-Hazan kavramı: Katılımcılar bu sokağı, farklı inançların bir arada yaşadığı simgesel bir alan olarak tanımlamıştır (2 kişi).
- Diğer öğeler: "Fırın" (3 kişi), "Kavin Butik Otel" (2 kişi), "Hediyelik Eşya Dükkanı" (2 kişi) ve "Gastronomi Evi" sokağın yaşayan ticari ve turistik yüzünü oluşturmaktadır.

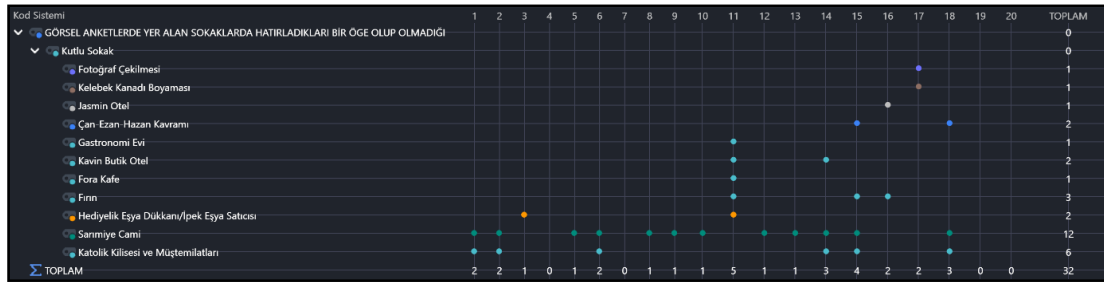
(3) İsimlendirme ve sözel hafıza

- İsim bilinirliği: Sokağı görsel olarak tanıyanların %60'ı (12 kişi) ismini "Kutlu Sokak" olarak doğru söyleyebilmiştir. Bu oran, sokağın ismen de bilindiğini, ancak görsel hafızanın (cami/kilise imgeleri sayesinde) daha baskın olduğunu gösterir.
- İlk akla gelme: "Eski Antakya Evleri" denildiğinde ilk akla gelen sokak sıralamasında %20 ile üst sıralarda yer almaktadır.

(4) Tadilat ve öncelik nedenleri

- Katılımcılar, özellikle "Gastronomi Evi'nin burada olması" nedeniyle bu sokağın deprem sonrası tadilat önceliğine sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Bu da sokağın turizm ve gastronomi açısından stratejik önemini vurgular.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.29. Görsel ankette "Kutlu Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Kahraman Sokak – kentsel düğüm noktası ve dağılım işlevi

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.30: [9] Kahraman Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

(1) Görsel tanınırlık ve isim hafızası: Kahraman Sokak, hem görsel hem de ismen en yüksek bilinirliğe sahip sokaklar arasındadır:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara fotoğrafı gösterildiğinde %89 (17 kişi) oranında tanınmıştır. Bu oran, sokağın görsel hafızada çok güçlü bir yer tuttuğunu gösterir.
- İsimlendirme başarısı: Sokağı görenlerin %60'ı (12 kişi) ismini "Kahraman Sokak" olarak doğru hatırlamıştır. Bu, sokağın kimliğinin oturduğunu kanıtlar.

(2) Ziyaret sıklığı ve bilişsel haritadaki yeri (çok yüksek kullanım): Bu sokak, bölgenin en yoğun kullanılan akslarından biridir:

- Sık ziyaret: Bilişsel harita uygulamasında katılımcıların %75'i (15 kişi) bu sokağı "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir. Bu oranla, Gazipaşa Caddesi ile birlikte en çok ziyaret edilen ikinci yer konumundadır (Saray Caddesi'nden sonra).
- Haritada yer alma: 17 katılımcı bu sokağı zihin haritasına (bilişsel harita) çizmiştir.
- Güzergah kullanımı: 9 katılımcı, alandaki yürüyüş rotalarını tarif ederken Kahraman Sokak'ı kullandıklarını belirtmiştir.

(3) Sokağın kimliği: "Meydan", "Cemiyet" ve "Lezzet Durakları": Katılımcıların bu sokakta yürürken en çok dikkatini çeken ve hatırladıkları öğeler şunlardır:

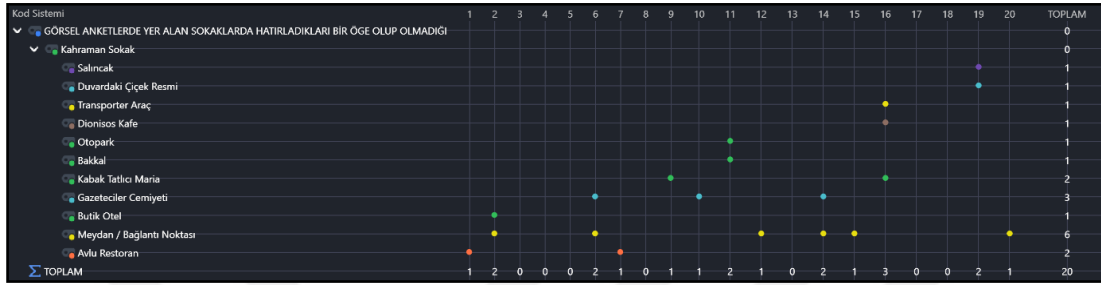
- Meydan / bağlantı noktası: Sokağın en baskın özelliği (6 kişi), bir meydanlaşma alanı veya diğer sokaklara dağılım sağlayan bir bağlantı noktası olmasıdır.
- Gazeteciler Cemiyeti: Sokak üzerindeki bu kurumsal yapı, 3 katılımcı tarafından hatırlanarak sokağın bir nirengi noktası olmuştur.
- Yeme-içme mekanları: Sokak, gastronomi ile de özdeşleşmiştir. Özellikle "Kabak Tatlıcı Maria" (2 kişi), "Avlu Restoran" (2 kişi) ve "Dionisos Kafe" hatırlanan mekanlardır. Hatta bir katılımcı genel olarak "Kahraman Sokakta Bulunan Tatlıcı" ifadesini kullanmıştır.
- Görsel detaylar: "Duvardaki Çiçek Resmi", "Salıncak" ve "Butik Otel" sokağın atmosferini oluşturan diğer hatırlatıcı detaylardır.

(4) Kullanım nedenleri: Sokağın neden akılda kaldığına dair veriler, buranın hem ikamet hem de iş odaklı kullanıldığını göstermektedir:

- İş ve ev: Sokağı "ilk akla gelen yer" olarak belirtenler, gerekçe olarak "İşlettiği Mekanın Burada Olması" veya "Evinin Burada Olması" yanıtlarını vermiştir, Bu da

sokağın sadece turistik değil, yerel halkın yaşadığı ve çalıştığı bir yer olduğunu gösterir.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.31. Görsel ankette "Kahraman Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Gazipaşa Caddesi – estetik algı ve rekreatif süreklilik

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.32: [10] Gazipaşa Caddesi deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

- (1) İsim hafızasında zirve (saray caddesi'nin en güçlü rakibi): Gazipaşa Caddesi, görsel hafızadan ziyade sözel hafızada (isim bilinirliği) çok daha baskın bir profile sahiptir:

- İsim bilinirliği: Katılımcıların %80'i (16 kişi) bu caddenin ismini ezbere sayabilmiştir. Bu oranla, Saray Caddesi'nden (%100) sonra ikinci sırada yer almaktadır.
- Görsel tanınırlık: Fotoğrafı gösterildiğinde tanınma oranı %68 (13 kişi) seviyesindedir. Bu durum, caddenin ismen bir marka olduğunu, görsel olarak ise belirli bir kesim tarafından çok iyi bilindiğini gösterir.
- İlk akla gelen: "Eski Antakya Evleri" denildiğinde ilk akla gelen sokak sıralamasında %20 (4 kişi) ile üst sıralarda yer almaktadır.

(2) Ziyaret sıklığı ve bilişsel haritadaki yeri: Bu cadde, bölgenin en yoğun sosyal yaşam alanlarından biridir:

- Sık ziyaret: Bilişsel harita uygulamasında katılımcıların %75'i (15 kişi) Gazipaşa Caddesi'ni "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir. Bu oranla Kahraman Sokak ile ikinciliği paylaşmaktadır.
- Mekansal hafıza: Katılımcıların %85'i (17 kişi) bu caddeyi zihin haritalarına (bilişsel harita) çizmiştir. Bu, caddenin kentin omurgalarından biri olarak algılandığını kanıtlar.
- Kullanım: "En çok kullanılan cadde/sokak" analizinde %45 (9 kişi) ile Saray Caddesi ve Pazar Sokak'tan sonra en yoğun kullanılan üçüncü aks olmuştur.

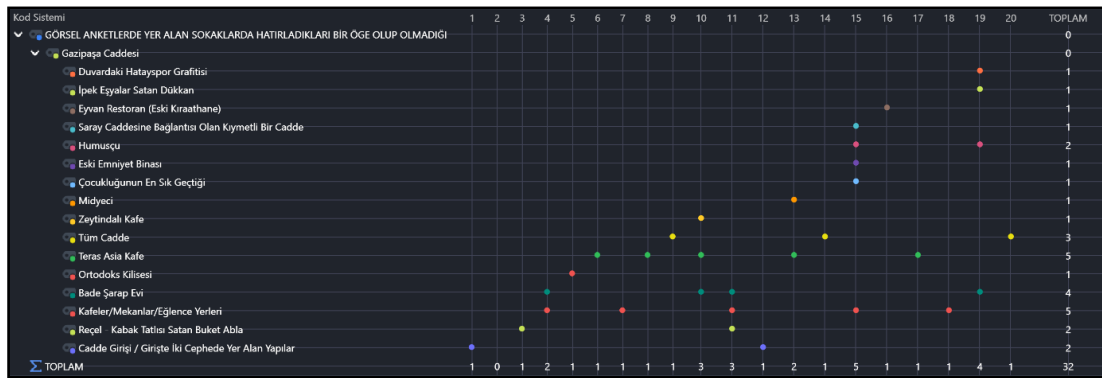
(3) Sokağın kimliği: "Sanat", "Begonvil" ve "Estetik": Gazipaşa Caddesi'ni diğerlerinden ayıran en belirgin özellik, katılımcıların burayı fiziksel bir yoldan çok "duygusal ve estetik" bir atmosferle kodlamalarıdır. Hatırlanma nedenleri şunlardır:

- Sokak sanatçıları ve müzik: Caddenin en karakteristik özelliği olarak "Her Akşam Sokak Sanatçılarının Şarkı Söylemesi" belirtilmiştir. Bu, caddenin yaşayan ve sanatla iç içe bir kimliği olduğunu gösterir.
- Peyzaj ve estetik: "Begonvillerin Olması" ve "Dokusunun Güzel Olması" (3 kişi), caddenin görsel peyzajının hafızalarda yer ettiğini kanıtlar.
- Restorasyon başarısı: Katılımcılar burayı "Düzenli Restorasyon Uygulamaları" (2 kişi) ile hatırlamaktadır; bu da caddenin bakımlı ve yenilenmiş yüzünün takdir edildiğini gösterir.
- Atmosfer: "Sıcaklık Hissi" (2 kişi) caddenin samimi atmosferine vurgu yapar.

(4) Tadilat ve gelecek beklentisi

- Koruma isteği: Deprem sonrası tadilat önceliği sorulduğunda, katılımcılar "Caddenin Sevilmesi" ve "Farklı Nitelikleri Olan Bir Sokak Olması" gerekçeleriyle burayı işaretlemişlerdir. Bu, caddenin kentlilerle kurduğu duygusal bağın bir göstergesidir.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.33. Görsel ankette "Gazipaşa Caddesi" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Günlü Sokak – mekansal geçirgenlik ve keşif rotası

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.34: [11] Günlü Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

(1) Görsel tanınırlık yüksek, isim hafızası orta seviyede: Günlü Sokak, insanların görüp tanıdığı ancak ismini her zaman hatırlayamadığı sokaklar kategorisindedir:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara sokağın fotoğrafı gösterildiğinde, %68 (13 kişi) oranında bir tanınırlığa sahiptir. Bu, sokağın görsel hafızada yer ettiğini gösterir.
- İsimlendirme: Sokağın ismini "Günlü Sokak" olarak doğru hatırlayıp söyleyebilenlerin oranı %35 (7 kişi) seviyesindedir. Görsel tanınırlık ile isim bilinirliği arasındaki bu fark, sokağın fiziksel olarak bilindiğini ancak ismen daha az kodlandığını gösterir.

(2) Mekansal hafızadaki yeri: "Sık Ziyaret Edilen" Ama "Ana Rota Değil": Sokak, ilginç bir kullanım istatistiğine sahiptir. İnsanlar burayı bir "varış noktası" olarak değil, "geçiş" veya "gezinti" alanı olarak kullanmaktadır:

- Sık ziyaret: Bilişsel harita uygulamasında katılımcıların %40'ı (8 kişi) bu sokağı "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir.
- Ana rota değil: Buna karşın, "En çok kullandığımız sokak hangisidir?" sorusuna verilen yanıtlarda %0 oranına sahiptir. Yani insanlar buradan geçse de burayı birincil güzergahları olarak tanımlamamaktadır.
- Hatırlanma sırası: Görsel anketlerde sokağın hatırlanma sırası genellikle 9. ve 10. sıralarda zirve yapmaktadır. Bu da sokağın "ilk akla gelen" değil, hafızanın derinliklerinde yer alan bir katman olduğunu gösterir.

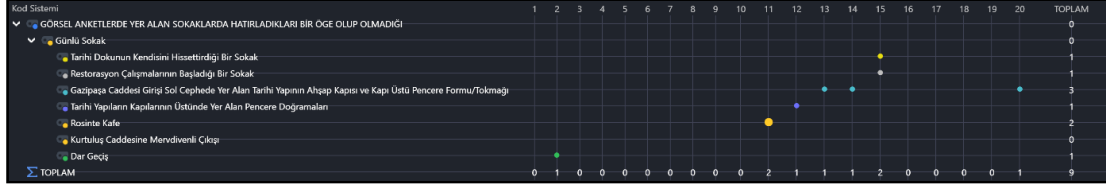
(3) Sokağın karakteri: "Dar Geçişler" ve "Rosiente Kafe": Analizlerde sokağın fiziksel karakteri ve üzerindeki mekanlarla ilgili spesifik detaylar öne çıkmaktadır:

- Dar geçişler: Sokağın en belirgin fiziksel özelliği "Dar Geçişler" olarak tanımlanmıştır. Bir katılımcı sokağı doğrudan bu özellik ile kodlamıştır. Bu durum, sokağın sıkışık ve labirentvari dokusunun hafızada yer ettiğini gösterir.
- Rosiente Kafe: Sokak üzerinde hatırlanan spesifik mekan "Rosiente Kafe"dir. Bilişsel harita analizlerinde sokağın bu mekanla ilişkilendirildiği görülmektedir.

(4) Kullanım durumu

- Kullanılmama durumu: "Hiç kullanılmayan sokak" analizinde 2 katılımcı (%10) bu sokağı hiç kullanmadığını belirtmiştir. Bu oran düşük olsa da, sokağın herkes tarafından benimsenen bir ana arter olmadığını doğrular.

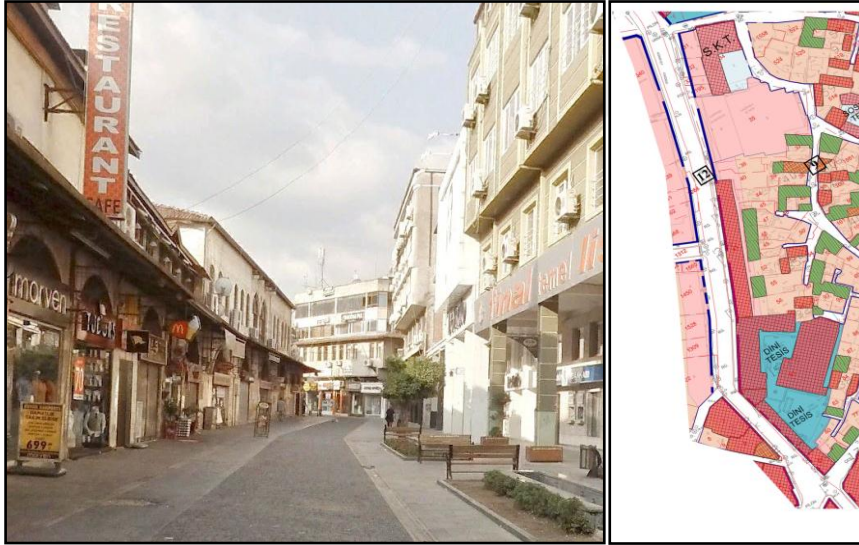
Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.35. Görsel ankette "Günlü Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Saray (Hürriyet) Caddesi - kentsel omurga ve baskın bellek aksı

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.36: [12] Saray Caddesi deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

- (1) Bilinirlik ve kullanımda zirve (lider cadde): Saray Caddesi, analiz edilen tüm parametrelerde (görsel hafıza, isim hafızası, kullanım sıklığı) diğer tüm sokakları geride bırakarak birinci sırada yer almaktadır:

- Görsel ve sözel hafıza: Katılımcıların %100'ü (tamamı) görsel anketlerde bu caddeyi tanımış ve yine %100'ü ismini "Saray Caddesi" olarak doğru söyleyebilmiştir. Bu, caddenin kentin en güçlü markası olduğunu gösterir.
- Kullanım yoğunluğu: "En çok kullandığınız sokak" sorusuna verilen yanıtlarda %37 ile açık ara birinci sıradadır. Ayrıca genel kullanım sıralamasında %80 oranıyla (16 kişi) en çok kullanılan aks olarak zirvededir.
- Ziyaret sıklığı: Bilişsel harita uygulamalarında katılımcıların %80'i bu caddeyi "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir.

(2) Caddenin kimliği: "Ana Aks" ve "Ticaret Merkezi": Katılımcıların caddeyi hatırlama nedenleri ve tanımlamaları, buranın kentin "vitriini" olduğunu ortaya koymaktadır:

- Ana arter: Katılımcılar caddeyi "Günlük rotada ana aks olması" ve "Merkezi olması" nedeniyle tercih etmektedir.
- Hareketlilik ve çeşitlilik: Cadde, "Kalabalık olması" ve "Caddede yer alan kullanımlar arasında gezerek yürüyebilmek" gibi ifadelerle tanımlanmıştır. Bu da caddenin sadece transit geçiş için değil, vitrin gezmek ve insan görmek için kullanıldığını (piyasa yapmak) gösterir.
- Giriş kapısı: Birçok katılımcı için burası alana giriş kapısı algısı yaratmaktadır.

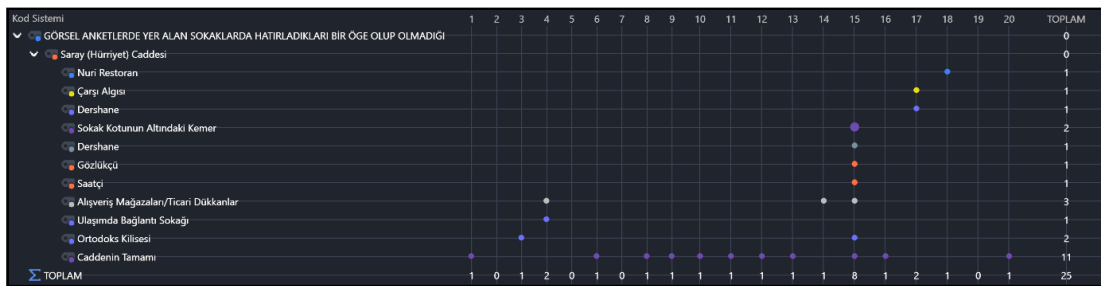
(3) Caddede hatırlanan mekanlar (mikro-landmarklar): Saray Caddesi üzerinde katılımcıların hafızasında yer eden yapılar, caddenin çok fonksiyonlu (ticaret, eğitim, yeme-içme, dini) yapısını yansıtmaktadır. Şekil 5.37.'e göre en çok hatırlanan öğeler şunlardır:

- Ortodoks Kilisesi: Caddenin en önemli simgesel yapısı olarak 4 katılımcı tarafından hatırlanmıştır.
- Saray Otel: Caddenin ismiyle özdeşleşen bu yapı 3 kişi tarafından kodlanmıştır.
- Yeme-içme: Maydanoz Döner (3 kişi), Anadolu Restoran, Barudi Kafe, Kabaret Kafe ve Atom Meyve Suyu Satıcısı gibi mekanlar caddenin gastronomi yönünü oluşturur.
- Ticaret ve eğitim: Final Dershanesi, Gelişim Dershanesi, İş Bankası, Saatçi ve Fotokopici gibi günlük yaşama dair işletmeler de caddenin yaşayan yüzünü temsil etmektedir.

(4) Deprem sonrası öncelik ve beklentiler: Katılımcılar, deprem sonrası iyileştirme çalışmalarında bu caddeye stratejik bir önem atfetmektedir:

- Tadilat önceliği: "Deprem sonrası tadilat önceliği kime verilmeli?" sorusuna en çok yanıt (8 kişi) Saray Caddesi için verilmiştir.
- Gerekçeler: Katılımcılar bu önceliği; caddenin "En eski cadde olması", "Tüm kullanım alternatiflerine yer vermesi", "Diğer sokaklara göre daha geniş ve hareketli olması" ve "Aidiyet duygusu yaratması" gibi güçlü nedenlere dayandırmıştır.

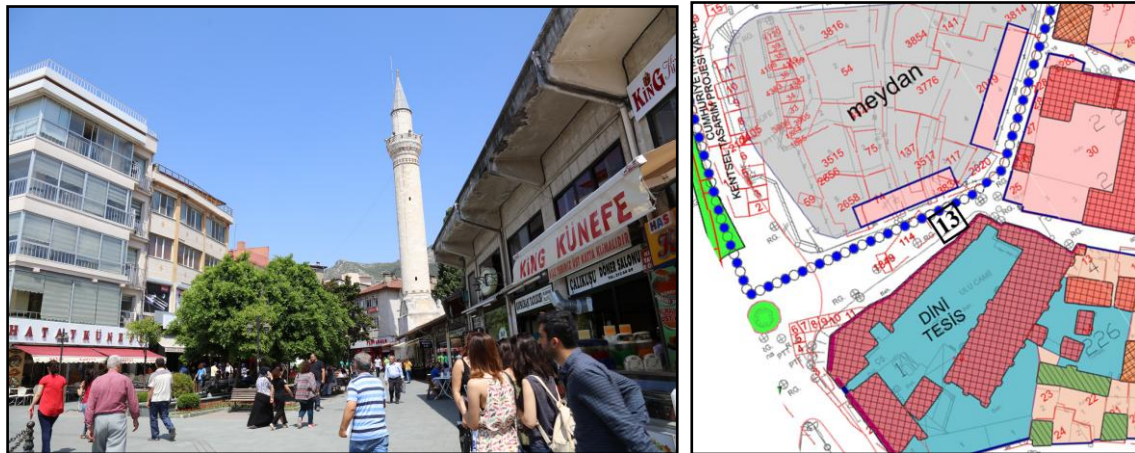
Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.37. Görsel ankette "Saray Caddesi" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Pazar Sokak – fonksiyonel yoğunluk ve hareketlilik koridoru

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.38: [13] Pazar Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

(1) Görsel tanınırlığı çok yüksek, isim bilinirliği orta seviyede: Pazar Sokak, insanların görüp "burayı biliyorum" dediği ancak ismini her zaman doğru kodlayamadığı alanlardan biridir:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara fotoğraf gösterildiğinde %95 (18 kişi) oranında sokağı tanımışlardır. Bu oranla, Saray Caddesi ve Kutlu Sokak gibi %100 bilinen yerlerden sonra en çok tanınan ikinci grup (Payas Sokak ile birlikte) içerisinde yer almaktadır.
- İsimlendirme: Sokağın fotoğrafını görüp ismini "Pazar Sokak" olarak doğru söyleyebilenlerin oranı %55 (11 kişi) seviyesindedir. Görsel hafızadaki %95'lik başarı ile kıyaslandığında, sokağın isminden çok işlevi ve görüntüsüyle hafızalarda yer ettiği anlaşılmaktadır.

(2) Sokağın kimliği: "Künefeciler", "Ulaşım" ve "Ticaret" Analizler, Pazar Sokağın bir gezinti alanından ziyade "fonksiyonel" ve "ticari" bir merkez olarak kodlandığını göstermektedir.

- Künefeciler ve heykel: Sokakla ilgili en güçlü hafıza ögesi "Künefecilerdir" (3 kişi). Ayrıca sokağın simgesi haline gelen "Künefeci Adam Heykeli" de katılımcılar tarafından "Alanda dikkat çeken yapı" olarak özel olarak belirtilmiştir.
- Ulaşım aksı: Sokağın kullanım nedenleri arasında "Otobüs Duraklarına Giden Aks" ve "Köprübaşı" bağlantısı öne çıkmaktadır. Bu da sokağın kentin ulaşım ağında bir düğüm noktası olduğunu gösterir.
- Ticari doku: "Alışveriş Mekanları", "Fırın (Can Kardeşler)" ve genel "Ticari Amaçlı Kullanım" sokağın yaşayan yüzünü oluşturmaktadır.

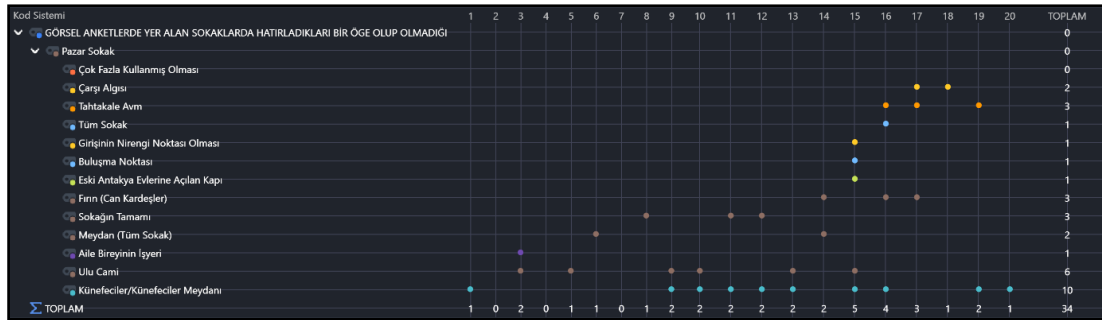
(3) Kullanım sıklığı ve bilişsel haritadaki yeri

- Sık ziyaret: Bilişsel harita uygulamasında katılımcıların %30'u (6 kişi) Pazar Sokağı "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir.
- En çok kullanılan sokak: "En çok kullandığınız sokak hangisi?" sorusuna verilen yanıtlarda %11 (2 kişi) oranına sahiptir.
- Haritalama: 9 katılımcı bu sokağı zihin haritasına (bilişsel harita) çizerek mekansal hafızasında yer vermiştir.

(4) Deprem sonrası algı

- Meydanlaşma potansiyeli: Deprem sonrası tadilat önceliği ile ilgili bir katılımcı, Pazar Sokak için "En işlek olan- Meydan gibi kullanılan" ifadesini kullanarak sokağın kamusal toplanma alanı niteliğine vurgu yapmıştır.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.39. Görsel ankette "Pazar Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Bekir Sıtkı Kunt Caddesi – konut odaklı yerleşim ve ikamet dokusu

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.40: [14] Bekir Sıtkı Kunt Caddesi deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

(1) Görsel tanınırlığı iyi ancak ismen az biliniyor: Bu cadde, görsel hafızada orta-üst seviyede bir yere sahipken, isim hafızasında oldukça zayıf kalmaktadır:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara fotoğrafı gösterildiğinde %63 (12 kişi) oranında tanınmıştır. Bu oran, caddenin fiziksel olarak bilindiğini ancak Saray Caddesi veya Kutlu Sokak kadar baskın bir imge olmadığını gösterir.
- İsimlendirme: Sokağın fotoğrafını görüp ismini "Bekir Sıtkı Kunt Caddesi" olarak doğru hatırlayanların oranı %25 (5 kişi) seviyesindedir. Bu durum, insanların burayı bildiğini ancak ismen kodlamadığını ortaya koymaktadır.
- İlk akla gelme: "Eski Antakya Evleri" denildiğinde ilk akla gelen sokak sorusuna sadece %5 (1 kişi) oranında yanıt verilmiştir.

(2) Kullanım ve mekansal hafızadaki yeri (yerel ve ikamet odaklı): Veriler, bu caddenin turistik bir gezi rotasından ziyade, yerel halkın yaşadığı ve kullandığı bir "ikamet" aksı olduğunu işaret etmektedir:

- Kullanım nedeni: Caddeyi "İlk akla gelen" veya "En çok kullanılan" yer olarak belirten katılımcılar, temel gerekçe olarak "Evinin Burada Olması" veya "2. Evinin Burada Olması" yanıtını vermiştir. Bu, caddenin "yaşayan" kimliğini kanıtlar.
- Ziyaret sıklığı: Bilişsel harita uygulamasında katılımcıların %45'i (9 kişi) bu caddeyi "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir.
- Haritada yer alma: 9 katılımcı bu caddeyi zihin haritalarına (bilişsel harita) çizerek hatırlamıştır.

(3) Caddede hatırlanan önemli yapılar (mikro-landmarklar): Bilişsel harita ve görsel anket verilerine göre caddede hatırlanan spesifik öğeler şunlardır:

- Medeniyetler Evi: Cadde üzerinde en çok hatırlanan kültürel odak noktasıdır.
- Otopark: Caddenin fonksiyonel bir özelliği olarak hafızalarda yer etmiştir.
- Kişisel konutlar: Bir katılımcı, alandaki önemli yapı olarak spesifik bir şekilde "Bekir Sıtkı Kunt Caddesindeki Evi"ni belirtmiştir.
- Kesişim noktası: Eski Saray Sokak ile kesişiminde yer alan yapılar da mekansal bir referans (nirengi) noktası olarak tanımlanmıştır.

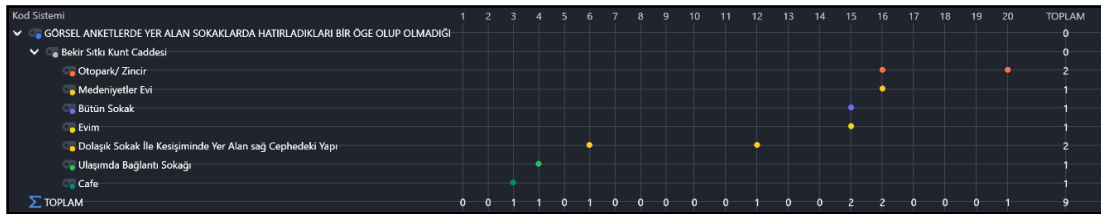
(4) Hatırlanma sırası (ikincil katman)

- Görsel anketlerde caddenin hatırlanma sırası genellikle 10. ve 14. sıralarda yoğunlaşmaktadır. Bu veri, Bekir Sıtkı Kunt Caddesi'nin zihindeki "ilk" imge (Saray

Caddesi gibi) olmadığını, hafızanın daha derin ve ikincil katmanlarında yer aldığını göstermektedir.

- Özetle: Bekir Sıtkı Kunt Caddesi; görsel olarak %63 oranında tanınan ancak ismen az bilinen, "Medeniyetler Evi" ile kültürel bir nirengi noktasına sahip olan, daha çok orada yaşayanların ("Evim orada" diyenlerin) benimsediği ve kullandığı, turistik vitrinden ziyade yerel yaşamın aktığı bir caddedir.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Dolaşık Sokak – ikincil doku ve arka plan mekansallığı

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.42: [15] Dolaşık Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

(1) Görsel olarak tanınıyor ancak ismen bilinmiyor: Dolaşık Sokak, görsel hafıza ile sözel hafıza arasında en büyük uçurumun olduğu sokaklardan biridir:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara sokağın fotoğrafı gösterildiğinde %74 (14 kişi) oranında sokağı görsel olarak tanımıştır. Bu oran, sokağın fiziksel olarak hafızalarda yer ettiğini ve aşına olunan bir dokusu olduğunu gösterir.
- İsimlendirme: Sokağı görsel olarak tanıyanların sadece %25'i (5 kişi) isminin "Dolaşık Sokak" olduğunu hatırlayabilmiştir. İnsanlar burayı biliyor ancak ismini kodlamıyor.

(2) Kullanım ve bilişsel haritadaki yeri (geri planda): Veriler, bu sokağın bir varış noktası olmaktan çok, kentin arka planında kalan, az kullanılan bir ara sokak olduğunu işaret etmektedir:

- Kullanım sıklığı: "En çok kullandığınız sokak hangisidir?" sorusuna %0 oranında yanıt verilmiştir. Genel kullanım sıralamasında ise sadece %10 (2 kişi) oranında belirtilmiştir.
- İlk akla gelme: "Eski Antakya Evleri" denildiğinde ilk akla gelen sokak sorusuna %0 oranında yanıt verilmiştir.
- Bilişsel haritalar: Bilişsel harita uygulamalarında katılımcıların sadece %15'i (3 kişi) bu sokağı "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir.

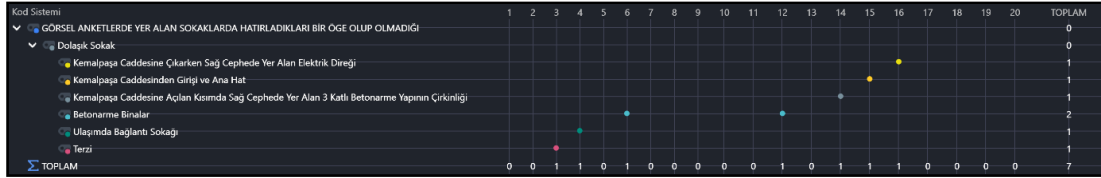
(3) Hatırlanma sırası (hafızanın derinliklerinde): Görsel anketlerde sokağın hatırlanma sırası oldukça ilginçtir. Katılımcılar bu sokağı ilk sıralarda değil, anketin sonlarına doğru hatırlamıştır:

- Hatırlanma sırası analizine göre, Dolaşık Sokak en erken 8. sırada hatırlanmaya başlanmış, en yoğun hatırlanma oranlarına 9., 11. ve 13. sıralarda ulaşmıştır.
- Bu veri, Dolaşık Sokak'ın zihindeki "vitrin" imgelerden biri olmadığını, hafızanın daha derin katmanlarında saklanan, üzerine düşünüldükçe veya diğer sokaklar hatırlandıkça çağrışım yapan bir yer olduğunu kanıtlamaktadır.

(4) Deprem sonrası öncelik

- Tadilat Önceliği: Deprem sonrası tadilat önceliği sorulduğunda bu sokağa %0 oranında öncelik verilmiştir. Katılımcılar burayı acil müdahale edilmesi gereken bir "prestij" veya "ana arter" olarak görmemektedir.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.43. Görsel ankette "Dolaşık Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Payas Sokak – tamamlayıcı doku ve görsel aşinalık

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

gibi en bilinen yerlerle yarışmakta, Pazar Sokak ile birlikte ikinci en yüksek tanınırlık seviyesinde yer almaktadır.

- İsimlendirme (düşük): Görsel olarak neredeyse herkesin tanıdığı bu sokağın ismini "Payas Sokak" olarak doğru hatırlayanların oranı sadece %25 (5 kişi) seviyesindedir.
- Yorum: Bu durum, insanların sokağın fiziksel görüntüsüne ve dokusuna çok aşina olduğunu, ancak sokağı ismiyle kodlamadığını; muhtemelen burayı bir "geçiş güzergahı" veya "arka sokak" olarak zihinlerine kaydettiklerini göstermektedir.

(2) Kullanım ve ziyaret sıklığı (düşük profil): Sokak görsel olarak çok bilinse de, aktif bir varış noktası olarak kullanılmamaktadır:

- En çok kullanılan sokak: "En çok kullandığınız sokak hangisidir?" sorusuna (tekil tercih) %0 oranında yanıt verilmiştir. Genel kullanım sıralamasında ise %15 (3 kişi) ile alt sıralarda (Pazar Sokak ve Saray Caddesi'nin çok gerisinde) kalmıştır.
- Sık ziyaret: Bilişsel harita uygulamasında katılımcıların sadece %5'i (1 kişi) bu sokağı "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir. Bu veri, sokağın insanların rotasında zorunlu veya tesadüfi bir geçiş noktası olduğunu, ancak planlı bir ziyaret noktası olmadığını doğrular.

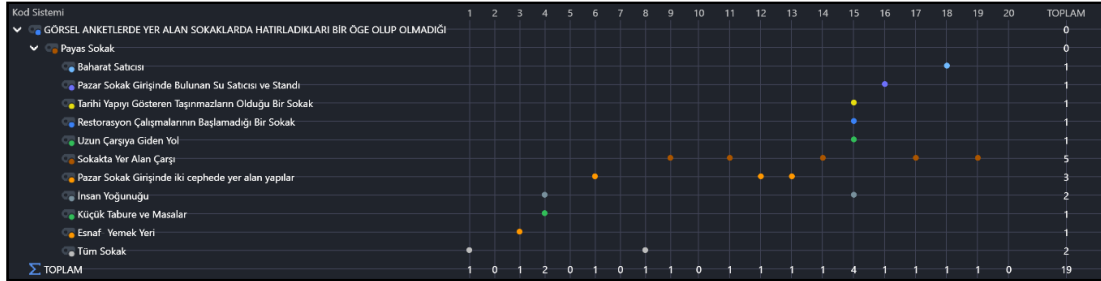
(3) Hafızadaki yeri ve sıralaması (derin bellek) : Payas Sokak, zihinde "ilk" çağrışım yapan yerlerden biri değildir:

- İlk akla gelme: "Eski Antakya Evleri" denildiğinde ilk akla gelen sokak sorusuna %0 oranında yanıt verilmiştir.
- Hatırlanma sırası: Görsel anketlerde sokağın hatırlanma sırası analizi, katılımcıların bu sokağı anketin başlarında değil, ortalarında ve sonlarında hatırladığını göstermektedir. En yoğun hatırlanma oranlarına 9., 10. ve 12. sıralarda ulaşmıştır. Bu da sokağın hafızanın daha derin katmanlarında, diğer ana sokaklar (Pazar Sokak vb.) hatırlandıkça çağrışım yoluyla ortaya çıktığını gösterir.

(4) İlişkisel konum

- Bilişsel harita analizlerinde Pazar Sokak ile ilgili kodlarda "Payas Sokak Girişindeki Su Sarnıcı" ifadesi geçmektedir. Bu detay, Payas Sokağın kimliğinin, daha baskın olan Pazar Sokak ve üzerindeki nirengi noktalarıyla (su sarnıcı vb.) ilişkili olarak tanımlandığını düşündürmektedir.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Şekil 5.45. Görsel ankette "Payas Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

Sokullu Sokak – çeper kullanımı ve pasif geçiş alanı

Söz konusu sokağın mekansal hafızadaki yerini belirleyen temel imgeler, hatırlanan yapısal öğeler ve katılımcıların zihinsel kodlamalarına ilişkin detaylı analiz matrisi aşağıda sunulmuştur:

Şekil 5.46: [17] Sokullu Sokak deprem öncesi özgün dokusu ve cephe karakteri (Kaynak: Yazar arşivi, 2016)

Mekansal bellekteki yeri ve analizi:

- (1) Görsel olarak tanınıyor, ismen daha az biliniyor: Sokullu Sokak, Antakya'nın görsel hafızada yer eden ancak ismiyle daha az kodlanan sokaklarından biridir:

- Görsel tanınırlık: Katılımcılara fotoğrafı gösterildiğinde %74 (14 kişi) oranında sokağı görsel olarak tanımıştır. Bu oran, sokağın fiziksel dokusunun bölgeyi bilenler tarafından aşina olunan bir görüntüye sahip olduğunu gösterir.
 - İsimlendirme: Sokağın fotoğrafını görüp ismini "Sokullu Sokak" olarak doğru hatırlayanların oranı %30 (6 kişi) seviyesindedir. Görsel tanınırlık ile isim bilinirliği arasındaki bu fark, sokağın isminden çok görüntüsüyle hafızalarda yer ettiğini gösterir.
- (2) Kullanım ve bilişsel haritadaki yeri (ikincil rota): Veriler, bu sokağın bir "ana varış noktası" olmaktan çok, belirli bir kesim tarafından bilinen bir ara rota veya ziyaret noktası olduğunu işaret etmektedir:
- En çok kullanılan sokak: "En çok kullandığınız sokak hangisidir?" sorusuna %0 oranında yanıt verilmiştir. Yani katılımcıların hiçbiri bu sokağı birincil güzergahı olarak tanımlamamıştır.
 - Sık ziyaret: Buna karşın, bilişsel harita uygulamasında katılımcıların %25'i (5 kişi) bu sokağı "sıklıkla ziyaret edilen yer" olarak işaretlemiştir. Bu durum, sokağın ana bir geçiş yolu olmasa da, belirli bir kullanım değerine sahip olduğunu düşündürmektedir.
 - Haritada yer alma: 6 katılımcı bu sokağı zihin haritasına (bilişsel harita) çizerek mekansal hafızasında yer vermiştir.
- (3) Hatırlanma sırası (hafızanın derinliklerinde): Görsel anketlerde sokağın hatırlanma sırası analizi, Sokullu Sokak'ın zihindeki "ilk" imgelerden biri olmadığını göstermektedir:
- Hatırlanma sırası grafiğine göre, bu sokak anketin başlarında (ilk 7 sırada) neredeyse hiç hatırlanmamış, en yoğun hatırlanma oranlarına 8., 12., 15. ve 17. sıralarda ulaşmıştır.
 - Bu veri, Sokullu Sokak'ın zihinde öncelikli bir "vitrin" sokak olmadığını, hafızanın daha derin katmanlarında saklanan, diğer sokaklar hatırlandıkça çağrışım yapan "arka plan" dokusunun bir parçası olduğunu kanıtlamaktadır.
- (4) Sokağın kimliği ve hatırlanan öğeler: Analizlerde sokağın kimliğiyle ilgili çok spesifik bir mimari detaydan ziyade, işlevsel bir öğe öne çıkmaktadır:
- Girişindeki otopark: Bilişsel harita analizlerinde sokağa dair hatırlanan spesifik bir detay olarak "Girişindeki Otopark" ifadesi yer almaktadır. Bu, sokağın bazı kullanıcılar için araç park etme veya ulaşım bağlantısı bağlamında kodlandığını düşündürmektedir.

- Hiç kullanılmama: "Hiç kullanılmayan sokak" analizinde 1 katılımcı bu sokağı belirtmiştir, bu da sokağın herkesin rotasında olmadığını doğrular.

Bu analizlere dayanak oluşturan katılımcı kod dağılımları ve hatırlanan spesifik öğeler, aşağıdaki matriste detaylandırılmıştır:

Kod Sistemi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	TOPLAM
✓ GÖRSEL ANKETLERDE YER ALAN SOKAKLARDA HATIRLADIKLARI BİR ÖGE OLUP OLMADIĞI																					0
✓ Sokullu Sokak																					0
✓ Restorasyon Çalışması Eksik Kalmış Bir Sokak																					1
✓ Restoran																					1
✓ Otopark																					1
✓ Kurtuluş Caddesinden girişte Karşı Köşede yer alan Yapı																					1
Σ TOPLAM	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	4

Şekil 5.47. Görsel ankette "Sokullu Sokak" için hatırlanan yapı/öğelerin katılımcı bazlı dağılım matrisi

5.10. Pilot Alan Bulgularının Değerlendirilmesi: Görsel ve Sözel Hafıza Ayrışımı

Pilot çalışma alanında yer alan 17 aks üzerinde gerçekleştirilen detaylı envanter çalışması ve analizler; mekansal hafızanın tek düze bir yapı göstermediğini, aksine görsel, sözel ve işlevsel katmanlar arasında farklılaşan dinamiklere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Sokak bazlı verilerin karşılaştırmalı analizi, katılımcıların mekanla kurdukları ilişkinin niteliğini üç temel parametre üzerinden somutlaştırmaktadır:

Görsel hafızanın sözel hafızaya direnci açısından değerlendirildiğinde; analiz sonuçları, katılımcıların mekanları görsel olarak tanıma oranlarının, o mekanların isimlerini hatırlama oranlarından belirgin şekilde yüksek olduğunu göstermiştir (Bkz. Şekil 5.9. ve Şekil 5.10.). Bu durum, "Hayalet Coğrafya" kavramının temelini oluşturan fiziksel izlerin, sözel tanımlamalardan daha kalıcı olduğu tezini desteklemektedir. Örneğin; Payas Sokak (%95 görsel tanınırlık / %25 isim bilinirliği) ve Dolaşık Sokak (%74 görsel tanınırlık / %25 isim bilinirliği) verileri, kullanıcıların mekanın ismini unutsalar dahi, fiziksel dokuyu ve mekansal imgeyi zihinlerinde korumaya devam ettiklerini kanıtlamaktadır. Buna karşın, Saray Caddesi gibi kentin omurgasını oluşturan alanlarda görsel ve sözel hafıza (%100) tam bir örtüşme göstermektedir.

Mekansal hiyerarşi ve nirengi noktalarının rolüne bakıldığında; sokakların hafızada kalıcılığı, büyük oranda üzerlerinde barındırdıkları nirengi noktaları ile ilişkilidir. Kabaltı Sokak'taki "Kemer", Pazar Sokak'taki "Künefeci Heykeli" veya Kutlu Sokak'taki "Sarımıye Camii"; sokağın kimliğini aşarak mekanın kendisiyle özdeşleşen simgeler haline gelmiştir.

(Bkz. Şekil 5.19., Şekil 5.29. ve Şekil 5.39.). Katılımcılar bu sokakları fiziksel sınırlarından ziyade, bu odak noktaları üzerinden hatırlamaktadır. Bu durum, mekansal belleğin soyut koordinatlar üzerinden değil, somut nesneler ve yapılar üzerinden kodlandığını göstermektedir. (Bkz. Şekil 5.11.)

İşlev ve duysal deneyim de ise sadece fiziksel yapı değil, mekanın sunduğu deneyim de hafızayı şekillendirmektedir. Gazipaşa Caddesi'nin "sokak müziği ve begonviller" ile, Bedesten Sokak'ın ise "esnaf kültürü, koku ve çay ocağı" ile hatırlanması; mekansal belleğin işitsel, kokuya dayalı ve sosyal deneyimlerle (Somatik Bellek) sıkı bir bağ içinde olduğunu doğrulamaktadır. (Bkz. Şekil 5.27. ve Şekil 5.33.)

5.11. Bölüm Sonucu: Verilerin İşaret Ettiği Mekansal Gerçeklik

Araştırma kapsamında yürütülen nicel ve nitel analizlerin sentezi, Eski Antakya Evleri bölgesinin de içinde yer aldığı, Antakya tarihi kent merkezindeki mekansal hafızanın, fiziksel yıkıma rağmen şaşırtıcı bir direnç gösterdiğini ortaya koymaktadır. Demografik veriler ve vaka analizleri, katılımcıların mekanla kurdukları bağın sadece "kullanım" odaklı olmadığını; aksine bedensel (somatik), duygusal ve tarihsel katmanlarla örülü derin bir "aidiyet" ilişkisine dayandığını kanıtlamıştır (Bkz. Şekil 5.5.).

Bilişsel haritalama ve görsel hafıza bulguları, kentsel belleğin soyut bir kavramdan öte; "Saray Caddesi" gibi ana akslar ve "Ortodoks Kilisesi" gibi nirengi noktaları üzerinden işleyen somut bir mekanizmaya sahip olduğunu göstermiştir (Bkz. Şekil 5.7. ve Şekil 5.2.). Fiziksel yapıların yokluğuna rağmen zihinsel haritalardaki bu "hayalet nirengi noktaları", bireylerin enkaz coğrafyasında yönlerini bulmalarını sağlayan temel referanslar olarak işlevini sürdürmektedir.

Ayrıca, gelecek vizyonuna yönelik bulgular, toplumun "modernleşme" yerine "restorasyon" ve "yerin ruhunu koruma" (Genius Loci) talebinde birleştiğini (Bkz. Şekil 5.13.); hafızanın "eleştirel" bir süzgeçten geçirilerek yeniden inşa edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Bkz. Şekil 5.12.). Elde edilen tüm bu ampirik veriler, tezin temel argümanı olan "Mekansal Palimpsest" ve "Hayalet Coğrafya" kavramlarının, Antakya'nın mevcut durumunu açıklamakta ne denli geçerli araçlar olduğunu doğrulamaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez araştırması, 2023 Kahramanmaraş Depremlerinin yarattığı büyük fiziksel yıkımın ardından, Antakya tarihi kent merkezi kullanıcılarının zihnindeki varoluş mücadelesini; "mekansal algı", "uzamsal hafıza" ve "yaya hareketliliği" ekseninde incelemiştir. Araştırma, kentin fiziksel stoğunun yok oluşuna tezat oluşturan, şaşırtıcı derecede güçlü bir "zihinsel direniş" tespit etmiştir. Ortaya çıkan bulgular, Antakya'nın sadece taş ve topraktan ibaret fiziksel bir yapı olmadığını; anılar, duysal deneyimler ve sosyal ritüellerle örülü, yaşayan ve direnen bir "hafıza mekanı" olduğunu ampirik verilerle kanıtlamıştır.

Saha çalışmasından elde edilen verilerin genel değerlendirmesi, bölgenin kullanıcı zihninde işlevsel ve duygusal olarak iki ayrı katmanda yaşamaya devam ettiğini göstermektedir. "Saray Caddesi" gibi ana akslar, merkezi konumları nedeniyle pragmatik bir şekilde en çok kullanılan rotalar olmaya devam ederken; "Kabaltı Sokak" gibi alanlar "mistik dokusu" ile güçlü bir nostaljik bağın nesnesi konumundadır. Bu bağlamda kolektif hafızanın soyut değil, "Ortodoks Kilisesi", "Ulu Cami" ve "Katolik Kilisesi" gibi somut "çapalar" üzerine inşa edildiği görülmüştür. Bu yapılar fiziksel olarak yıkılmış olsalar dahi, zihinsel haritaların en güçlü nirengi noktaları olarak varlıklarını sürdürmektedir. Katılımcıların sokakları görsel olarak tanıma oranlarının %100'e yaklaşması, mekanla kurulan bağın akademik bir bilgi birikiminden ziyade, yıllar boyu o sokaklarda yürünerek bedene kazınan "deneyimsel" bir olgu olduğunu doğrulamaktadır.

Nicel verilerin ötesinde, araştırma kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine vaka analizleri, bu istatistiksel direncin altındaki fenomenolojik derinliği gözler önüne sermiştir. Katılımcıların anlatılarında sıkça vurgulanan "yıkılan evin duvarına dokunma isteği", "enkaz kokusunun tetiklediği anılar" veya "artık olmayan bir gölgenin serinliğini arama" gibi ifadeler, hafızanın sadece görsel değil, aynı zamanda somatik (bedensel) bir süreç olduğunu ortaya koymuştur. Vaka analizleri, bireylerin "Hayalet Coğrafya" içerisinde yönlerini bulurken sadece mantıksal rotaları değil, acı ve özlemle kodlanmış duygusal haritaları kullandıklarını göstermiştir. Bu durum, mekanın fiziksel olarak yok olsa bile, bireyin bedeninde ve zihninde bıraktığı izin silinemediğini, dolayısıyla Antakya'daki yıkımın bir "son" değil, hafıza üzerinden süren acılı bir "süreklilik" olduğunu kanıtlamaktadır.

Bu bulgular ışığında, araştırmanın teorik çerçevesini oluşturan hipotezler değerlendirildiğinde; depremin bilişsel haritaları sıfırlayacağı yönündeki başlangıç varsayımı (H1) saha gerçekliği ile örtüşmemiş ve yanlışlanmıştır. Ortaya çıkan tablo, bir "Mekansal Direnç" durumunu işaret etmektedir. Buna karşın araştırma, hafızanın silinmediğini ancak travma ile yeniden katmanlandığını savunan "Palimpsest Etkisi"ni (H2 ve H3) doğrulamıştır. Hafıza, tıpkı Antakya'nın tarihi toprağı gibi katmanlı bir karakter sergilemekte; eski güzel anılar (alt katman) ile bugünkü yıkım (üst katman) zihinde eş zamanlı olarak varlığını sürdürmektedir.

Elde edilen bu sonuçlar, Şehir Planlama disiplini ve yeniden inşa süreçleri için kritik çıkarımlar barındırmaktadır. Antakya örneği, fiziksel yapı yıkılsa dahi "mekansal hafızanın" alanda yaşamaya devam ettiğini gösterdiğinden, planlama pratiğinin yıkılan alanları "boş bir arsa" (tabula rasa) olarak görme eğiliminden vazgeçmesi gerekmektedir. Yeniden inşa sürecinde kaynakların dağılımı, sadece teknik altyapı önceliklerine göre değil, toplumun zihinsel haritasındaki "ağırlık merkezlerine" göre yapılmalıdır. Araştırma bulguları, Saray Caddesi ve Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi gibi "ana hafıza akslarının" ve "ticari-sosyal odakların" öncelikli olarak ayağa kaldırılmasının, toplumsal iyileşme ve kente dönüş motivasyonu için hayati olduğunu göstermektedir. Planlama süreci, sadece fiziksel imarı değil, katılımcı süreçler yoluyla "toplumsal onarımı" da hedeflemelidir.

Gelecek çalışmalar için, yeniden inşa tamamlandığında yapılacak boylamsal izleme çalışmaları ve fiziksel olarak yok olan katmanların dijital teknolojilerle (AR/VR) belgelenmesi önerilmektedir. Ancak bu çalışmanın, depremin üzerinden geçen sürenin getirdiği hafıza flulaşması riski ve sahada devam eden yoğun enkaz kaldırma faaliyetlerinin fiziksel mekanı sürekli değiştirmesi gibi sınırlılıklar barındırdığı göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda tez, hızla değişen bir fiziksel gerçekliğin belirli bir ara dönemindeki "hafıza durumunu" belgeleyen bir zaman tanıklığı niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak; katılımcıların %85'inin yeniden inşa için "modern" yaklaşımları reddedip "restorasyon" talep etmesi, kentin sadece turistik bir destinasyon olarak değil, sakinlerinin geri döneceği asli bir "yuva" olarak onarılması gerektiğine dair güçlü bir toplumsal irade beyanıdır. Enkaz altında kalan sadece binalar değil, binlerce yıllık bir "birlikte yaşama kültürü" ve derin bir "yer duygusu"dur. Dolayısıyla geleceğin Antakya'sı için geliştirilecek

planlama vizyonu, sadece fiziksel inşaya odaklanmak yerine, halkın zihnindeki bu direngen, canlı ve somut olmayan hafıza haritalarını referans almalıdır.

KAYNAKLAR

- Alasmar, R. (2019). Philosophy and perception of beauty in architecture. *American Journal of Civil Engineering*, 7(5), 126–132.
- Albrecht, G. (2005). "Solastalgia". A new concept in health and identity. *Philosophy Activism Nature*, (3), 41–55.
- Apaydın, B. (2019). Palimpsest kavramı ve mekansal dönüşüm. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication (TOJDAC)*, 9(2), 90-103.
- Ateş, M. (2022). Üsküdar'ın kent imgeleri bağlamında okunabilirliği. *Kent Akademisi*, 15(1), 223-244.
- Aydıntan, E. (2001). *Yüzey Kaplama Malzemelerinin İç Mekan Algısına Anlamsal Boyutta Etkisi Üzerine Deneysel Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 18-22.
- Babbie, E. R. (2016). *The basics of social research*. (7.Baskı). Boston: Cengage learning, 254-255.
- Bachelard, G. (1994). *The poetics of space* (Çev.M. Jolas,). Boston: Beacon Press, 6-9.
- Bartolini, N. (2014). Critical urban heritage: from palimpsest to brecciation. *International Journal of Heritage Studies*, 20(5), 519-533.
- Bell, C. J., Frampton, C. M., Colhoun, H. C., Douglas, K. M., McIntosh, V. V., Carter, F. A., ... ve Porter, R. J. (2019). Earthquake brain: Impairment of spatial memory following long-term earthquake-related stress. *Australian ve New Zealand Journal of Psychiatry*, 53(1), 37-47.
- Bengü, D. (2024). Kamusal alanı mekanda yer duygusuyla düşünmek. *Disiplinlerarası Yenilik Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 164-171.
- Brand, D., ve Nicholson, H. (2016). Public space and recovery: Learning from post-earthquake Christchurch. *Journal of Urban Design*, 21(2), 159-176.
- Braun, V., ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Cohen, L., Manion, L., ve Morrison, K. (2018). *Research methods in education*. (8. Baskı). New York: Routledge, 223-224.
- Creswell, J. W. (2014). *qualitative inquiry ve research design: Choosing among five approaches*. (4. Baskı). California: SAGE Publications, 157.

- Çolak, K. (2017). *Tarihi Kent Merkezlerindeki Yaya Hareketinin Planlanması: Antalya Kaleiçi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 10-18.
- de Certeau, M. (1984). *The practice of everyday life*. (Çev. S. Rendall). California: University of California Press, 93.
- Demir, A. (2016). *Çağlar içinde Antakya*. (2.Baskı) Ankara: Dafne Kitap, 11-15.
- Derrida, J. (1994). *Specters of Marx: The state of the debt, the work of mourning and the new international*. (Çev. Peggy Kamuf). New York: Routledge, 6-10.
- Dinç, Y. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrası yeniden yapılanma sürecinde yere bağlılığın değerlendirilmesi: Antakya (Hatay) örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, (83), 45-57.
- Doğruel, H. (2024). *Depremlerin Antakya Kenti Yerleşim Tarihine Etkileri: 1872 Amik ve 2023 Kahramanmaraş Depremleri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 80-83.
- Downs, R. M., ve Stea, D. (Editörler). (1973). *Image and environment: Cognitive mapping and spatial behavior*. New York: Routledge, 6-7.
- Drozdowski, D., De Nardi, S., ve Waterton, E. (2016). Geographies of memory, place and identity: Intersections in remembering war and conflict. *Geography Compass*, 10(11), 447-456.
- Dupuis, A., ve Thorns, D. C. (1998). Home, home ownership and the search for ontological security. *The Sociological Review*, 46(1), 24-47.
- Edensor, T. (2005). *Industrial ruins: Spaces, aesthetics, and materiality*. Oxford: Berg Publishers, 151-152.
- Erkoç, M. (2008). *Akşehir Tarihi Kent Merkezinin Korunmasında Yayalaştırmanın Etkinliğinin İrdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 18-20.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press, 36.
- Gordon, A. F. (2008). *Ghostly matters: Haunting and the sociological imagination*. (2.Baskı) Minneapolis: University of Minnesota Press, 8.
- Guest, G., Bunce, A. ve Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Method.*, 18(1), 59-82.

- Göler, S. (2009). *Biçim, Renk, Malzeme, Doku ve Işığın Mekan Algısına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 4.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (Ed. ve Çev. L. A. Coser,). Chicago: University of Chicago Press, 172.
- Harper, D. (2002). Talking about pictures: A case for photo elicitation. *Visual studies*, 17(1), 13-26.
- Huyssen, A. (2003). *Present pasts: Urban palimpsests and the politics of memory*. Stanford: Stanford University Press, 7, 49-52.
- İnternet: Aluçlu, F. (Mayıs, 2022). Yok olmadan yeniden doğuşun hikayesi: Palimpsest mekanlar. *Türkiye Tasarım Vakfı*. URL-1: <https://turkiyetasarimvakfi.org/en/blog/137-yok-olmadan-yeniden-dogusun-hikayesi-palimpsest-me>, Son Erişim Tarihi: 15.09.2025
- İnternet: Farshi, R. (Ocak, 2012). Çevrenin davranış üzerinde etkileri. Doktora Semineri, *Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, 1. URL-2: https://www.researchgate.net/publication/341165196_The_Effect_Of_The_Environment_On_Behavior, Son Erişim Tarihi: 15.07.2025
- İnternet: Kroessler, J. A. (2015). The city as palimpsest, Working Paper, *John Jay College of Criminal Justice*. URL-3: https://academicworks.cuny.edu/jj_pubs/42/, Son Erişim Tarihi: 17.08.2025
- İnternet: Tezer, S. T. (Mart, 2022). Antakya yürünebilir kent tarihi rehberi. *Türkiye Kentsel Tasarım Rehberleri*. URL-4: <https://www.tasarimrehberleri.com/diyalog/antakya-yurunebilir-kent-tarihi-rehberi/>, Son Erişim Tarihi: 12.11.2025
- İnternet: Vikipedi, Özgür Ansiklopedi (2011, 30 Temmuz). Hatay in Turkey.svg, URL -5: https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Hatay_in_Turkey.svg, Son Erişim Tarihi: 12.11.2025
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. (1.Baskı) New York: Random House, 35.
- Kaya, S., ve Kıyılı, R. (2009). Antakya'da ortaçağ'da meydana gelen doğal afet ve salgın hastalıklara bir bakış. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 403-418.
- Kesici, N. (2021). *Crowd Oriented Public Space Approach on The Istiklal Street, Istanbul*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 15-20.

- Kitchin, R. M. (1994). Cognitive maps: What are they and why study them? *Journal of Environmental Psychology*, 14(1), 1–19.
- Kolsal, F., ve Güven Ulusoy, F. Ö. (2023). The transformation of the urban experience and the memory by the images. *GRID Architecture, Planning and Design Journal*, 6(1), 108-132.
- Kürkçüoğlu, E., & Ocakçı, M. (2015). Kentsel dokuda mekansal yönelim üzerine algısal bir davranış çalışması: Kadıköy çarşı bölgesi. *Megaron*, 10(3), 365-388.
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years?. *Journal of environmental psychology*, 31(3), 207-230.
- Loulanski, T. (2006). Revising the concept for cultural heritage: The argument for a functional approach. *International Journal of Cultural Property*, 13(2), 207-233.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. (1.Baskı) Cambridge: MIT Press, 46-90.
- Mallı, Ö. (2024). *1999-2023 Yılları Arası Mekansal Değişimin İncelenmesi Yoluyla Hatay/Antakya Kent Merkezindeki Deprem Hasarının Coğrafi Bilgi Sistemleri Yardımıyla Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eskişehir, 111-112.
- National Research Council (NRC). (1994). *Practical lessons from the Loma Prieta Earthquake*. Washington, DC: National Academies Press, 6-7.
- Nora, P. (1989). Between memory and history: les lieux de mémoire. *Representations*, 26, 7–24.
- Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius loci: towards a phenomenology of architecture*. (1.Baskı). New York: Rizzoli, 5-18.
- O'Keefe, J., ve Nadel, L. (1978). *The hippocampus as a cognitive map*. Oxford: Oxford University Press, 1.
- Okello, W. K., ve Duran, A. (2021). ‘Here and there, then and now’: Envisioning a palimpsest methodology. *International Journal of Qualitative Methods*, 20, 1-10.
- Oliver-Smith, A. (1996). Anthropological research on hazards and disasters. *Annual Review of Anthropology*, 25, 303-328.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research ve evaluation methods: integrating theory and practice*. (4.Baskı). California: SAGE Publications, 313.

- Piccardi, L., Palmiero, M., Bocchi, A., Giannini, A. M., Boccia, M., Baralla, F., ...ve D'Amico, S. (2018). Continuous environmental changes may enhance topographic memory skills. Evidence from L'Aquila earthquake-exposed survivors. *Frontiers in Human Neuroscience*, 12, 318.
- Pile, S. (2005). *Real cities: modernity, space and the phantasmagorias of city life*. London: Sage Publications, 139-141.
- Quarantelli, E. L., ve Dynes, R. R. (1977). Response to social crisis and disaster. *Annual Review of Sociology*, 3(1), 23-49.
- Rubin, C. B., Saperstein, M. D., & Barbee, D. G. (1985). *Community recovery from a major natural disaster*. Florida: FMHI Publications, 14.
- Sennett, R. (1994). *Flesh and stone: the body and the city in western civilization*. (1.Baskı) New York: W. W. Norton ve Company, 15-18.
- Sezik, M. (2024). 6 Şubat depremlerinin Adıyaman kent kimliğine etkisi. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 418-440.
- Tanrıverdi Kaya, A. (2019). Üniversite öğrencilerinin zihinsel haritalarında kentin imajı: Düzce örneği. *Tasarım ve Kuram Dergisi*, 15(28), 165-178.
- Tiryaki, İ. D., & Kürkçüoğlu, E. (2023, 31 Mayıs – 2 Haziran). *Ana caddelerin oluşumu üzerine morfolojik bir değerlendirme: Kurtuluş Caddesi, Antakya*. IV. Türkiye Kentsel Morfoloji Sempozyumu, Konya, 596-609.
- TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası. (2021). Fay üzerinde yaşayan kentlerimiz: Hatay raporu - 6. *TMMOB JMO*. Ankara. 1-10.
- Topçu, M. (2003). *Şehir Morfolojisi Üzerine Bir Çalışma Konya ve Antakya'nın Tarihi Dokularının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 86.
- Topçu, M., ve Kubat, A. S. (2012, 3-6 Ocak). *Old and new city: morphological analysis of Antakya*. Eighth International Space Syntax Symposium, Santiago de Chile, 8251:1-16.
- Tuan, Y. F. (1977). *Space and place: the perspective of experience*. (1.Baskı). Minneapolis: University of Minnesota Press, 6.
- Turgut, D., ve Balcı, E. (2025). Depremi insan-mekan ilişkileri üzerindeki etkilerinin çevre psikolojisi bağlamında incelenmesi: Nitel bir çalışma. *Mediterranean Journal of Humanities*, XV(1), 225-245.

- Ünal, T. C. (2013). *Kentsel Mekanlarda Hareketin Hızına Bağlı Değişen Görsel Algı*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 36.
- Uzun, H. (2010). *Tarihi Kent Merkezleri Ulaşım İlişkilerinin Koruma Bağlamında Değerlendirilmesi İzmir Tarihi Kent Merkezi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 26-28.
- van der Kolk, B. A. (2014). *The body keeps the score: brain, mind, and body in the healing of trauma*. (1.Baskı). New York: Viking, 176.
- Varnacı Uzun, F., ve Somuncu, M. (2023). Deprem sonrası Antakya kentsel kültürel mirası hakkında değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 10(1), 9-23.
- Warsini, S., Mills, J., ve Usher, K. (2014). Solastalgia: living with the environmental damage caused by natural disasters. *Prehospital and Disaster Medicine*, 29(1), 87-90.
- Whyte, W. H. (1980). *The social life of small urban spaces*. (1.Baskı). Washington DC: The Conservation Foundation, 19-49.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (12. Baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık, 126.
- Yelsalı Parmaksız, P. M. (2020). Belleğin mekanından mekanın belleğine: Kavramsal bir tartışma. *İnsan ve Toplum*, 10(2), 161-187.
- Yurttaş N. B., (2019). Mekansal algı kavramı ve iç mekan tasarımı ilişkisi. *Euroasia Journal Of Social Sciences ve Humanities*, 6(1), 27-34.
- Yüksel, Ş. (2021). Mekansal süreklilik bağlamında tarihsel katmanların değerlendirilmesi: Antakya kenti örneği, *Kent Akademisi*, 14(2), 361-373
- Yüksel, Ş. (2023). Antakya'nın deprem öyküsü. *Modular Journal*, 6(2), 102-106.

EKLER

EK-1. Anket form örneği

Bu anket, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve 11 ilimizi etkileyen depremin, Antakya Tarihi Kent Merkezi'nde, özellikle "Eski Antakya Evleri" olarak bilinen tarihi alandaki yaya hareketliliği, mekânsal hafıza ve algı üzerindeki etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. Çalışma, deprem öncesi döneme dair mekânsal hafıza ve yaya hareketliliği konularında bireylerin deneyim ve algılarını ortaya koyarak, Antakya'nın kültürel ve fiziksel mirasının yeniden yaşatılmasına yönelik çıkarımlarda bulunmayı hedeflemektedir. Araştırma alanı olarak belirlenen iki mahalleyi kapsayan bu tarihi bölge, Antakya'nın kent kimliğinde ve toplumsal belleğinde önemli bir yer tutmaktadır.

Bu çalışmayla elde edilecek bulguların, depremin kent belleği üzerindeki etkilerini anlamak ve Antakya'nın tarihi kimliğinin korunması için izlenecek stratejilere ışık tutması beklenmektedir. Bu kapsamda, araştırma mekânsal hafızanın deprem öncesi ve sonrası dönüşümünü, yaya hareketliliği ve kent algısı gibi boyutlarla birlikte inceleyecektir.

Anket çalışmasında yer alan sorular, hem bireysel mekân deneyimlerinizi hem de Antakya'nın tarihi dokusuyla ilgili algılarınızı anlamaya yöneliktir. Sorulara vereceğiniz samimi, detaylı ve hassas yanıtlar, bu araştırmanın sağlıklı ve güvenilir sonuçlara ulaşması açısından büyük önem taşımaktadır. Çalışmada ayrıca, bilimsel yöntemlere uygun şekilde analiz edilmek üzere sizden bazı kişisel bilgiler talep edilecektir. Bu bilgiler, tamamen bilimsel amaçlarla kullanılacak ve gizlilik ilkesine uygun olarak korunacaktır. Anket verileri şifreli bilgisayarda saklanacak şahsi bilgiler hiçbir yerde kullanılmayacaktır.

Bu araştırma, yalnızca akademik bir çalışmaya katkı sunmayı değil, aynı zamanda Antakya'nın geçmişiyse geleceği arasındaki köprüyü inşa etme sürecine destek olmayı hedeflemektedir.

1.Yaşınız?

- ☐ 13-18
- ☐ 19-24
- ☐ 25-30
- ☐ 31-36
- ☐ 37-42
- ☐ 43-48
- ☐ 49-54
- ☐ 55-60
- ☐ 60 üstü

2.Mesleğiniz?

- ☐ Öğrenci
- ☐ İşçi
- ☐ Memur
- ☐ Serbest Meslek
- ☐ Ev Kadını
- ☐ İşsiz
- ☐ Emekli
- ☐ Diğer(.....)

EK-1. (devam) Anket form örneği

3.Eğitim Düzeyiniz?

- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ Lise
- ☐ Önlisans
- ☐ Üniversite
- ☐ Lisansüstü
- ☐ Okur-yazar

4.Antakya da kaç yıldır ikamet ediyorsunuz?

- ☐ 1-5
- ☐ 6-11
- ☐ 12-17
- ☐ 18 ve üstü

5.Yaşadığınız mahalle neresidir?

.....

6. Eski Antakya Evlerini 7 günlük süreçte kullanma sıklığınız nedir?

- ☐ 1 gün
- ☐ 2-3 gün
- ☐ 4-5 gün
- ☐ 5 gün üstü

7.Eski Antakya Evleri bölgesini kullanım saatiniz genelde ne zamanlardır?

- ☐ Sabah-Öğlen
- ☐ Öğlen-Akşam Üstü
- ☐ Akşam-Gece

8.Eski Antakya Evlerinde geçirdiğiniz saat genel olarak minimum ne kadardır?

- ☐ 1-2 saat
- ☐ 3-4 saat
- ☐ 5-6 saat
- ☐ 6 saat üstü

9.Eski Antakya Evleri bölgesini kullanım amacınız nedir?

- ☐ Çalışmak
- ☐ Gezmek
- ☐ Öğrenim
- ☐ Yeme-İçme
- ☐ Diğer

EK-1. (devam) Anket form örneği

10.Eski Antakya Evlerinde dikkatinizi en çok çeken yapı nedir?

- ☐ Konak Restoran
- ☐ Ulu Cami
- ☐ Cindi Hamamı
- ☐ Ortodoks Kilisesi
- ☐ Kuseyri Binası
- ☐ Katolik Kilisesi
- ☐ Diğer(.....)

11.Deprem Öncesi dönemde Eski Antakya Evlerinde en çok hatırladığınız kullanım nedir?

- ☐ Konut
- ☐ Ticaret
- ☐ Yeme-İçme
- ☐ Dini
- ☐ Kamu
- ☐ Eğitim
- ☐ Turizm

12. Eski Antakya Evleri bölgesinde yürürken dikkatinizi en çok çeken şey nedir?

- ☐ Sokak dokusu
- ☐ Tescilli yapılar
- ☐ Yapıların oluşturduğu organik doku

13.Eski Antakya Evleri denildiğinde aklınıza gelen ilk 3 şey nedir?

.....

14. Eski Antakya Evleri bölgesinde yürümeniz için size cazip gelen özelliği nedir?

- ☐ Yaya ağırlıklı olması
- ☐ Kalabalık olması
- ☐ Güvenlikli olması
- ☐ Tarihi dokusu
- ☐ Sokak düzenlerinin alternatifli olması
- ☐ Her yere yakın olması
- ☐ Diğer(.....)

15. Eski Antakya Evlerinde ilk aklınıza gelen sokak hangisidir? Neden? (Sokaktaki bir özellik, bir yapı, dokusu vb.)

.....

16. Eski Antakya Evlerinde en çok kullandığınız sokak ve nedeni nedir?

.....

EK-1. (devam) Anket form örneği

17. Eski Antakya Evlerinde deprem sonrası tadilat yapılması tercihiniz sorulsa ilk olarak söyleyebileceğiniz sokak hangisidir? Neden?

.....

18. Eski Antakya Evleri denildiğinde aklınıza gelen ilk 3 sokak nedir?

.....

19.Eski Antakya Evlerinde kullanırken hatırladığınız güzergah nedir? Hangi sokaklardan geçerdiniz? Neden?

.....

20. Eski Antakya Evlerinde eksik olduğunu düşündüğünüz bir konu varmı? Varsa nedir?

.....

21. Deprem sonrası süreçte bu bölgede hangi kullanımlara yer verilmesini istersiniz?

- ☐ Konut
- ☐ Ticaret
- ☐ Yeme-İçme
- ☐ Eğlence
- ☐ Eğitim
- ☐ Karma (Şıkların hepsi)
- ☐ Diğer(.....)

22. Deprem sonrası yapılacak olan uygulamalardan hangisini istersiniz? neden?

- ☐ Deprem öncesi dokunun restorasyonu (Tarihi dokunun kullanıldığı yaya kullanımının olduğu)
- ☐ Yeni yapılaşma ve yeni teknolojilerin kullanımı(betonarme yapılaşma ve taşıtın kullanıldığı)
- ☐ Her ikiside
- ☐ Diğer (.....)

23.Eski Antakya Evlerinde yer alan sokaklardan kaç tanesinin ismini sıralayabilirsiniz?

- ☐ 1-3
- ☐ 4-6
- ☐ 7-9
- ☐ 10 ve üstü

EK-1. (devam) Anket form örneği

Aşağıda size yönlendirilen sorularda Eski Antakya Evlerinin genel özelliklerinden size yakın olanı belirtmeniz gerekmektedir.

- 1.Hiç katılmıyorum
2. Katılmıyorum
- 3.Kararsızım
- 4.Katılıyorum
- 5.Çok katılıyorum

Eski Antakya Evleri olarak adlandırılan bölgenin;

24. Antakya ilçesinin diğer bölgelerinden farklı bir dokusu vardır. (.....)
25. Antakya ilçesinin diğer bölgelerinden daha çekicidir. (.....)
26. Farklı bir yaşam tarzı vardır. (.....)
27. Zarar görmesi Antakya kenti için turizm konusunda ciddi sıkıntı yaratmıştır. (.....)
28. Zarar görmesi Antakya kenti için ticaret konusunda ciddi sıkıntı yaratmıştır. (.....)
29. Zarar görmesi Antakya kenti için sosyal hayat konusunda ciddi sıkıntı yaratmıştır. (.....)
30. Zarar görmesi Antakya kentinin kimliğini kaybetmesine neden olmuştur. (.....)
31. Deprem sonrası barınma ihtiyacının karşılanması sonrası tadilat önceliği bu alana verilmelidir? (.....)

Alana yaya olarak ulaşımında sorun yaşıyor muydunuz? (EVET / HAYIR)

Alanda sizin için Önemli olarak adlandırabileceğiniz yapı/yapılar nelerdir? (.....)

Alanın Tarihi Özelliklerini Biliyor musunuz? (Tarihi olduğunu biliyorum/ Tarihi hakkında detaylı bilgiye sahibim)

Alan için 3 kelime ile tanımlamanız gerekirse hangi kelimeleri kullanırdınız? (.....)

EK-2. Bilişsel harita uygulama form örneği

Araştırmada kullanılan bir diğer yöntem, **bilişsel harita uygulamasıdır**. Bu yöntem, Antakya Tarihi Kent Merkezi'nin deprem öncesi ve sonrası mekânsal algısını ve bireylerin zihinsel temsillerini ortaya çıkarmak amacıyla tasarlanmıştır. Çalışmada, katılımcılardan çalışma alanını ve bu alanda yer alan **nirengi noktalarını (örneğin, belirgin caddeler, meydanlar, yapılar veya odak noktaları)** içeren bilişsel bir harita üzerinde çeşitli işaretlemeler yapmaları istenecektir.

Katılımcılar, harita üzerinde:

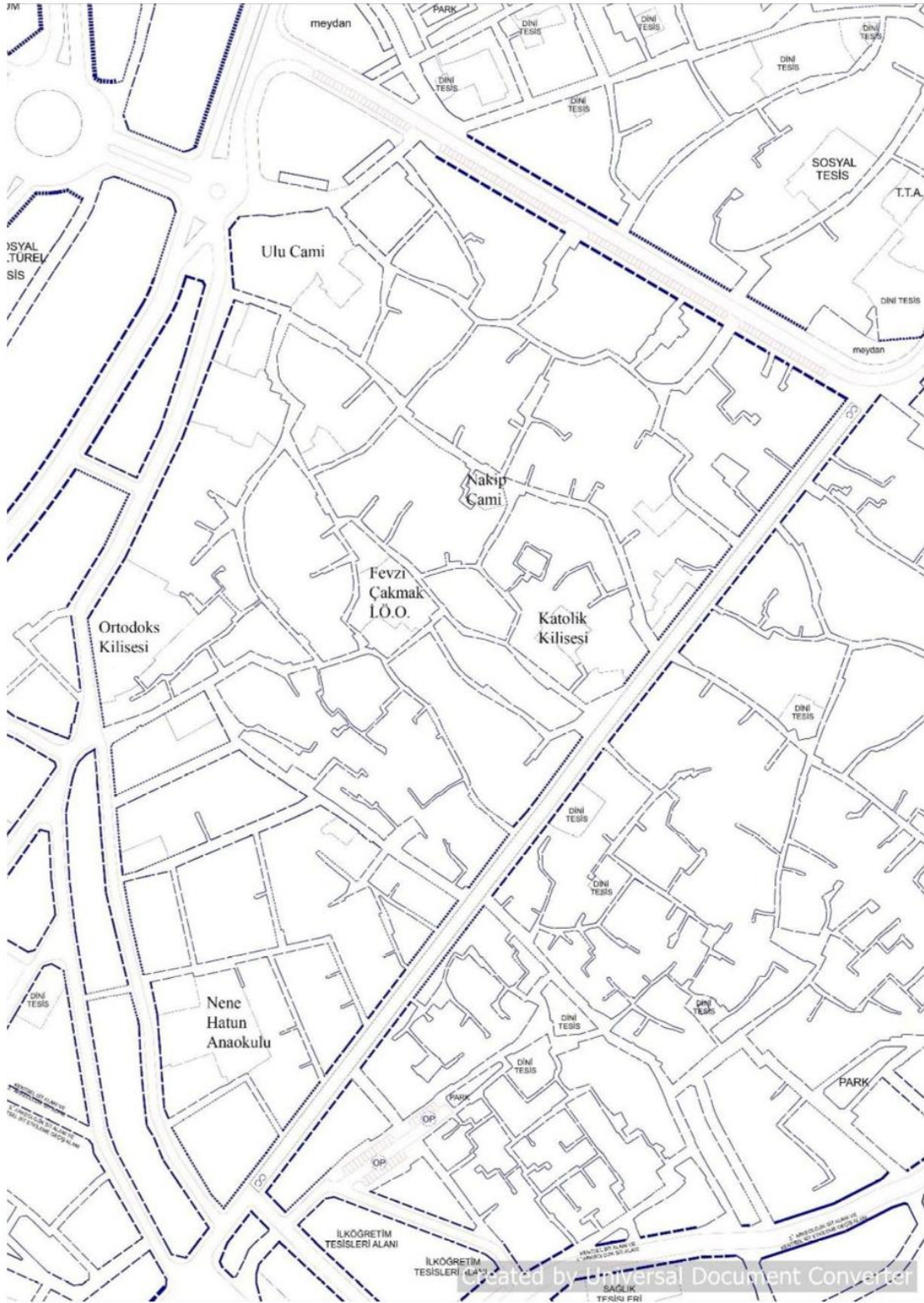
- **Hatırladıkları sokakları ve alanları,**
- **Kullandıkları veya sıkça ziyaret ettikleri güzergâhları,**
- **Hiç kullanmadıkları veya hatırlamadıkları alanları** işaretleyeceklerdir.

Bu uygulama, bireylerin mekânla olan bağlarını, bellekteki yerini ve sokakların işlevselliklerini değerlendirmeye olanak sağlayacaktır. Ayrıca, katılımcıların mekân algılarında depremin neden olduğu fiziksel ve duygusal değişimlerin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Sokakların **hatırlanma sıklığı, önemli güzergâhların tanımlanması ve mekânsal engellerin belirlenmesi**, bilişsel haritalar aracılığıyla incelenecek temel unsurlar arasında yer alacaktır.

Elde edilen bilişsel haritalar, yaya hareketliliği açısından önemli noktaları ve engelleri tanımlamanın yanı sıra, mekânın sosyal ve fiziksel yapısındaki değişimlerin görselleştirilmesine de katkı sağlayacaktır. Bu yöntem, hem mekânsal hafızanın depremin etkisiyle nasıl şekillendiğini anlamak hem de Antakya'nın tarihi kimliğinin yeniden canlandırılması için stratejik bilgiler sunmak amacıyla kullanılacaktır.

EK-2. (devam) Bilişsel harita uygulama formu örneği

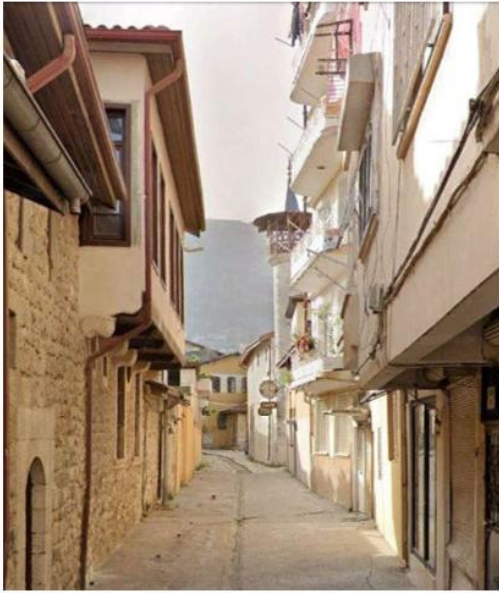
EK-3. Görsel hafıza anketi form örneği

Bu araştırmada kullanılan ikinci yöntem, görsel hafıza anketidir. Bu yöntem, çalışma alanı olan Antakya Tarihi Kent Merkezi'ndeki cadde ve sokakların deprem öncesi döneme ilişkin mekânsal algısını ve toplumsal bellekteki yerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Anket, araştırmacının kişisel arşivinde yer alan ve deprem öncesinde çekilmiş cadde ve sokak fotoğraflarını içermektedir. Fotoğraflar aracılığıyla, katılımcıların bu mekânlara dair hatıraları, algıları ve duygusal bağları hakkında bilgi edinmek hedeflenmektedir.

Görsel hafıza anketinde, katılımcılardan, fotoğraflarda yer alan mekânları tanıyıp tanımadıklarını belirtmeleri, bu mekânlara dair hatıralarını paylaşmaları ve bu mekânların kent kimliğindeki önemine dair görüşlerini ifade etmeleri istenecektir. Ayrıca, deprem sonrası söz konusu mekânlara ilişkin algılarında meydana gelen değişiklikler de sorgulanacaktır. Bu yöntem, bireylerin görsel hafızası üzerinden mekânsal algı ve kent belleği konularında derinlemesine veriler elde edilmesine olanak sağlayacaktır.

Anket çalışması, görsellerin bireylerin belleğinde nasıl bir yer tuttuğunu anlamının yanı sıra, geçmişteki yaya hareketliliği, önemli noktalar ve bu mekânlara atfedilen sembolik anlamları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Elde edilen sonuçlar, mekânsal hafızanın depremin etkisiyle nasıl şekillendiğine dair değerli bilgiler sağlayacak ve kent kimliğinin yeniden inşasına yönelik stratejiler geliştirilmesine katkı sunacaktır.

1. Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi

EK-3. (devam) Görsel hafıza anketi form örneği

2. Eski Saray Sokak

3. Kabaltı Sokak

4. Kartal Sokak

EK-3. (devam) Görsel hafıza anketi form örneği

5. Kelebek Sokak

6. Kastal Sokak

7. Bedesten Sokak

EK-3. (devam) Görsel hafıza anketi form örneği

8. Kutlu Sokak

9. Kahraman Sokak

10. Gazipaşa Caddesi

EK-3. (devam) Görsel hafıza anketi form örneği

11. Günlü Sokak

12. Saray (Hürriyet) Caddesi

13. Pazar Sokak

EK-3. (devam) Görsel hafıza anketi form örneği

14. Bekir Sıtkı Kunt Caddesi

15. Dolaşık Sokak

16. Payas Sokak

EK-3. (devam) Görsel hafıza anketi form örneği

17. Sokullu Sokak

Eski Antakya Evlerinde yer alan bazı sokak görselleri adları ile beraber size verilmiştir.

Bu Görsel-Cadde/Sokak Eşleşmelerinden;

Kaç tanesini hatırladığınızı,

Hatırlama düzeyinize göre sokakların sıralaması,

Kaç tanesini daha önce kullandığınızı,

En çok kullandığınız sokağın hangisi olduğu,

Hiç kullanmadığınız sokak olup olmadığını,

Kaç tanesinin ismini bildiğinizi,

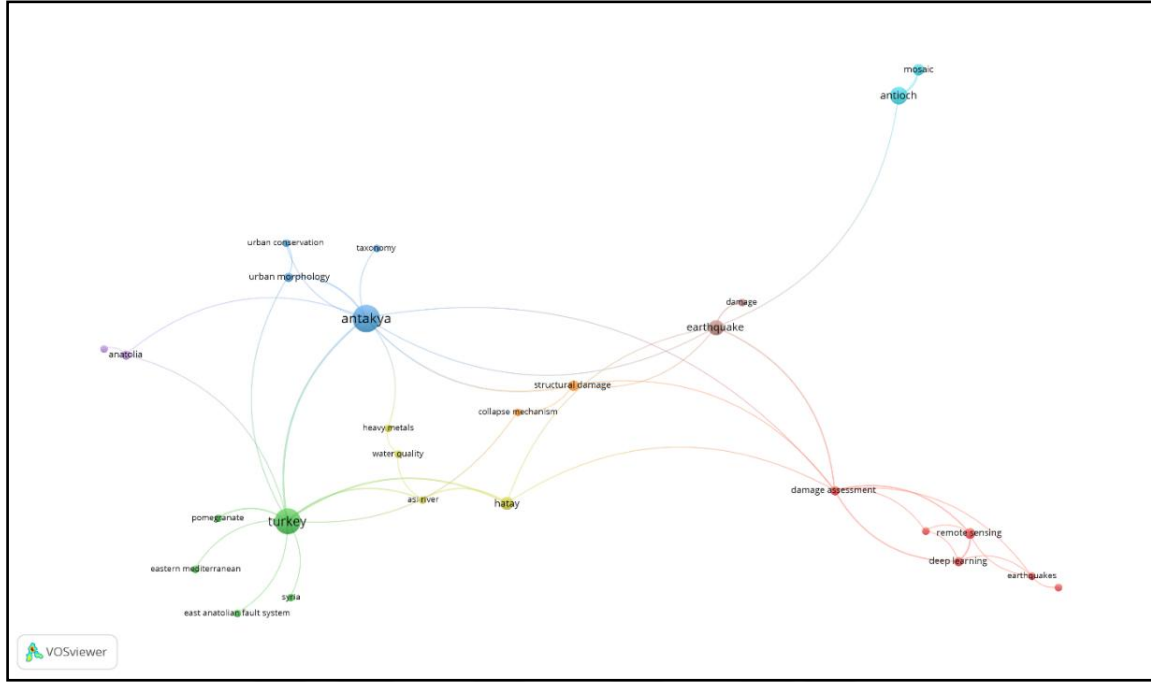
Görseldeki sokak görüntüsünde hatırladığınız bir öge olup olmadığını (varsa nedir?)

Sokak görünümlerinize baktığınızda ilk aklınıza gelenin ne olduğu?

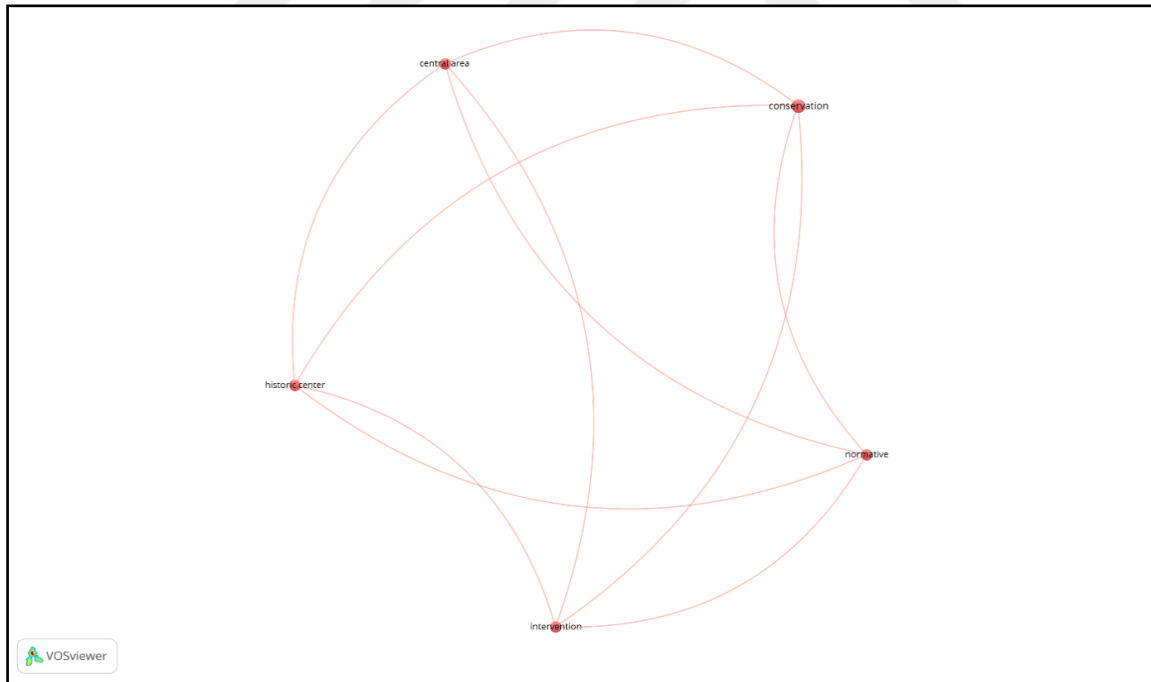
Sokaklara genel olarak baktığınızda kullanılan mekanların yoğunluğunun en çok ne olduğunu (kafe, konut, işyeri vb.)

sokak bazlı numaralarına göre söylemeniz beklenmektedir.

EK-4. Voswiever analiz görselleri (bibliyometrik analiz sonuçları)

Şekil 4.1. Antakya kelimesi ile yapılan bibliyometrik analiz sonucu

Şekil 4.2. Palimpsest ve şehir merkezi kelimeleri ile yapılan bibliyometrik analiz sonucu

EK-5. MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.1. Eski Antakya evlerinde en çok kullanılan sokaklara ilişkin kod bulutu analizi

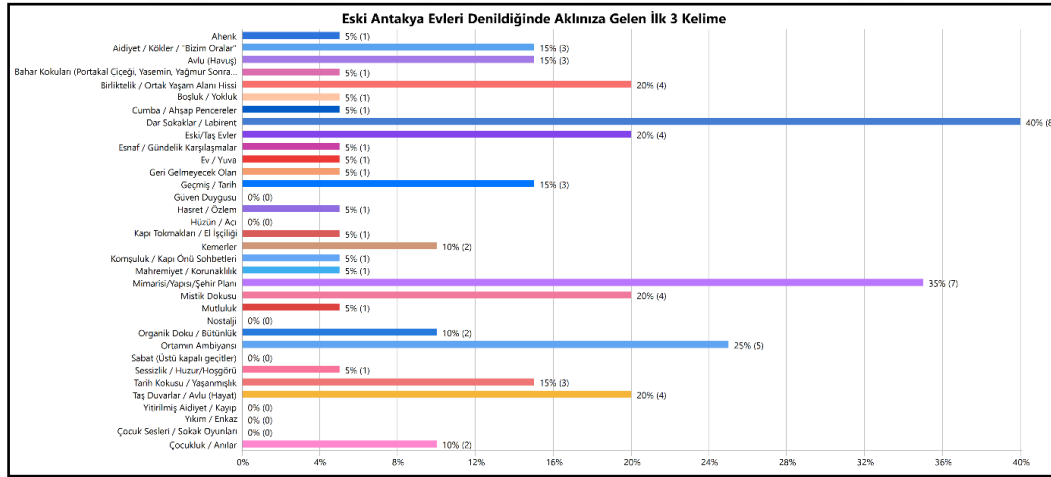

Şekil 5.2. En çok kullanılan sokak olarak belirtilen isimlerin kod bulutu

EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

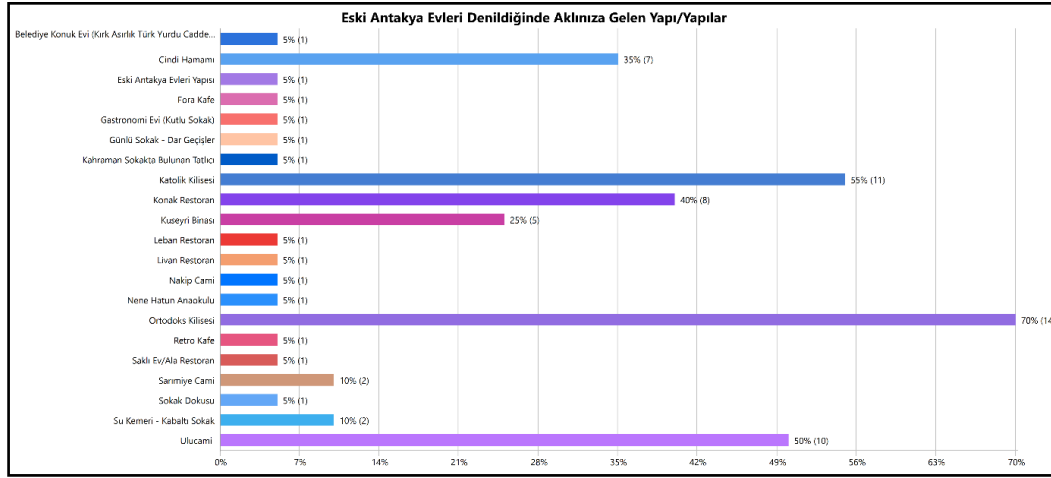

Şekil 5.3. Eski Antakya evleri denildiğinde aklı gelen ilk 3 kelime sorusuna verilen yanıtların kelime bulutu

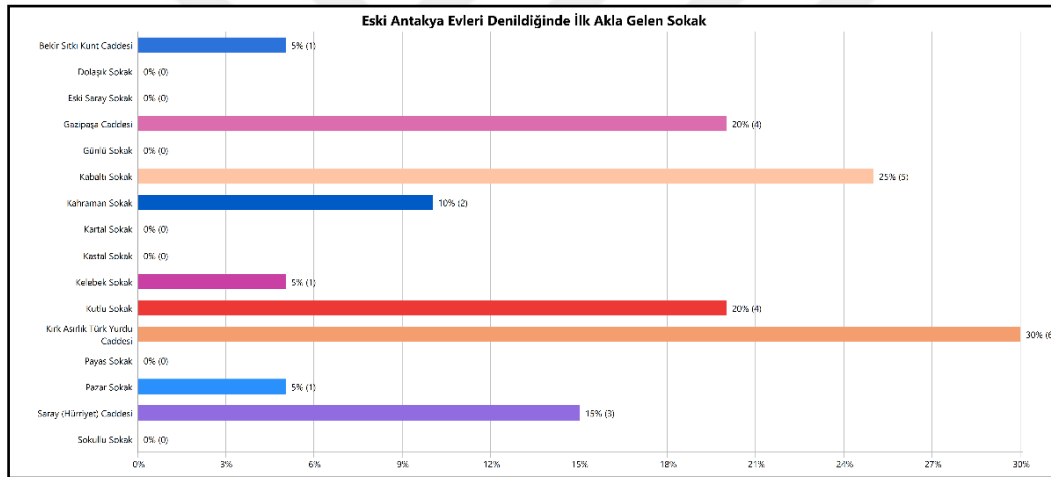

Şekil 5.4. Eski Antakya evleri denildiğinde aklı gelen ilk 3 kelime sorusuna verilen yanıtların yüzdesel dağılımı

EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

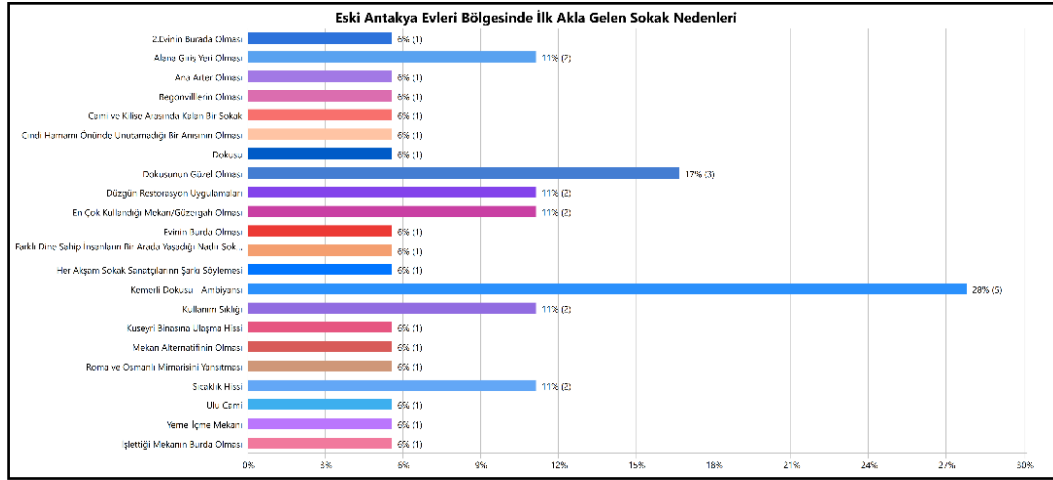

Şekil 5.5. Eski Antakya evleri denildiğinde akla gelen yapı/yapılar sorusuna verilen yanıtların yüzdesel dağılımı

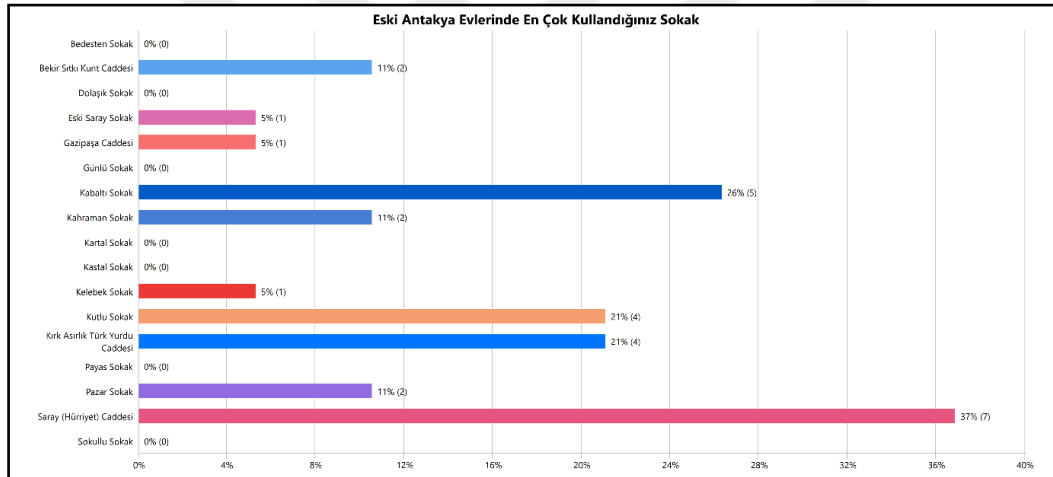

Şekil 5.6. Katılımcıların ilk akla gelen sokak sorusuna verdikleri yanıtların yüzdesel dağılımı

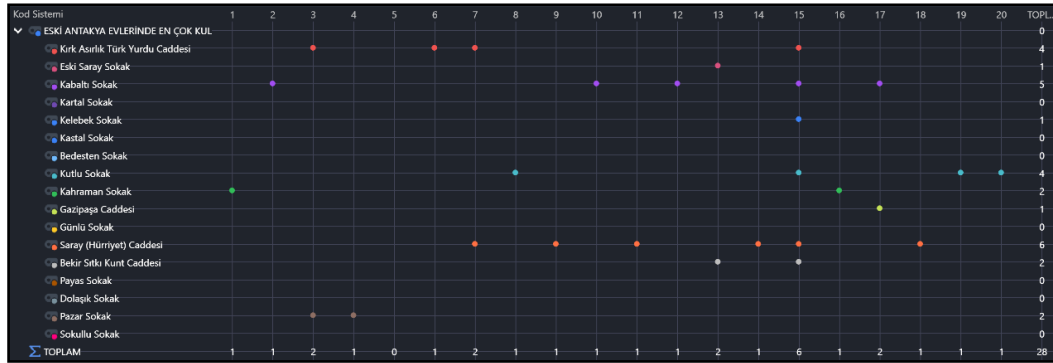
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.7. İlk akla gelen sokak olarak belirtilen sokakların hatırlanma nedenlerinin yüzdesel dağılımı

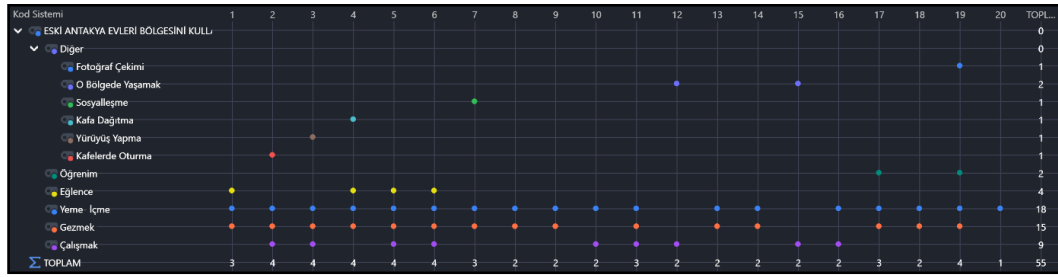

Şekil 5.8. Eski Antakya evlerinde en çok kullandığınız sokak sorusuna verilen yanıtların yüzdesel dağılımı

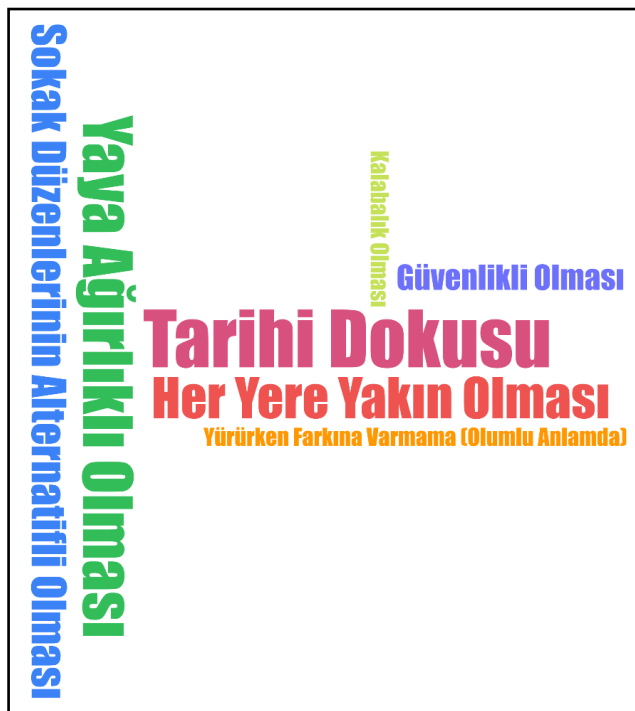

Şekil 5.9. En çok kullanılan sokak kodunun katılımcı bazlı dağılım matrisi

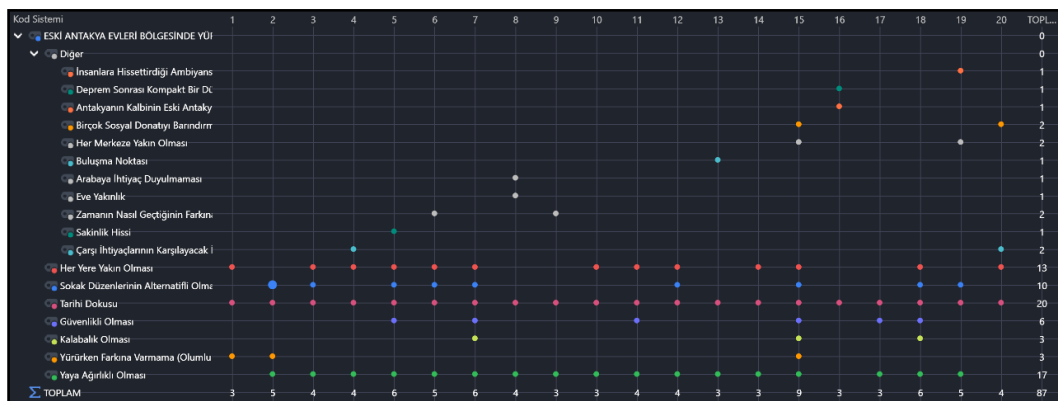
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.10. Eski Antakya evleri bölgesinin kullanım amacı kodlarının katılımcı bazlı dağılım matrisi

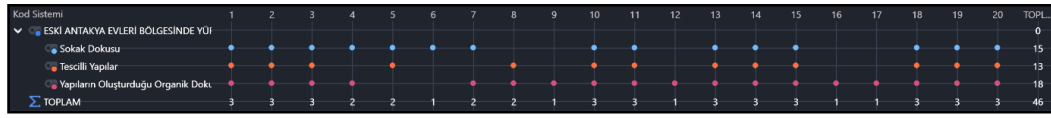

Şekil 5.11. Eski Antakya evlerinde yürümeniz için nedenler sorusuna verilen yanıtların kod bulutu analizi

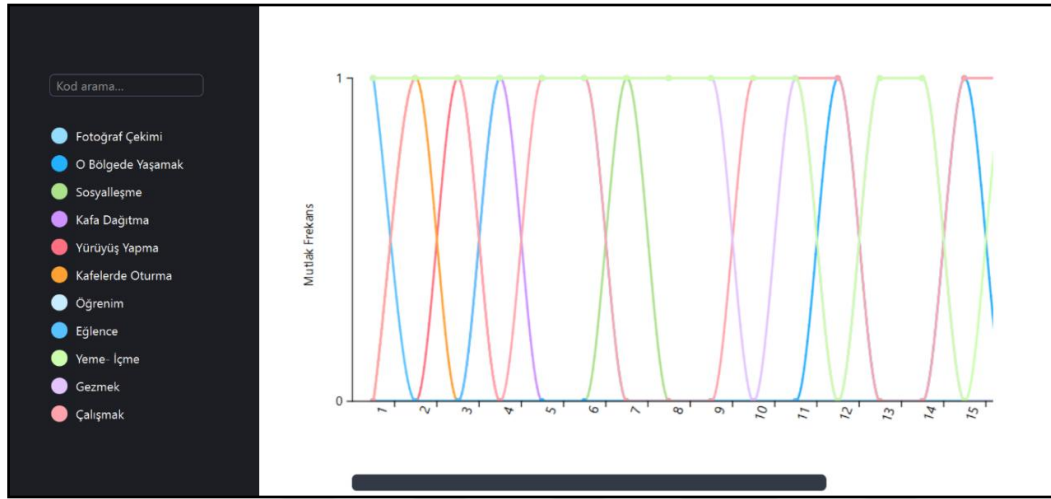

Şekil 5.12. Eski Antakya evlerinde yürüme nedenleri kodlarının katılımcı bazlı dağılım matrisi

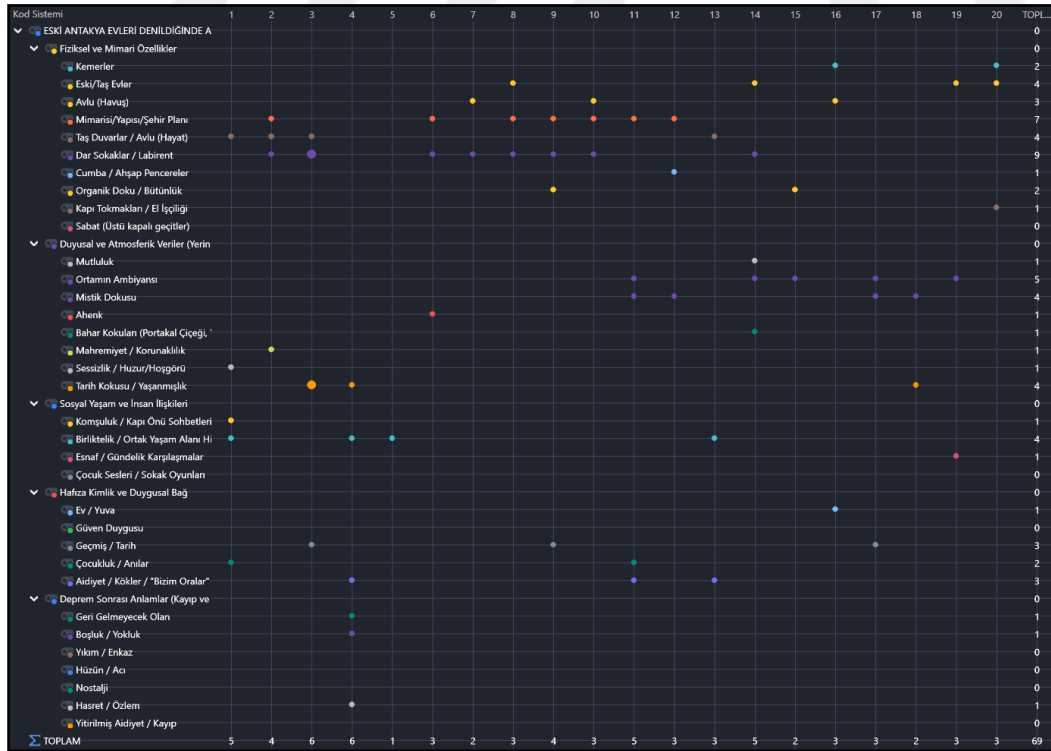
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.13. Yürürken dikkati en çok çeken unsurlar kodlarının katılımcı bazlı dağılım matrisi

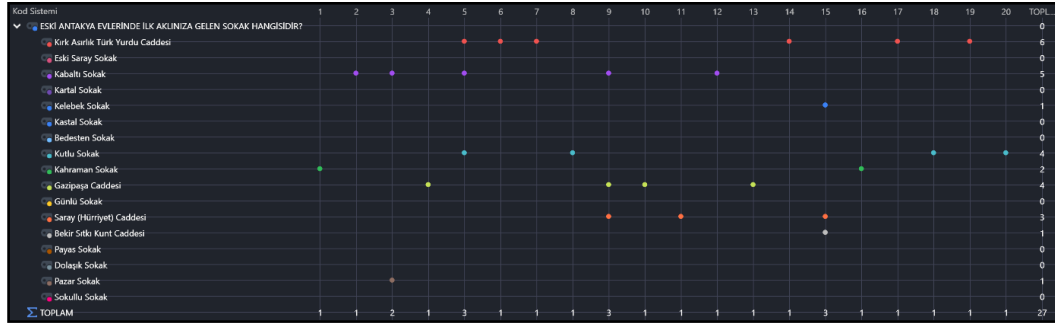

Şekil 5.14. Eski Antakya evleri bölgesini kullanım amacı kodlarının mutlak frekans grafiği

Şekil 5.15. Eski Antakya evleri denildiğinde akla gelen ilk 3 kelime kodlarının katılımcı bazlı dağılım matrisi

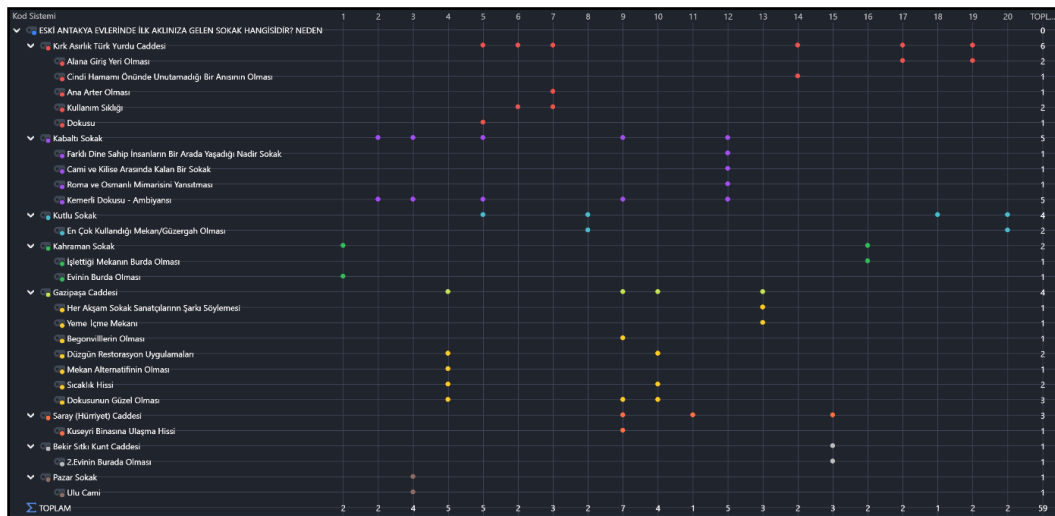
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.16. İlk aklınıza gelen sokak hangisidir? sorusuna verilen yanıtların katılımcı bazlı dağılım matrisi

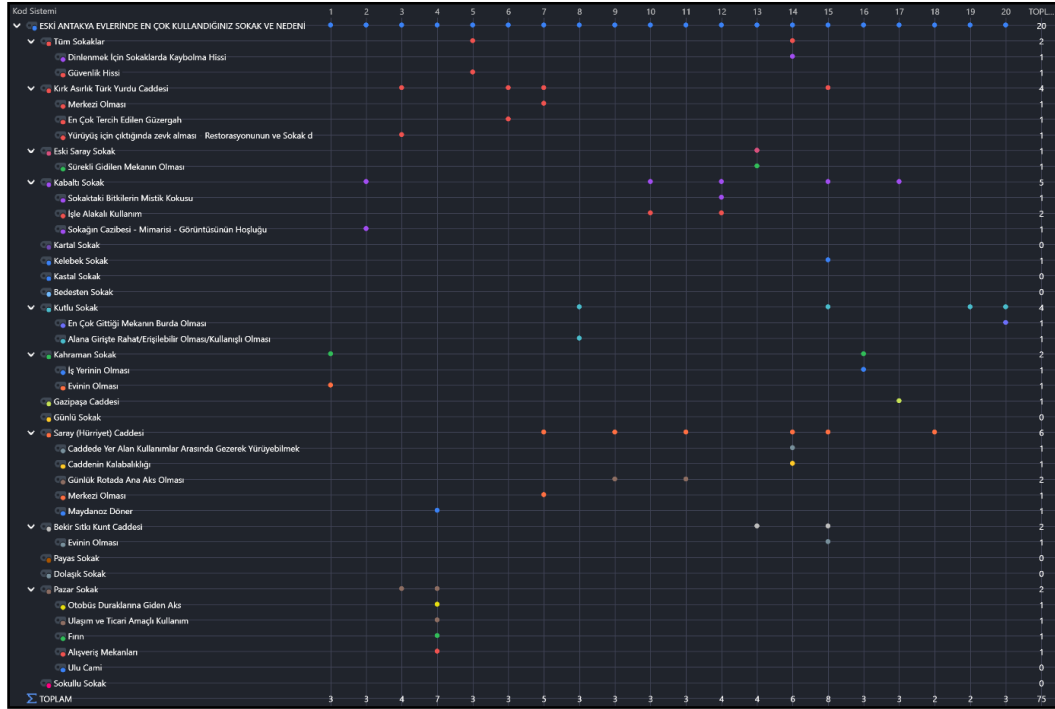

Şekil 5.17. İlk akla gelen sokak sorusuna verilen yanıtların kelime bulutu analizi

Şekil 5.18. İlk akla gelen sokak nedeni kodlarının katılımcı bazlı dağılım matrisi

EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

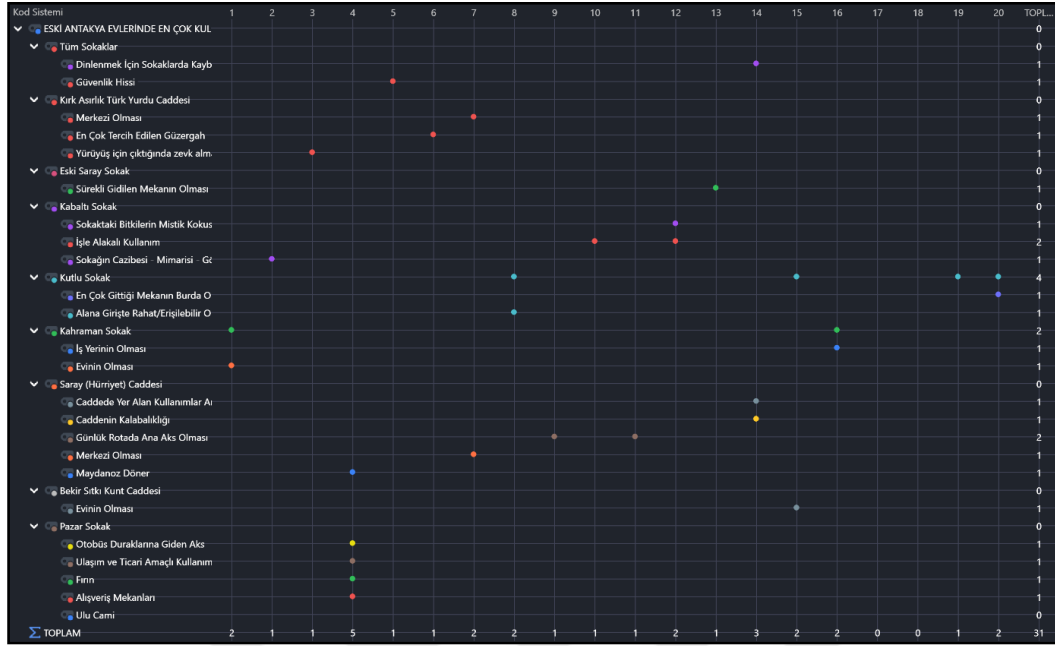

Şekil 5.19. En çok kullanılan sokak ve nedeni kodlarının katılımcı bazlı ilişki matrisi

Şekil 5.20. En çok kullanılan sokak sorusuna verilen yanıtların kelime bulutu analizi

EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.21. En çok kullanılan sokak nedeni olarak belirtilen kodların katılımcı bazlı dağılım matrisi

Şekil 5.22. Tadilat yapılması gereken sokak ve nedeni olarak belirtilen kodların katılımcı bazlı dağılım matrisi

EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

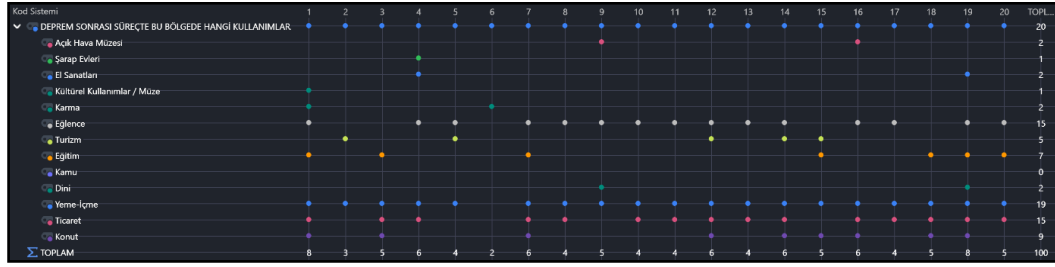

Şekil 5.26. Hatırlanan güzergah olarak belirtilen sokak isimlerinin kelime bulutu analizi

Şekil 5.27. Eksik olduğu düşünülen durumlar sorusuna verilen yanıtların kelime bulutu analizi

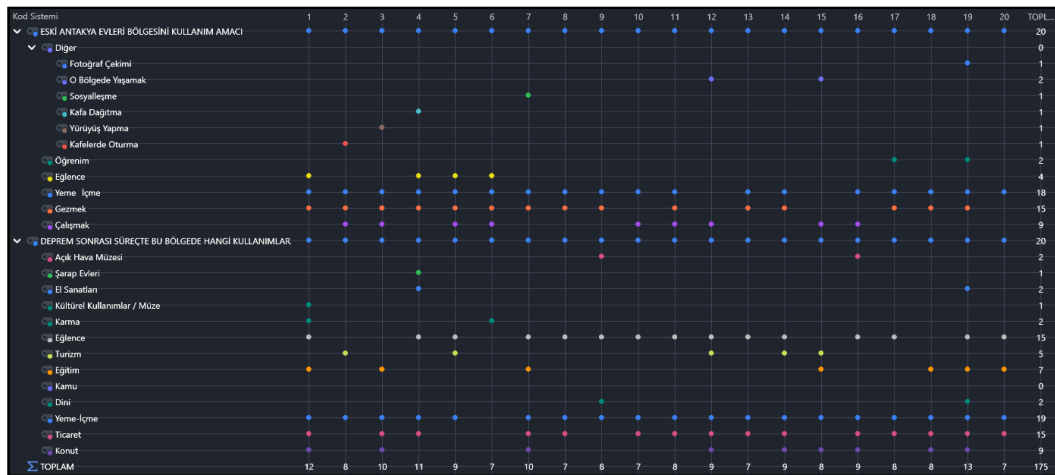
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.28. Deprem sonrası istenilen kullanımlar kodlarının katılımcı bazlı dağılım matrisi

Şekil 5.29. Deprem sonrası istenilen kullanımlar olarak belirtilen fonksiyonların kelime bulutu analizi

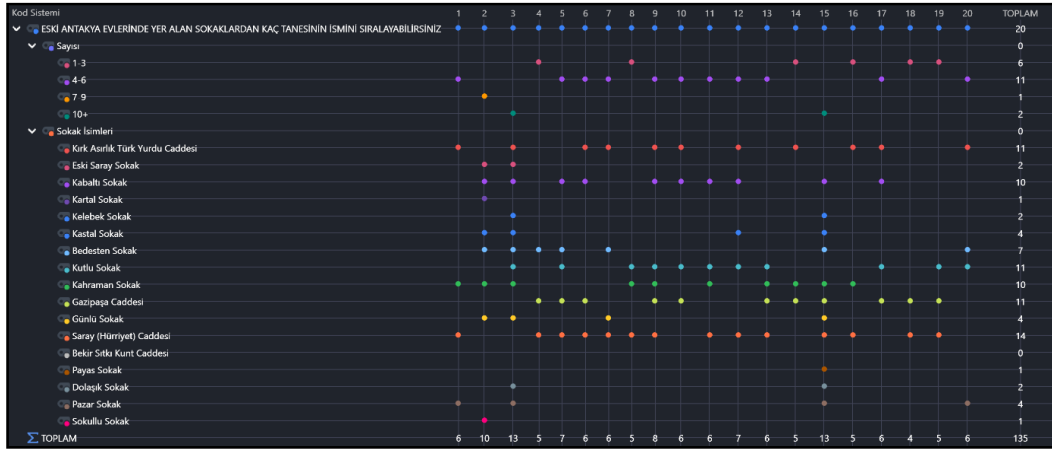

Şekil 5.30. Deprem öncesi kullanım amacı ve deprem sonrası istenilen kullanımlar kodlarının karşılaştırmalı matrisi

EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

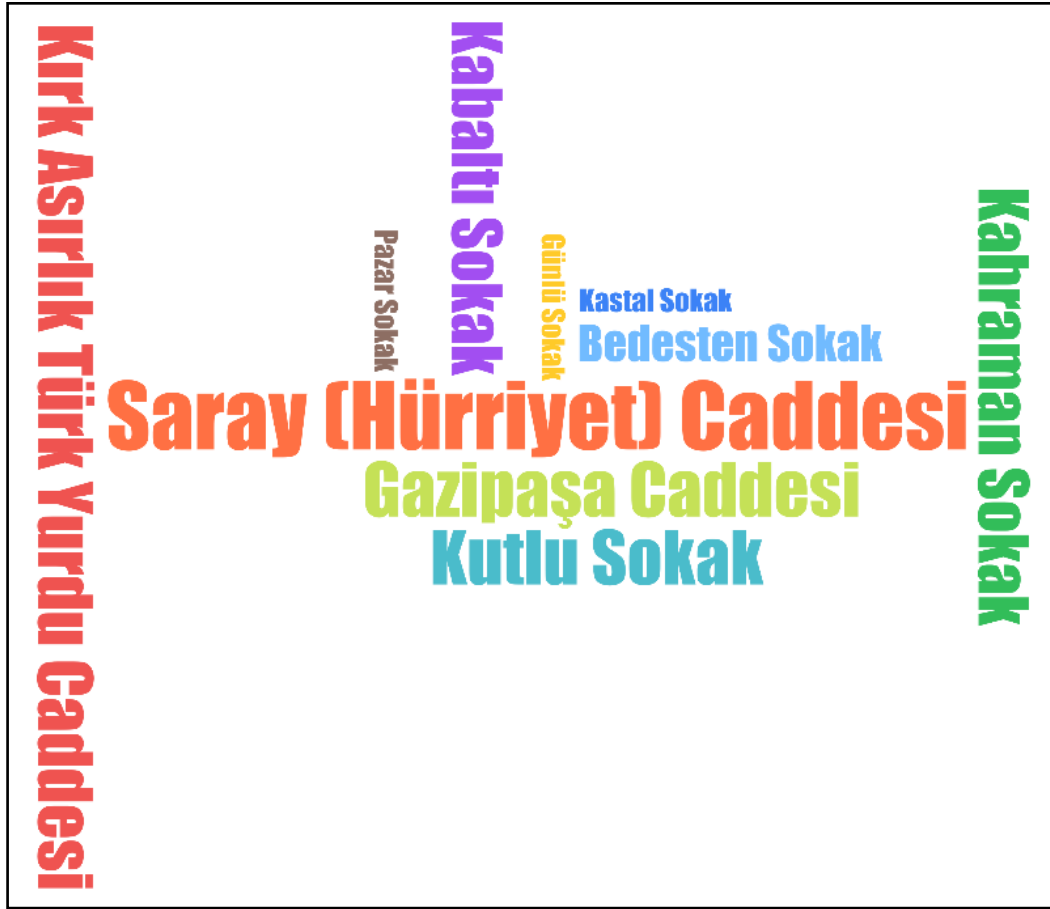

Şekil 5.31. Deprem öncesi kullanım amacı ve deprem sonrası istenilen kullanımlar kelime bulutu karşılaştırması

Şekil 5.32. İsmi sıralanabilen sokak sayısı ve isimleri kodlarının katılımcı bazlı dağılım matrisi

EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

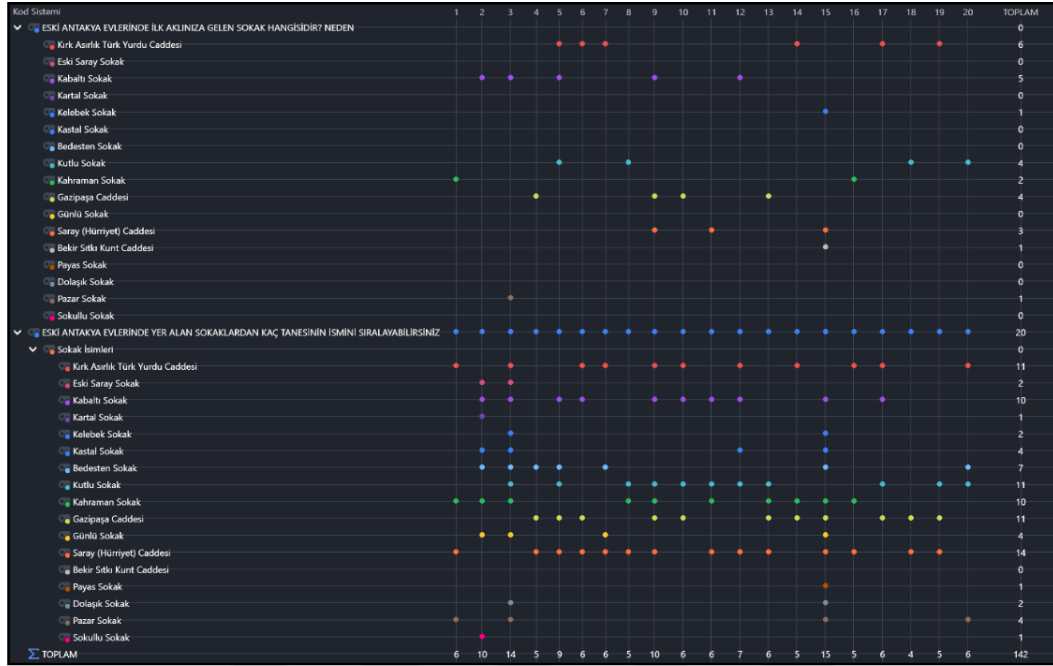

Şekil 5.33. İsmi sıralanabilen sokaklar olarak belirtilen yanıtların kelime bulutu analizi

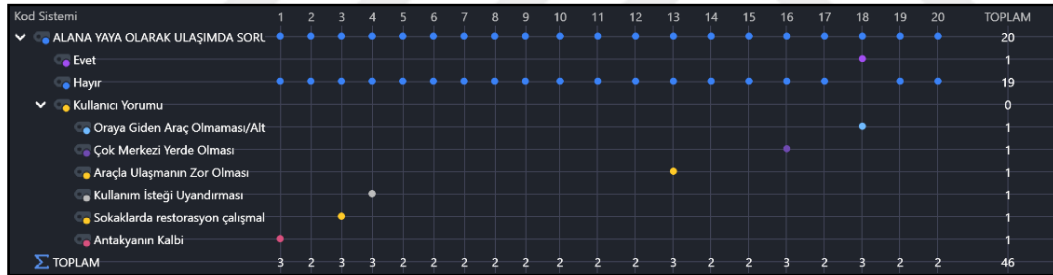

Şekil 5.34. En çok kullanılan cadde ve sokaklar olarak belirtilen isimlerin kelime bulutu analizi

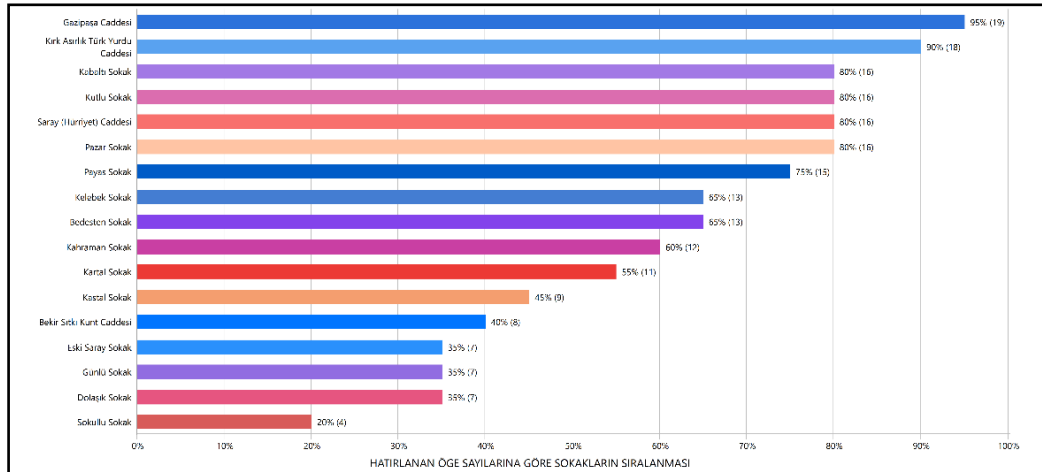
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.35. İlk akla gelen sokak ve ismi sıralanabilen sokaklar kod setlerinin katılımcı bazlı karşılaştırmalı matrisi

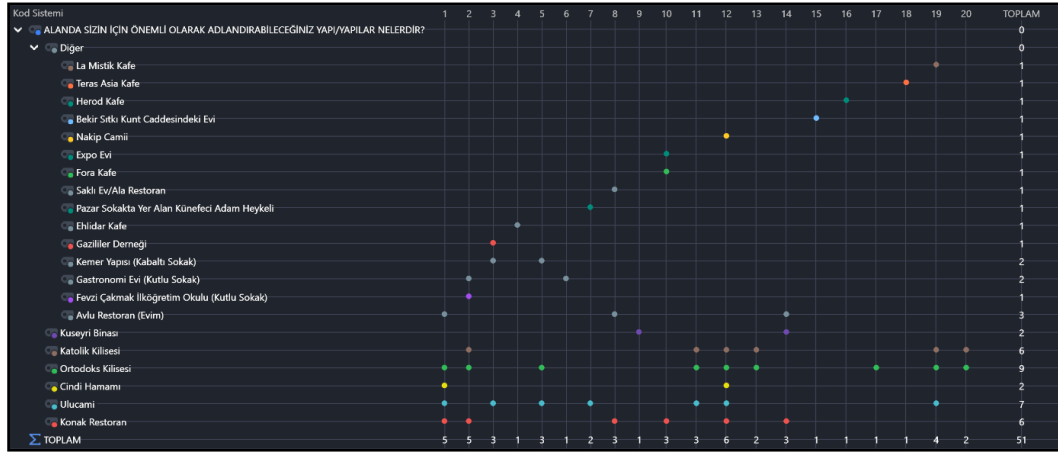

Şekil 5.36. Alana yaya olarak ulaşımında sorun yaşıyor muydunuz? sorusuna verilen yanıtların katılımcı bazlı dağılım matrisi

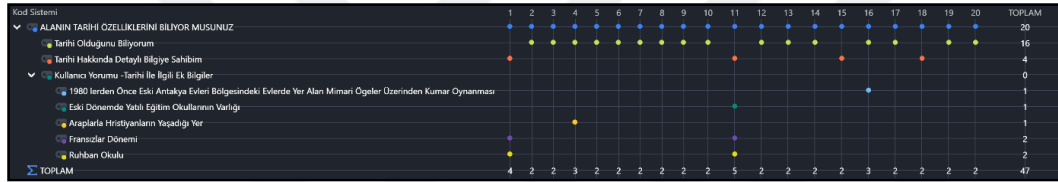

Şekil 5.37. Görsel ankete göre cadde ve sokakların, hatırlanan toplam hafıza ögesi sayısına göre sıralaması

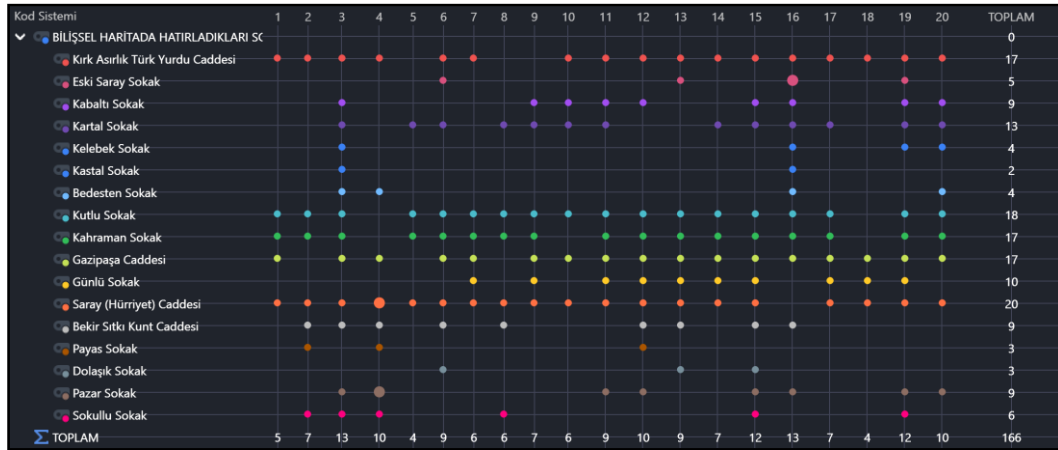
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.38. Sizin için önemli olan yapılar nelerdir? sorusuna verilen yanıtların katılımcı bazlı dağılım matrisi

Şekil 5.39. Alanın tarihi özelliklerini biliyor musunuz? sorusuna verilen yanıtların katılımcı bazlı dağılım matrisi

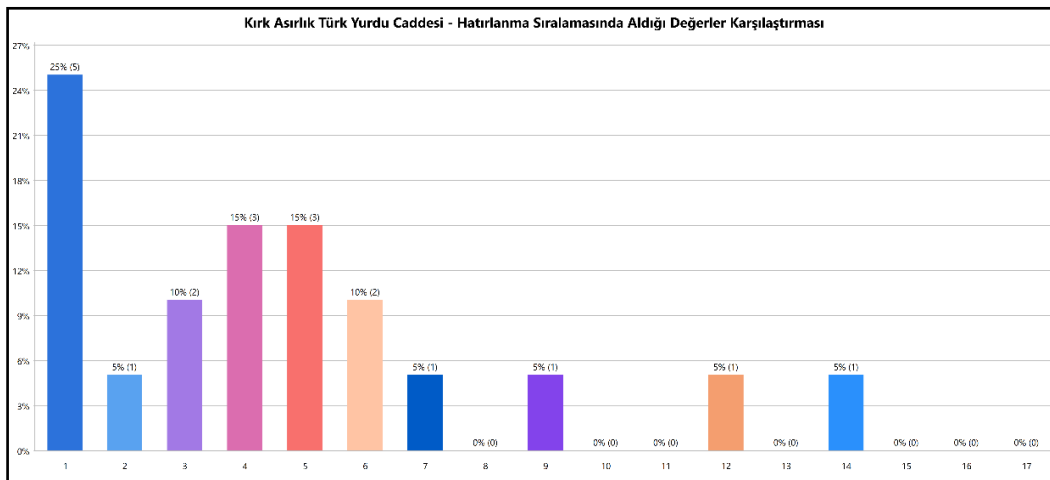

Şekil 5.40. Bilişsel haritalamada "hatırlanan sokaklar" kodlarının katılımcı bazlı dağılım matrisi

EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

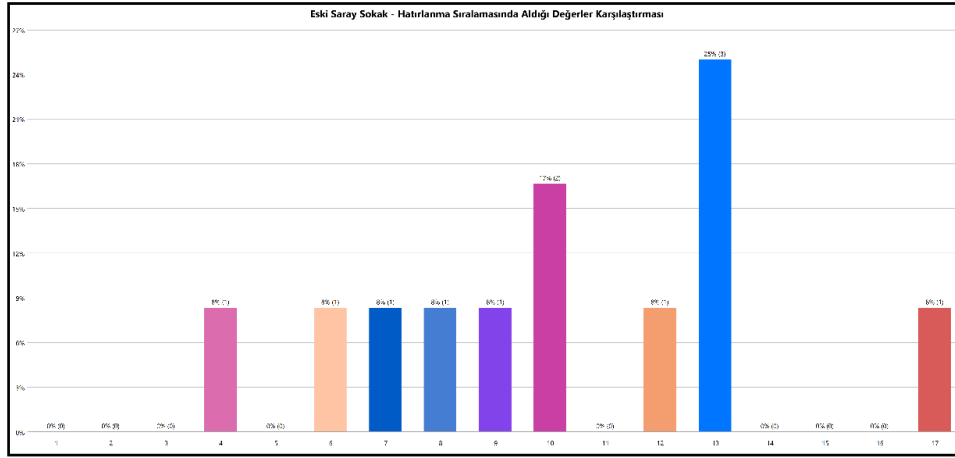

Şekil 5.53. Görsel ankette hatırlanan sokakların hatırlanma sıklığına göre kelime bulutu analizi

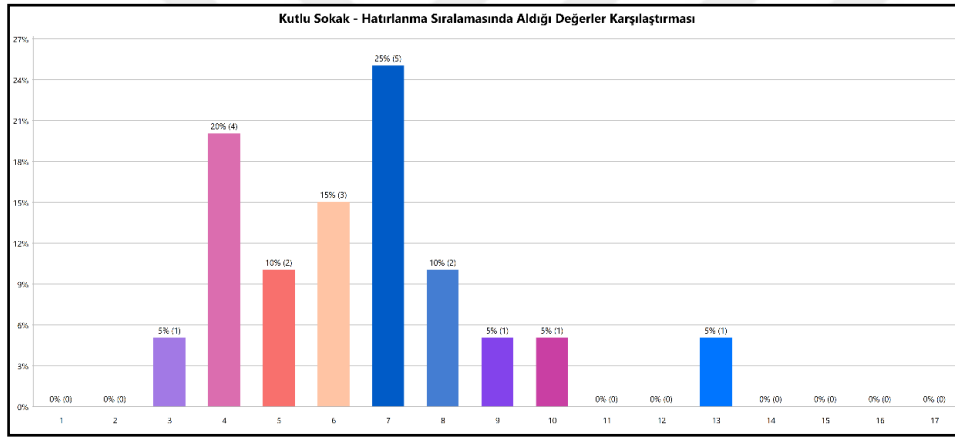

Şekil 5.54. Kırk Asırlık Türk Yurdu Caddesi'nin görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

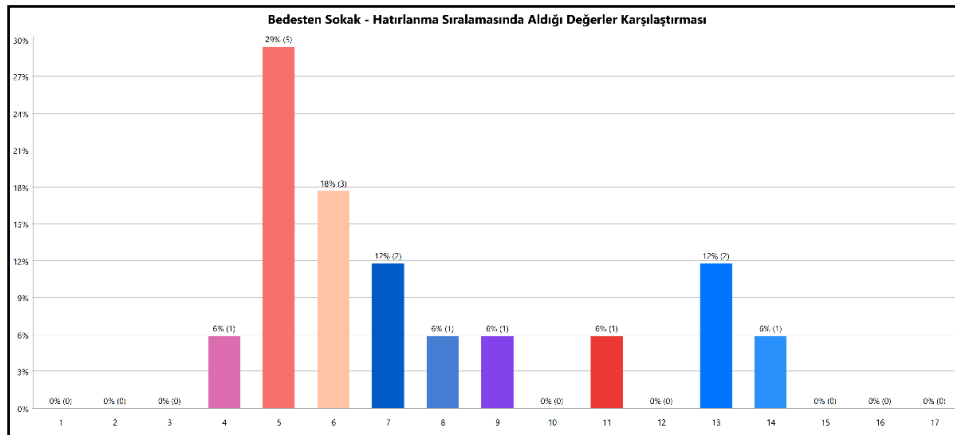
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.55. Eski Saray Sokak’ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

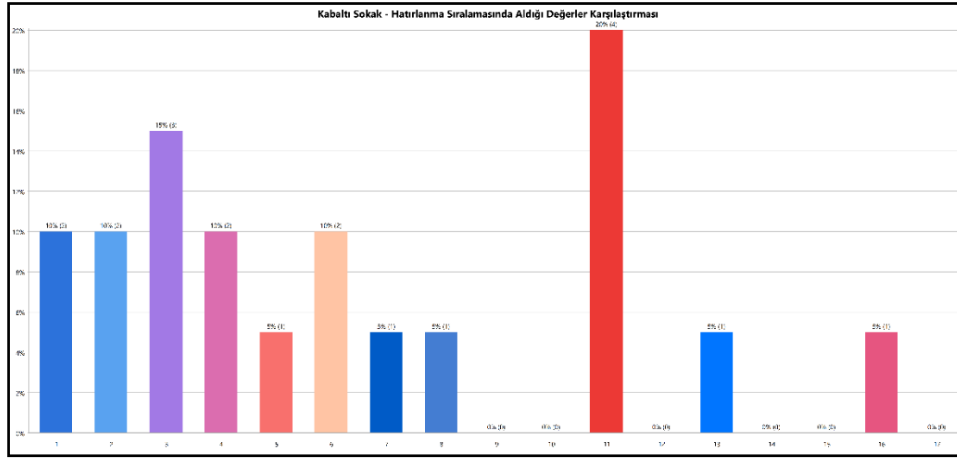

Şekil 5.56. Kutlu Sokak’ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

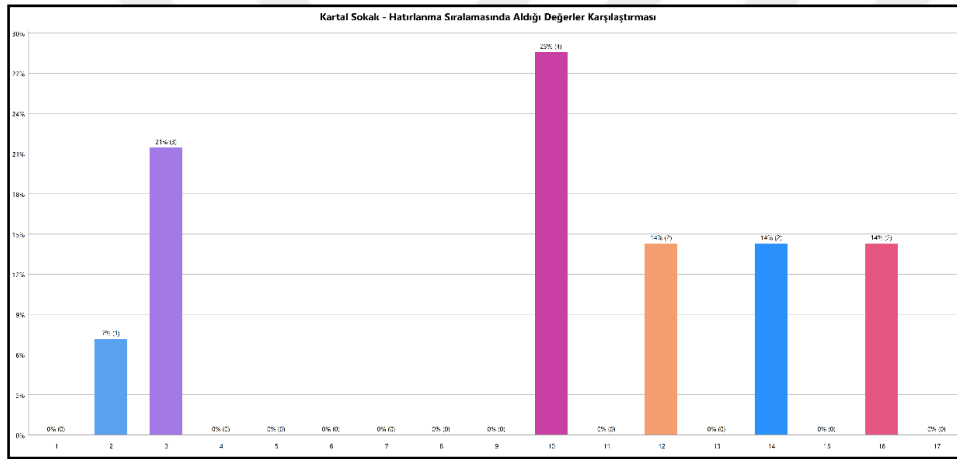

Şekil 5.57. Bedesten Sokak’ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

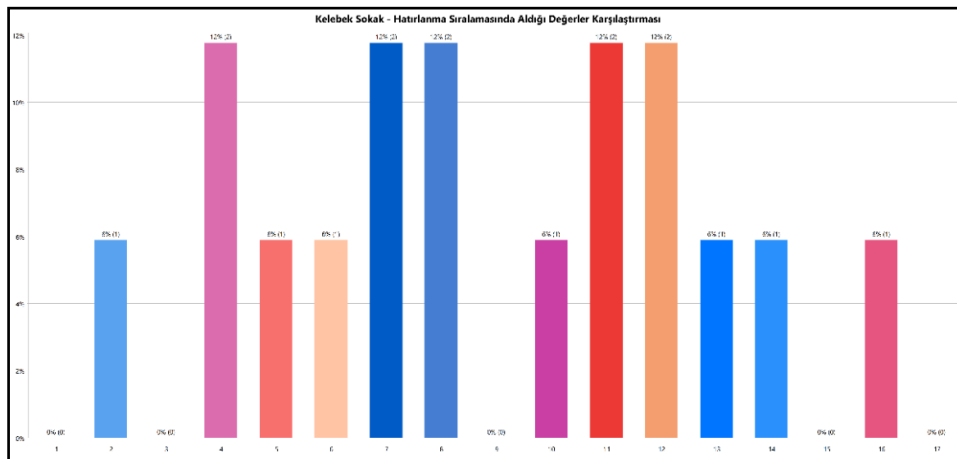
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.58. Kabaltı Sokak'ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

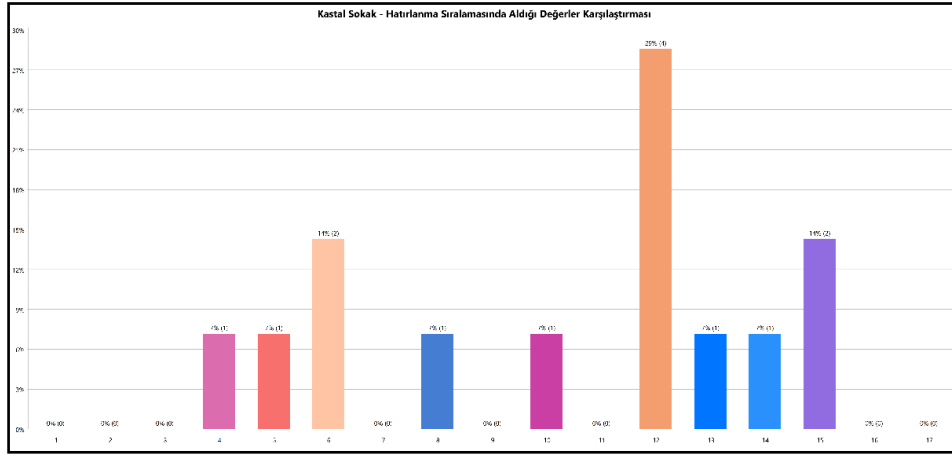

Şekil 5.59. Kartal Sokak'ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

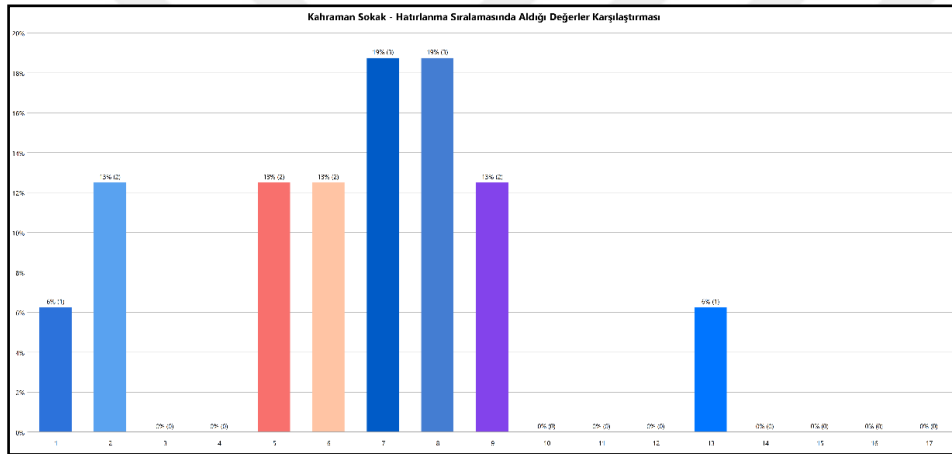

Şekil 5.60. Kelebek Sokak'ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

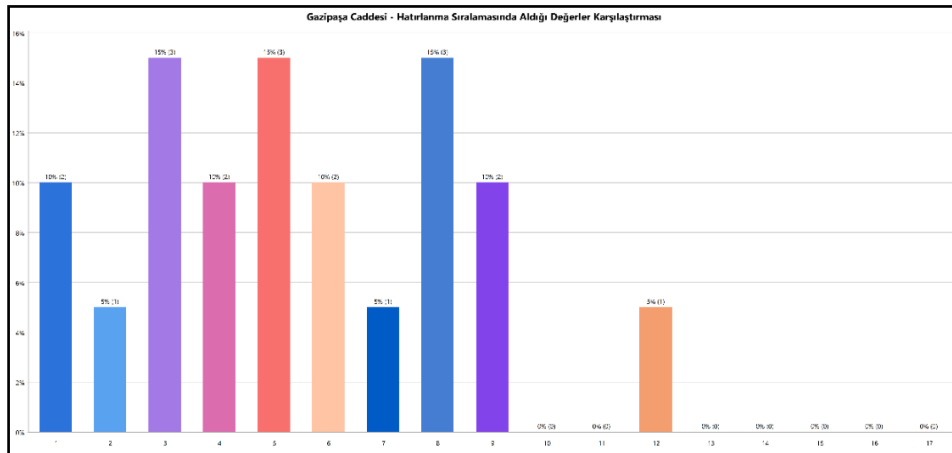
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.61. Kastal Sokak’ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

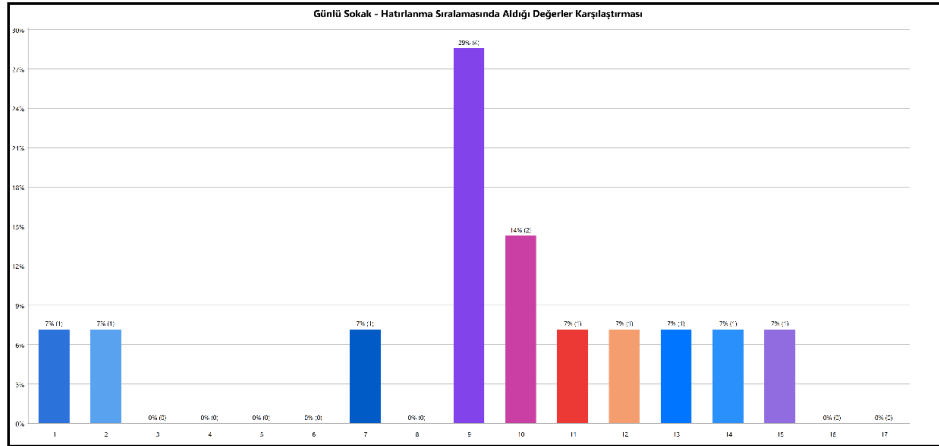

Şekil 5.62. Kahraman Sokak’ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

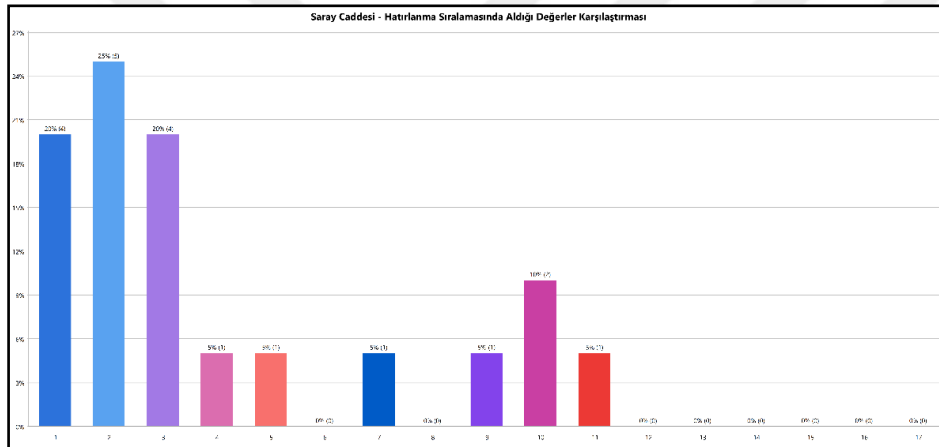

Şekil 5.63. Gazipaşa Caddesi’nin görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

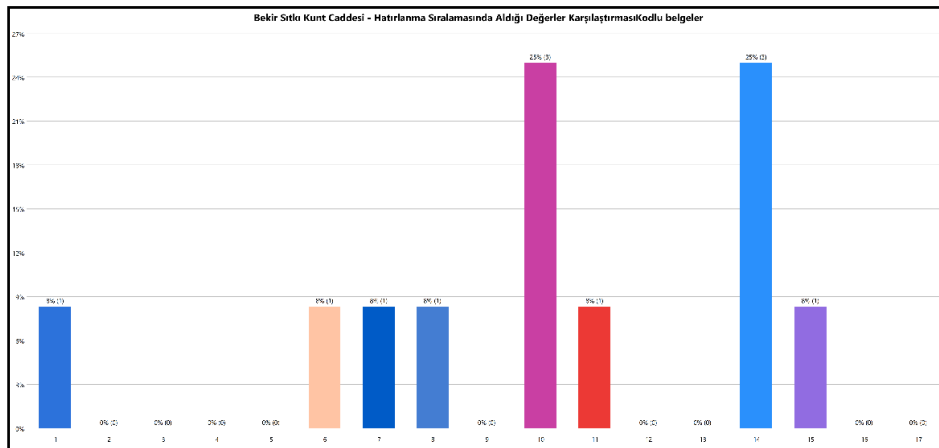
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.64. Günlü Sokak’ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

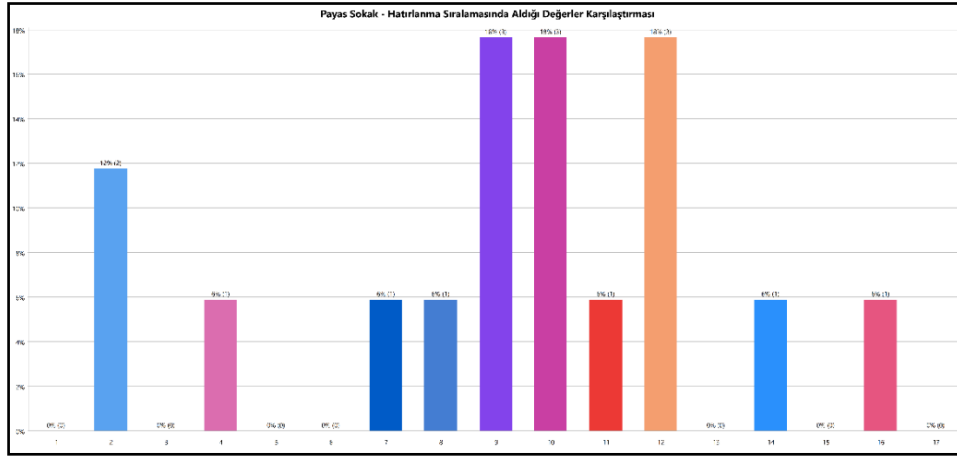

Şekil 5.65. Saray Caddesi’nin görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

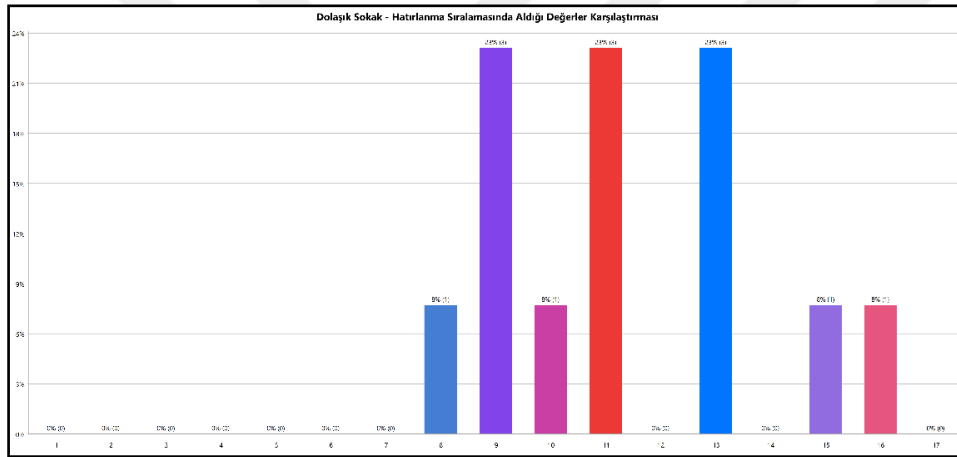

Şekil 5.66. Bekir Sıtkı Kunt Caddesi’nin görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

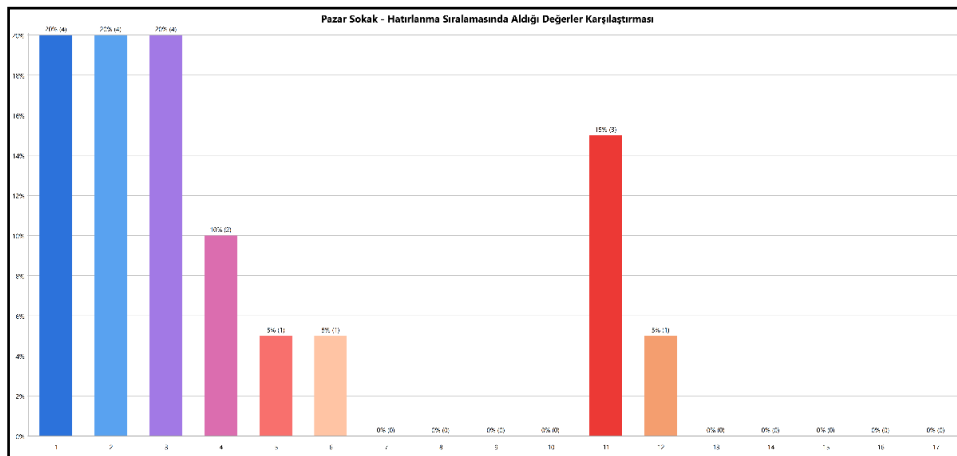
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.67. Payas Sokak’ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

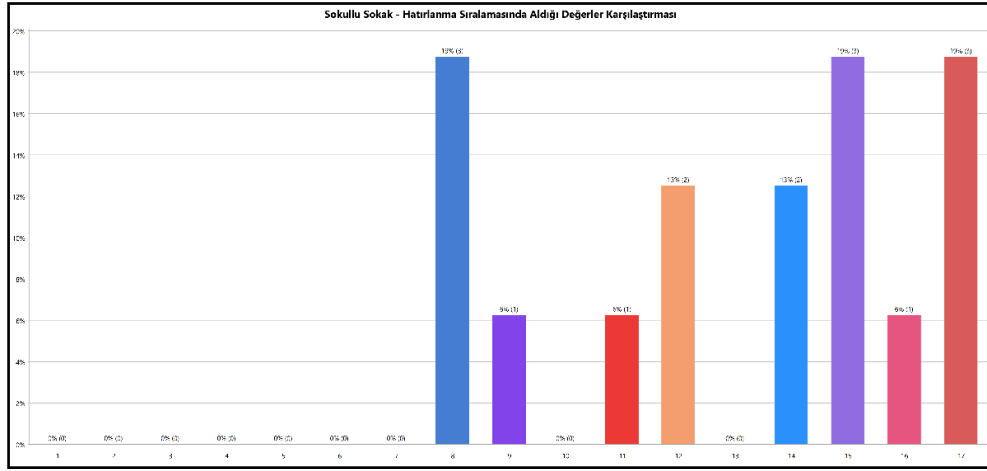

Şekil 5.68. Dolaşık Sokak’ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

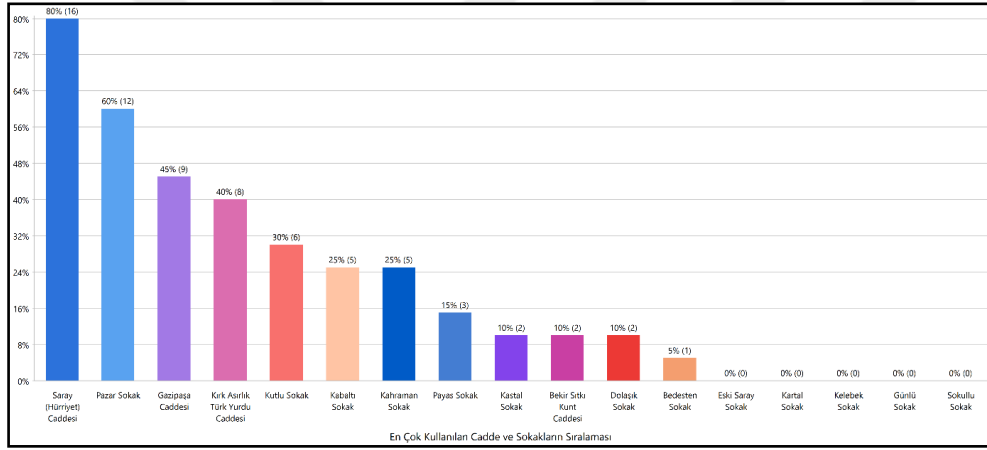

Şekil 5.69. Pazar Sokak’ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

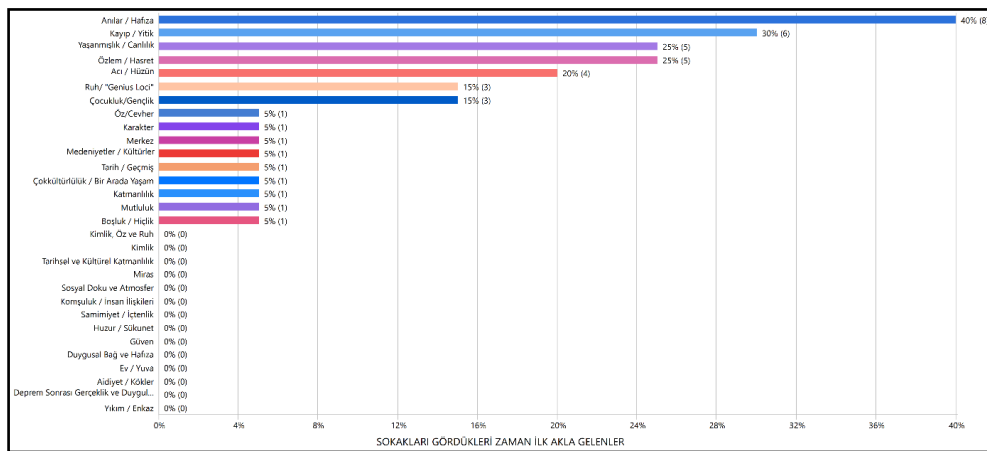
EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.70. Sokullu Sokak'ın görsel anketteki hatırlanma sıra puanlarının yüzdesel dağılımı

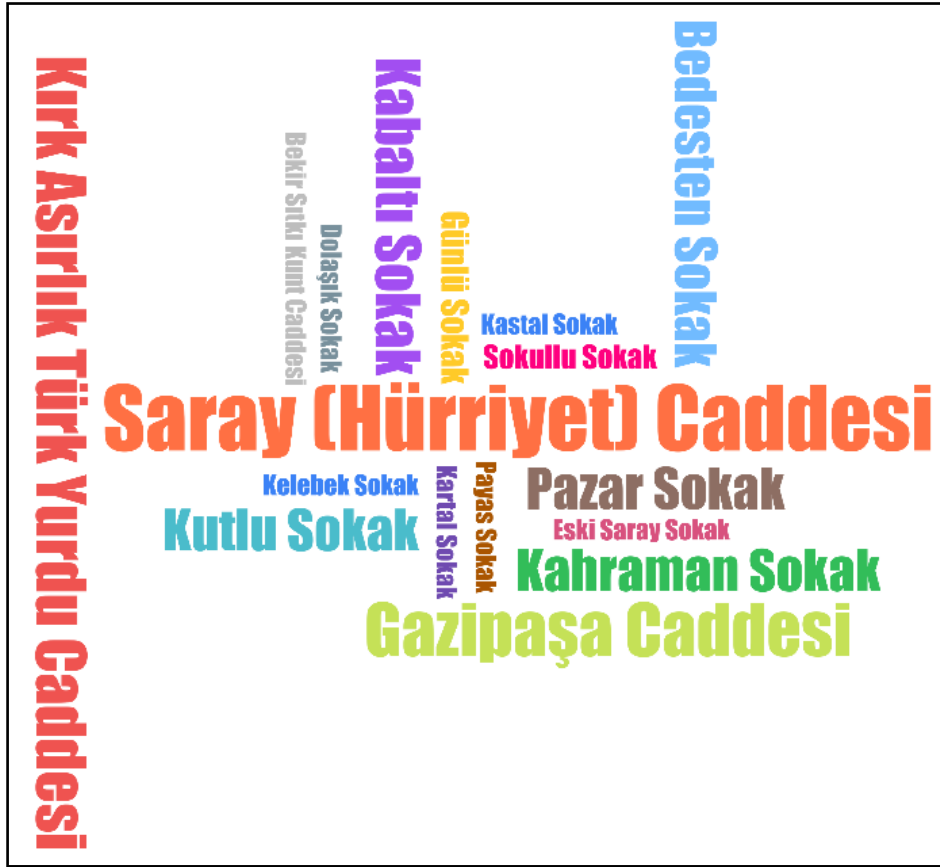

Şekil 5.71. En çok kullanılan cadde ve sokaklar olarak belirtilen yanıtların yüzdesel dağılımı

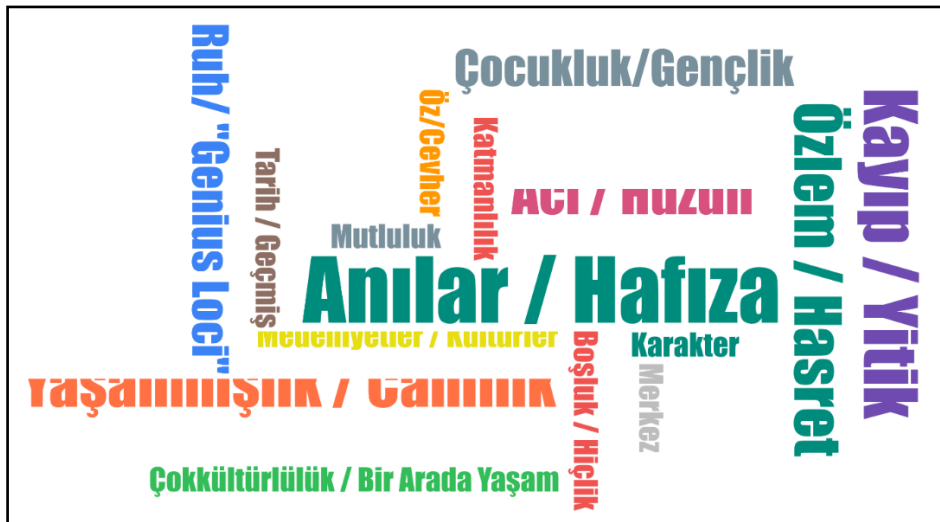

Şekil 5.72. Görsel anketteki sokakların uyandırdığı duygusal ve durumsal çağrışımların yüzdesel dağılım grafiği

EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.73. İsmi sayabildiğiniz sokaklar olarak belirtilen isimlerin kelime bulutu analizi

Şekil 5.74. Görsel anketteki sokakların uyandırdığı duygusal ve durumsal çağrışımların kod bulutu analizi

EK-5. (devam) MAXQDA analiz görselleri

Şekil 5.75. Görsel ankette "akla gelen kelimeler" olarak belirtilen duygusal ve durumsal kodların katılımcı bazlı dağılım matrisi

Gazili olmak ayrıcalıktır